

ليکدانه وهى پيشه کى نه لجه زهرى

نووسينى: إحسان برهان الدين

پیشه‌کی مامۆستا دلیر گهرمیان

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على خير خلق الله محمد و على آله وصحبه أجمعين.

پاش خویندنه‌وه و پیداچوونه‌وه م به‌ه‌ولئى برای به‌پیزم مامۆستا إحسان برهان الدين، خوشحال بووم به‌وه‌ی که به یارمه‌تی خوی گه‌وره توانیبیتی کاری برایانی خوی له بواری جوان خویندنه‌وه‌ی قورئاندا زیاتر برازینیتته‌وه‌و، ئه‌گه‌ر بۆشاییه‌ک له‌و بواره‌دا هه‌بووبیت به‌یارمه‌تی خوا پری کردبیتته‌وه به‌نوسینه‌که‌ی که به‌پای به‌نده مامۆستایان و قوتابیانى ئه‌و زانسته پئویستیان به‌و کتیبه‌یه‌و، به‌هیزی نوسینه‌که‌ی له‌ به‌هیزی هه‌لبژاردنی ئه‌و مه‌تنه به‌ناوبانگه‌ی (ابن الجزري) ه که مه‌نه‌جی کۆن و تازه‌ی زۆریک له‌ مه‌شایخی قیرائاته، به‌پراستی برای به‌ریزم توانیویه‌تی مافی ئه‌و لیکدانه‌وه‌یه بدات به‌شیوه‌یه‌ک هیچ شتیکی گرنگی فه‌رامۆش نه‌کردوه و ئه‌وه‌نده‌ش دریژی نه‌کردوه‌ته‌وه خوینهر تووشی مه‌له‌ل و ماندوووبون بکات، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌نده‌ش کورتی نه‌کردوه‌ته‌وه مافی بابه‌ته‌کانی نه‌دابیت و، ئه‌وه‌ی شایه‌تی باسه ئه‌م نوسینه‌ی رازاندوه‌ته‌وه و به‌هیزی کردوه به‌گه‌رانه‌وه و پالپشت کردنی بابه‌ته‌که‌ی به‌ قسه‌ی گه‌وره زانایانی ئه‌و زانسته، سوپاس بۆ خوا یه‌که‌م کتیبیکه به‌ زمانى کوردی به‌ شیوه‌یه‌کی مه‌نه‌جی له‌سه‌ر شیوازی نوسین و لیکدانه‌وه‌ی زانایانی ته‌جوید ئه‌و مه‌تنه‌ی لیکداوه‌ته‌وه، خوی گه‌وره پاداشتی خیری بداته‌وه و به‌رده‌وامی پی ببه‌خشیت بۆ زیاتر خزمه‌ت کردنی قورئانی پیروژ و ئه‌و زانستانه‌ی په‌یوه‌ستن به‌ قورئانه‌وه ... آمین.

دلیر أحمد محمد

الجامع للقراءات الأربع عشرة

پێشهکی د. دیاری أحمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله، والصلاة والسلام على رسول الله ...

گومانی تیدا نیه که بهرزترین و پیروزترین زانست زانستهکانی قورئانی پیروزه، که وتهی خوای گهرهیه بۆ بهندهکانی.. له وزانستانهش زانستی چاک خویندنهوه (تجویدی) قورئانه، که بهلای زانایانهوه له سهر هه موو موسلمانیک واجبیه قورئان به (تجوید) هوه بخوینیتتهوه.. ئه گهر چی شاره زابوون له زانسته (نظری) یه کهشی له سهر هه موویان واجب نه بیته (واته فهززی کیفایهیه) وهکو هه موو به شهکانی تری زانست.

له گه ل ئه وهی مایه ی فهخری گه لی کوردی موسلمانانه که زانای ژماره یه کی ته جوید و (حُجّة) له (قراءات) ی قورئاندا (شمس القراء ابن الجزري) پۆله ی ئه م گه له به وه فایهیه، بۆ دیاریه به نرخه که ی ئیسلام بۆ گه له که یان که (قورئانه) ¹. میژووی پیروزی پێشینمان بۆ خزمه تی قورئان پر نووره و، مایه ی شانازییه .. به لām له سه دهکانی دوایدا - که حه قی خویه تی ناو بنزیت به سه دهکانی دواکه وتن - یان راوه ستان وقه تیسمان له هه موو ئانستهکانی شارستانیته (ماددی و پۆشنبیری) که ئوممه تی ئیسلام، به کوردیشه وه به ره و دوواوه پۆشستوون..

میژوومان که له پیاوی کوردی وهکو (ابن تیمیة) ی تیا هه لکه وتوو ه که نمونه ی تازه که ره وه ی (فقه) و (اجتهاد) و ده رچون له کو تی (تقلید) و لاسایی کردنه وه ی بی بنه ما بووه .. به لām له سه دهکانی دواکه وتوویدا، به ناو پێشه وایانی دین خو یان خه ریک کردوو به حاشیه ی حاشیه کانه وه، بی بایه خدان به (دلیل) که دینه که یان دینی (دلیل) ه! به هه مان شیوه ش له بواری قورئاندا له سه لهکانی به ره و دوا چووندا پشتگو یخستنیک ی زۆر به دی ده کریت له خزمه تی قورئاندا.. ته نانه ت قورئان وای لیه اتبوو ته نها کتیبیک ی پیروزیته و له ناو په پۆدا دابنریت بۆ موباره کی و، نابیت باسی راقه ی ئایه ته کان بکریت نه ک ئه و که سه (کافر) بیت!! ته نانه ت قوتابییانی شه رعیش (طلاب العلم) له کاتی قورئان خویندندا هه له یه کی زۆر ده که ن و په چاوی بنه ماکانی چاک خویندنه وه ی قورئان نا کریت.

سو پاس بۆ خوا له م دوا بیه دا، له گه ل ده ستپیکردن و گه شه سه ندنی رابوونی ئیسلامی و گه پانه وه ی پۆلهکانی میلهت به ره و گرنگیدان به ئیسلام و، مامه له کردنی وهکو به رنامه ی ژیان و، هزر و ئه سل ی شارستانیته .. هه ره کو چۆن گرنگی درا به زانستهکانی تر، گرنگیش - که م تا زۆر - درا وه به زانستهکانی قورئان، به لām له ئاستی پێویستدا نه بووه، به تایبه تی زانستی

¹ بروانه: الموسوعة الكبرى لمشاهير الكرد عبر التاريخ / د. محمد علي الصويركي الكردي / ج ٤، ص ١٢٠.

قیرائات و (ئەدا) و گرنگی دان بە سەنەدی نەچپراو بۆ سەرچاوهی ئەم قورئانە که پینغەمبەری خوایە (دروودی خوای لەسەر بیئت).. چونکه ئەگەر زانستیک بشیئت تەنھا لە پێی خویندەنەوهی چەند کتیبیکەوه دەست بکەوێت، ئەوا چۆنییتی قورئان خویندەنەوه هەرگیز ناشیئت، بەلکو دەبیئت لەپێی مامۆستایەکی شارەزاوه بیئت که بنەماکانی خویندەنەوهی قورئانی بەراستەوخۆ لە دەمی مامۆستایەکهوه وەرگرتبیئت، بەو شیوهیه تا دەگاتە پینغەمبەری خوا (دروودی خوای لەسەر بیئت) ..

لەگەڵ ئەوهی بەزمانی کوردی چەند کتیبیک دانراوه دەربارە ی زانستی تەجوید، بەلام ئەوه بەدی دەکرێت، لە زۆریاندا، که نوسەرەکهی خۆی شارەزاییهکی تەواوی نەبیئت لە ماددە زانستیەکه و، پراکتیکیشی زۆر نەبیئت.. لەوه دەچێت هەر وه پڕگێرانیکی دانراوه عەرەبیهکان بووبیئت! لەگەڵ ئەوهی که سوودیشیان زۆرە.. بەلام کهم و کورپان پیوه دیاره، بەپینچەوانه ی ئەم کتیبه ی بەر دەستمان که برای به پڕیز کاک إحسان نوسیویه تی.. که خۆی شارەزاییهکی باشی ههیه له خویندەنەوهی قورئان و، خاوهنی سەنەدی نەچپراوه و، لە دەمی شارەزایانەوه قورئانی وەرگرتوو.. بۆیه کتیبه که ی لەسەر بناغه یه کی پته و نوسراوه و زانیاری زۆری تێدایه.. ئەمه و جگه له وهی که زۆر سەرچاوه ی گرنگ و متمانه پیکراوی به کارهیناوه له بابەتەکه دا.

لە راستیدا ئەم کتیبه زیاتر بۆ شارەزایان و قوتابیانی شەرعیه، بەلام هه موو پۆشنبیریک سوودی خۆی لی وەر ده گریت، ده توانم بلیم تا ئیستا به زمانی کوردی نمونە ی ئەم دانراوه نیه.. بۆ ئەوانه ی که ده یانه ویت به دروستی قورئان لای مامۆستایه کی شارەزا خەتم بکەن، زۆر گرنگه بگه رینه وه بۆی..

داوکارم له خوای گه وره ئەم کاره جوانه له برای نوسەر وەر بگریئت و بیکاته تویشووی قیامه تی.

د. دیاری احمد اسماعیل

الجامع للقراءات العشر من طریق الشاطبية والدرة

پېشه کی نووسهر

۳۲۱

الحمد لله الذي خلق السماوات والأرض وجعل الظلمات والنور ثم الذي كفروا بربهم يعدلون،
والصلاة والسلام على الرحمة المهداة، سيدنا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه و أحبابه
أجمعين.

خوشبختی بۆ ئەو کەسە قورئان بە جوانی و دروستی دەخوینیتەوه و، ساته کانی شهو
و رۆژی له گەلدا به سەر ده بات، چونکه قورئان له رۆژی قیامه تدا ده بیئت به تکاکار بۆ
خوینهرانی، وهکو پیغه مبه ر (ﷺ) فهرموویه تی: (أن القرآن يشفع يوم القيامة في اصحابه...)^۲.

له راستیدا ژیان له سایه ی قورئاندا- وهکو یه کیک له خواناسان ده فهرموویت- نیعمه تیککی
گه وره یه، نیعمه تیکه که سیک نه یچه شتبیئت نازانیئت چۆنه، نیعمه تیکه ته مه ن پیروژ ده کات و
مروقت له هه موو پیسیه ک پاراو ده کاته وه.

یه که م په یامی قورئانیش بۆ مروقایه تی داوای فیروونی زانست بوو (إقرأ)، زانستیش نیه
مه زنتر له زانسته کانی قورئانی پیروژ، چونکه- پاسته وخۆ- په یوه ندنی به فهرمووده ی
په روه ردگار وه هه یه، یه کیک له گرنگترین زانسته کانی قورئانیش زانستی ته جوید و
شیوازه کانی خویندنه وه ی قورئانه به پیی ئەو بنچینه و بنه مایانه ی گه وره زانیانی ئەم زانسته
دیاریان کردوه.

به لام ئەوه ی که جیگه ی داخه، ئەم زانسته مه زنه پشکیکی که می بهرکه وتووه
له بایه خدانی مسولمانان له م ولاته ی خۆمان و به تایبه تی مه به ستم کوردستانه، ئەوه ش
که مه ترخه میه کی بی پاساوه، چونکه بواریک نیه شایانی گرنگی پیدان بیئت ئەوه ندیه
قورئانی پیروژ، فهرمانی خوی گه وره ش له م باره وه روونتره له تیشکی خۆر له ناوه پاستی
رۆژدا که فهرموویه تی: (ورتل القرآن ترتیلا).

ئوه فهرمانیکی خوییه، هاوه لان به باشترین شیوه له خویاندا بهرجه سته یان کردبوو،
به و شیوازه ی که له پیغه مبه ر (ﷺ) یان وهرگرتبوو. فیروونی قورئانیش به شیوه یه کی پاست
و دروست به هه ولدان و کۆشش ده بیئت، چونکه به ده ست هینانی ئەو زانسته پاده وه سستی
له سه ر لایه نه تیوری و کرده یه که ی پیکه وه، به تایبه تی بۆئه وانیه که ده یانه ویئت رۆلی
مامۆستایی و فیروکردنی موسولمانان ببینن، پیویسته له سه ریان سه رباری ئەوه ی به جوانترین

^۲ أخرجه مسلم ۱/۵۵۳، وأحمد ۲۵۴، ۲۵۷، ۵/۲۴۹، والطبرانی في الكبير ۱۳۹-۵/۲۸، البيهقي في السنن الكبرى ۲/۳۹۵.

شیوه پیته‌کانی قورئان دهر بپن، بشگه پینه‌وه بو سه‌رچاوه متمانه پیکراوه‌کانی ئەم زانسته - به‌تایبه‌تی سه‌رچاوه دیرینه‌کان - چونکه هه‌موو زانا هاوچه‌رخه‌کان زانسته‌کانیان له‌وانه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت، لیره‌شه‌وه گرنگی زمانی عه‌ره‌بی دهرده‌که‌ویت، چونکه زمانی ئاینی ئیمه‌ی موسولمانانه، واته ئامرازی تیگه‌یشتنمانه له قورئان و سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هه‌روه‌ها بو تیگه‌یشتن له‌و گه‌نجینه به‌نرخانه‌ی که زانایان بۆیان به‌جیه‌یشتووین، وا زه‌مانه‌ش جارێکی تر خۆی دووباره ده‌کاته‌وه و، له‌ژێر پاساوی جیاجیا هه‌لمه‌تی راسته‌وخۆ و ناراسته‌وخۆ به‌چپی له‌درژی ئەم زمانه ئەنجام ده‌دریت، به‌هیوای په‌یدا‌بوونی نه‌وه‌یه‌ک له‌داها‌توودا تیگه‌یشتنی قورئان و فه‌رمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لایانه‌وه قورس‌تری‌ت له‌سه‌رکه‌وتنی چیا‌یه‌کی سه‌خت، ئەوه‌ش لێ‌پرس‌راوی‌تیه‌کی میژووییه ده‌که‌ویته سه‌ر ئەسته‌وی موسولمانانی ئەم سه‌ره‌ده‌مه، خۆی گه‌وره‌ش بۆ نیازه له‌وه‌ولانه‌ی ئیمه و، خۆی به‌لێنی پاراستنی قورئانه‌که‌ی داوه، به‌لام تا‌قی‌مان ده‌کاته‌وه تا‌کو چ ئەندازه‌یه‌ک په‌رۆشین له‌سه‌ر ئاینه‌که‌مان، مه‌خابن سه‌ره‌تای به‌رووبوومی ئەو هه‌ولانه‌ش ده‌رکه‌وتوون له‌ نه‌وه‌ی تازه پیگه‌یشتوودا و، یه‌کی‌کیش له‌ دیارده‌کانی گرنگی نه‌دان نه‌شاره‌زاییه له‌ قورئان خویندندا، ئەم مه‌ترسیه‌ش که لیره‌دا ده‌یخه‌مه روو زیاتر مه‌به‌ستم له‌راست خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیروژه ئەگینا - سوپاس بۆخوا - هه‌ولی مامۆستایان و که‌نا‌له‌کانی راگه‌یاندنی ئیسلامی و سه‌رجه‌م ئەو خزمه‌تانه‌ی ئەم‌پۆ به‌ئاینی ئیسلام پێشکه‌ش ده‌کریت، هه‌موو ئەمانه‌ غه‌ریبی ئیسلامیان لابردووه و بووژانه‌وه‌یه‌کی به‌رچاوه‌وه‌دیده‌کریت له‌نیو موسولمانانی هه‌ری‌مدا.

لیره‌شه‌وه داواکارم له‌ فی‌رخوا‌زانی زانسته - به‌تایبه‌تی قورئانی پیروژ - رێبازی وه‌رگرتنی زانسته له‌رێگه‌ی سه‌نه‌ده‌وه زیندوو بکه‌نه‌وه، چونکه ئەوه رێبازی‌کی متمانه پیکراوه بوو وه‌رگرتن و فی‌ربوون.

منیش فه‌زل و چاکه‌ی خۆی گه‌وره به‌سه‌رمه‌وه‌یه به‌وه‌ی هه‌لی خویندنه‌وه‌ی یه‌ک خه‌تمه‌ی بۆ ره‌خساندم به‌ قیرائه‌تی عاصم له‌سه‌ر هه‌ردوو رېوایه‌تی (شعبه) و (حفص) له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستامان (مامۆستا دلیر گه‌رمیانی) - دواتریش (أصول) ی ده‌ پێشه‌وا گه‌وره‌کانم له‌لای خویند و قوئاغی (الجمع الصغیر) یشم ته‌واو کردو ئیستا له‌ (الجمع الکبیر) دا گه‌یشتوومه‌ته جو‌زی هه‌شته‌م به‌سه‌نه‌دی نه‌چپراو بو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئەوه‌ش ده‌رگای چوونه ژووره‌وه‌ی ئەم زانسته گرنگه‌ی بۆ والا کردم و، یه‌کی‌ک له‌و کتێبه به‌ پیز و به‌نرخانه‌ی خویندمه‌وه و، به‌ وانه و تمه‌وه چهند جارێک، کتیبی (المقدمة الجزرية) (ابن الجزري) بوو ره‌حمه‌تی خۆی لیبیت، ئەم کتیبه وه‌کو پێناسه‌مان کردووه له‌ سه‌ره‌تای ئەم رافه‌کردنه یه‌کی‌که له‌ باشترین ئەو کتیبانه‌ی له‌بواری زانستی ته‌جوید و بنه‌ماکانی خویندنه‌وه‌ی قورئاندا نووسراون به‌شیوه‌ی هۆنراوه، چونکه نووسه‌ره‌که‌ی پێشه‌وا‌یه‌کی ناوداری هه‌ره‌گه‌وره‌یه، که هه‌موان بۆ راجیایی کۆکن له‌سه‌ر پێشه‌وا‌یه‌تی ئەو، بیگومان زانستیش - هه‌ر زانستیک بیت -

له سه رچاوه كه يه وه وه ربگيردریټ باشته، هه روه كو چوڼ ئاوخواردنه وه له سه رچاوه ی سازگار باشته و خوشره له و شوینانه ی دوورن له سه رچاوه وه.

بویه پشت به خوی گه وره، له ژیر پووناکی کومه لیک لیکدانه وه ی زانایانی کون و هاوچه رخ، هه لسام به نووسینی شه رحیک بو ئه م کتیبه، هاندریشم-پاش په زامه ندی په روه ردگارم-ئوه بوو بینیم موسولمانان بایه خی پیوستیان به م زانسته نه داوه و، ته نانه ت خاوه ن بپروانامه و پوشنبیره کانیش هه ر به جوانی نازانن قورئان بخویننه وه و، له زوریه ی حوکمه کانی بی ئاگان، جگه له وهش هاندریکی به هیزی ترم هه بوو که بریتی بوو له وه ی تاكو ئیستا ئه م کتیبه به باشی نه ناسراوه له نیو موسولمانانی کورد و که س هیچ لیکدانه وه یه کی بوئه کردوه که چاپ کرابیت.

شایانی باسیشه که ئه م کتیبه و، هیچ کتیبیکی تر له م زانسته، قهره بووی هه بوونی ماموستا ناکاته وه بو فیگردنی فیرخواز، چونکه ئه گه ر بگونجیت هه ر زانستیک له ریگه ی کتیبه وه وه ربگيردریټ، زانستی ته جوید و جوان خویندنه وه ی قورئان هه رگیز به ته واوی به ده ست ناخریت به بی ماموستایه کی لیها توو، ئه وپه ری هیواشم له م کتیبه ئه وه یه سه رچاوه یه کی فیگردن بیت بو ماموستایانی قورئان و، بابه تیکی هاندر بیت بو قوتابیانی زانست بیخویننه وه و سوودی لیوه ربگرن به هاوکاری که سانی له خوین شاره زاتر.

له ئه زموونی خویشمه وه له کاتی فیربوونی قورئان به پیی بنه ماو بنچینه کانی ده لیم: ئه ی قوتابی زانست و جوان خویندنه وه ی قورئان، پیش ئه وه ی خه تمه یه کی ته واو بخوینیت له لای ماموستایه کی لیها توو، گوگرنتت بو قورئان زور جیاوازه له گه ل پیش ته واو کردنی خه تمه که، تو پیشتر گویت له ئایه تیک ده گرت به سه ریه که وه، به لام ئیستا پیت پیت به گویتدا تیده په ریټ، چونکه مه خره ج و سیفه تی پیته کانی ده زانیت، بویه نزم کردنه وه ی پیتی به رز و پیچه وانه که ی، قه لقه له پینه کردنی پیته کانی قه لقه له و پیچه وانه که ی، رانه وه ستان له سه ر پیته کانی (لن عمر)، تیپه ربوون به سه ر پیته کانی (صفیر) به بی پیدانی ئه و سیفه ته، کورت کردنه وه ی مینگه و مه دده کان له ئاستی خوین و شتی تر، هه موو ئه مانه ئیستا سه رنجت راده کیشن، پییان ده زانیت که هه له ن، من ده سه ته به ری ئه وه م بو هه ر براو خوشکیکی موسولمانی قورئان دوست، که ئه گه ر مه خره ج و سیفه ته کان شاره زا بوو و، خه تمه یه کی قورئانی به دروستی خویند له سه ر ده ستی ماموستایه کی کارامه هه ست به حالتیکی تازه ده کات له خویدا، که هه رگیز پیشتر هه ستی پینه کردوه، شادیه که له وانه یه دیاری خوی گه وره بیت بو ئه و که سه ی به شیک له ساته کانی ته مه نی ته رخان ده کات بو جوان خویندنه وه ی قورئان.

واشنه زانی لیها تووی له بنه ماکانی ته جوید و راست خویندنه وه ی قورئانی پیروز مه سه له یه کی پواله تیه و، کاریگه ری زوری نیه، نه خیر، به لکو واده زانم ئه وه (یه کیکه) له

هۆکارەکانی تێنەگەیشتن لە قورئان و (تدبر) نەکردنی، ئاخەر کەسێک چۆن سوود لە مەزنیترین سورەتی قورئان (الفاتحة) وەر بگرێت کە بە پەلە بیخوینێتەو وەکو ئەوێ گورگیکی بەدواوە بێت و، پیتەکانی تێکەڵ و پیکەڵ بکات، یان (آية الكرسي) هەر وەها ئایەتەکانی تر، ئەو پەلە پەل کردنە و تێکەڵ کردنی وشەکان بەسەر زماندا بەو شیوازە، رێگرە لە سوود وەرگرتن و تێرمان لە واتاکانیدا.

چی بێت لە قورئان باشتر، ئادەمیزاد تەمەنی تێدا بەسەر بەریت، ئیمە بەو شیوەیەین وەکو حەسەنی بەسری پەحمەتی خوای لیببیت دەفەر مویت: ئەو ئادەمیزاد تۆ بریتیت لە چەند رۆژانیک، جا کە رۆژیک تێپەری وەکو ئەوێ هەندیکت لەنیو چووبیت، ئەگەر کەسێکی هەندیک لەنیو چوو، بێگومان زۆر نابات و بەجاریک تیا دەچیت. کتیبی خواش لەپیشترە لە هەموو زانست و بواریکی تر بۆ بایەخ پێدان، ئەو ساتانەش لەگەڵ فێربوون و تێگەیشتن و لەبەرکردنی ئایەتەکانیدا بەسەر دەچیت ساتگەلیکی پێرۆزن و قورسی تەرازووی رۆژی قیامەتن (إنشاءالله).

لەم نووسینەشدا ئەوەندەم بەسە توانیببیت ئەم بابەتە بورژینم بۆ مامۆستایان و نووسەران کە هەولێکی جددی دەست پێبکەن بۆ راقەکردن و لیکۆلینەو و وەرگێرانی ئەو هەموو سەرچاوانەیی کە خوینەری مسوڵمانی کورد نەک هەر لییان سوودمەند نەبوونە، بەلکو ناویشیان نەبیستوو، ئەوەش زیانیکی گەورەیه، چونکە لەراستیدا گەورە زانایان و کەڵەپیاوانی ئەم بابەتە مەزنی نووسین و شوینەواری ناوازیان بۆ بەجیهیشتوین، گەلی کورد لەژێر جۆرەها پاساودا لێی بێبەش بوو، منیش بەپشتیوانی خوای پەروردگار چەندین سەرچاوەی ترم داناوێ کاریان لەسەر بکەم ئەگەر تەمەن دەرفەتی تێدا مابیت.

دەپاریمەو لەخوای گەورە و دەلیم:

ئەو چاکترین کەسێک گوی لەنزاول پارانەوێ بەندەکانی دەگریت، بپاریزە لەوێ لەم نووسینەم مەبەستم ناوبانگ دەرکردن و پوپامای بێت، بۆئەوێ کردەوێم پووچەڵ نەبیت و پاداشتم بە زایە نەچیت، لاسایی پیشەوای گەورە (الشاطبية) یش دەکەمەو، دەلیم:

وناديت اللهم يا خير سامع أعذني من التسميع قولا و مفعلا

إليك يدي منك الأيادي تمدها أجرنى فلا أجري بجور فاخلطلا^٣

لەکو تایشدا دەلیم:

لەم لینکدانەوێ کورتەدا گەراومەتەو بۆ زۆریک لە کتیبەکانی تەجوید و شەرحی (الجزرية) لە کۆن و نویدا، ئەم بوارەش بواریک نیه لەخۆمەوێ قسەم تێدا کردبیت، بەلکو هەرچیم

^٢ بروانه: الوافي في شرح الشاطبية / عبد الفتاح القاضي / ٢٧-٢٨.

نوسیوه هر گواستنه‌وه بووه بۆ قسه‌ی زانایان له‌مه‌ر پاقه‌کردنی دپیره‌کانی هۆنراوه‌که، به‌لام ئه‌زموونی وانه وتنه‌وه‌ی ته‌جوید و، پاقه‌کردنی پیشه‌کی (الجزیری) هه‌لی که‌لک وهرگرتنی بۆ په‌خساندم له‌گه‌لیک له‌و کتیب و سه‌رچاوانه‌ی له‌م باره‌وه نووسراون و، به‌ گویره‌ی توانای خۆم هه‌ولم داوه ئه‌و سوودانه به‌ خوینه‌رم بگه‌یه‌نم.

جا ئه‌گه‌ر تووشی هه‌له‌و نه‌پیکان بووبیتم له‌ جیگه‌یه‌کی کتیبه‌که‌و، که‌سیک به‌رچاوی پوون کردمه‌وه و هه‌له‌یه‌کی بۆ راست کردمه‌وه، به‌ئه‌و په‌ری سنگ فراوانیه‌وه وهریده‌گرم و، له‌هه‌له‌که‌م پاشگه‌ز ده‌بمه‌وه، چونکه له‌کو‌تاییدا من زیاتر نیم له‌ ئاده‌میزادیک که قابیلی هه‌له‌کردنه.

سبحانك اللهم وبحمدك أشهدُ ألا إله إلا أنت أستغفرك و أتوب إليك.

باوکی موحه‌مه‌د / إحسان برهان الدین

که‌لار ۲۰۱۰/۸/۱۹

ihsanburhan@yahoo.co.uk

کورتیه‌که ده‌رباره‌ی ژیاننامه‌ی (ابن الجزیری)

ئه‌بولخه‌یر شه‌مه‌سدین موحه‌مه‌دی کورپی موحه‌مه‌دی کورپی موحه‌مه‌دی کورپی عه‌لی کورپی یوسف، عومه‌ری، دیمه‌شقی، شیرازی، ناسراو به (ابن الجزیری) ^٤.

له شه‌وی شه‌مه‌ه، له پاش نوپژی ته‌راویح له بیست و پینجی په‌زانی سالی (٧٥١)ی کۆچی له گه‌ره‌کی (بین السورین) له دیمه‌شق له دایک بووه.

^٤ (جزیره ابن عمر): ناوچه‌یه‌که له‌سه‌ر سنوری سوریا - تورکیا، له‌ئه‌و سه‌ری باکوری موسل، ئه‌م دورگه‌یه پوباری دیجله له یه‌ک لاوه ده‌وره‌ی داوه به‌شیه‌ی مانگ، به‌لام دواتر که‌ندریک له‌لایه‌کانی تره‌وه دروست کراو، ئاستیکی له‌سه‌ر دروست کراو، هه‌ریویه ئاو چوارده‌وری ناوچه‌که‌ی دا، که‌سانیکی ژۆریش به‌و ناوچه‌یه ناسراون وه‌کو له کتیبی (معجم لأدباء ١/١٦٠ هـ) و (کفایة الالمعي / ٨٥) باسکراون.

باوکی بازرگان بوو، چل سال بوو مندالی نه‌ده‌بوو، کاتیک پویشت بوو چه‌ج له‌لای ناوی زه‌مه‌مدا پاراپیه‌وه له‌خوای گه‌وره که کورپکی زانای پیببه‌خشیئت.

ئه‌م باوکه بازرگانه پیاویکی خواناس و زانست په‌روه‌ر بوو، قورئانی مه‌زن‌پاده‌گرت و، له‌لای ماموستایانی ناودار وه‌ری ده‌گرت، خودی (ابن الجزري) له‌باسکردنی ژیاننامه‌ی (الحسن السروجي) ماموستایا فه‌رموویه‌تی^۵:

(ماموستای من و ماموستای باوکم په‌حمه‌تی خوای لیبیت، باوکی فی‌ری قورئان خویندن کرد).

(ابن الجزري) جگه له‌زانستی قورئان و له‌به‌رکردنی گوئی له‌فه‌رمووده‌کانی پیغه‌مبه‌ریش (ﷺ) ده‌گرت له‌گه‌وره زانایانه‌وه، وه‌کو هاوه‌لانی (الفخر ابن البخاري) و که‌سانی تر له‌دیمه‌شق، ئیجازه‌شی له‌گه‌وره زانایانی وه‌رگرت، وه‌کو خالی به‌سال‌اچووی باپیری (محمد بن إسماعيل الخبان)، پاشان ده‌ستی کرد به‌کۆکردنه‌وه‌ی شیوه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان (القراءات)، له‌سه‌ر ده‌ستی زانایانی شام وه‌کو: (عبدالوهاب بن السلار) و (أحمد الطحان) و (أحمد رجب) له‌نیوان سالی ۷۶۶-۷۶۷ ک، چه‌وت خویندنه‌وه‌که‌شی له‌(ابراهيم الحموي) وه‌رگرت و، دواتر له‌سه‌ر ده‌ستی (ابن اللبان) هه‌موو خویندنه‌وه‌کانی ته‌واو کرد.

پاشان ئاره‌زووی گه‌شتی په‌یدا کرد له‌پیناو به‌ده‌ست هینانی ئیسناد به‌رزی و، زۆرتی کارامه‌بوون، هه‌ربویه‌ پرووی کرده ولاتی پیروزی حیجاز له‌سالی ۷۶۸ ک، له‌ویش په‌یوه‌ندی کرد به‌وتارخوین و پیشنوژی مه‌دینه (محمد بن عبدالله الخطيب) و قیراتی لیوه‌رگرت، له‌سه‌ر کتیبی (الكافي) و (التيسير) پاشان گه‌راپیه‌وه بوو دیمه‌شق و دریزه‌ی دا به‌خویندنه‌کانیدا له‌لای (ابن السلار) و، چه‌ند زانایه‌کی تر.

له‌پاش ئه‌وه ئاره‌زووی گه‌شت کردنی کرد به‌ره‌و ئه‌نده‌لوس به‌مه‌به‌ستی خویندنی زانست له‌لای (محمد بن يوسف الاندلسي) به‌لام باوکی ریگه‌ی نه‌دا، هه‌روه‌ها چه‌زی کرد بچیته (كرك) به‌لام چه‌زه‌که‌ی به‌دی نه‌هات، پاشان بریاری دا بچیت بوو قاهیره له‌سالی ۷۶۹ ک، له‌وی زانستی قورئان خویندنی له‌گه‌وره زانایانی وه‌رگرت، وه‌کو: (محمد بن الصايغ) و (عبدالرحمن البغدادي) و (ابی بكر بن الجندي) له‌پاش وه‌رگتنی ئیجازه‌ گه‌راپیه‌وه بوو دیمه‌شق، به‌لام پاش مانه‌وه‌یه‌کی که‌م گه‌راپیه‌وه بوو قاهیره له‌سالی ۷۷۱ ک، بوئه‌وه‌ی جاریکی تر له‌سه‌ر چه‌ند کتیبیکی قورئان شیوه‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان وه‌رگریت، هه‌روه‌ها بوو وه‌رگرتنی زانستی فه‌رمووده‌ش له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌وانه‌ی مابوون له‌قوتابیه‌کانی (الدمياطي) و

^۵ بروانه: غاية النهاية ۱/۲۴۹.

(الابرقوهي) و، زانایانی تر، هه‌روه‌ها زانستی فیهیشتی وەرگرت له‌سه‌ر مه‌زه‌به‌ی پیشه‌وا شافیعی له‌بازنه‌ی مامۆستا (عبدالرحیم الاسنوي) و زانای تر.

پاشان قاهیره‌ی به‌جیهیشت به‌ره‌و دیمه‌شق و، هه‌موو قیرائاته‌کانی کۆکرده‌وه له‌سه‌ر ده‌ستی (القاضي احمد الکفري)، پاشان خیرا جاریکی تر گه‌رايه‌وه بۆ قاهیره، له‌سالی ۷۷۸ ک، ده‌ستی کرد به‌خویندن له‌لای (الضياء القزويني) و زانای تر له‌زانستی (الاصول) و (المعاني) و (البيان)، هه‌روه‌ها گه‌شتی کرد به‌ره‌و شاری ئیسکه‌نده‌ریه بۆئوه‌ی قیرائات به‌کۆکراوه‌یی وەربرگرت له‌سه‌ر ده‌ستی (عبدالوهاب القروي الاسکندري)، به‌لام له‌وی هه‌ستی کرد سۆزی ده‌خروشیت بۆ شاره‌که‌ی خۆی، بۆیه—له‌پاش وەرگرتنی مۆله‌ت و بروانامه‌ی زانستی له‌سه‌ر ده‌ستی مامۆستایانی—گه‌رايه‌وه بۆ دیمه‌شق و هه‌کو زانایه‌کی گه‌وره له‌چه‌ندین زانستدا له‌سه‌رووی هه‌موشیانه‌وه له‌ زانستی (القراءات) و (الحديث) و (الفقه).

له‌ دیمه‌شق ئه‌ستیره‌ی (إبن الجزري) دره‌وشایه‌وه و، ناوبانگی په‌یدا کرد و، (إبن کثیر)ی زانا و لیکه‌ده‌روه‌ی قورئانیش ئیجازه‌ی "فتوا" دانی پیبه‌خشی له‌سالی ۷۷۴ ک، ئینجا به‌مه‌به‌ستی قورئان و تنه‌وه به‌ فی‌رخوازانی زانست و، بۆماوه‌ی چه‌ندین سال له‌ مزگه‌وتی (الأموي) دانیشت و لیپرسراویتی قوتابخانه‌ی (العادلية) شی گرته ئه‌ستۆ، هه‌روه‌ها بوو به مامۆستای (دار الحديث) له (الأشرفية الكبرى) و، بوو به لیپرسراوی قوتابخانه‌ی گه‌وره له (تربة أم صالح)، له‌پاش له‌ دنیا ده‌رچوونی (إبن السلا) ی مامۆستای له‌سالی ۷۸۲ ک، ئه‌مه‌ش له‌کاتی‌کدا بو که زانایانی گه‌وره وه‌کو: (الشهاب ابن الحجي) و که‌سانی تر له‌ ژياندا بوون، چه‌ندین ئه‌رکی زانستی دیکه‌شی له ئه‌ستۆ گرت، هه‌روه‌ها قوتابخانه‌یه‌کیشی دروست کرد بۆ فی‌رکردنی قورئان و خۆی بوو به مامۆستای، پاشان به‌باشی زانی ده‌ست بکات به بلاوکردنه‌وه‌ی زانست و گه‌شت بکات له‌پیناویدا، پاش ئه‌وه‌ی وه‌کو قوتابی گه‌شتی ده‌کرد، ئه‌مجاره وه‌کو زانایه‌ک، بۆیه له‌سالی ۷۷۸ ک گه‌شتی کرد بۆ میسر به‌هاورپیه‌تی موحه‌مه‌دی کورپی، له‌پاش سالیکی له‌ میسر ده‌رچوو به‌لام له‌سالی ۷۹۸ ک جاریکی تر گه‌رايه‌وه میسر و چوه ئیسکه‌نده‌ریه و، ولاتی پۆم، کاتیک گه‌شته شاری برۆسه ریژی زۆری لینرا له‌لایه‌ن سولتان‌ی عوسمانی "بايه‌زید" هوه و، حه‌وت سال له‌وی مایه‌وه سه‌رقالی زانست و، و تنه‌وه‌ی (قراءات) و، زانسته‌کانی قورئان و فه‌رموده بوو تییدا.

قوتابیه‌کی زۆری هه‌بوو له‌وی، له‌پاش کۆچی دوا‌ی سولتان بايه‌زید، (إبن الجزري) له‌ سالی ۸۰۵ ک پووی کرده (بلاد ماوراء النهر) و، له‌وی چوو بۆ شاری (کش) و دواتر چوو بۆ (سمرقند) و، ته‌مورله‌نگ ریژی زۆری لی گرت، له‌سالی ۸۰۷ ک به‌ره‌و خۆراسان به‌ریکه‌وت و، پۆشته (هراة) و (یزد) و دواتر له ئه‌سفهان مایه‌وه، تاكو په‌مه‌زانی سالی ۸۰۸ ک و، ئینجا پۆشته شاری شیراز، سه‌رانی ده‌سه‌لات له شیراز وابه‌سته‌یان کرد که له‌وی بمی‌نیته‌وه و،

کردیشیان به دادوهری شیراز و ده‌وروبه‌ری، چوارده‌سال له‌وی مایه‌وه، قوتابخانه‌یه‌کی قورئانی له‌وی دروستکرد و، قوتابی زۆری له‌ده‌ور کۆبوویه‌وه.

له‌سالی ۸۲۱ ک پووی کرده عیراق، له به‌سره نیشته‌جی بوو بۆ قورئان ووتنه‌وه و، فی‌کردن، هه‌ربۆیه قوتابی زۆری له‌ده‌ور کۆبوویه‌وه و، له شیرازه‌وه (طاهر بن عزیز الأصبهانی) خۆی گه‌یانه لای (إبن الجزري) مامۆستای و خه‌تمه‌یه‌کی ته‌واوی به (القراءات العشرة) له‌لا ته‌واو کرد و، ده‌ستی کر به خه‌تمه‌یه‌کی تر به‌لام ته‌واوی نه‌کرد.

له‌سالی دواتر پووی کرده شاری مه‌دینه و، به‌لای گوندی عونه‌یزه‌دا تیپه‌ری به‌هاورپیه‌تی (معین الدین بن عبدالله قاضي كازرون)ی قوتابی خۆی، پاش دوورکه‌وتنه‌وه‌یان له‌و گونده عه‌ره‌به بیابان نشینه‌کان هه‌رشیان بۆ هه‌ینان، به‌لام خوای گه‌وره‌ریزگاری کردن له‌ ده‌ستیان و، هه‌لاتنه‌وه به‌ده‌ستی به‌تاله‌وه به‌ره‌و عونه‌یزه، چونکه هه‌رچیان پێبوو به‌تالانی برا، له‌ ده‌قه‌ره‌ش (إبن الجزري) هۆنراوه‌ی (الدرة المضیة فی القراءات الثلاث المتممة للعشرة)^۱ ی نووسی، که له‌کۆتاییه‌که‌یدا ئاماژه ده‌کات بۆ پووداوی ده‌ستدریژی کردنه‌سه‌ریاندا و، ده‌فه‌رمویت:

غریبة اوطان بنجد نظمها	و عظم اشتغال البال وافر وکيف لا
صُدت عن البيت الحرام وزوري الـ	مقام الشريف المصطفى اشرف الملا
وطوقني الأعراب بالليل غفلة	فما تركوا شيئا وكدت لأقتلا
فادرکني اللطف الخفي وردني	عُنيزة حتى جاءني من تكفلا
بحملي و ايصالي لطیبة آمنة	فیارب بلغني مرادي وسهلا ^۲

له عونه‌یزه (قاضي) ناوبراو خه‌تمه‌یه‌کی به خویندنه‌وه‌ی ئه‌بوجه‌عفر له‌لای (ابن الجزري) خویند و له مه‌دینه ته‌واوی کرد و، له‌وییش پێشنوویژی هه‌ره‌می مه‌دینه‌ش ده‌ستی کرد به خویندن له‌لای^۳.

کاتی‌ک واده‌ی هه‌ج کردن نزیک بوویه‌وه بۆ ئه‌و مه‌به‌سته خۆی سازدا و، پاشان له‌هه‌ردوو هه‌ره‌می مه‌که‌ و مه‌دینه مایه‌وه بۆ وانه ووتنه‌وه و، دانانی کتیب، دواتر ده‌رچوو به‌ره‌و عیراق و، له‌سالی ۷۲۶ ک جاریکی تر گه‌رايه‌وه بۆ هه‌ج، پاش ته‌واو بوونی هه‌ج پویششت

^۱ (الدرة): بریتیه له قیرائه‌تی ئه‌بوجه‌عفر و یه‌عقوب و خه‌له‌فی ده‌یهم به‌شپوه‌ی هۆنراوه دانهر ئوصولی ئه‌م سۆ قیرائه‌ته‌ی تیدا کۆکردوه‌ته‌وه (أصول و فرش) ((م. دلیر گه‌رمیانی)).

^۲ بروانه: کۆتایی په‌راویزی (التسهیل لقراءات التنزیل).

^۳ بروانه: غایة النهاية / ۲/۲۵۱ .

بهره و قاهره و، له‌وی چاوی به ئەحمەدی کورپی کهوت و، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل سولتانی ئەشره‌فدا کۆبوویه‌وه و ریژی زۆری لێی گرت^۱، ئەوکاتەش که‌چاوی به ئەحمەدی کورپی کهوت بیست سالبوو یه‌کتریان نه‌بینیوو، بۆیه‌ نامە‌ی بۆنوووسیوو له‌ولاتی پۆمه‌وه ئاماده‌ بی‌ت و، ده‌پۆژ پیکه‌وه مانه‌وه. له‌سالی حه‌جی داهاتوودا پووی کرده‌ مه‌که‌ و، یه‌ک مانگ تێیدا مایه‌وه ئینجا ده‌رچوو به‌ره‌و یه‌مه‌ن له‌پیکه‌ی ده‌ریاوه، به‌مه‌به‌ستی فیکردن و قورئان وتنه‌وه و بازگانی کردن، له‌وی خه‌لکه‌که‌ پیشبرکیان ده‌کرد له‌سه‌ر نزیک بوونه‌وه و خویندن له‌لای، چونکه‌ ئەوان پیشتر کتیبی (الحصن الحصین)ی (ابن الجزری) یان خویندبوویه‌وه، (ابن الجزری) له‌ناویاندا مایه‌وه تاکو واده‌ی حه‌ج له‌ سالی داهاتوودا و، له‌گه‌ل ئەحمەدی کورپی به‌پیکه‌وتن به‌ره‌و میسر، چه‌ند مانگی له‌وی مانه‌وه و، لێی ده‌رچوون له (جمادی الآخرة)ی سالی ۸۲۹ ک به‌ره‌و دیمه‌شق و له‌وی له‌یه‌کتەر جیابوونه‌وه^۲ کورپه‌که‌ی به‌ره‌و ولاتی پۆم و خۆی به‌ره‌و شیراز، هه‌ر له‌ویش مایه‌وه له‌سه‌ر ئەو حاله‌ له‌ فیکردن و وتنه‌وه‌ی قورئان تاکو له‌پۆژی هه‌ینی ۵ / ربيع الأول / ۸۳۳ ک کۆچی دوایی کرد، کاتیک خه‌لکی هه‌والی مردنیان بیست، له‌هه‌موو لایه‌که‌وه کۆبوونه‌وه و، به‌خه‌لک و کاربه‌ده‌ستانه‌وه پیشبرکیان ده‌کرد بۆ هه‌لگرتنی ته‌رمه‌که‌ی و، هه‌ر له‌و قوتابخانه‌ی که‌ دایمه‌زراندبوو له‌شیراز نیژرا.

نووسین و کتیبه‌کانی (ابن الجزری):

(ابن الجزری) په‌حمه‌تی خوای لیبیت نووسینی زۆری هه‌یه له‌ هه‌موو بابته‌کانی زانست له ئیسلامدا به‌تایبه‌تی زانستی (القراءات) ژماره‌یان ده‌گاته زیاتر له (۸۰) کتیب، به‌لام ئیمه لێره‌دا ته‌نها باسی چه‌ند کتیبیکی به‌ناوبانگی ده‌که‌ین وه‌کو: - تحبیر التیسیر فی القراءات العشر.

- تقریب النشر فی القراءات العشر.

- التمهید فی علم التجوید.

- الدرّة المضیة فی قراءات الأئمة الثلاثة المرضیة.

- طبیة النشر فی القراءات العشر.

- غایة النهایة فی أسماء رجال القراءات.

- المقدمه الجزریة.

- منجد المقرئین و مرشد الطالبین.

^۱ بروانه: البدر الطالع / ۲/۲۰۸ .

- النشر في القراءات العشر^{١٠}.

پېناسه يه ك بؤ (المقدمة الجزرية)

پېشه کی (الجزرية) هؤنراوه يه که له دانانی (ابن الجزري) له سهر به حری (الرجز) بریتیه له سه دوحوت کۆپله (دېر)، هه موو بابه ته سه ره که یه کانی زانستی ته جویدی له خوگرته وه، ریکخستنیشی بؤ بابه ته کان له سهر بنه مایه کی (منطق) پوون دامه زاننده وه، سه ره تا به پېشه کیه کانی ته جوید ده ستپیده کات و، ئینجا باسی مه خره ج و سیفه تی پیته کان ده کات و، دواتر هه ندی حوکمی تاییه ت باس

ده کات به و پېشه کیانه وه، وه کو یاسا کانی راوه ستان و، شیوازی نووسینی قورئان و، راوه ستان له سهر کۆتایی وشه کان.

وادیاره (ابن الجزري) ناوونیشانی لاوه کی له نیوان دیره کانی هؤنراوه که یه دانه ناوه، وه کو ده رده که ویت له کۆنترین ده ستنووسه کانی ئەم کتیبه، به لام هه ندی له وانیه له بهریان گرتووه ته وه یان بلاویان کردووه تووه کتیبه که یان به پیی بابه ته کانی دابه شکردووه و، ناوونیشانی ناوخویان بؤ دیاری کردووه، وه کو ئاسانکاری بؤ خوینهر و فیرخواز.

پېشه کی (الجزرية) په یوه ندی هه یه به کتیبه کانی تری (ابن الجزري) یه وه که له وییش باسی بابه ته کانی زانستی ته جویدی کردووه، وه کو (التمهید) و (النشر) و، هؤنراوه ی (طیبة النشر) که له گه ل پېشه کی (الجزري) دا له ۳۰ کۆپله دا هاوبه شن، ئەوه شم به لاوه په سه نده^{١١} که (المقدمة) زوتر نووسراوه له پییش کتیبی (الطیبة)، هه روه ها به شیوه یه کی ناراسته وخۆش په یوه ندی هه یه له گه ل کتیبی (التمهید)، هه ربویه ئەو کتیبانه به لیکدانه وه و راقه کردنیکی چاک دیته ئەژمار بؤ ئەم هؤنراوه ی که له بهر ده ستمانایه، راقه کارانی ئەم پېشه کیه ش بهم په یوه نده یان زانیوه و، سوودیان له و کتیبانه زۆر وه رگرتووه.

پېشه کی (الجزرية) گرنگی زۆری پیدراوه له لایه ن پسیپوران و بایه خداران به زانستی ته جویده وه، له پووی له بهر کردن و له بهر گرتنه وه و، راقه کردن، ئەمه ش له بهر چه ند هۆیه ک، له وانیه: کورتی و پوخته یی ئەو هؤنراوه یه، هه روه ها ئاسانی وشه کانی و گشتگیری بابه ته کانی بؤ هه موو باسه کانی ته جوید، له سه رووی هه موو ئەو هؤکارانه شه وه، به ناوبانگی نووسه ره که ی

^{١٠} بؤ ئەم نووسینه م ده رباره ی ژياننامه ی (ابن الجزري) له کتیبی (شیخ القراء الإمام ابن الجزري) سووادم بینی.

^{١١} خاوه ن ئەم قسه یه (د.غانم قدوري الحمد) ه.

له سهردهمى خویدا و، سهردهمهكانى تريش، تاوهكو ئهم پوژگارهى خویمان، بهلگهش له سهر بايهخ پیدانى ئهم پيشهكى يه زورى ليكدانه وه كانيتى له لايهن زانايان و رافه كارانه وه، كه ده گه نه زياتر له په نجا ليكدانه وهى دريژ و كورت، وه كو:

١. الحواشي المفهمة في شرح المقدمة، لأبي بكر أحمد (ت ٨٣٥ هـ).

٢. الطرازات المعلمة في شرح المقدمة الجزرية، لعبد الدائم الحديدي الأزهرى، قوتابى (ابن الجزرية) چاپ كراوه.

٣. اللالئ السنية في شرح المقدمة الجزرية، لأحمد بن محمد القسطلاني (ت ٩٢٣ هـ).

٤. الدقائق المحكمة شرح المقدمة، لذكريا الأنصاري (ت ٩٢٦ هـ).

٥. المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية، لملا علي القاري (ت ١٠١٤ هـ).

ليكدانه وهى زورى تريشى ههيه جگه له مانه - چاپكراون، هه نديكيش هيشتا ده ستنوسن و چاپ نه كراون.^{١٢}

^{١٢} بپروانه: الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري ١٢ / ١٣.

دهقى هونراوهكه

پيشه کی

١	يَقُولُ رَاجِي عَفْوِ رَبِّ سَامِعِ	(مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزْرِيِّ الشَّافِعِي)
٢	(الْحَمْدُ لِلَّهِ) وَصَلَّى اللَّهُ	عَلَى نَبِيِّهِ وَمُصْطَفَاهُ
٣	(مُحَمَّدٍ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ	وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ مَعَ مُحِبِّهِ
٤	(وَبَعْدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدَّمَةٌ	فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ
٥	إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمْ مُحْتَسِمٌ	قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوْلَا أَنْ يَعْلَمُوا
٦	مَخَارِجَ الْحُرُوفِ وَالصِّفَاتِ	لِيَلْفِظُوا بِإفْصَحِ اللُّغَاتِ
٧	مُحَرَّرِي التَّجْوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ	وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي المَصَاحِفِ
٨	مِنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ بِهَا	وَتَاءِ أَشْيَ لَمْ تَكُنْ تُكْتَبُ بِهَا

بابه تی مه خره جی پیته کان

٩	مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةٌ عَشْرُ	عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مِنْ اخْتِبَرُ
١٠	فَالْفُ الْجَوْفِ وَأُخْتَاهَا وَهِيَ	حُرُوفُ مَدِّ لِلْهَوَاءِ نُنْتَهِي
١١	ثُمَّ لِأَقْصَى الْحَلْقِ هَمَزٌ هَاءٌ	ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنٌ حَاءٌ
١٢	أَذْنَاهُ غَيْنٌ خَاوُهَا وَالْقَافُ	أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقُ ثُمَّ الْكَافُ
١٣	أَسْفَلُ وَالْوَسْطُ فِجِيمُ الشَّيْنِ يَا	وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا
١٤	لِأَضْرَاسٍ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمَنَّاها	وَاللَّامُ أَذْنَاهَا لِمُنْتَهَاهَا
١٥	وَالنُّونُ مِنْ طَرْفِهِ تَحْتَ اجْعَلُوا	وَالرَّاءُ يُدَانِيهِ لظَهْرٍ أَدْخَلُوا
١٦	وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا مِنْهُ وَمِنْ	عُلْيَا الثَّنَائِيَا وَالصَّفِيرُ مُسْتَكِنُ
١٧	مِنْهُ وَمِنْ فَوْقِ الثَّنَائِيَا السُّفْلَى	وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا لِلْعُلْيَا
١٨	مِنْ طَرْفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ	فَالفَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَائِيَا الْمُشْرِفَةِ
١٩	لِلشَّقْمَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ	وَعَنْتَةُ مَخْرَجُهَا الْحَيْشُومُ

بابه تی سیفه ته کان

صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرِخْوٌ مُسْتَفِيلٌ	۲۰
مُنْفَتِحٌ مُضْمَتَةٌ وَالضِدُّ قُلٌّ	
مَهْمُوسُهَا (فَحْتُهُ شَخْصٌ سَكَتٌ)	۲۱
شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجْدُ قَطِ بَكَتٌ)	
وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لِزْنِ عُمَرُ)	۲۲
وَسَبْعُ عُلُوٍّ (خُصَّ ضَغِيظٌ قِظٌ) حَصْرٌ	
وَصَادٌ ضَادٌّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطْبَقَةٌ	۲۳
وَ (فَرٌّ مِنْ لُبِّ) الْحُرُوفِ الْمَذْقَةُ	
صَفِيرُهَا صَادٌ وَزَائِي سِينٌ	۲۴
قَلْقَلَةٌ (قُطِبُ جَسَدٍ) وَاللَّيْنُ	
وَآوٌ وَيَاءٌ سَكَنًا وَأَنْفَتَحَا	۲۵
قَبْلَهُمَا وَالْأَنْحِرَافُ صُحْحَا	
فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكَرَّرَ جُعِلُ	۲۶
وَاللَّفَتِيُّ الشَّيْنُ ضَادًا اسْتَطِلُّ	

بابه تی ته جويد

وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتْمٌ لَازِمٌ	۲۷
مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ أَثِمٌ	
لَأَنَّهُ بِهِ الْإِلَهُ أَنْزَلَ	۲۸
وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلَا	
وَهُوَ أَيْضًا حَلِيَّةُ التَّلَاوَةِ	۲۹
وَرَيْنَسَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ	
وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا	۳۰
مِنْ صِفَةِ لَهَا وَمُسْتَحَقَّهَا	
وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ	۳۱
وَاللَّفْظُ فِي نَظِيرِهِ كَمِثْلِهِ	
مُكْمَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تَكَلَّفَ	۳۲
بِاللِّطْفِ فِي التُّطْقِ بِلَا تَعَسُفِ	
وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ	۳۳
إِلَّا رِيَاضَةٌ أَمْرِي بِفَكَهٍ	

بابه تی گه وره کردن و بچووک کردنه وه

فَرَّقْتَنُ مُسْتَفِيلاً مِنْ أَحْرَفٍ	۳۴
وَحَادِرُنُ تَفْخِيمٍ لَفْظِ الْأَلْفِ	
كَهْمَزِ الْحَمْدِ أَعْوَدُ إِهْدِنَا	۳۵
اللَّهُ ثُمَّ لَمْ لِلَّهِ لَنَا	
وَلَيْتَلَطَّفَ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ	۳۶
وَالْمِيمِ مِنْ مَخْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضٍ	
وَبَاءِ بَرَقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ بَدِي	۳۷
وَإِحْرَصُ عَلَى الشَّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي	
فِيهَا وَفِي الْجِيمِ كَحَبِّ الصَّبْرِ	۳۸
وَرَبْوَةِ اجْمَشْتِ وَحَيْجِ الْفَجْرِ	
وَبَيِّنَنَّ مُقْلَقلاً إِنْ سَكَنَا	۳۹
وَأَنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَبِينَا	
وَحَاءٌ حَصْحَصَ أَحْطَطُ الْحَقُّ	۴۰
وَسِينٌ مُسْتَقِيمٌ يَسْطُو يَسْقُو	

بابه تی رانه کان

۴۱	وَرَقِقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ	كَذَلِكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتَ
۴۲	إِنَّ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ	أَوْ كَانَتْ الْكُسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا
۴۳	وَالْخُلْفُ فِي فِرْقٍ لِكُسْرِ يُوجَدُ	وَأَخْفٍ تَكَرُّرًا إِذَا تَشَدَّدَ

بابه‌تی لامه‌کان

۴۴	وَفَخِمِ اللَّامَ مِنْ اسْمِ اللَّهِ	عَنْ فَتْحٍ أَوْ ضَمِّ كَعَبِيدُ اللَّهِ
۴۵	وَحَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ فَخِمَ وَأَخْصَصَا	لِاطْبَاقِ أَقْوَى نَحْوَ قَالَ وَالْعَصَا
۴۶	وَبَيْنَ الْإِطْبَاقِ مِنْ أَحْطَتُ مَعُ	بَسَطَتِ وَالْخُلْفُ بِنَخْلُكُمُ وَقَعُ
۴۷	وَأَحْرَصَ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا	أَنْعَمْتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعُ ضَلَلْنَا
۴۸	وَخَلَّصَ انْفِتَاحَ مَحْذُورًا عَسَى	خَوْفِ اشْتِبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى
۴۹	وَرَاعِ شِدَّةَ بِكَافٍ وَبِتَا	كَشْرِكُكُمْ وَتَتَوَقَّى فِتْنَا
۵۰	وَأَوْلَى مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِذْ سَكَنْ	أَذْغَمَ كَقُلِّ رَبِّ وَبَلِّ لَا وَأَبْنُ
۵۱	فِي يَوْمٍ مَعُ قَالُوا وَهُمْ وَقُلْ نَعَمْ	سَبَّخَهُ لَا تَنْزِعْ قُلُوبَ فَلْتَقُمْ

بابه‌تی (ض) و (ظ)

۵۲	وَالضَّادَ بِسَمْتِطَالَةٍ وَمَخْرَجِ	مَبْرُزٍ مِنَ الظَّاءِ وَكُلِّهَا تَجِي
۵۳	فِي الظَّنِّ ظَلَّ الظُّهْرِ عَظْمِ الحِفْظِ	أَيْقِظُ وَأَنْظُرُ عَظْمِ ظَهْرِ اللِّفْظِ
۵۴	ظَاهِرٍ لَظَى شَوَاطِظَ كَظَمَ ظَلَمًا	أَغْلَظُ ظَلَامَ ظُفْرِ انْتِظَرُ ظَمًا
۵۵	أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعَظَّ سَوَى	عِضِينَ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفِ سَوَى
۵۶	وَضَلَّتْ ظَلَمْتُ وَبِرُومِ ظَلَمُوا	كَالْحِجْرِ ظَلَّتْ شُعْرًا نَظَلَّ
۵۷	يُظَلِّلَنَّ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْتَظِرِ	وَكُنْتُ فَظًا وَجَمِيعِ النَّظْرِ
۵۸	إِلَّا بِوَيْلٍ هَلْ وَأَوْلَى نَاضِرَةٌ	وَالْغَيْظُ لَا الرَّعْدِ وَهُودِ قَاصِرَةٌ
۵۹	وَالْحِظُّ لَا الْحِضُّ عَلَى الطَّعَامِ	وَفِي ضَنِينِ الخِلَافِ سَامِي

بابه‌تی وریاکردنه‌وه

۶۰	وَإِنْ تَلَاقَيْتَا النَّبِيَّانِ لِأَرْمِ	أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعِضُّ الظَّالِمُ
۶۱	وَاضْطَرَّ مَعَ وَعَظَّتْ مَعَ أَفْضَمُ	وَصَفَّهَا جِبَاهُهُمْ عَلَيْهِمْ

بابه‌تی (م) و (ن) شه‌ده‌دار و زهنه‌دار

۶۲	وَأَظْهَرَ الْغُنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ	مِيمٍ إِذَا مَا شُدُّدَا وَأَخْفَيْنِ
۶۳	الْمِيمِ إِنْ تَسَكَّنَ بَغْنَةً لَدَى	بَاءٍ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ أَهْلِ الْأَدَا
۶۴	وَأَظْهَرْتُهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ	وَاحْذَرُ لَدَى وَאוِ وَقَا أَنْ تَخْتَفِي

بابه تی بنه ماکانی ته نوین و نونی زهنه دار

۶۵	وَحُكْمُ نَثْوَيْنِ وَنُونٍ يُلْفَى	إِظْهَارُ ادْغَامٍ وَقَلْبُ اخْفَا
۶۶	فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهَرَ وَادْغَمَ	فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا بَغْنَةً لَزِمَ
۶۷	وَأَدْغَمَنُ بَغْنَةً فِي يَوْمِنُ	إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدُنْيَا عَنْوَنُوا
۶۸	وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَاءِ بَغْنَةً كَذَا	لَاخْفَا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أُخِذَا

بابه تی (مد) و (قصر)

۶۹	وَالْمَدُّ لَزِمَ وَوَجِبَ أَتَى	وَجَائِزٌ وَهُوَ وَقَصْرٌ ثَبَتَا
۷۰	فَلَازِمٌ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفِ مَدِّ	سَاكِنٌ حَالَيْنِ وَبِالطَّوْلِ يُمَدُّ
۷۱	وَوَجِبَ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ	مُتَّصِلًا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ
۷۲	وَجَائِزٌ إِذَا أَتَى مُنْفَصِلًا	أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقَفَا مُسْجَلًا

بابه تی زانینی راهستان

۷۳	وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ	لَأَبَدًا مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ
۷۴	وَالْأَبْتِدَاءِ وَهِيَ تُقَسَّمُ إِذْنُ	ثَلَاثَةً تَامٌ وَكَافٍ وَحَسَنٌ
۷۵	وَهِيَ لَمَّا تَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوَجَدْ	تَعَلَّقَ أَوْ كَانَ مَعْنَى فَا بْتَدِي
۷۶	فَالْتَامُ فَالْكَافِي وَلفظًا فَا مَنَعَنُ	إِلَّا رُوُوسَ الْآيِ جَوُوزَ فَالْحَسَنُ
۷۷	وَعَنِيْرُ مَا تَمَّ قَبِيْحٌ وَلَسَهُ	الْوَقْفُ مُضْطَرًّا وَيُبْدَأُ قَبْلَهُ
۷۸	وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجِبَ	وَلَا حَرَامٌ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبُ

بابه تی پچراو و بیگه یه نرا و (ت)

۷۹	وَاعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَا	فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى
۸۰	فَاقْطَعْ بِعَشْرِ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا	مَعَ مَلْجَأٍ وَلَا إِلَهَ إِلَّا
۸۱	وَتَعْبُدُوا يَاسِينَ ثَانِي هُودَ لَا	يُشْرِكُنْ تَشْرِكُ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى
۸۲	أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا	بِالرَّغْدِ وَالْمَقْتُوحِ صِلَ وَعَنْ مَا

٨٣	نَهَوْا أَقْطَعُوا مِنْ مَّا بَرُّومٍ وَالتَّسَا	خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مَنْ أَسَّسَا
٨٤	فُصِّلَتْ التَّسَا وَذُبِحَ حَيْثُ مَّا	وَأَنْ لَمِ الْمَفْتُوحُ كَسْرٌ إِنْ مَّا
٨٥	لَانِعَامِ وَالْمَفْتُوحُ يَدْعُونَ مَعَا	وَحُلْفُ الْأَنْفَالِ وَنَحْلٌ وَقَعَا
٨٦	وَكُلِّ مَّا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلَفَ	رُدُّوْا كَذَا قُلْ بِسْمَا وَالْوَصْلُ صِفٌ
٨٧	خَلَقْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا فِي مَّا أَقْطَعَا	أَوْحِي أَفْضَمْتُ اشْتَهَتْ يَبْلُوا مَعَا
٨٨	ثَانِي فَعَلَنْ وَقَعَتْ رُومٌ كَلَا	نَثْرِيلُ شُعْرَاءٍ وَغَيْرِ ذِي صِلَا
٨٩	فَأَيْنَمَا كَالنَّحْلِ صِلٌ وَمُخْتَلَفٌ	فِي الشُّعْرَا الْأَحْزَابِ وَالتَّسَا وَصِفٌ
٩٠	وَصِلٌ فَإِلْمٌ هُوَذَا النَّجْمَلَا	نَجْمَعُ كَيْلَا تَحْزَنُوا تَأْسُوا عَلَي
٩١	حَجٌّ عَلَيْكَ حَرْجٌ وَقَطْعُهُمْ	عَنْ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ
٩٢	وَمَالَ هَذَا وَالذِّينَ هُوَذَا	تَ حِينَ فِي الْإِمَامِ صِلٌ وَوَهَلَا
٩٣	وَوَزْنُهُمْ وَكَالْوَهُمْ صِلٌ	كَذَا مِنْ أَلٍ وَهَا وَيَا لَا تَفْصِلُ

بابه‌تی تائه‌کان

٩٤	وَرَحِمَتْ الزُّخْرُفُ بِالتَّا زَبْرَهُ	لَاغْرَافٍ رُومٍ هُوِدٍ كَافِ الْبَقْرَهُ
٩٥	نَعْمَتُهَا ثَلَاثُ نَحْلٍ إِبْرَهُمْ	مَعَا أَخْيِرَاتٌ عَقُودُ الثَّانِ هُمْ
٩٦	لُقْمَانُ ثُمَّ فَاطِرٌ كَالطُّورِ	عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالتَّنُورِ
٩٧	وَأَمْرَاتٌ يُوسُفُ عِمْرَانُ الْقَصَصُ	تَحْرِيمٌ مَعْصِيَتُ بَقْدُ سَمْعٌ يُخْصُ
٩٨	شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتُ فَاطِرِ	كُلَا وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفٌ غَافِرِ
٩٩	قُرْتُ عَيْنِ جَنَّتُ فِي وَقَعْتُ	فَطَرْتُ بَقِيَّتُ وَأَبْنَتْ وَكَلِمَتُ
١٠٠	أَوْسَطُ الْأَعْرَافِ وَكُلُّ مَّا اخْتَلَفَ	جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عَرِفُ

بابه‌تی هه‌مزهی بیگه‌یاندن

١٠١	وَأَبْدًا بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلِ بَضْمٍ	إِنْ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضْمُ
١٠٢	وَأَكْبِرُهُ حَالِ الْكُسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي	لِاسْمَاءٍ غَيْرِ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي

□	وَأَمْرًا وَأَسْمَ مَعَ اثْنَيْنِ	ابْنٍ مَعَ ابْنَةِ امْرِئٍ وَاثْنَيْنِ	١٠٣
□	إِلَّا إِذَا رُمْتَ فَبَعْضُ حَرَكَه	وَحَادِرِ الْوَقْفِ بِكُلِّ الْحَرَكَه	١٠٤
□	إِشَارَةً بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمِّ	إِلَّا بِنُصْبٍ أَوْ بِنُصْبٍ وَأَشْمِ	١٠٥
□	كوٽايي		
□	مِثِّي لِقَارِي الْقُرْآنِ تَقْدِمَه	وَقَدْ تَقَضَى نَظْمِي الْمَقْدَمَه	١٠٦
□	مَنْ يُحْسِنِ التَّجْوِيدَ يَظْفَرُ بِالرَّشْدِ	أَبْيَانَهَا قَافٌ وَزَايٌ فِي الْعَدْدِ	١٠٧
□	ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدُ وَالسَّلَامُ	(وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) لَهَا خِتَامُ	١٠٨
□	وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ	عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى وَآلِهِ	١٠٩

□

□

□

□

□

□ ٣٢١

یه کتیب له و شتانهی دانه رانی کتیب له زانسته ئیسلامیه کاندای پیهوهی هۆگر بوون، دهستی پیکردنی کتیبه کانیان بوو به هینانی ناوی خوی گه وره و، سوپاس کردنی و سه لاواتدان له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ).

(الخطیب البغدادی) که له سالی ٤٦٣ ک له دنیا ده رچوو، ده فه رمویتی:

(پیوسته ده ست پیکردن له هه موو کتیبیکی زانستدا به "بسم الله الرحمن الرحيم" بیته) ^{١٣}.

له راستیشدا شیوازیکی نه گۆر نیه بۆ وتاری دهستی پیکردنی دانانی کتیب.

پیشه و (النووی) که له سالی ٦٧٦ ک له دنیا ده رچوو ده فه رمویتی: سه لاواتدان له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) له پاش وتنی (الحمد لله) ئه وه پیشه ی زانایانه ره حمه تی خویان لیبیت...

^{١٣} پروانه: الجامع لأخلاق الراوي ١/١٩٣، به وه رگرتن له الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / ٢٥.

زانایانیش به (مکروه) یان زانیوه که سیک ته‌نھا وشه‌ی (الصلاة) به‌بی (السلام) به‌کار بهینئ له سه‌لاواتدا.^{۱۴}

(إبن حجر العسقلاني) که له سالی ۸۵۲ ک له دونیا ده‌رچووه، ده‌فه‌رموئیت: (وتاری ده‌ستپیکردنی نووسینی کتیب کورت هه‌لئه‌هاتووه له‌سه‌ر شیوازیک نه‌توانرئیت لی لابدرئیت، به‌لکو ته‌نھا مه‌به‌ست له‌وه‌یه شیوازی ده‌ستپیکردنه‌که ئامانج بیپیکئت)^{۱۵}.

وته‌ی دانهریش له‌سه‌ره‌تای ئه‌م هؤنرایه‌وه: (بسم الله الرحمن الرحيم) واته: ده‌ست پیده‌که‌م و، هؤنراوه‌که‌م ریك ده‌خه‌م و، کتیب داده‌نیم به‌په‌نابردن به‌ناوی خوای گه‌وره.^{۱۶}

۱. يَقُولُ رَاجِي عَفْوَرَبِّ سَامِعٍ (مُحَمَّدُ بْنُ الْجَزَرِيِّ الشَّافِعِي)

لینکدانه‌وی وشه‌کان:

(يَقُولُ) واته: ده‌لئیت، دانهر وشه‌ی (يَقُولُ) به‌شیوازی پانه‌بردوو (مضارع) به‌کارهیناوه، پابردوو و پانه‌بردووش وه‌کو یه‌کن لی‌رده‌دا بیجیاوازی.

(رَاجِي) واته: تکاکار، تکاکردن بۆ شتیک که شیوازی جیبه‌جیکردن بیئت.

(عَفْو) واته: لی‌بوردن و لی‌نه‌گرتن.

(رَبِّ) وشه‌یه‌کی هاوبه‌شه‌وه‌کو خالد الأزهری ده‌لئیت:—به‌سه‌رگه‌وره و خاوه‌ن و چاکساز و په‌روه‌رشیار ده‌وترئیت، به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌م وشه‌یه به‌په‌های بیئت ئه‌وا خوای گه‌وره ده‌گرئته‌وه و به‌که‌سی تر ناوترئیت (رَبِّ)، مه‌گه‌ر به‌تایبه‌ت کردن وه‌کو: (رب الدار) واته: خاوه‌ن مال و وشه‌ی له‌و شیوه.

(سَامِعٍ) واته: بیسه‌ر، به‌لام (سمیع) گونجاوتر بوو، چونکه زیاتر به‌کارهاتووه له‌ده‌قه شه‌رعیه‌کاندا.^{۱۸}

^{۱۴} پروانه: صحیح مسلم بشرح النووي ۱/۴۳-۴۴، به‌وه‌رگرتن له‌الشرح الوجیز / ۲۵.

^{۱۵} پروانه: فتح الباری ۱/۸، به‌وه‌رگرتن له‌الشرح الوجیز / ۲۵.

^{۱۶} پروانه: القسطلانی: اللالی السنیه / ۱۴، به‌وه‌رگرتن له‌الشرح الوجیز / ۲۵.

(مُحَمَّدٌ) ناوی دانه‌ری پیشه‌کیه‌که‌یه ره‌حمه‌تی خوی لَبَّيْتُ.

(الجزیری) مه‌به‌ست له دورگه‌ی ئیبنو عومه‌ره له ولاتی رۆژهلآت.

واتای گشتی:

موحه‌مه‌دی کوری جه‌زه‌ری شافیعی، که تکاکاره به‌ر لیبوردنی په‌روه‌ردگاری بیسه‌ری بکه‌وئیت ده‌لئیت:

۲. (الْحَمْدُ لِلَّهِ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمُصْطَفَاهُ

(الْحَمْدُ) واته: ستایش کردن به زمان به‌مه‌به‌ستی مه‌زن پاگرتن، ئیتر ئایا له به‌رانبه‌ر نیعمه‌تیک بیټ یان نا، به‌لام وشه‌ی (الشکر) سوپاس و مه‌زن پاگرتنه بۆ په‌روه‌ردگار به‌رانبه‌ر به‌ نیعمه‌تیک که به‌خشیویه‌تی، ده‌سپیکردنی دانه‌ریش به‌م وشه‌یه مانای شوین که‌وتنیټی بۆ قورئانی پیروانو فرموده‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ).

(وَصَلَّى اللَّهُ) وشه‌ی (الصلاة) له‌لایه‌ن خوی گه‌وره‌وه به‌زه‌ییه و^{۱۷}، له‌لایه‌ن فریشته‌کانه‌وه داوای لیخوشبوونه و، له‌لایه‌ن ئاده‌میزاده‌وه نزاو پارانه‌وه‌یه^{۲۰}.

(عَلَى نَبِيِّهِ) وشه‌ی (النبي) ئه‌گه‌ر به‌هه‌مزوه بیټ له (النبا) وه هاتووه واته: هه‌وال، چونکه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌لای په‌روه‌ردگاری هه‌وال ده‌هینټیت، ئه‌گه‌ر به‌بی "هه‌مزه‌ش" بیټ له (النبوة) وه هاتووه، واته: به‌رزایی، پیغه‌مبه‌ری خواش (ﷺ) خاوه‌نی پله‌وپایه‌ی به‌رزه له‌لای په‌روه‌ردگاری.

^{۱۷} ناو و سیفه‌ته‌کانی خوی گه‌وره ته‌وقیفیه و هه‌موو ناوه‌کانی به‌ صیغه‌ی موباله‌غه هاتووه، جا سه‌میع له‌سه‌ر وه‌زنی (فعلیل) ه و موباله‌غه‌یه، به‌لام سامیع ته‌نها (إسم فاعل) ه و هیچ موباله‌غه‌یه‌کی تیدا نیه به‌لام بۆ پاراستنی وه‌زنی هۆنراوه‌که به‌کاری هیناوه ((م.دلیر گه‌رمیانی))

^{۱۸} بپروانه: المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ص ۲۰.

^{۱۹} قال البخاري: قال أبو العالية: صلاة الله: ثنائه عليه عند الملائكة. مه‌به‌ست له‌م سه‌لاواته ئه‌وه‌یه خوی گه‌وره به‌نده‌کانی ئاکه‌دار ده‌کاته‌وه سه‌باره‌ت به‌ پله‌وپایه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌وه‌ی ستایشی ده‌کات و له‌لای مه‌لائیکه‌ نزیکه‌کانی باسی ده‌کات. ((م.دلیر گه‌رمیانی))

^{۲۰} بپروانه: جامع شروح مقدمة الجزرية / ۲۰.

(مُصْطَفَاه) واته: هه‌لبژێردراوی خوای گه‌وره، وه‌کو له سه‌حیحی پيشه‌وا موسليم دا هاتوو هه‌ پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رموو په‌تی " إن الله اصطفى كنانة من ولد إسماعيل، واصطفى قريشاً من كنانة، واصطفى من قريش بني هاشم، واصطفاني من بني هاشم، فأنا خيار من خيار من خيار." ^{٢١}

واته: "خوای گه‌وره هه‌زی کينانه‌ی له نه‌وه‌ی ئيسماعيل هه‌لبژاردوو ه، هه‌زی قوره‌يشی له کينانه هه‌لبژاردوو ه، نه‌وه‌ی هاشيمي له قوره‌يش هه‌لبژاردوو ه، منيشی له نه‌وه‌ی هاشيم هه‌لبژاردوو ه، بۆيه من چاکی نيۆ چاكانی نيۆ چاكانم"

واتای گشتی:

سوپاس بۆ خوا و سۆز و، به‌زه‌يشی له‌سه‌ر پيغه‌مبه‌ر و هه‌لبژارده‌که‌ی بي‌ت (ﷺ).

٣. (مُحَمَّدٍ) وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَمُتَرِي الْقُرْآنِ مَعَهُ مُحِبِّهِ

(مُحَمَّدٍ) (ﷺ)، ناوی پيغه‌مبه‌ره (ﷺ)، له کتیبه‌کانی سپرده‌دا هاتوو هه‌ که به‌ عه‌بدولموتته‌لیبی باپیری پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) وترا کاتیک له رۆژی هه‌وته‌مدا ناوی کوره‌زاکی نا موحه‌مه‌د، وتیان بۆچی ناوت ناوه موحه‌مه‌د ؟ له‌کاتیکدا له باوباپیران و خزمه‌کانتدا نه‌و ناوه نه‌نراوه !، وتی ئومید ده‌که‌م له ئاسمان و زه‌میندا ستایش بکریت، خوای گه‌وره‌ش ئومیدده‌که‌ی به‌دی هینا.

(وَآلِهِ) ^{٢٢} ئیمامی شافعی فه‌رموو په‌تی: خزمه ئیمانداره‌کانی ده‌گریته‌وه له به‌نی هاشم و به‌نی عه‌بدولموتته‌لیب.

(وَصَحْبِهِ) کۆیه بۆ وشه‌ی (صحابي) واته: هاوه‌لی پيغه‌مبه‌ر (ﷺ)، وشه‌ی (صحابي) هه‌موو که‌سێک ده‌گریته‌وه که به‌ موسولمانی کۆبوپیتته‌وه له‌گه‌ل پيغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئه‌گه‌ر بۆ ساتیکي که‌ميش بووبیت و مردبیتیش له‌سه‌ر ئیمان.

^{٢١} اخرجہ مسلم، کتاب الفضائل، باب فضل نسب النبي (ﷺ)، برقم (٢٢٧٦) و الترمذي و غيره من حديث واثلة بن الاسقع (ﷺ).

^{٢٢} آل: ئه‌گه‌ر کۆ بکریته‌وه له‌گه‌ل (أتباع) واته: (آله و أتباعه) ئه‌وا (آل) واته: خزمه ئیمانداره‌کانی، ئه‌گه‌ریش به‌ته‌نها بی‌ت واته شوین که‌وتوانی له‌پیش هه‌موانیشه‌وه خزمه ئیمانداره‌کانی ده‌گریته‌وه. ((م.دلیر گه‌رمیانی))

(وَمُقَرَّرِ الْقُرْآنِ) ئەو که سه‌یه که کرده‌وهی پیددکات، یان مامۆستایه.

(مَعَ مُحِبِّهِ) ئەو که سه‌یه که قورئانی خۆش ده‌ویت، قوتابیش ده‌گریته‌وه.

واتای گشتی:

دروودو سلأوی خوی گه‌وره بپژیتته سه‌ر خاووخیزان و خزمان و یارو یاوه‌رانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، هه‌روه‌ها له‌سه‌ر ئەو که سه‌ش که کرده‌وه به قورئان ده‌کات، ئەو که سه‌ش که قورئانی خۆش ده‌ویت.

٤. (وَبَعْدُ) إِنَّ هَذِهِ مُقَدَّمَةٌ فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ

(وَبَعْدُ) واته: له‌پاش باسکردنی سوپاس و ستایش بۆ خوی گه‌وره و سه‌لأوات ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ری نازدار (ﷺ)، ئەم وشه‌یه عه‌ره‌ب به‌کاریان هیناوه، کاتیك ویستووایانه له‌باسیکه‌وه بچن بۆ باسیکی تر.

(إِنَّ هَذِهِ) ئاماژه‌یه بۆ شتیکی هه‌ست پیکراو که ئەم هۆنراوه‌یه، که ئیمه‌ لی‌ره‌دا خه‌ریکی لینکدانه‌وه‌یین.

(مُقَدَّمَةٌ) واته: پیشه‌کی، وه‌کو ئەو ده‌سته‌ی پیشی سوپا ری ده‌که‌ن پێیان ده‌وتریت (مقدمة الجيش)، هه‌ر له‌م واتایه‌شه‌وه خوی گه‌وره ده‌فه‌رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدُمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ الحجرات ١.

(فِيمَا عَلَى قَارِئِهِ أَنْ يَعْلَمَهُ) واته: پوون کردنه‌وه‌ی ئەو شتانه‌یه که پێویستن له‌سه‌ر خوینه‌ری قورئان بیانزانیت.

واتای گشتی:

له‌پاش سوپاس و ستایشی خوی دلۆقان و، سه‌لأوات ناردن بۆ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، ئەم هۆنراوه‌یه‌م پیشه‌کیه‌که سه‌باره‌ت به‌مه‌سه‌لانه‌ی که پێویسته‌ خوینه‌ری قورئان بیانزانیت.

۵. إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمْ مُحْتَمٌ قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوْلَا أَنْ يَعْلَمُوا

(إِذْ وَاجِبٌ) ئەو شتانه‌ی به په‌هایی پیویستن و، وازلپه‌ینانیاں گوناوه.

(عَلَيْهِمْ) واته: له‌سه‌ر قورئان خوینه‌ران.

(مُحْتَمٌ) وشه‌یه‌که بو جه‌خت له‌سه‌ر کردن هاتووه.

(قَبْلَ الشُّرُوعِ) واته: پیش ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن.

(أَوْلَا) واته: جه‌خت کردنه‌وه‌یه له‌سه‌ر وشه‌ی پیش خو‌ی.

(يَعْلَمُوا) واته: بیزانن.

واتای گشتی:

پیویسته له‌سه‌ر ئەوانه‌ی که قورئان ده‌خوینن پیش ده‌ستپیکردنیاں ئەم مه‌سه‌لانه بزانن.

۶. مَخَارِجُ الْحُرُوفِ وَالصِّفَاتِ لِيَلْفِظُوا بِأَفْصَحِ اللُّغَاتِ

(مَخَارِجُ الْحُرُوفِ) واته: جیگای ده‌رچوونی پسته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی، که بریتین له (۲۹)

پیت، به‌لام به‌گشتی زانایان سی‌رپه‌ویان هه‌یه، سه‌باره‌ت به ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان:

رپه‌وی یه‌که‌م: ژماره‌یان (۱۴) مه‌خره‌جه، ئەمانه‌ش به بوچوونی (الفراء) و (قطرب) و ئەوانه‌ی که شوینکه‌وتووی ئەوانن، مه‌خره‌جی (الجوف) واته: بو‌شایی نیوان گه‌روو و ده‌م یان لابردووه، هه‌روه‌ها جیگه‌ی وشه‌کانی (ل، ر، ن) به‌یه‌ک مه‌خره‌ج داده‌نرین له‌جیاتی (۳) مه‌خره‌ج.

رپه‌وی دووه‌م: ژماره‌ی مه‌خره‌جه‌کان (۱۶) هه‌یه، ئەمه‌ش رپه‌وی (سیبویه) و (الشاطبي) و (ابن البري) و هاوبوچوونه‌کانیانه، ئەمانیش مه‌خره‌جی جه‌وفیان لابردووه، وایان داناوه که ئەو پیتانه له شوینه‌هاوشیوه‌کانیانه‌وه ده‌رده‌چن واته له‌مه‌خره‌جه‌کانی تره‌وه.

پێرەوی سییەم: ژمارەوی مەخرەجەکان (۱۷) مەخرەجن، ئەمەش پێرەوی (الخليل بن أحمد الفراهيدي) و ئەوانەیه کە لەسەر بۆچوونی ئەون، وەگو: (إبن الجزري) و جومهوری زانایانی پسپۆر لەم بوارەدا ئەم پێرەوێیان پەسەند کردوو^{۲۳}.

(الصفات) واتە: هەر وەها سیفەتی پیتەکانیش بناسن.

(لِلْفِظْوَا) لە نوسخەیه کدا هاتوو (لینطقوا) واتە: قسەبکەن و بیخویننەو.

(بِإفْصَاحِ اللُّغَاتِ) واتە: بە پاراوترین زمان لە نێو زمانەکاندا زمانی عەرەبیه، کە زمانی پیغەمبەرە (ﷺ) و، قورئانی پێدا بە زیو.

پێکەوتیش نیه کە خوای گەرە لە نێوان هەموو زمانەکانی مەزۆقیەتیدا زمانی عەرەبی هەلبژاردوو بۆ ئەوێ پەيامی کۆتایی بۆ خەلکی سەرزەوی بنیڕیت، لەراستیدا ئەم زمانە تاییەتمەندی زۆری هەیه، هەرچۆنیکیش بێت زمانیکی ئایینیە بۆمان و ئەرکی سەرشانی شمانە بەرگری لێبکەین، ئاشکرایشە کە چۆن هەولەکان چڕ کرانەتەو بۆ دژایەتیکردنی ئەم زمانە بەپێی ئامانجگەلێکی دوور کە ئەوانەیی بە پلانەکە هەلدەستن پەچاویان کردوو، لەوێش دانیان کەدروست بوونی نەوێهکی لاواز لە زمانی عەرەبیدا واتە نەوێهکی تێنەگەیشتوو لە قورئان و فەرموودەکانی پیغەمبەر (ﷺ)، ئەمەش ئامانجە راستەقینەکەیه.

لەسەرەتاکانی سەدەوی بیستەم و تاكو ناوەرپاستی ئەو سەدەیه، هەولێکی چڕ و بیوچان بەخەرچ درا لەپیناوی لابرندی زمانی عەرەبی لە ولاتی میسر، لەرێگەیی بەکارهینانی پیتی لاتینی لەجیاتی پیتی عەرەبی، بەلام سەرانی موسولمانان لەو ولاتە دەرکیان کردبە گلاوی ئەو پیلانە و، پووبەپووی بوونەووە هەر بە ساوایی و لە بێشکەدا ئەو بێرۆکەیان لەنیو برد، بەلام مەخابن وا ئەو بێرۆکەیه جاریکی ترو پاش زیاتر لە نیو سەدە سەری هەلداوێتەو، و پێویستە لەسەر موسولمانان بەرگری لە زمانی عەرەبی بکەن چونکە زمانی قورئان و سوننەتە، مامۆستا (أنور الجندي) پەحمەتی خوای لیبییت، دەلێت: ئەمڕۆ زمانی عەرەبی زمانی گفتوگو کردنە بۆ سەدملیۆن عەرەب و، زمانی هزرە بۆ هەزار ملیۆن موسولمان^{۲۴}، زمانیکی دێرینیشە کە پێش هاتنی ئیسلام بە هەزار سال قسەیی پێکراو.

(الخليل بن أحمد الفراهيدي) لە کتیبی (العین) دا دەلێت: تێکرای وشەکانی زمانی عەرەبی کە گفتوگویان پێدەکرێت بەوانەشەو کە فەرامۆش کران دەگاتە (۱۲، ۳۰۵، ۴۱۲) و شە.

^{۲۳} بپوانە: الواضح في أحكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / ۳۰.

^{۲۴} ئەو سەرزەمیری هەشتاکانە، چونکە ژمارەوی موسولمانان لەم پۆژگارەدا دەگاتە یەک ملیار و سی سەد ملیۆن کەس لە جیهاندا.

هه‌روه‌ها (الحسین الزبیری) ده‌لئیت: وشه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی ژماره‌یان ده‌گاته (٦، ٦٩٩، ٤٠٠) واته: زیاتر له شه‌ش ملیۆن و پینج سه‌ده‌ه‌زار وشه‌کار به (٥٤٢٠) وشه‌ی ده‌کریت، ئەوه‌کانی تره‌ه‌مووی په‌راویز خراون^{٢٥}.

واتای گشتی:

پیویسته له‌سه‌ر خویننه‌ری قورئان شوینی ده‌رچوونی پیته‌کان و سیفه‌ته‌کانیان بزائن، بۆئوه‌ی شاره‌زایی په‌یدا بکه‌ن ده‌رباره‌ی چاکترین و پاراوترین زمان که زمانی عه‌ره‌بیه.

٧. مُحَرَّرِي التَّجْوِيدِ وَالْمَوَاقِفِ وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ

(مُحَرَّرِي) واته: پیویسته له‌سه‌ریان ئەوانه‌ی که باسکراون بیزانن مادام کۆشش ده‌که‌ن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان.

(وَالْمَوَاقِفِ) واته: شوینه‌کانی راوه‌ستان و ده‌ستپیکردن له قورئاندا.

(وَمَا الَّذِي رُسِمَ فِي الْمَصَاحِفِ) واته: ئەو شیوازانه‌ی که قورئانی پینووسراوته‌وه له موسحه‌فه‌کانی پیشه‌وا عوسمان (رضی‌الله‌تعالی‌عنهم)، چونکه پوکنیکی قورئانه، دوو پوکنه‌که‌ی تریش بریتین له (تواتر) و گونجان له‌گه‌ل شیوه‌یه‌ک له شیوه‌کانی زمانی عه‌ره‌بی^{٢٦}.

واتای گشتی:

ئەوانه‌ی که ورد ده‌بنه‌وه له جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان و، راوه‌ستان و ده‌ست پیکردنی ریکوپیک و، په‌چاوکردنی خویندنه‌وه‌به‌پیی ئەو رینووسه‌ی که له موسحه‌فه‌کانی عوسماندا (رضی‌الله‌تعالی‌عنهم) هاتوه.

٨. مِنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ بِهَا وَتَاءِ أَنَّى لَمْ تَكُنْ تَكْتُبُ بِهَا

(مِنْ كُلِّ مَقْطُوعٍ) واته: ئەو شتانه‌ی که به دابراوی ده‌نووسریت، نه‌ک پیته‌کان، وه‌کو:

﴿ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ﴾ البقرة ١٤٤.

^{٢٥} بېروانه: دراسات إسلامية معاصرة / ٣٣.

^{٢٦} بېروانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / 11.

(وَمَوْصُولُ بِهَا) يان پیکه‌وه دهنوسریت له قورئاندا وه‌کو: ﴿بِنُومٍ لَّا تَأْخُذُ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي﴾ طه ۹۴، ۲۷.

(وَتَاءِ أَشْيٍ لَمْ تَكُنْ تُكْتَبُ بِهَا) واته: ئه‌و پیتانه‌ی (ت) که ده‌گه‌ریته‌وه بو مینه‌و به‌شیوه‌ی (ة) ی کۆتایی نه‌نوسراون له قورئاندا وه‌کو: (جنت، امرأت) (بِهَا) واته: به (ها)، ئه‌م واتایه‌ش دواتر شی ده‌که‌ینه‌وه.

واتای گشتی:

ئه‌و وشه‌ دابراو و پیکه‌وه لکاوانه‌ی که له قورئاندا هاتوون، هه‌روه‌ها نووسینی پیتی (ت) وه‌کو نووسینی پیتی (ه) و دوو نوقته‌ی له‌سه‌ره‌.

بابه‌تی شوینی ده‌رچوونی پیته‌کان (مه‌خره‌جه‌کان) به‌شی یه‌که‌م / پیته‌کان

بیگومان ئه‌م به‌شه‌ گرنگترین بابته‌ له‌ بواری تجویدا، بویه‌ پیوسته‌ له‌سه‌ر هه‌موو که‌سیک که‌ ده‌یه‌ویت به‌جوانی قورئان بخوینیته‌وه، شوینی ده‌رچوونی پیته‌کان بناسیت، بوئه‌وه‌ی وشه‌کانی قورئان به‌پاست و دروستی بخوینیته‌وه، هه‌ربویه (ابن الجزري) فه‌رموویه‌تی:

إِذْ وَاجِبٌ عَلَيْهِمْ مُحَسِّنٌ قَبْلَ الشُّرُوعِ أَوْ لَّا أَنْ يَعْلَمُوا

پیته‌کان:

پیت بریتیه‌ له‌ ده‌نگیک پشت ده‌به‌ستیت به‌ شوینیکی دیاری کراو، یان نادیار.

^{۲۷} پروانه: الجامع فی تجوید قراءه‌ القرآن الکریم / کامل المسیری / ۲۴۹-۲۷۴.

ئوه‌هی که دیاری کراوه له‌رێگه‌ی به‌شیک له به‌شه‌کانی گه‌روو و زمان و لێوه‌وه دهرده‌چیت، نادیاره‌کانیش ئه‌و پیتانه‌ن که دهرچوونیان په‌یوه‌ندی نیه به‌م شوینانه‌وه، ئه‌وانیش بریتین له وشه‌کانی (ا، و، ی) ئه‌م پیتانه په‌یوه‌ندیان به هه‌ناسه‌وه هه‌یه و، له‌گه‌ل ته‌واو بوونی هه‌ناسه دهرپینه‌وه، وه‌کو دواتریش به پشتیوانی خوای گه‌وره روونیان ده‌که‌ینه‌وه.^{۲۸}

به‌شه‌کانی پیته‌کان: دوو به‌شن: عه‌ره‌بی و ناعه‌ره‌بی، عه‌ره‌بیه‌کان سه‌ره‌کی و لاوه‌کین، سه‌ره‌کیه‌کانی (۲۹) پیتن به‌لای زانایانه‌وه جگه له (المبرد)، که ئه‌و پیتی وایه پیته‌کان (۲۸) پیتن، چونکه ئه‌لیف و هه‌مزهی به پیتیک داناوه، بۆچوونه‌که‌شی وه‌کو: (أسامة عبد الوهاب) ده‌لێت: بۆچوونیکى ناپه‌سه‌نده.

پیته لاوه‌کیه‌کانیش ئه‌وانه‌ن که له دوو شوینانه‌وه دهرده‌چن، دابه‌ش ده‌بن بۆ پاراو و ناپاراو، سه‌باره‌ت به پاراوه‌کان پینچ پیتیان له قورئاندا هاتووه.

یه‌که‌م: هه‌مزهی ئاسانکراو (الهمزة المسهلة) ئه‌ویش له‌لای خۆیه‌وه ده‌بیته (۳) به‌شه‌وه، یان به‌ره‌ولای پیتی (ا) ده‌پوات وه‌کو: پیتی (أَنْزَرْتُمْ)، یان به‌ره‌و لای پیتی (ي) ده‌پوات وه‌کو: (أُنْكَ)، یان به‌ره‌و (و) ده‌پوات وه‌کو: (أُنْزَل).

دووه‌م: ئه‌لیفی لارکراو، واته: له‌نیوان (ا) و (ی) دا، به‌واتایه‌کیتر نه ئه‌لیفیکى ته‌واوه و نه یائیکی ته‌واوه، به‌لکو نزیکه له پیتی (ي).

سێیه‌م: پیتی (ص) که بۆنی (ز) لیبیت، وه‌کو: وشه‌ی (الصراط)، ئه‌م کاره‌شیان به‌هۆی نزیکى شوینى دهرچوونى ئه‌و دوو پیته ئه‌نجام داوه، به‌هۆی ئه‌وه‌شه‌وه له پیته‌کانی (صفرین)، نمونه‌ی ئه‌م حالته له خویندنه‌وه‌ی پیشه‌وا (حمزة) دا هه‌یه.

چواره‌م: پیتی (ي) که بۆنی (و) ی لیدیت، وه‌کو: وشه‌ی (غیض) و (قیل) له‌کاتی (إشمام) کردنیاندا، به‌پیتی خویندنه‌وه‌ی (هشام) و (الکسائي).

پینجه‌م: (ا) ی قه‌له‌و، که‌به‌دوای پیتیکى قه‌له‌ودا بیت، چونکه له‌و‌حاله‌ته‌دا له پیتی (و) نزیک ده‌بیته‌وه، وه‌کو: له وشه‌ی مه‌زنی (الله) که له‌پاش پیتیکه‌وه بیت سه‌ر یان بۆری هه‌بیت، یان وه‌کو ئه‌وه‌ی له ریوایه‌تی (ورش) دا هاتووه له‌رێگه‌ی (الأزرق) هوه له (نافع) وه‌کو: وشه‌کانی (الصلاة) و (الطلاق) و (الظلام)، ئینجا ئه‌وه‌ش بزانه برای خوینهر که سه‌ر و بۆریش به‌هه‌مان شیوه ده‌بنه دوو به‌شه‌وه: سه‌ره‌کی و لاوه‌کی؛ سه‌ره‌کیه‌کان بریتین له سه‌ر و بۆر

^{۲۸} بېروانه: الدرر البهية / ۱۳.

ژير، لاوهكیه كانیش بریتین له سهر و بۆرى لار، وهكو: (بشرى) و (النار) و (الكافرين) له لای ئهوانه ی كه به (إمالة) ئه و وشانه دهخوینن، ههروهها وهكو: (رحمة) و (نعمة) له لای ئهوانه ی كه له راوهستاندا كۆتایى ئه و جوړه وشانه لار دهكه نه وه، واته: (رحمى) و (نعمي) ^{۲۹} ... هتد.

له م حالته دا ده بیته سه رو بۆرىكى لاوهكى نه بۆرىكى ته واوه، نه سه رىكى ته واوه، دووه مېش پیتى بۆنكراو وهكو: (قیل) و (غیض) له رپړه وى ئهوانه ی كه (إشمام) ی دهك ن وهكو: (هشام) و (الكسائي) ^{۳۰}.

به شى دووهم جیگای ده رچوونى پیته كان

۹. مَخَارِجُ الْحُرُوفِ سَبْعَةٌ عَشْرٌ عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مَنْ اخْتَبَرَ

(مَخَارِج) كۆیه، تاكه كه ی (مخرج) ه واته: ئه و جیگه ی كه پیته كه ی لیه ده رده چیت، لیره شدا مه به ست له (۲۹) پیته كه ی زمانى عه ره بیه.

(عَلَى الَّذِي يَخْتَارُهُ مَنْ اخْتَبَرَ) واته: به پى ه لبراردنى ئه و شاره زایه - مه به ستى (الخليل بن أحمد الفراهيدي) یه.

چۆن بزانی پیتىكى دیارى كراو جیگه ی ده رچوونى كۆیه ؟

بۆ نمونه ده مانه وى بزانی پیتى (ق) یان (ش) یان (ب) شوینى ده رچوونى له كۆیه پیته كه (ساكن) بکه یان باشتره (مشدد) ی بکه ی و هه مزه یه كیش بخه یته پيشى، بۆنمونه: (أف)، (أش)، (أب)، له كوى دنگ نه ما ئه وه شوینى ده رچوونى پیته كه یه ^{۳۱}.

واتای گشتى:

^{۲۹} بۆ زانینى دهنگه كه ی و ئه نجامدانى به شیوه یه كى ته واو پیویسته له مامۆستایه كى مؤله ت پیدراو وه ربیگریت و ببیستی. ((م. دلیر گه رمیانی))

^{۳۰} بۆ زانیارى زیاتر بپوانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ۱۶.

^{۳۱} بپوانه: جامع شروح المقدمة الجزرية / محمد بن يوسف / ۲۷.

پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی له (۱۷) جیگه‌وه دهرده‌چن، به پیی هه‌لبژاردنی که‌سیکی
شاره‌زا و کارامه‌ی وه‌کو: (الخليل بن أحمد الفراهيدي).

پیته‌کانی (الجوف) ۳۲

۱۰. فَأَلْفُ الْجَوْفِ وَأُخْتَاهَا وَهِيَ حُرُوفٌ مَدٌّ لِلْهَوَاءِ تَنْتَهِي

(فَأَلْفُ الْجَوْفِ) واته: جیگه‌ی دهرچوونی پیتی (ا) بۆشایی نیو دهمه و، جیگه‌یه‌کی دیاری
کراوی نیه.

(وَأُخْتَاهَا) واته: هه‌ردوو پیتی (و) و (ي) ئەگەر زهننه‌دار بن و، پییشی خۆیان له‌جۆری
خۆیان بیټ، واته: ئەگەر له‌پییش (و) بۆر (ضمّة) هاتبیټ و، پییش (ي) ژیر (كسرة) هاتبیټ.
تیبینی: پیتی (ا) هه‌میشه زهننه‌دار (ساکن)ه‌و، پییشی خۆی هه‌میشه سه‌ر(فتحة)ی هه‌یه
نمونه‌ی ئەو سی پیتانه که به (حروف المد و اللين) دهناسرین، ئەم سی وشه‌یه‌یه (قال) بۆ (ا)،
(يقول) بۆ (و)، (قيل) بۆ (ي).

هه‌رسیکه‌شی کۆبوونه‌ته‌وه له وشه‌ی ﴿نُوحِيهَا﴾ هود ۴۹.

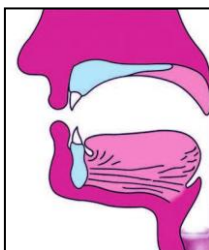
(لِلْهَوَاءِ) ئەو هه‌وای که له‌ده‌م دهرده‌چیت، که بریتیه له دهنگ.

(تَنْتَهِي) واته: پیته‌کانی مه‌د ته‌واو دهن.

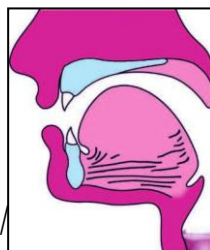
بۆیه‌ش ناوئراون (حروف المد واللين) به دریژی و ئاسانی دهرده‌چن (آآآ) (ووو) (ییی)
چونکه شوینی لیوه‌ده‌رچوونیان بلاوه، شوینی دهرچوونی پیتیش کاتیک بلاو بیټ دهنگ دریژ
ده‌بیته‌وه و به سانایی دهرده‌چیت، ئەگەر ته‌نگیش بیټ دهنگه‌که به فشار دهرده‌چیت ۳۳.

واتای گشتی:

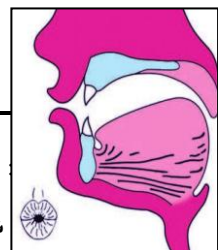
پیته‌کانی (ا، و، ي) له بۆشایی نیوان گه‌روو و ناوده‌مه‌وه دهرده‌چن، ئەمانه‌ش تاییه‌تن
به پیته‌کانی (مد)ه‌وه و، تاكو هه‌ناسه‌ش دریژ بیټه‌وه به‌رده‌وام دهن.

۲۸-۲۹.

بۆشایی نیوان
شروح الجزري

مهخره جی وای مهدی

مهخره جی یائی مهدی

مهخره جی نالیف

پیتهکانی گهروو

۱۱. ثُمَّ لَأَقْصَى الْخَلْقِ هَمْزُ هَاءٍ ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنُ حَاءٍ

مهخره جی دووهم گهروو، سی مهخره جی تیدایه و شهش پیتی لیوه دهردهچییت: یهکه م: سهرووی قورگ که دوورترین جیگه دهگریتهوه له کوتایی قورگ و، نزیك سنگ دوو پیتی لیوه دهردهچییت (ع) و (ه).
دووه م: ناوه پاستی گهروو.

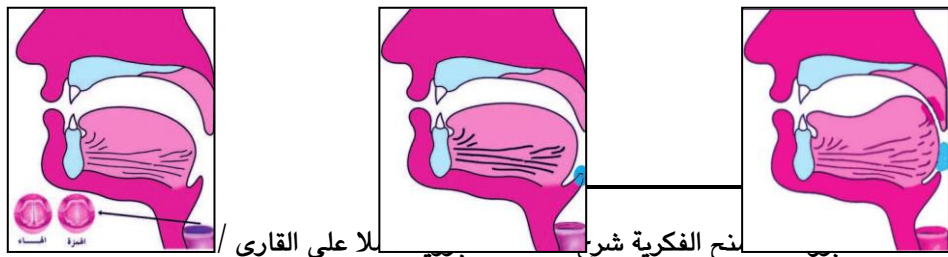
(ثُمَّ لَوْسَطِهِ فَعَيْنُ حَاءٍ) واته: پیتهکانی (ع) و (ح) ی لیوه دهردهچییت.

واتای گشتی:

کوتایی گهروو پیتهکانی (ع) و (ه) ی لیوه دهردهچییت، له ناوه پاستی گهروشوه پیتهکانی (ع) و (ح) ی لیوه دهردهچییت.

۱۲. أَدْنَاهُ غَيْنٌ خَاوُّهَا وَالْقَافُ أَقْصَى اللِّسَانِ فَوْقُ ثُمَّ الْكَافُ

واته: نزیك ترین جیگه ی گهروو له دهمه وه مهخره جی پیتهکانی (غ) و (خ) ه، پیشخستنی پیتی (غ) له سهر (خ) بۆچوونی پهسه ندرکراوی (سیبویه) و (الشاطبی) یه، خاوهنی هؤنراوه ی جه زهریش له سهر هه مان بۆچوونه^{۳۴}.

مهخرهجي (غ، خ)

مهخرهجي (ع، ح)

مهخرهجي (ه، ا)

پيتهکانی زمان

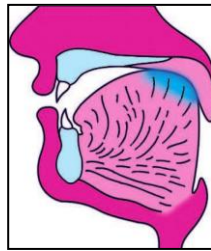
مهخرهجي پيتي (ق):

کاتیک (ابن الجزري) لیبوییه وه له باسکردنی مهخرهجي پيتهکانی گه روو، دهستی کرد به باسکردنی مهخرهجهکانی زمان و پيتهکانی:

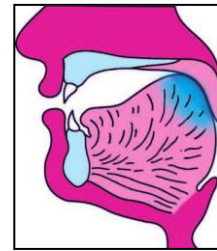
مهخرهجي یه که م: سهرووی زمان (أقصى اللسان) واته: کوتاییه که ی له نزيك گه رووه وه.

(فوق) مه بهستی مه لاشووه.

(الكاف) واته: ئەمیش مهخرهجي له سهرووی زمانه وه یه.

مهخرهجي (ك)

مهخرهجي (ق)

واتای گشتی:

پيتهکانی (ق) و (ك) له سهرووی زمانه وه له لای مه لاشووه ده رده چن جيگه ی (ك) نزمتره له جيگه ی (ق)، به گشتی ئەو مهخرهجانیهی له زماندان (۱۰) مهخرهجن و (۱۸) پيتيان لیوه ده رده چييت به م شیوهی خواره وه.^{۳۰}

۱. سهرووی زمان: واته: دوورترین جيگه ی له نزيك قورگ و مه لاشووی سه ره وه یه، پيتي

(ق) ی لیوه ده رده چييت.

۲. سهرووی زمان: که ميک له خوار مهخرهجي (ق) ه وه له لای مه لاشووی سه ره وه، له ناو

دهمه وه نزيك تره، پيتي (ك) لیوه ده رده چييت.

^{۳۰} بپوانه: الواضح في أحكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / ۳۲-۳۴.

۳. ناوه‌راستی زمان له‌گه‌ل مه‌لاشودا، سی پیتی لیوه درده‌چی‌ت (ج) و (ش) و (ی) به‌مه‌رجیک پیتی (ی) مه‌ددی نه‌بی‌ت، واته: بزواو بی‌ت یان زهنه‌دار (ساکن) بی‌ت و پیش‌خوی سه‌ر(فتحة) ی هه‌بی‌ت.

۴. یه‌کیک له لیواره‌کانی زمان لای راست یان لای چه‌پ له‌گه‌ل ئه‌و دانانه‌ی به‌ته‌نیشتی‌ه‌ون له دانه‌خړیکانی سه‌ره‌وه یان به به‌کاره‌ینانی هه‌ردوولا پی‌که‌وه پیتی (ضاد) ی لیوه درده‌چی‌ت ده‌رکردنیشی له‌لای چه‌په‌وه ئاسانتره و زۆرتر به‌کاردی‌ت، له‌لای راستیشه‌وه که‌متر و قورستره چونکه له لیواری زمان و ئه‌و دانانه‌ی ته‌نیشته‌وه درده‌چی‌ت به‌هوی دریژی مه‌خره‌جه‌که‌یشیه‌وه چونکه له‌خوارویی لیواری زمان ده‌ست پی ده‌کات و له سه‌روویه‌وه ته‌واو ده‌بی‌ت.

۵. خوارویی هه‌ردوو لیواری زمان به‌ره‌و سه‌ره‌تای زمان له‌گه‌ل پووکی ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ل) ی لیوه درده‌چی‌ت.

۶. پیشه‌وه‌ی زمان له‌گه‌ل ئه‌و به‌شهی به‌رانبه‌ری‌تی له پووکی ددانه‌کانی سه‌روه پیتی (ن) ی لیوه درده‌چی‌ت.

۷. پیشه‌وه‌ی زمان و که‌می‌ک له پشتیه‌وه له‌گه‌ل پووکی ددانه‌کانی ته‌نیشتی له‌سه‌ره‌وه نزی‌ک مه‌خره‌جی (ن) له‌و مه‌خره‌جه‌وه پیتی (ر) درده‌چی‌ت لاریونه‌وه‌یه‌کیشی تیدایه به‌ره‌و مه‌خره‌جی (ن).

۸. پشته‌وه‌ی زمان له‌گه‌ل پووکی ددانه بپرپه‌کانی لای سه‌ره‌وه که ئه‌وه خالی په‌یوه‌ندی نیوان بپرپه‌کانی سه‌ره‌وه پووکی ناو ده‌م ئه‌وه‌ش بریتیه له‌مه‌خره‌جی پیته‌کانی (ت) و (ط) و (د).

۹. پیشه‌وه‌ی زمان و سه‌رووی بپرپه‌کانی خواره‌وه له‌گه‌ل هیشتنه‌وه‌ی بۆشاییه‌کی که‌م له‌نیوان سه‌ره‌تای زمان و ددانه‌کان ئه‌م مه‌خره‌جه‌ش تاییه‌ته به به پیته‌کانی (س) و (ز) و (ص).

۱۰. پیشه‌وه‌ی زمان و پیشه‌وه‌ی ددانه بپرپه‌کانی سه‌ره‌وه هاوکات ده‌رکردنی که‌می‌ک له زمان بۆ ده‌ره‌وه‌ی ددانه‌کان ئه‌مه‌ش پیته‌کانی (ث) و (ذ) و (ظ) ی لیوه درده‌چی‌ت.

پيته‌کانی نیوان ناوه‌پراستی زمان و مه‌لاشوو
(الأحرف الشجرية) □

مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ي):

۱۳. أَسْفَلُ وَالْوَسْطُ فَجِيمُ الشَّيْنِ يَا وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا

۱۴. لِأَضْرَاسٍ مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمْنَاهَا وَاللَّامُ أَذْنَاهَا لِمُنْتَاهَا

(أَسْفَلُ) واته: له‌خوارویی پیتی (ق)ه‌وه، هه‌ردوو پیتی (ق) و (ك) به‌پیتی (له‌وي) ده‌ناسریت، چونکه له‌کۆتای زمانه‌وه ده‌رده‌چن له‌لای زمانه‌ بچکۆله‌وه.

(وَالْوَسْطُ) ناوه‌پراستی زمان له‌گه‌ل به‌شی سه‌رووی مه‌لاشوو، مه‌خره‌جی (ج) و ئینجا (ش) و ئینجا (ي) ی تیدایه.

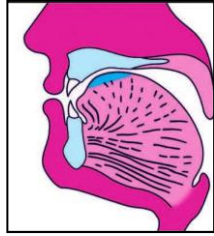
(وَالضَّادُ مِنْ حَافَتِهِ إِذْ وَلِيَا) واته: مه‌خره‌جی (الضَّاد) له‌لیواری زمانه‌وه‌یه

(لِأَضْرَاسٍ) ددانه‌ خریکان (مِنْ أَيْسَرَ أَوْ يُمْنَاهَا) واته: له‌لای چه‌پی یا ن لای پاستیه‌وه که‌ئه‌مه‌یان که‌م به‌کارده‌هینریت و گرانه‌ له‌وه‌ش گرانت‌ر ده‌رکردنی ئه‌و پیتیه‌یه له‌ هه‌ردوولای زمانه‌وه.

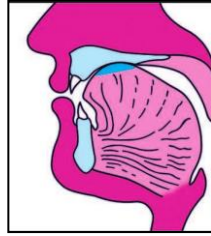
واتای گشتی:

له‌ ناوه‌پراستی زمانه‌وه مه‌خره‌جی (ج) و (ش) و (ي) لای ده‌رده‌چن، هه‌روه‌ها پیتی (ض) یش له‌لای زمانه‌وه ده‌رده‌چیت یان لای چه‌پی یان لای پاستی .

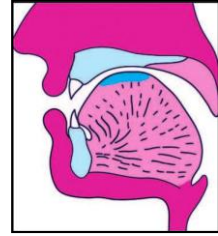
سود: محمد بن علی النویری له کتبی (شرح طبیة النشر) ده‌گینه‌وه که عومری کوری خه‌تتاب ره‌زای خوی لیبت پیتی (الضاد) ی له‌ه‌ردوو لای زمانیه‌وه دهرده‌کرد^{۳۶}.

مه‌خره‌جی (ش)

مه‌خره‌جی (ج)

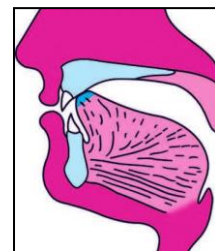
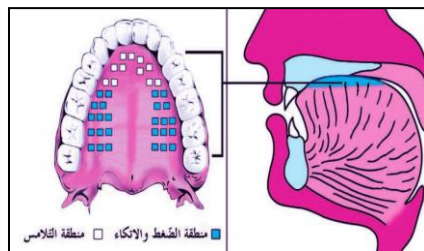

مه‌خره‌جی یاعی (غیر مدی)

پیته‌کانی سه‌ر زمان

(وَاللَّامُ أَدْنَاهَا لِمُنْتَهَاهَا) واته: پیتی (ل) له‌نزیکتین لیواری زمانه‌ویه له دم دهرده‌چیت له دوی مه‌خره‌جی (الضاد) ه‌ویه له‌گه‌ل پووی به‌شی سه‌ره‌وه‌ی ددانه‌کان هیچ پیتی‌کیش نیه-به‌پیی بو‌چوونی ه‌ندی‌ک له زانایان- مه‌خره‌جه‌که‌ی نه‌ونده‌ی مه‌خره‌جی (ل) دریز بیټ، دهرچوونی پیتی (ل) له‌لای چه‌په‌وه-به‌پیچه‌وانه‌ی پیتی (ض)- که‌متر و گرانتره به‌لام له‌لای راسته‌وه زورتر و ئاسانتره.

^{۳۶} پروانه: شرح طبیة النشر ج/۱/۲۳۳.

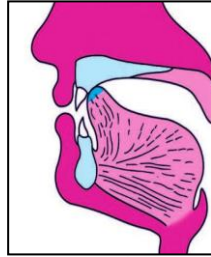
مهخره جى (ل)

مهخره جى (ض)

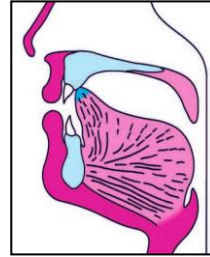
مهخره جى (ن):

١٥. وَالنُّونُ مِنْ طَرْفِهِ تَحْتَ اجْعَلُوا وَالرَّاءُ يُدَانِيهِ لِظَهْرِ ادْخَلُوا

ليردها (ابن الجزري) تيمان دهگه يهنيت كه مهخره جى (ن) كه ميک له پيشه وهى زمانه وهيه كه ميک به ره و پشتى زمانه ئه وهش به پيى بؤچوونى (سيبويه) و، ئه وانهى هاوبؤچوونن له گه ليدا^{٣٧}.

مهخره جى (ن)

مهخره جى (ن)

^{٣٧} برونه: ليكدانه وهى خالد الأزهرى له جامع الشروح / ٣٣.

پیتہ‌کانی پيشه‌وہی مه‌لاشوو
(الحروف النطعية)

١٦. وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا مِنْهُ وَمِنْ عُلْيَا الثَّنَائِيَا وَالصَّفِيرُ مُسْتَكِنٌ

(وَالطَّاءُ وَالذَّالُ وَتَا) ئەم پیتانەش لەپیشەوہی زمان و ئاسمانە‌ی دەمەوہ دەردەچیت لەگەڵ بەکارهێنانی بنی ددانەکانی سەرەوہ، ئەم سێ وشەش بە (الحروف النطعية) دەناسرێن چونکە لە چالایی مه‌لاشووه دەردەچن.

(الثَّنَائِيَا) واتە: ددانەکانی پيشه‌وہ دوو لەسەرەوہ و دوو لەخوارەوہ

(وَالصَّفِيرُ مُسْتَكِنٌ) واتە: پیتەکانی (ص) و (ز) و (س) جیگیرە کە دەرچونیان لەسەرەتای زمانەوہیە.

واتای گشتی:

پیتەکانی (ت) و (ط) و (د) لەپیشەوہی زمان لەگەڵ بەکارهێنانی ددانەکانی پيشه‌وہ بەشی سەرەوہ دەردەچن هەرۆه‌ها جیگیریش بوو پیتەکانی (صفير)یش کە بریتین لە (ص) و (ز) و (س) لەهەمان جیگه‌وه دەردەچن بەلام سەر زمان دەدات لە ددانەنی خوارەوہ.

پیته‌کانی باریکایی زمان (الحروف الأصلية أو حروف الصغیر)

۱۷. مِنْهُ وَمَنْ فَوْقَ الثَّنَائِيَا السُّفْلَى وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَثَا لِلْعُلْيَا

(منه) واته: له پیشه‌وهی زمان (وَمَنْ فَوْقَ الثَّنَائِيَا السُّفْلَى) واته: له نئیوان ددانه‌کانی پیشه‌وه به‌شی سهره‌وه و خواره‌وه ئه‌م سیّ پیته‌ش به (الحروف الأصلية) دهناسرین چونکه له (أسلة)ی زمانه‌وه واته له باریکایی زمانه‌وه دهرده‌چن.

ئه‌و پیتانه‌ی له نریک پووکه‌وه دهرده‌چن (الحروف اللثوية)

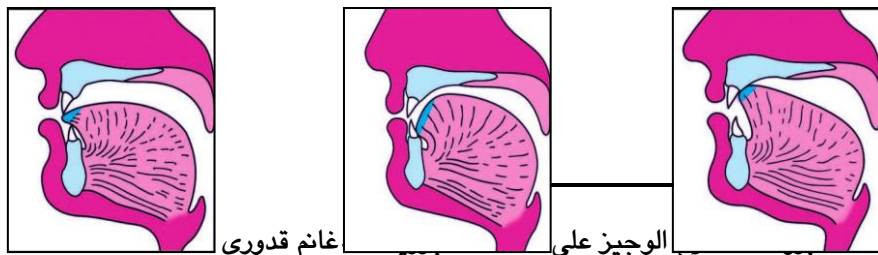
(وَالظَّاءُ وَالذَّالُ وَثَا لِلْعُلْيَا) واته: له پیشه‌وهی هه‌ردوو لای زمانه‌وه دهرده‌چن له‌گه‌ل ددانه‌کانی سهره‌وه مامۆستایانی فی‌رکردنی قورئان جه‌خت ده‌که‌نه‌وه سه‌بارت به‌م پیتانه که زمان دهربرکیت له‌کاتی وتنیاندا، ئه‌م سیّ پیته‌ش به (اللثوي) دهناسرین چونکه له نریک (پووک) گۆشتی ده‌وری ددانه‌کانه‌وه دهرده‌چن.

ئه‌م (۳) پیته له‌لایهن (الخليل بن أحمد الفراهيدي) ناو‌نراون به (الحروف اللثوية) چونکه سهرتا یان له‌لای پووکه‌وه ده‌ست پیّ ده‌کات، یان وه‌کو: (التاذني) ده‌لّیت: له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان نریکی پووکه، یان له‌به‌رئه‌وه‌ی مه‌خره‌جه‌که‌یان له لی‌وه‌وه دهرده‌چیت، ئه‌وه‌ش وه‌سفیکی راست نیه.

(المرعشي) ده‌لّیت: ئه‌م واتایه جوړیک له چاوپۆشیننی تیدایه، چونکه ئه‌و هه‌ناسه‌ی له‌گه‌ل دهربرینی ئه‌م پیتانه دهرده‌چیت ده‌گاته پووک و له‌وی بلاوده‌بیته‌وه، راست تریش ئه‌وه‌یه به‌م پیتانه بوتریت (أسناني) نه‌ک (لثوي) ^{۲۸}.

واتای گشتی:

پیته‌کانی (ظ، ث، ذ) له‌پیشه‌وه‌ی زمان و ددانه‌کانی پیشه‌وه‌ی به‌شی سهره‌وه دهرده‌چن هاوکات له‌گه‌ل که‌می‌ک له‌ دهرکردنی زمان.

مخروجی (ذ، ث، ظ)

مخروجی (س، ص، ز)

مخروجی (د، ت، ط)

پیتھکانی ههردوو لیو و کهپوو
(حروف الشفتین الخیشوم)

١٨. مِنْ طَرَفَيْهِمَا وَمِنْ بَطْنِ الشَّفَةِ فَاَلْفَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَائِيَا الْمَشْرِفَةِ

(مِنْ طَرَفَيْهِمَا) واته: له هردوولای زمانه وه په یوهندی هه یه به پیته کانی باریکایی زمان.

(وَمِنْ بَطْنِ) واته: به شی ناوه وهی لیوی خوار.

(فَاَلْفَا مَعَ اطْرَافِ الثَّنَائِيَا الْمَشْرِفَةِ) واته: پیٹی (ف) له به شی ناوه وهی لیوی خوار له گه ل

پیشه وهی ددانه بره په کانی سه ره وه دا^{٣٩}.

واته: پیٹی (ف) له به شی ناوه وهی لیوی خوار دهرده چیت له گه ل خواره وهی بره په کانی

سه ره وه^{٤٠}.

تیبینی: هندی کس پیٹی (ف) له مه خره جی هه له وه دهرده کهن، کاتیک پیشه وهی

ددانه کانی سه ره وه یان ده خنه سه ر لیوی خوار یان نه ک به شی ناوه وهی.

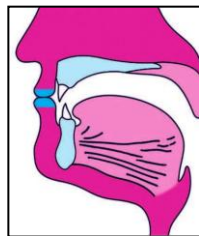
١٩. لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ وَغَنَّةٌ مَخْرَجُهَا الْحَيْشُومُ

(لِلشَّفَتَيْنِ الْوَاوُ بَاءٌ مِيمٌ) واته: مه خره جی نیوان هردوو لیو پیٹی (و، ب، م) ی لیوه

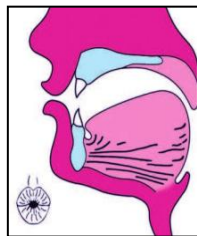
دهرده چیت، به لام بو (و) لیوه کان ده کرینه وه و خر ده کرینه وه وه کو (ضمة) بخوینیت و، بو

پیٹی (ب) و (م) داده خرین^{٤١}.

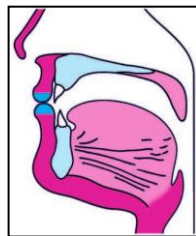
(وَغَنَّةٌ مَخْرَجُهَا الْحَيْشُومُ) واته: جیگه ی دهرچوونی مینگه ش که پوهه.

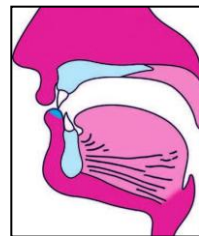
مه خره جی (ب)

مه خره جی (و) ی (غير مدی)

مه خره جی (م)

مه خره جی (ف)

^{٣٩} پروانه: المنح الفكرية شرح مقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٥٨.

^{٤٠} پروانه: التجويد الميسر / د. عبد العزيز القاري / ٢٠٠.

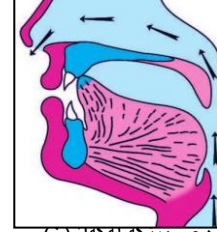
^{٤١} پروانه: هداية المستفيد / محمد محمود ابو ريمة / ٢٩.

واتای گشتی:

پیته‌کانی (و، ب، م) له نیوان هه‌ردوو لیوه‌وه دهرده‌چن بۆ (و) به کرانه‌وه‌یان و بۆ (ب، م) به داخستنیان، مینگه‌ش له که‌پوه‌وه دهرده‌چیت.

مه‌خره‌جی مینکه له‌که‌ل (م)

مه‌خره‌جی مینکه له‌که‌ل (ن)

سوود: مامۆستا (عطية قابل نصر) ده‌لێت:

پیته‌کانی عه‌ره‌بی له پووێ مه‌خره‌جیانه‌وه ژماره‌یان (۳۱) پیته به‌م شیوه‌یه‌ی خواره‌وه:
بۆشایی نیوان قورگ و ده‌م: ۳ پیت.

قورگ: ۶ پیت.

زمان: ۱۸ پیت.

هه‌ردوو لیو: ۴ پیت^{۴۲}.

سیفه‌تی پیته‌کان

(الصفات) کۆیه تاکه‌که‌ی (صفة)یه له پووێ زمانه‌وانیه‌وه واته: ئه‌و واتایه‌ی که وه‌سفی شتی‌ک ده‌کات وه‌کو بلی‌ی ئه‌و شته سپیه یان په‌شه.

^{۴۲} بپروانه: غایة المرید فی علم التجوید / عطية قابل نصر / ۱۲۱-۱۲۲.

له پرووی (إصطلاحی) یه وه بریتیه له شیوازیکی نه گۆر (ثابت) بۆ پیته که له کاتی خویندنه وهیدا وهکو: دهنگ نهرم کردن و نزم کردن و بهرزکردن، له راستیدا سیفه ته کان وهکو پیوانه ن بۆ پیته کان، پیتی بههیز له لاواز جیاده که نه وه وهکو: (ت) له (ط) چونکه نه گهر سیفه تی لکاندن (الإطباق) و جوولاندن (قلقلة) نه بوايه له یه کتر جیا نه ده کرانه وه.

بۆیه خستنه پرووی سیفه ته کان شیوازی راستی خویندنه وهی پیته کان درده خات وهکو نه وهی ئایا دهنگ به و پیته دریز ده بیته وه یان نا.

زانینی نه و سیفاتانه سی سوودی هه یه:

یه که م: جیا کردنه وهی نه و پیتانه ی که مه خره جی هاوبه شیان هه یه.

دووم: ناسینی پیتی بههیزولاواز، بۆ نه وهی بزانیته ئایا دروست تی هه لکیش (أدغام) کراوه یان نا دروست.

سییه م: جوان خویندنه وهی نه و وشانه ی که مه خره کانیا ن جیاوازن^{۴۲}.

جیاوازی زانایان سه باره ت به ژماره ی سیفه ته کان

زانایان له م باره یه وه جیاوازیان له نیواندایه، (إبن الجزري) و نه وانه ی په پره وی له بۆچونه که ی ده که ن پیا ن وایه که (۱۷) سیفه تن، به لای هه ندی زانایانیشه وه (۲۰) ه یان (۳۴) ه یان (۴۴) ه به لام ئیمه له م کتیبه دا په چاوی بۆچوونی جومهوری زانایان ده که ین، که (إبن الجزري) یش هه مان بۆچوونی هه یه له وهی که سیفه ته کان بریتین له (۱۷) سیفه ت و ده لئین:

سیفه ته کان ده بنه دوو به شه وه:

۱. سیفه ته خۆبیه کان (الصفات الذائتة).

۲. سیفه ته توشهاتوه کان (الصفات العرضية).

سیفه ته خۆبیه کان: نه و سیفه تانه ن که هۆگرن به پیته که وه و هه رگیز لیی جیا نانبه وه وهکو: (قلقلة).

^{۴۲} بیوانه: الدرر البهية / ۲۵.

سيفه‌ته توشهاتووه‌كان: ئه‌و سيفه‌تانه‌ن كه هه‌ندى جار له‌گه‌ل پيته‌كه‌ن و هه‌ندى جار لىي جياده‌بنه‌وه وه‌كو: (تفخيم) و (ترقيق)، ليژده‌دا باسما‌ن له‌سه‌ر به‌شى يه‌كه‌مه، كه‌ئه‌ويش ده‌بيته‌ دوو به‌شه‌وه:

١. ئه‌و سيفه‌تانه‌ى كه دژيان هه‌يه.

٢. ئه‌و سيفه‌تانه‌ى كه دژيان نيه.

سيفه‌ته دژه يه‌كتره‌كان بريتين له:

(الجهر) دژه‌كه‌ى (الهمس) ه.

(الرخاوة) دژه‌كه‌ى (الشدّة) و (التوسط) ه.

(الإستفال) دژه‌كه‌ى (الإستعلاء) ه.

(الإنفتاح) دژه‌كه‌ى (الإطباق) ه.

(الإصمات) دژه‌كه‌ى (الإذلاق) ه.

سيفه‌ته بى دژه‌كانيش بريتين له:

(القلقلة) و (اللين) و (الإنحراف) و (التكرير) و (التفشي) و (الإستطالة)، دواتريش هه‌موو ئه‌م سيفه‌تانه باس ده‌كه‌ين و واتاكانيان پوون ده‌كه‌ينه‌وه (إن شاء الله) ^{٤٤}.

(إبن الجزري) په‌حمه‌تى خواى لىبيت به‌باسكردى سيفه‌ته به‌ناوبانگه‌كان ده‌ست پيده‌كات و ده‌ليت:

سيفه‌ته دژ داره‌كان

٢٠. صِفَاتُهَا جَهْرٌ وَرِخْوٌ مُسْتَفِلٌ مُنْفَتِحٌ مُصَمَّتَةٌ وَالضِدَّ قُلُّ

(صِفَاتُهَا) واته: سيفه‌ته به‌ناوبانگه‌كانيان بريتين له:

^{٤٤} بېوانه: الدرر البهية / ٢٦.

۱. (جَهْرٌ) واته: دهنگ به‌رزی.

۲. (وَرْحُوٌّ) واته: نه‌رمی.

۳. (مُسْتَفِلٌ) واته: نزم.

۴. (مُنْفِیْحٌ) واته: کراوه.

۵. (مُصَمَّتَةٌ) واته: قورس.

(وَالضَّدَقُلُّ) واته: باسی دژه‌کانیشیان بکه، که بریتین له:

۶. (الهمس) واته: نه‌سپایی.

۷. (الشدّة) واته: توند و به‌هیز.

۸. (الإطباق) واته: لکاندن.

۹. (الإذلاق) واته: خیرایی.

**پیته‌کانی نه‌سپایی و دهنگ به‌رزی و
توندی و نه‌رمی**

۲۱. مَهْمُوسُهَا (فَحْتُهُ شَخْصٌ سَكْتُ) شَدِيدُهَا لَفْظٌ (أَجْدُ قَطِ بَكْتُ)

نه‌مه‌ش پوخته‌ی واتا‌کانی نه‌و سیفاتانه‌یه که باسمانکرد:

(الهمس):

له پرووی زمانه‌وانیه‌وه: دیارنه‌بوون و ئه‌سپایی.

له پرووی زاراوه‌وه: دهرچوونی هه‌ناسه له‌کاتی دهربرینی ئه‌و پیتانه‌ی که ئه‌م سیفه‌ته‌ی تیدایه، به‌هۆی لاوازی پشت به‌ستن به‌مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیته‌کانی: (۱۰) پیتن کۆ کرانه‌ته‌وه له وته‌ی (إبن الجزري) دا، (فحشه شخص سکت) ^{۴۵}.

تیبینه‌کی گرنگ: خوینەر ناتوانیت-ئهم سیفه‌ته-یان هه‌ر سیفه‌تیکی تر- له کتیبه‌کانه‌وه فیڕ بیټ، به‌لکو پیویسته له مامۆستای کارامه‌وه فیڕبیټ، به‌تایبه‌تی له‌و مامۆستایانه‌ی شاره‌زایی ته‌واویان هه‌یه له شیوازی خویندنه‌وه‌ی قورئان و سه‌نه‌دی نه‌ پچراویان هه‌یه بو‌ لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ^{۴۶}.

(الجهر):

له پرووی زمانه‌وانیه‌وه: ئاشکراکردن.

له پرووی زاراوه‌وه: دهرنه‌چوونی هه‌وا له کاتی دهربرینی پیته‌که، به‌هۆی ته‌واو پشت به‌ستن به‌مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیته‌کانی: بریتین له پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه له پیته‌کانی (الهمس) کۆکراوه‌ته‌وه له‌م بره‌گه‌یه‌دا (عظم وزن قاري ذي فض جد طلب) واته: تاي ته‌رازوه‌که‌ی قورسه ئه‌و که‌سه‌ی که قورئان ده‌خوینیت ته‌ماشای هه‌رام ناکات و هه‌ول ده‌دات فیڕی زانست بیټ ^{۴۷}.

(الشدة):

له پرووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: به‌هیزی.

له پرووی زاراوه‌وه: واته: رینه‌کردنی ده‌نگ و گیرانی له‌کاتی دهربرینی پیته‌که به‌هۆی ئه‌وه‌په‌ری پشت به‌ستن به‌مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه.

پیته‌کانی: بریتین له (۸) پیت (إبن الجزري) له‌م رسته‌دا کۆیکردوه‌ته‌وه، (أجد قَطِبَ بَكَتْ).

^{۴۵} بیروانه: الميسر الفريد في علم التجويد / محمد فريد الجمل / ۸۰.

^{۴۶} بیروانه: الدرر البهية / ۲۷.

^{۴۷} بیروانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ۴۵.

پیته مام ناوهند و به‌رزه‌کان

۲۲. وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ (لَنْ عُمَرُ) وَسَبْعُ عُلُوٍّ (خُصَّ ضَغْطُ قِظْ) حَصْرُ

(وَبَيْنَ رِخْوٍ وَالشَّدِيدِ) واته: له‌نیوان پیته به‌هیزه‌کان و پیته نزمه‌کاندا (۵) پیت هه‌یه له

(لَنْ عُمَرُ) دا کۆکراونه‌ته‌وه.

پیته مام ناوهنده‌کان

(التوسط):

له‌پرووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: مامناوه‌ندی.

له پرووی زاراوه‌وه: واته: ده‌نگ تییاندا نه‌به‌ته‌واوی ده‌گیریت وه‌کو پیته به‌هیزه‌کان و،
نه‌به‌ته‌واویش ریّ ده‌کات وه‌کو پیته نه‌رمه‌کان هه‌ندی له زانایانیش به پیته‌کانی (البینیه)
ناوی ده‌به‌ن.

پیته نه‌رمه‌کان (الحروف الرخوة)

له پرووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: نه‌رمی.

له پرووی زاراوه‌وه: واته: ریگردنی ده‌نگ له‌کاتی ده‌ربیرینی پیته‌که به‌هوی لاوازی پشت
به‌ستن به مه‌خره‌جه‌که‌ی.

پیته‌کانی (۱۸) پیتن: (ث، ح، خ، ذ، ز، س، ش، ص، ض، ظ، غ، ف، ه، و، ی، ا، و
(مه‌دی)، ی (مه‌دی)).

پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی دابه‌شکراونه‌ته سه‌ر ئەم سیّ سیفه‌ته، پیته‌کانی (أَجْدُ قَطِ
بَکْتُ) به پیته به‌هیزه‌کان ده‌ناسرین و پیته‌کانی (لِنُ عَمْرُ) به پیته مامناوه‌نده‌کان ده‌ناسرین
و ئەوه‌شی له‌و دوو جوّره نه‌بیّت به‌پیتی نه‌رم داده‌نریت^{۴۸}.

^{۴۸} بېروانه: غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل نصر / ۱۳۱-۱۳۲.

بۆنمونه - مامۆستا (أيمن سوید) دەلێت:

له کاتی دەربرپینی پیتی (ش) دەبینین دەنگی پیتەکه درێژ دەبیتهوه، (أششش) یان (أغغ) به لām له پیتیکی وهکو: (ب) به هیچ شیوهیهك درێژ نابیتتهوه (أب)، له نیوان ئەم جوړه پیتانهدا (لن عُمَر)ی مامناوهند ههیه، بۆنمونه: پیتی (ع) نه وهکو (ش) و (غ) درێژ دەبیتهوه، نه وهکو (ب) رادهوستیت، به لکو حالتیکه له نیوان ئەم دوو حالهتهدایه^{٤٩}.

(وَسَبْعُ عُلُو) واته: پیتە بهرزەکان (٧) پیتن.

(خَصَّ ضَغِطٍ قِظْ) واته: پیتە بهرزەکان کۆبونهتهوه له م وشانهدا (حصر) تهنها له م پرستهدا کۆبوهتهوه و لهوه زیاتر نین.

(الإستعلاء):

له پووی زمانهوانیهوه: واته: بهرزبوونهوه.

له پووی زاراوهوه: واته: ئاراسته ی فشاری دەنگ له کاتی دەربرپینی پیتەکه به رهو سه رووی مه لاشوو له گه ل بهرز بوونهوه ی به شیک له زمان به رهو مه لاشوو.

پیتەکانی (الإستعلاء) بریتین له: (خ، ص، ض، غ، ط، ق، ظ)، به لām پیتە بهرزەکان هه موو وهکو یه ك نین له بهرزیاندا به لکو پینچ پله یان هه یه:

١. پیتی بهرز ئەگەر سه ر (فتحة) ی هه بیّت و پیتی (ا) ی به دوادا بیّت وهکو: (قال).

٢. پیتی بهرز ئەگەر سه ر (فتحة) ی هه بیّت و پیتی (ا) ی به دوادا نه یه ت وهکو:

(قَد).

٣. پیتی بهرز که بۆر (ضمّة) ی له سه ر بیّت وهکو: (يقولوا).

٤. پیتی بهرز ئەگەر زه ننه دار (ساکن) بیّت، وهکو: (يقطعون) و (يختصمون) و (نصبر).

٥. پیتی بهرز ئەگەر ژێر (كسرة) ی هه بیّت، وهکو: (قيل).

^{٤٩} له یه کیک له و وانانه ی (د.أیمن)دا دهریاره ی سیفه تی پیتەکان هاتوو له که نالی (إقرأ).

^{٥٠} بپروانه: النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرة د. أيمن سوید / ٢٢.

زۆربه‌ی زمانیش له‌کاتی ده‌برپینی پیتی (ط) به‌رز ده‌بیته‌وه، پاشان (ص) و (ض) و (ظ) تا‌کو ده‌گاته پیتی (ق) که‌زمان که‌تر بو ده‌برپینی به‌رز ده‌بیته‌وه، له‌وه‌ش که‌تر له ده‌برپینی هه‌ردوو پیتی (خ) و (غ).

له‌به‌ر ئه‌وه‌ش نا‌ونراوه (إستعلاء) چونکه ده‌نگه‌که له به‌رزاییه‌وه ده‌رده‌چیت. (المرعشي) ده‌لایت: له پیته به‌رزه‌کاندا گرنگ ئه‌وه‌یه سه‌رووی زمان به‌رز بیته‌وه، ئیتر گرنگ نیه ئه‌ودوای زمان به‌رز بیته‌وه یان نا^{٥١}.

له‌راستیدا یه‌کیک له گرنگ ترین هۆکاره‌کانی جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان ناسینی پیته به‌رزه‌کان و پایه‌کانیان و جیبه‌جیکردنیانه له‌کاتی خویندنه‌وه‌ی یاندا، ئه‌مه‌ش به‌هه‌مان شیوه مه‌سه‌له‌یه‌ک نیه له‌کتیبه‌وه وه‌ربگیردرییت، به‌لکو پیویسته له مامۆستای لیّهاتوو وه‌ربگیردرییت.

پیته نزمه‌کان (حروف الإستفال)

(الإستفال):

له‌پرووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: نزمی.

له‌پرووی زاراوه‌وه: واته: نزم بوونه‌وه‌ی زمان له‌کاتی ده‌برپینی پیته‌که‌وه، به‌رز نه‌بوونه‌وه‌ی به‌ره‌و ئاسمانه‌ی ده‌م (مه‌لأشوو) له‌و کاته‌دا.

پیته‌کانی: بریتین له (٢٢) پیت، واته: پیته‌کانی زمانی عه‌ره‌بی جگه له پیته به‌رزه‌کان
(ء - ب - ت - ث - ج - ح - د - ذ - ر - ز - س - ش - ع - ف - ك - ل - م - ن - ه - و - ی - ا).

پیوه‌ری جیاکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم

جیاکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز و نزم به به‌رزبوونه‌وه‌ی زمان ده‌ناسرییت له‌کاتی ده‌برپینی پیته‌که‌دا، له‌گه‌ل هه‌رپیتیکدا زمان به‌رز بوویه‌وه ئه‌وا پیتیکی به‌رز، له‌گه‌ل هه‌رپیتیکدا زمان نزم بوویه‌وه ئه‌وا پیتیکی نزمه.

نمونه‌ی پیتی به‌رز: (أط) (أق) (أظ) له ده‌برپینیاندا زمان به‌رز ده‌بیته‌وه.

^{٥١} بروانه: غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل نصر / ١٣٢.

نمونه‌ی پیتی نزم: (أهّ) (أشّ) (أتّ) له دهربرینیاندا زمان نزم ده‌بیته‌وه.

پیتته نزمه‌کانیش به‌هه‌مان شیوه پیوه‌ریکی زور گرنگن بۆ جوان خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیروز، به‌تایبه‌تی له‌کاتی یه‌گرتنیان له‌گه‌ل پیتته به‌رزه‌کاندا له وشه‌یه‌کدا، وه‌کو: (مخمصه) و (أخذن)، فی‌ربوونیشیان له‌ریگه‌ی کتیبه‌وه نابیت به‌لکو ده‌بیته له‌ریگه‌ی ماموستای شاره‌زاوه بیته له‌و بواره‌دا.

واتای گشتی:

هه‌ندی له‌پیتته‌کان سیفه‌تی نه‌رم (رخاوة)یان تیدایه و هه‌ندیکیان سیفه‌تی به‌هیزیان تیدایه، له‌نیوان ئه‌و دوو جووره‌شدا هه‌ندی پیتی تره‌یه مام ناوه‌ندن و پیتته‌کانی قه‌تیس بوونه له‌پسته‌ی (لنْ عُمْرَ).

هه‌روه‌ها له‌ناو پیتته‌کانی عه‌ره‌بیشدا (٧) پیتی به‌رز هه‌ن پیویسته له‌کاتی دهربرینیاندا به‌شیک له‌ زمان به‌رزبیتته‌وه به‌ره‌و ئاسمانه‌ی ده‌م.

پیته‌کانی لکاندن (الإطباق)

۲۳. وَصَادُ ضَادُّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبَقَةٌ وَ (فَرَّ مِنْ لُبِّ) الْحُرُوفِ الْمَذَلَّةُ

(وَصَادُ ضَادُّ طَاءٌ ظَاءٌ مُطَبَقَةٌ) واته: ئەم چوار پیته زمان یان به‌شیک له زمان له کاتی دهربرینیاندا ده‌لکینه ناسمانه‌ی دهمه‌وه.

(الإطباق):

له‌رووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: لکاندن.

له‌رووی زاراه‌وه: واته: لکاندن زمان یان به‌شیک له زمان له کاتی دهربرینیاندا به مه‌لاشووه‌وه و، له کاتی دهربرینیاندا به شیوه‌یه‌ک ده‌نگ په‌نگ ده‌خواته‌وه له‌نیوانیاندا پیته‌کانیشی بریتین له (ص، ض، ط، ظ) زمانیش وه‌کویه‌ک له‌هموو پیته‌کاندا نالکیت به مه‌لاشووه‌وه.

سود: هه‌موو پیتیک (إطباق) به‌رز، به‌لام مه‌رج نیه هه‌موو پیتیک به‌رز زمان له‌دهربرینیاندا بلکیت به مه‌لاشووه‌وه^{۵۲}.

(الإنفتاح):

^{۵۲} بیوانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة/ ۴۷.

له پرووی زمانه وانیه وه: واته: جیابوونه وه.

له پرووی زاراه وه: واته: ئه و پیتانه یه که له کاتی دهربریناندا زمان و مه لاشوو له یه کتر دوور ده که ونه وه تا کو هه وا له نیوانیاندا دهر بچیت^{۵۲}.

(فَرَّ مِنْ لُبِّ) الحروف المذلقه:

واته: پیتی خیرا (مذلق)، بریتین له و پیتانه ی خویان له رسته ی (فَرَّ مِنْ لُبِّ) دا ده بیننه وه واته: (ف - ر - م - ن - ل - ب).

(الإذلاق):

له پرووی زمانه وانیه وه: واته: په ر یان لای شتیك.

له پرووی زاراه وه: واته: سووکی پیته که یان خیرایی دهربرینی چونکه له پیشه وهی زمان یان یه کیك له لیوه کان یان له هه ردووکیانه وه دهر ده چن، پیته کانیشی وه کو باسما ن کرد (٦) پیتن، هوی ناوانیشی به (إذلاق) ئه وه یه که هه ندیکیان له پیشه وهی لیوه وه دهر ده چیت^{۵۴}.

(الإصمات):

له پرووی زمانه وانیه وه: واته: قه ده غه کردن.

له پرووی زاراه وه: واته: قورسی پیته که له کاتی دهربریندا، (الأخفش) وتوویه تی: ئه و که سه ی (صمت) بکات، واته: خوی له قسه کردن قه ده غه کردوه، مه به ستیش له وه یه که ئه م پیتانه قه ده غه ن له وه ی که خویان به ته نها وشه ی چوار پیتی یان پینج پیتی پیکبه یینن، به لکو پیویسته پیتیکیان له گه لدا بیّت له پیته (مذلق) هکان هه ربویه زانایان وتوویانه وشه ی (عسجد) واته: ئالتوون وشه یه کی عه ره بی نیه چونکه چوار پیته و پیتی خیراشی له گه لدا نیه^{۵۵}.

پیته کانی: هه موو پیته کانی زمانی عه ره بیه جگه له پیته خیراکان واته (٢٣) پیته کوکراونه ته وه له م رسته دا (جز غش ساخط صید ثقة ان وعظه يحضك)^{۵۶}. واته: دووربه له فرپویلی که سیک که رقی له حه قه و بگه ری به دوای که سیکی متمانه پیکراو چونکه ئاموژگاریه کانی هانت ده دن بو چاکه.

^{۵۲} برهوانه: البرهان في تجويد القران / الصادق القمحاوي / ١٧.

^{۵۴} برهوانه: الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ٣١.

^{۵۵} برهوانه: المنح الفكرية في شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / ٧٢.

^{۵۶} برهوانه: الميسر الفريد في علم التجويد / محمد فريد الجمل / ٨٣.

واتای گشتی:

پيته كانى لكاندن (الإطباق) چوار پیتن (ص، ض، ط، ظ).
پيته كانى خیرایی (الإذلاق) یش شه ش پیتن (ف - ر - م - ن - ل - ب).

سیفہ تہ بی دژہ کان

٢٤. صَفِيرُهَا صَادُّ وَزَايٌ سَيْنٌ قَلْقَلَةٌ (قَطْبُ جَدِّ) وَاللَّيْنُ

سیفہ تی یہ کہ م (الصفير)

له پرووی زمانه وانیه وه: واته: دهنگیک وه کو دهنگی بالنده بیت.
له پرووی زاراه وه: واته: دهنگیکی زیاده له لیوه وه هاوکات له گهل پیته کانى (ص، س، ن) دهرده چیت، به هیترینی نهم سی پیتش (ص) ه، چونکه هردوو سیفہ تی (الإستعلاء) و (الإطباق) ی تیدایه^{٥٧}، پاشان پیتی (ز) که سیفہ تی (جهر) ی تیدایه به لام پیتی (س) له و دوو پیته لاوازتره چونکه سیفہ تی (همس) ی تیدایه.
سود: زانایان فہرموویانه، پیتی (ص) له دهنگی قاز دهچیت و پیتی (ز) له دهنگی میشنهنگ دهچیت و پیتی (س) له دهنگی کولله دهچیت^{٥٨}.

سیفہ تی دووه م (القلقلة)

له پرووی زمانه وانیه وه: واته: جوولہ.

^{٥٧} پروانه: البرهان في تجويد القرآن / الصادق القمحاوي / ١٧.

^{٥٨} پروانه: نهاية المفيد في علم التجويد / ٥٢، به وهرگرتن له: غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل

له پرووی زاراووه‌هه: **واته:** دروست بوونی جوولّه‌یه‌ک له مه‌خره‌جی پیته‌که له‌کاتی ده‌برپینیدا، ئە‌گەر پیته‌که راوه‌ستاو (ساکن) بیټ ده‌نگی‌کی توندیش ده‌بیستریټ له‌کاتی ده‌برپینی پیته‌که‌دا^{۵۹}.

پیته‌کانی: (القلقة) یان (لقلقة) پینج پیتی هه‌یه پیشه‌وا (ابن الجزري) کۆیکردوووه‌ته‌وه له وشه‌ی (قُطْبُ جَسَدٍ)، تیبینیش ده‌کریټ که هه‌موو پیته‌کانی سیفه‌تی (شدة) و (جهر) یان تیڤایه.

به‌شه‌کانی:

(قلقة) ده‌بیټه‌ سیٚ به‌شه‌وه:

۱. به‌هیزترین حالته‌کانی ئە‌وه‌یه پیته‌که شه‌ده‌ه دار بیټ و له‌کۆتایی وشه‌شدا هاتبیټ وه‌کو: (الحق) و (تب) و (الجح)، ئە‌م حالته‌ش قه‌لقه‌له‌ی گه‌وره (القلقة الكبرى) ی پیده‌وتریټ.

۲. پیته‌که زهنه‌دار (ساکن) بیټ شه‌ده‌ه نه‌بیټ له‌کاتی وه‌ستان له‌سه‌ری وه‌کو: (قرب)، (مجید)، (خلق) ئە‌م حالته‌ش پیٚ ده‌وتریټ قه‌لقه‌له‌ی مام ناوه‌ند (القلقة الوسطی).

۳. پیټی زهنه‌دار له‌ناوه‌پراستی وشه‌وه وه‌کو: (یدخلون)، (وجهها)، (یطبع) ئە‌م حالته‌ش پیٚ ده‌وتریټ قه‌لقه‌له‌ی بچوک (القلقة الصغری)^{۶۰}.

هه‌ندی له‌ زانا هاوچه‌رخه‌کان وه‌کو (عطية قابل نصر) پیٚ وایه که (قلقة) به‌شی چواره‌میشی هه‌یه کاتی‌ک پیته‌که بزواو (متحرك) بیټ، له‌و حالته‌شدا بنجینه‌ی قه‌لقه‌له‌ی هه‌ر تیڤا ده‌میټیټ وه‌کو: (المتقين)^{۶۱}.

(قلقة) له‌ پرووی خودی پیته‌کانه‌وه ده‌بیټه‌ سیٚ ئاسته‌وه:

ئاستی یه‌که‌م: له‌ پیټی (ط) (قلقة) به‌رزتر ده‌بیټ له‌ پیته‌کانی تر.

ئاستی دووه‌م: له‌ پیټی (ج) (قلقة) مام ناوه‌ند ده‌بیټ.

^{۵۹} بپروانه: أحكام التجويد و التلاوة / محمود رأفت زلط / ۶۲.

^{۶۰} بپروانه: الواضح في أحكام التجويد / د. عصام القضاة / ۴۹.

^{۶۱} بپروانه: غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل نصر / ۱۳۶.

ئاستی سێیه م: (قلقله) كه متر ده بێت له پێته كانی (ق - ب - د).

دهرپرینی (قلقله) چۆن ده بێت ؟

زانا و قورئان خوینی پایه بهرز (محمود خليل الحصري) په حمه تی خوی لیبیت، له کتیبی (أحكام قراءة القرآن) دا وتوویه تی: زانا یان سه باره ت به شیوازی دهرپرینی (قلقله) جیاوازیان تیدایه، جومهوری زانا یان له سه ر ئه و بۆچوونه ن كه هه میشه به لای (فتحة) دا ده روات به ره های، ئیتر ئایا پیتی پیش خوی بۆر (ضمة) ی هه بێت وه كو: (هل يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ)، یان سه ر (فتحة) ی هه بێت وه كو: (فاولئك يدخلون الجنة) یان ژیر (كسرة) ی هه بێت وه كو: (ولا تشطط).

هه ندیکیش له زانا یان بۆچوونیا ن وایه دهرپرینی پیتی (قلقله) به پیتی بزوینی پیش خوی ته تی واته: ئه گه ر بۆری هه بێت ئه و به ره و بۆر ده خوینریته وه، ئه گه ریش سه ر یان ژیری هه بێت ئه و به ره و لای ئه و دووانه ده روانیت، به لām ئه وه ی زۆرینه ی مامۆستا یانی ئه م هونه ره ی له سه ره رپه ره و ی یه كه مه كه هه میشه پیتی (قلقله) به ره و سه ر ده روات.

وه كو له هۆنراوه ی یه كێك له زانا یان هاتوه:

وقلقله قرب الى الفتح مطلقا ولا تتبعها بالذی قبل تقبلا

واته: پیته كانی (قلقله) هه میشه له (فتحة) نزیک ده كرنه وه، مه یانكه به پاشكۆی پیته كانی پیش خویان بۆ ئه وه ی خویندنه وه كه ت په سه ند بێت.

مامۆستا (محمود علی سه) یش له کتیبی (العمید) لاپه ره ٦٤ وتوویه تی:

وتراوه كه (قلقله) هه میشه له سه ر نزیکراوه ته وه به بی ته ماشا كرنی پیته كانی پیش و پاش خوی، منیش ئه م بۆچوونه په سه ند ده كه م و به باشی ده زانم کاری پی بکریت^{٦٢}.

واتای گشتی:

پیته كانی (صفر) بریتین له (ص، ز، س) و پیته كانی (قلقله) ش بریتین له (ق، ط، ب، ج، د).

سيفه تی سێیه م (الین)

٢٥. وَأَوْوِيَاءُ سَكَنَّا وَأَنْفَتَحَا قَبْلَهُمَا وَالْأَنْجِرَافُ صَحْحَا

^{٦٢} بپروانه: الدرر البهية / ٣٣.

(واللین) واته: پیته‌کانی لین به‌بیّ (مه‌ددن)، (و) و (ی) ئه‌گه‌ر زه‌ننه‌دار (ساکن) بن و پیتی پیش خویان سه‌ر(فتحة) ی هه‌بیّت.

پیناسه‌ی (لین):

له‌پرووی زمانه‌وانیه‌وه: واته: ئاسانی، لووسی.

له‌پرووی زاراوه‌وه: واته: ده‌رکردنی پیته‌که له مه‌خره‌جه‌که‌یه‌وه و به‌ئاسانی و به‌بیّ هیچ قورسیه‌ک له‌سه‌ر زمان.

پیته‌کانی: دوو پیتن (ی - و) به‌مه‌رجی پاوه‌ستاو(ساکن) بیّت و پیتی پیشی خویان سه‌ری هه‌بیّت (مفتوح) بیّت وه‌کو: (قول) و (صیف) و(خوف).

٢٦. فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ وَتَكَرِيرٍ جُعِلَ وَلِلنَّفْسِ الشَّيْنُ ضَادًّا اسْتَطْلُ

پیته‌کانی (إنحراف) و (تکریر) و (تفشی) و (استطالة) و(الانحراف صححا) واته: جومه‌وری زانایان سیفه‌تی (الانحراف) یان بۆ هه‌ردوو پیتی (ل) و (ر) جیگیر کردووه.

سیفه‌تی چواره‌م (الإنحراف)

له زمانه‌وانیدا: واته: لادان.

له زاراوه‌دا: لادانی پیته‌که له مه‌خره‌جه‌که‌ی.

پیته‌کانی: (٢) پیتن (ل) و (ر).

لادان (الإنحراف) سیفه‌تیکی هۆگره بۆ ئه‌و دوو پیته، چونکه ئه‌و دوو پیته له مه‌خره‌جی خویان ده‌رئه‌چن و ده‌گه‌نه مه‌خره‌جی پیتیکی تر، (ل) لاده‌دا بۆ پیشه‌وه‌ی زمان و (ر) یش لاده‌دا بۆ پشتی زمان^{٦٢}.

سیفه‌تی پینجه‌م (التکریر)

له زمانه‌وانیدا: واته: دووباره بوونه‌وه.

له زاراوه‌دا: واته: له‌رینه‌وه‌ی سه‌ری زمان له‌کاتی ده‌ربیرینی پیته‌که، پیته‌که‌ی ته‌نها پیتی (ر) ه.

(التکریر) سیفه‌تیکی وابه‌سته‌یه به پیتی (ر)، چونکه ئه‌و پیته ئاماده‌یه بۆ ئه‌و له‌رینه‌وه بۆیه وریایی پیویسته له‌کاتی ده‌ربیریندا، مه‌به‌ستیش له باسکردنی ئه‌م سیفه‌ته خۆ لّی به‌دوور

^{٦٢} بروانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجدود / حامد العاني / ٨٩.

گرتنی پیتی واتە: زێدە پەوی نەکردن تێیدا، دەرکەوتنی ئەم سیفەتەش لە پیتی (ر) بە زۆری لە و کاتەدا دەر دەکەوێت کە (شدة) دار بیٔ وەکو: (کرّة) (مرّة) بۆیە پێویستە لە سەر خوینەر ئەو دووبارە بوونەوه بشاریتهوه و بواری دەرکەوتنی نەدات، بەلام شارندنەوهی (تکریر)یش بەو شیۆهیه نیه کە سەری زمان بەهیچ شیۆهیهک نەجولێتەوه، چونکە ئەو دەبیته هۆی پەنگ خواردنەوهی دەنگە کە لەنیوان سەری زمان و پوکدا وەکو: پیتی (ط)، ئەمەش هەلەیه کە بواری پێ نەدراوه، بەلکو پێویستە یەكجار سەری زمان بجولێتەوه بەسووکی بۆئەوهی سیفەتە کە بیتهدی^{٦٤، ٦٥}.

چۆن لە دووبارەبوونەوهی پیتی (ر) خۆمان بپاریزین؟

پێگە چاره‌ی رزگار بوون لەو هەلەیه ئەو یە خوینەر پشتی زمانی بلکینی بە مەلاشوویەوه بە شیۆهیهک کە پێگە نەدات زمان زۆر بجولێتەوه^{٦٦}.

سیفەتی شەشەم (التفشي)

لە زمانەوانیدا: واتە: بلاوبوونەوه.

لە زاراوەدا: واتە: بلاوبوونەوهی هەوا لە ناو دەمدا لەکاتی دەرپرینی پیتی (ش) هۆی ناوانانیشی بە (متفشي) بلاوبوونەوهی هەوا یە لەناو دەمدا کە مەخرەجە کەشی دەگاتە مەخرەجی (ظ) بۆنمونه: (ما علمت رشدًا)^{٦٧}.

ئەم سیفەتەش وەکو زۆریک لە سیفەتەکانی تر ئاسان نی یە لە پێگەوه کتیبەوه لێ تیبگە ی بەلکو فیربوونی پێویستە لەلای مامۆستا بیٔ.

سیفەتی حەوتەم (الإستطالة)

لە زمانەوانیدا: واتە: درێژیوونەوه.

^{٦٤} بڕوانە: غاية المرید فی علم التجوید / عطية قابل نصر / ١٣٧.

^{٦٥} کەواتە پێویستە سیفەتی (تکریر) واتە: لەرینەوهی سەر زمان بیتهدی هاوکات لەگەڵ خۆپاؤاستن لە (تکرار). ((م. دلیر گەرمیانی))

^{٦٦} بڕوانە: غاية المرید فی علم التجوید / عطية قابل نصر / ١٣٨.

^{٦٧} بڕوانە: الجامع فی تجوید قراءۃ القرآن الکریم / کامل المسیری / ١٤٩.

له زاراوهدا: **واته:** دریزبوونهوهی دهنگ له سه‌ره‌تای قه‌راغی لایه‌ک له زمانه‌وه تاكو كۆتاییه‌که‌ی.

پیتته‌که‌ی: ئەم سیفه‌ته‌ش ته‌نها له پیتی (ض) هه‌یه.

وریا‌کردنه‌وه: (إبن الجزری) له کتییی (النشر في القراءات العشر) **فه‌رموویه‌تی:**

(ض) تاكه پیتتیکه كه سیفه‌تی دریز بوونه‌وه‌ی تیدایه، هه‌چ پیتتیکیش نیه ئەوه‌نده‌ی (ض) قورس بی‌ت له‌سه‌ر زمان، خه‌لكیش له‌ش‌یوازی ده‌رب‌پیندا هه‌مه‌جۆرن و كه‌م كه‌س‌یش به‌باشی و دروستی ده‌ریده‌ب‌ریت، هه‌ندی وه‌كو (ظ) ده‌ریده‌ب‌رن و، هه‌ندی له‌گه‌ل پیتی (ذ) تیکه‌لی ده‌که‌ن و، هه‌ندی ده‌یکه‌ن به (ل) یکی قه‌له‌و، هه‌ندی‌کیش وه‌كو پیتی (ز) ی لیده‌که‌ن و، هه‌موو ئەوانه‌ش نادرستن^{٦٨}.

سوود: دهنگ به پیتی (ض) دریز ده‌بیته‌وه، به‌لام ناگاته ئاستی دریز بوونه‌وه‌ی پیتی مه‌دد، چونکه (ض) له‌مه‌خره‌جی خۆیدا دریز ده‌بیته‌وه سنووری مه‌خره‌جه‌که ناب‌ه‌زینی. به‌لام پیتی مه‌دد مه‌خره‌جیکی دیاری کراوی نیه، به‌لکو ده‌نگی به‌نه‌مانی هه‌ناسه ده‌ب‌ریتته‌وه^{٦٩}.

زانباری: پیتی (ض) ته‌نها له زمانی عه‌ره‌بیدا هه‌یه، هه‌ربۆیه به‌ زمانی عه‌ره‌بی ده‌وتریت: (لغة الضاد).

به‌لام فه‌رمووده‌ی (انا افصح من نطق الضاد) بنه‌مایه‌کی راستی نیه، وه‌كو: (إبن کثیر) له ته‌فسیره‌که‌یدا (٥٤/١) باسی کردوه.

چۆن جیاوازی بکه‌ین له نێوان (ض) و (ظ) دا ؟

هه‌ندی كه‌س پیتی (ض) وه‌كو پیتی (ظ) ده‌رده‌که‌ن، له‌راستیشدا ئەم دوو پیتته‌ له‌پرووی مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌وه جیاوازیان له‌نیواندایه. مه‌خره‌جی (ض) به‌کێکه له‌ قه‌راغه‌کانی زمان و، ئەو ددانانه‌ی ته‌نیشتی له‌لای سه‌ره‌وه، به‌لام مه‌خره‌جی (ظ) له‌پشتی سه‌ره‌تای زمانه‌وه‌یه له‌گه‌ل پێشه‌وه‌ی ددانه‌کانی سه‌ره‌وه، ئەمه‌ش جیاوازیه‌کی زۆره له‌ نیوانیاندا له‌پرووی سیفه‌تیشه‌وه هه‌ردوو پیتته‌که له‌ پینج سیفه‌تدا هاوبه‌شن، كه‌ بریتین له‌ سیفه‌ته‌کانی (الجه‌ر) و (الرخاوة) و (الإستعلاء) و (الإطباق) و (الإصمات) به‌لام پیتی (ض) تاك ده‌بیته‌وه به‌سیفه‌تی

^{٦٨} پروانه: السعود في قراءة عاصم بن ابي النجود / حامد العاني / ٩٠-٩١.

^{٦٩} پروانه: غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل نصر / ١٣٨، المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية /

ملا علي القاری / ٧٦.

(الإستطالة)، بویه پیویسته له سهر خوینهر ئهم دوو پیته له یه کتر جیا بکاته وه، به شیوه یه ک دریزبوونه وهی پیته که بییستریت.

ماموستا (حسني شيخ عثمان) له کتیبی (حق التلاوة) لاپه ره ۱۹۳ فهرموویه تی:

دهرپرینی پیتی (ض) وهکو پیتی (ظ) ئه گهر بواریکی تیدا بیته چاوپوشی له که سی نه خوینه وارو نا شارهزا بکریت، هیچ بواریکی تیدا نیه بو که سی که توانای راهینانی زمانی هه بیته له سهر دهرپرینی ئه و پیته به شیوه یه کی راست و دروست و بی تیکه لبون له گه ل پیتی (ظ)، چونکه ئه و کاره نویت به تال دهکاته وه، ئه گهر واتایه کی نادرست بگه یه نیته جیاواز له وهی خوی گوره ویستویه تی وهکو ئه و که سهی (الضالین) له سوره تی (الفاحة) به (الظالین) ده خوینته وه و، یان (ضل من تدعون) به (ظل من تدعون) ده خوینته وه، چونکه ئاشکرایه که (ضل) واتای گومرپوون ده گه یه نیته و، (ظل) به رده وام بوون ومانه وه.^{۷۰}

بابه تی (التجويد)

له راستیدا تویتینه وهی جیگه ی دهرچوون و سیفه تی پیته کان به ته نها به س نیه بو ئه وهی فیرخواز کارامه بکات له دهرپرین و جوان خویندنه وهی وشه کانی قورئان، چونکه یه کگرتنی پیته کان پیکه وه کاریگه رییان له سهر یه کتر هه یه، له وانه شه که سی که بتوانیت پیته کان به جوانی دهرپریت کاتیک ته نها بن، به لام له کاتی پیکه وه بوونیان له وشه یه کدا

^{۷۰} بپوانه: حق التلاوة / حسني شيخ عثمان / ۱۹۳ و به وه رگرتن له کتیبی (الدرر البهية) / ۳۸.

ئەوہی پیّ ئە نجام نہ دریت. لەرووناکی ئەم راستیەشدا (الحسن بن قاسم المرادي) پیّ وایە کہ
تەجویدی قورئان لەسەر چوار مەسە لە بونیات نراوە:

۱. ناسینی مەخرەجی پیتەکان.

۲. ناسینی سیفەتەکانیان.

۳. زانینی ئەو حوکمانەیی درووست دەبن لە ئەنجامی پیّکەوہ بوونیان.

۴. راھینانی زمان و زۆر دوبارە کردنەوہی، بنچینەیی ھەموو ئەو مەسەلانەش

ئەوہیە فیرخواز لەسەر دەستی مامۆستای کارامە فیّری قورئان ببیت^{۷۱}، ھەربۆیە

کاتیکی (ابن الجزري) پەحمەتی خوای لیبیت تەواو بوو لە باسکردنی مەخرەج و

سیفەتی پیتەکان، دەستی کردە باسکردنی ئەو مەسەلانەیی لە دواي ئەوہ پیویستن و

فەرمووی:

۲۷. وَالْأَخْذُ بِالتَّجْوِيدِ حَتْمٌ لَّازِمٌ مَنْ لَمْ يُجَوِّدِ الْقُرْآنَ آثَمٌ

۲۸. لِأَنَّهُ بِهَ الْإِلَهَةِ أَنْزَلًا وَهَكَذَا مِنْهُ إِلَيْنَا وَصَلًا

(الاحذ بالتجوید) بایەخدان و کارکردن بە تەجوید (حتم لازم) زۆر گرنگە بۆ خوینەری

قورئان، پیویستە بیزانی.

(من لم يجود القرآن آثم) ھەركی قورئان بە پیّ بنەماکانی تەجوید نەخوینیتەوہ گوناھبارە.

(لأنه به الله انزلا) واتە: چونکە خوای گەورە بە تەجویدەوہ داایە زاندووە، خوای گەورە

فەرموویەتی: (ورتل القرآن ترتیلا)^{۷۲}.

واتە: لەسەر خۆ و بە جوانی پیت و بزوینەکانی بخوینیتەوہ، جەختیشی لەسەر مەسەلەکە

کردووە بە وشەیی (ترتیلا)^{۷۳}.

(عبد الدائم الأزهری) وتوویەتی:

^{۷۱} بپوانە: الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / غانم قدوري الحمد/ ۲۷.

^{۷۲} بپوانە: سورەتی المزل / ئایەتی (۴).

^{۷۳} بپوانە: نور الفلاح في تجويد كلام الله الفتح .

وهكو ئه وهی كه سبک پرسپاری له (ابن الجزري) كردبیت: له كوئیه ده زانین كه ته جوید پیویسته له سه زمان و، واجبه فیری بین و، كه مته رخه م تیایدا گونا هباروه، به لگه چیه له سه ره هه موو ئه وانه و ریگه ی فیربوونیشیان چۆنه؟ دانهریش له وه لامدا وتبیت: (لانه به اله انزلا) واته: مه سه له كه ئه وه یه خوی گه وره ئه و قورئانه ی به ته جویده وه دابه زاندووه و فه رموویه تی: (ورتل القران ترتیلا) ^{۷۴}.

(وهكذا منة الينا وصلا) واته: له سه رده میكه وه بۆ سه رده میك، له نه وه یه كه وه بۆ نه وه یه ك، به (تواتر) پیمانگه یشتووه، له ریگه ی هاوه لانه وه، ئه وانیش له ریگه ی پیغه مبه ره وه (ﷺ)، پیغه مبه ریش (ﷺ) له ریگه ی جبریل (علیه سلام) ه وه، ئه ویش له په روه ردگاری مه زنه وه) ^{۷۵}.

پیناسه ی (تجوید)

له زمانه وانیدا واته: چاكردن، دهوتریت (هذا شيء جيد) واته: ئه وه شتیکی چاكه.

^{۷۴} پروانه: الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / غانم قدوري الحمد/ ۵۷.

^{۷۵} پروانه: اللعة البدرية شرح متن الجزرية / محمود محمد العبد .

له زاراوهدا: واته: شاره‌زابوون و کارامه‌یی له خویندنه‌وهی قورئاندا به‌بی زیادوکه‌م^{۷۶}.
یان بایه‌خدان به هه‌موو پیتیک له پووی جیگی‌ری دهرچوون و سیفته‌ت و مینگه‌ و،
دریژکردنه‌وه و بچوک و گه‌وره‌ کردنه‌وه و...هتد^{۷۷}.

ئامانج چیه له شاره‌زابوون له زانستی تجوید:

۱- پاراستنی زمان له هه‌له‌کردن له قورئانی پیرۆز، زانایانیش هه‌رله‌کۆنه‌وه هه‌له‌کردنیان
له قورئاندا به (لحن) ناو بردوووه واته: لادان له راستی.

(لحن) له قورئاندا دووجۆره:

یه‌که‌م: (لحن)ی ئاشکرا، ئه‌ویش سه‌وت شیوه‌ی هه‌یه:

- ۱ گۆرینی پیتیک به پیتیک‌ی تر.
- ۲ ژهنه‌دار (ساکن) کردنی پیتی بزواو (متحرک).
- ۳ جولا‌ندنه‌وه‌ی (تحريك)ی زهنه‌دار (ساکن).
- ۴ دريژکردنه‌وه‌ی پیت که پیتیک‌ی تری لیوه‌ دروست بی‌ت.
- ۵ ته‌هیشتنی مه‌ددی پیته‌کان.
- ۶ سووککردنه‌وه‌ی پیتی (شدة)دار.
- ۷ (شدة) دارکردنی پیتی سووک.

دووهم: (لحن)ی نادیار:

ئهم جۆره هه‌له‌کردنه‌ په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌یاسا‌کانی ته‌جویده‌وه وه‌کو تیه‌له‌کیشانی
ئوه‌ی تیه‌له‌کیش ناکریت، یان راوه‌ستان له‌سه‌ر (ت)ی بزواو به (ه) و هه‌له‌ی له‌وجۆره،
بۆنموونه: دهرنه‌خستنی (همس) له (ت - ح - ف) یان جیانه‌کردنه‌وه‌ی په‌له‌کانی
به‌رزکردنه‌وه‌ی پیتی به‌رز.

ئهم جۆره‌ش بۆیه ناو‌نراوه هه‌له‌ی نادیار یان شاراوه، چونکه شاره‌زایانی قورئان خویندن
نه‌بی‌ت که‌سی تر پی‌ی نازانی.

^{۷۶} پیناسه‌ی (خال‌د ال‌زه‌ری) بۆ (تجوید) له: جامع شرح المقدمة الجزرية / ٤٥ .

^{۷۷} بۆ ئهم پیناسه‌یه بره‌وانه: النشر في القراءات العشر / ١٦٨ . الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / ١٥،
زۆریک له سه‌رچاوه‌کانیش هه‌ر هه‌مان پیناسه‌یان کردوووه .

(البركوي) له (احكام تلاوة القرآن الكريم) له لاپه ره (٣٦) ده لئيت:

(هموو ئه و جوره هه لانه حه رامن، چونكه ئه گهر چي كاريگه ريبان نيبه له سهر واتاي
 ئايه ته كه، به لام كاريگه ريبان هه يه له سهر خودي وشه كه و، ره ونه ق و جواني پي ته كه له كه دار
 ده كات) ^{٧٨}.

حوكمي فيربووني زانستي ته جويد له شه رعدا:

زوربه ي زانايان له سهر ئه وه كوكن، كه فيربووني ئه م زانسته فه رزي كفايه يه، ئه گهر
 كه سانيك پيي هه لسن ئه وه كاني تر گونا هبار نابن، به لام ئه گهر كه سي پيي هه لنه سي ت
 هه موويان گونا هبار ده بن، كاريكردنيشي واته جيبه جيكردي ياسا كاني له كاتي خويندنه وه ي
 قورئان (فرض عين) ه. له سهر هه موو مووسلماننيكي پيگه يشتوو (بالغ) با له پرووي ياساو
 حوكمه كاني شه وه لئيان شاره زانه بيت ^{٧٩}.

مه سه له يه كي گرنگ:

دووشيوان هه يه بو فيربووني ئه م زانسته:

- ١ - گوڤگرتني قوتابي بو خويندنه وه ي ماموستا.
- ٢ - خويندنه وه ي قوتابي له به رده ستي ماموستا ^{٨٠}.

زاناي پايه به رز (ملا على القاري) له لئيدانه وه كه يدا بو هونراوه ي (الجزرية) ريگه ي
 دووه مي پي باشتره، به لام زوريك له زانا هاوچه رخه كان كوكردنه وه يان پي باشه له نيوان
 هه ردوو شيوازه كه دا ^{٨١}.

سود: ئه م زانسته به هيچ شيوه يه ك له ريگه ي كتيبه وه به ته واوه تي لي شاره زاناييت،
 به لكو پيوسته ماموستايه ك هه بيت بو فيربووني.

^{٧٨} برونه: اللعة البدرية شرح متن الجزرية / ٤ - ٤١ .

^{٧٩} برونه: الميسر الفريد في علم التجويد / محمد فريد الجمل / ٢٧، احكام التجويد والتلاوة / محمود
 رأفت الزلط / ٥ .

^{٨٠} برونه: الواضح في احكام التجويد / ١١ .

^{٨١} برونه: الميسر الفريد / ٥٤ .

واتاى گشتى كۆپلەى (۲۷ - ۲۸):

كاركردن به زانستى تهجويد بۆ قوتابى قورئان پيويسته و جهختى لهسەر كراوه، چونكه ههركه سيك قورئان بهى تهجويد بخوينيتهوه گوناھباره، له بهرئەھى خواى گه وره خوى بهم شيوه دايبه زاندووه، سەدە به سەدە و دەستە به دەستە و دەست به دەستيش به ئيمه گەيشتووه.

جۆره كانى خويندنه وهى قورئان

۲۹. وَهُوَ أَيْضاً حَلِيَّةُ التَّلَاوَةِ وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ

(وهو) واته: تهجويدكردى قورئان.

(حَلِيَّةُ التَّلَاوَةِ) واته: جوانى خويندنه وه.

(وَزَيْنَةُ الْأَدَاءِ وَالْقِرَاءَةِ) واته: رازاندنه وهى به جيھينانى قورئان و خويندنه وهى.

أ ﴿التَّلَاوَةُ﴾ واته: خویندنهوهی قورئان به دواى یه کدا بهرێک و پێکی به پێی ئه و دابهشکردنانهی له قورئاندا ههیه.

ب ﴿الأداء﴾ واته: فێربوونی قورئان له مامۆستایانهوه.

ت ﴿القراءة﴾ به ههردوو حالهتی پێشوو دهوتریت و لهوان گشتگیرتره^{٨٢}.

پایهکانی قورئان خویندن

زانایان دهفهرموون: (خویندنهوهی قورئان سی پایه ی ههیه):

أ ﴿التحقیق﴾^{٨٢} واته: خویندنهوهی قورئان به هیمنی و لهسه ر خۆیی، له گه ل تیگه یشتنی واتاکان و چاودێریکردنی یاساکانی تهجويد، ئه م شیوه خویندنهوه گونجاوه بۆ کهسانی سه رهتایی که ده یانه ویت فیری قورئان خویندنهوه بن، بۆ ئه وهی رابین له سه ری.

^{٨٢} بروانه: الدرر البهیة / ٤٠ .

^{٨٣} هه ندیک له زانایان له جیاتی (التحقیق) (الترتیل) به کارده هیئن .

ب (الحدس) واته: پهله کردن له خویندنه وهی قورئان هاوکات پاریزگاری کردن له بنچینه کانی ته جوید و په چا وکردنیان.

ت (التدوير) خویندنه وهی قورئان به شیوه یه کی مام ناوهند له نیوان حاله تی یه که م و دووهدما، هاوکات له گهل جیبه جیکردنی یاسا کانی ته جوید^{۸۴}.

واتای گشتی:

هه روه ها ته جوید جوانی و رازاندنه وهیه بو خویندنه وهی قورئانی پیروز.

(وَهْ) ۳۰. وَهُوَ إِعْطَاءُ الْحُرُوفِ حَقَّهَا مِنْ صِفَةِ لَهَا وَمُسْتَحَقَّتْهَا

واته:

ته جوید.

(حَقَّهَا) واته: له و سیفه ته هوگرانه ی له گهل پیته کاندایه وهکو: (همس) و (جهر) و (شدة) و (رخاوة) له و سیفه تانه ی که باسما ن کرد.

(مُسْتَحَقَّتْهَا) ئه وهی که له ئه نجامی به جیهیانی سیفه ته کانه وه دروست ده بن، وهکو: ناسککردنه وهی پیتی نزم و، قه له و کردنی پیتی به رز و شتی له و شیوه یه.

واتای گشتی:

هه روه ها ته جوید بریتیه له وهی مافی پیته کان بدریت وهکو سیفه ته هوگره کانیان و، ئه وهش که دروست ده بییت له جیبه جیکردنی سیفه ته کانه وه، وهکو بچوک کردن و گه وره کردنه وهی پیته کان.

۳۱. وَرَدُّ كُلِّ وَاحِدٍ لِأَصْلِهِ وَاللَّفْظُ فِي نَظِيرِهِ كَمَثَلِهِ

(رَدُّ) واته: گیرانه وهی هه موو پیتیک بو جیگه ی ده رچونی سه ره کی خوی.

(وَاللَّفْظُ فِي نَظِيرِهِ) واته: ده برینی پیتیکی هاوشیوهی ئه و پیته له شوینیکی تر، ئه گه ر

دووباره بووه وه.

(كَمَثَلِهِ) هه ر وهکو ده برینی پیتی یه که م جار.

^{۸۴} بپروانه: الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / ۱۰.

واتای گشتی:

هروه‌ها ته‌جوید واتای نه‌وه ده‌گه‌یه‌نی که هه‌موو پیتیک بگیردریتته‌وه بو مه‌خره‌جی سه‌ره‌کی خوئی، نه‌گه‌ر پیتیکی تریش هه‌بو له جیگه‌یه‌کی تر وه‌کو نه‌و پیته نه‌ویش به بی زیاد و که م هه‌مان شیوازی له‌سه‌ر جیبه‌جی ده‌کریت.

۳۲. **مُكْمَلًا مِنْ غَيْرِ مَا تَكَلَّفِ بِاللُّطْفِ فِي النَّطْقِ بِلَا تَعَسُفٍ**

(مُكْمَلًا) واته: له‌حاله‌تیکدا که ویستت به ته‌واوی قورئان بخوینیتته‌وه.

(مِنْ غَيْرِ مَا تَكَلَّفِ) واته: به‌بی زور له‌خوکردن له‌کاتی خویندندا.

(بِاللُّطْفِ) واته: ده‌رپرینی پیته‌کان به هیمنی و ئاسانی و، به بی سنور به‌زاندن و بی زیده‌په‌وی و که‌مته‌رخه‌می.

(مَا) بو زیاتر جه‌خت کردنه‌وه‌یه.

واتای گشتی:

له‌کاتی ده‌رپرینی پیت و وشه‌کانی قورئانی پیروژدا، پیویسته به ته‌واوی به‌بی زیاده‌په‌وی نه‌و سیفه‌تانه‌ی باسمانکرد جی به‌جی بکریت.

چه‌ند نمونه‌یه‌ک له‌زیده‌په‌وی له‌کاتی خویندنه‌وه‌ی قورئاندا

(ابن الجزري) له‌کتیبی (النشر في القراءات العشر) له‌لاپه‌ره ۱۶۹ ده‌فه‌رموئیت:

(وليس التجويد بتمظيغ اللسان ولا بتقوير الفم ولا بتعويج الفك ولا بترعيد الصوت ولا بتمطيط الشد ولا بتقطيع المد ولا بتطنين الغنات ولا بحصرمة الرءاءت).

ته‌جوید بریتی نیه له:

(تمظيغ اللسان) واته: قورئان ده‌خوینی و ده‌لئی پارویکی له‌ده‌مدایه.

(تقوير الفم) واته: فشار خستنه‌سه‌ر گه‌روو له‌کاتی خویندنه‌وه‌دا، واته: هه‌موو پیته‌کان

وه‌کو پیتی (ع) ده‌رده‌کات (تعويج الفك) واته: لارکردنه‌وه‌ی پیته‌کان یان

لارکردنه‌وه‌ی شه‌ویلگه‌ی له‌کاتی خویندندا.

(ترعید الصوت) له راندنه وهی دهنگ و، واپیشاندات که خوینهر له ترسی خوا دهگریت و دهنگی ده له رزی واته واده رده که ویته حاله تیکی دروست کراوه^{۸۰}.

(تمطيط الشد) واته: دريژکردنه وهی ئه و پیتانهی (شدة) دارن و دريژکردنه وهیان تیدا نیه بۆنمونه: (اعوذ بالله من الشيطان الرجيم).

(تقطيع المد) واته: برپرکردنی پیتی مه دد، وهکو: (ياااأيها الذين امنوو).

(تطنين الغنات) واته: برپرکردنی (غنة) مینگه له پیته کانی (غنة) دا وهکو: (مننن الجننة والنناس).

(بحصرمة الراءات) واته: پاگرتنی هه ناسه به ته وای له کاتی ده برپینی پیتی (ر) و ریگه نه دان به ده رکردنی سیفه تی (بینیة) تیدا.

هه موو ئه م نمونانه ش ماموستا (أیمن سوید) له یه کیک له وانه کانی له که نالی (اقرأ) ی ئاسمانی باسی کردوو و، هه له کانی به رجهسته کردوو به نمونه بۆ ئه وهی خوینهران خوینی لی به دوور بگرن.

^{۸۰} زۆر گریان له کاتی قورئان خویندندا، به تایبه تی ئه گهر خوینهره که به زۆر خوی بگرینی، دوو مه ترسی لی چاوه پروان ده کریت: یه که م مافنه دانی پیته کان و شیواندنی ئایه ته کان، دوو مه میش خوینهره که به زمانی حال ده لیت: من زۆر له خوا ده ترسم ده گریم له قورئان خویندندا، مه گهر گریانیک به دهستی خۆت نه بیته، بۆیه ئه گهر چی هه ندی به لگه و شوینه وار هاتوو ده ربارهی گریان له ژ قورئاندا، به لام له م رۆژگاره ی خۆماندا به دوور نیه له مه ترسی پوپامایی (والله أعلم).

رینگه‌ی فیربوونی ته‌جوید

إِلَّا رِيَاضَةَ أَمْرٍ بِفِكَهٍ

۳۳. وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ تَرْكِهِ

(بَيْنَهُ) له نیوان ته‌جوید و

(تَرْكِهِ) له نیوان لیدوورکه‌وتنه‌وه‌ی

(رِيَاضَةَ) به‌رده‌وامبوونی

(أَمْرٍ) که‌سیکه له پاهینان

(بِفِكَهٍ) به شه‌ویلگه‌ی واته: ده‌می.

طاش کبری (زاده) فه‌رموویه‌تی: دانهر په‌حمه‌تی خوای لیبیت وه‌کو ته‌وه‌ی هستی
کردبیت ته‌م هه‌موو بابه‌تانه قورس بیت له‌سه‌ر فی‌رخوازان و تووشی سه‌رسام بوونیان به‌نییت

بۆیه فه‌رموویه‌تی: جیاوازی نیوان شاره‌زاو نه‌شاره‌زا له ته‌جوید هه‌رئوه‌یه راهینان به ده‌می بکات و گوی له مامۆستایانی قورئان بگریت، تاكو لیها تووی به‌ده‌ست بهینیت^{۸۶}.

واتای گشتی:

(إبن الجزري) لیره‌دا ئامۆژگاریمان ده‌کات به‌رده‌وام بین له‌سه‌ر خۆ راهینان له‌سه‌ر چاک خویندن و جوان خویندنه‌وه‌ی قورئان، چونکه ئه‌گه‌ر بۆ ماوه‌یه‌ک فه‌راموش بگریت به‌ جیهینانی یاساکان بیر ده‌چنه‌وه، واتای کۆپله‌که‌ش به‌ کورتی: (له نیوان ته‌جوید و نه‌مانی هه‌ر ئه‌وه‌یه که‌سیک به‌رده‌وام بی‌ت له‌سه‌ر خۆ راهینان له‌سه‌ر قورئان خویندنه‌وه به‌شیوه‌یه‌کی جوان)^{۸۷}.

بابه‌تی بچوکرده‌وه

بچوکرده‌وه‌ی پیته‌ نزمه‌کان

له‌م به‌شه‌ی هۆنراوه‌که‌یدا (إبن الجزري) په‌حمه‌تی خوی لیبیت باسی هه‌ندی بنه‌ما و یاسای په‌یوه‌ندی دارمان بۆ ده‌کات به‌ ته‌جویده‌وه، که له سیفه‌ته‌کانه‌وه سه‌رچاوه ده‌گریت و ده‌فه‌رموویت:

۳۴. فَرَقْتَنُ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ وَحَاذِرُنْ تَفْخِيمَ لَفْظِ الْأَلْفِ

(فَرَقْتَنُ مُسْتَفِلاً مِنْ أَحْرَفٍ) واته: پیته‌ نزمه‌کان بچوکه‌ره‌وه.

(وَحَاذِرُنْ تَفْخِيمَ لَفْظِ الْأَلْفِ) واته: وریاش به‌ له‌وه‌ی پیتی ئه‌لیف (ا) گه‌وره

بکه‌یته‌وه.

پیناسه‌ی (الترقیق):

له زمانه‌وانیدا: له (الرقه) هوه هاتوه، واته: لاوازی.

^{۸۶} بروهانه: شرح المقدمة الجزرية / طاش كبرى زادة / ۱۱۹، به‌وه‌رگرتن له كتیبی الشرح الوجيز / ۶۰.

^{۸۷} بروهانه: اللعة البدرية / ۴۲، الدرر البهية / ۴۲.

له زاراوه دا واته: بچو ککرده وهی پیت به بچو ککرده وهی له مه خرجه و لاواز کردنی له سیفه تدا.

پیناسه ی (التفخیم):

له زمانه وانیدا واته: گه وره کردن.

له زاراوه دا واته: گه وره کردن پیت به قه له وکردنی له مه خرجه و، به هیز کردنی له سیفه تدا.

له م کۆپله یه دا (ابن الجزري) باسی هه ندی یاسای گرنگمان بۆ ده کات سه باره ت به راستکردنه وی قورئان خویندن. پیویسته له سه ر خوینهر ره چاویان بکات، بۆنمونه: پیته نزمه کان واته پیته کانی زمانی عه ره بی جگه له پیته به رزه کان هه موو به بچوکی ده خوینریته وه مه گه ر له حاله تی کد ریوایه ت هه بی ت وه کو گه وره کردنه وهی لام له هه ندی حاله تدا. هه روه ها هۆشیارمان ده کاته وه له گه وره کردنه وهی پیتی ئه لیف (ا)، چونکه له راستیدا ئه وه مه سه له یه کی زۆر گرنگه و، له م رۆژگاره دا زۆر بلاو بوه ته وه و، له بنچینه شدا له عه جه مه کانه وه ئه م عاده ته په یدا بوه) ^{٨٨}.

٣٥. كَهْمَزِ الْحَمْدُ اَعُوذُ اِهْدِنَا اَللّٰهُ ثُمَّ لَمْ لِلّٰهِ لَنَا

زانای پایه بهرز (خالد الازهری) ده لیت:

لیره دا (ابن الجزري) هۆشیاری ده دات که پیتی (ع) هه مزه له چوار جیگه دا بچوک ده کریته وه.

یه که م: کاتی که به ته نیشتی پیتی (ح) هوه بی ت، وه کو: (الحمد لله رب العالمين) ئه گه ر که سی ک بلیت: لیره دا هه مزه که به ته نیشتی لامه وه یه نه ک (ح) ده لیم: قسه که ت ته واوه به لام له بهر ئه وهی پیتی (ل) زهنه داره وه کو ئه وه یه بوونی نه بی ت.

دووهم: له لای پیتی (ع)، وه کو: (اعوذ بالله).

سی یه م: له لای پیتی (ه)، وه کو: (أهدنا الصراط).

^{٨٨} بروانه: جامع شروح المقدمة الجزرية في علم التجويد / خالد الازهری و زکریا الانصاری .

چاره‌م: له لای پیتی لامی ناساندنی گوره. وه‌کو: (الله الذي) له پاش ئه‌وش فه‌رمانی کردووه به بچوکردنه‌وی پیتی لام له وشه‌ی مه‌زنی (الله) و، جه‌ختیش ده‌کاته‌وه له‌سه‌ر ده‌رخستنی پیتی (ل) له وشه‌ی (لنا) به هوی نونه‌که‌ی دوی خوی^{۸۹}.

۳۶. وَلَيْتَلَطَّفُ وَعَلَى اللَّهِ وَلَا الضُّ وَالْمِيمُ مِنْ مَخْمَصَةٍ وَمِنْ مَرَضٍ

واته: پیویسته خوینهر وریا بیټ و پیتی (ل) واته: لامی دووهم له وشه‌ی (وَلَيْتَلَطَّفُ) بچوکه‌کاته‌وه، چونکه به تهنیشت پیتی (ط)ه، که پیتیکی به هیزه و کاریگه‌ری هه‌یه له‌سه‌ر پیتی (ل)ی تهنیشتی.

هه‌روه‌ها پیویسته لامی یه‌که‌م له وشه‌ی (وعلى الله) و (ولا الضالین) بچوک بکریته‌وه، چونکه ئه‌و پیته‌گه‌وران‌ه‌ی پاش خویان کاریگه‌رییان هه‌یه له‌سه‌ر یان.

هه‌روه‌ها جه‌خت ده‌کاته‌وه له‌سه‌ر بچوکردنه‌وی پیتی (م) له وشه‌ی (مَخْمَصَةٍ)، چونکه زۆربه‌ی خوینهران له‌و پیته‌دا هه‌له‌ ده‌که‌ن به هوی گه‌وره‌یی پیتی (خ) ئه‌وش هه‌له‌یه‌کی نادرسته^{۹۰}، به‌هه‌مان شیوه پیویسته خوینهر وریابیت نه‌وه‌کو پیتی (م) گه‌وره بکاته‌وه له وشه‌ی (مرض) به‌هوی پیتی (ر)ه‌وه که قه‌له‌وه.

۳۷. وَبَاءَ بَرْقٍ بَاطِلٍ بِهِمْ بَدِي وَأَحْرَضَ عَلَى الشَّدَّةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي

۳۸. فِيهَا وَفِي الْجِيمِ كَحُبِّ الصَّبْرِ وَرَبْوَةِ اجْتِثَّتْ وَحَسْبُ الْفَجْرِ

هه‌روه‌ها ئامۆزگاریمان ده‌کات بچوکی پیتی (ب) بپاریزین له‌م نمونانه‌دا.

(بَرْقٍ) به‌هوی دراوسیتی (ر) که پیتیکی گه‌وره‌یه.

(بَاطِلٍ) به‌هوی نزیک‌ی له پیتی (ط).

^{۸۹} بېروانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ۴۳.

^{۹۰} بېروانه: شرح طيبة النشر / ۱۴۷ به وه‌رگرتن له اللمعة البدرية / ۴۴.

(بِهِمْ بَدِي) به‌هوی ئه‌وی به تهنیشتی دوو پیتی نهرمه‌وه‌یه، ئه‌وش نه‌بیئت
بچوکرده‌وه‌ی پیتی (ب) تاییهت بیئت بهم شوینانه‌وه، به‌لام نابیئت زیده‌ره‌وی بکریئت له
بچوکرده‌وه‌ی پیتی (ب) نه‌وه‌کو وه‌کو (إمالة) ی پیبیئت^{۹۱}.

(وَاحْرَصْ عَلَى الشَّدَةِ وَالْجَهْرِ الَّذِي) واته: هه‌روه‌ها وریای دهرخستنی ئه‌و دوو سیفه‌ته‌ش
به له پیتی (ب).

(وَفِي الْجِيمِ) واته: هه‌روه‌ها پیویسته ئه‌و دوو سیفه‌ته له پیتی (ج) یشدا دهربخریئت به
جوانی، ئه‌گینا مه‌ترسی تی‌که‌ل بوون هه‌یه له نیوان (ب) له‌گه‌ل (ف) هه‌روه‌ها (ج) له‌گه‌ل
(ش) دا.

ئینجا چهند نمونه‌یه‌کی ئاشکرای له قورئاندا بۆ هیناوینه‌ته‌وه وه‌کو وشه‌ی (حب) له
ئایه‌تی: ﴿يُحِبُّوهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ﴾ البقرة ۱۶۵.

(بِالصَّبْرِ) له ئایه‌تی ﴿وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ العصر ۳.

(رَبُّوهُ) له ئایه‌تی ﴿وَأَوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ﴾ المؤمنون ۵۰.

(اجْتَتَّ) له ئایه‌تی ﴿اجْتَتَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾ إبراهيم ۲۶.

(بِالْحَجِّ) له ئایه‌تی ﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ﴾ الحج ۲۷.

(الْفَجْرِ) له ئایه‌تی ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ﴾ الإسراء ۷۸.

بۆ نمونه: ئه‌گه‌ر ئه‌و دوو سیفه‌ته‌ی (إبن الجزري) وریامان ده‌کاته‌وه که پیویسته
ده‌ریخه‌ین له پیتی (ج) جیبه‌جیی نه‌که‌ین تییدا وشه‌ی (اجتت) ده‌بیته (اشتت).

۳۹. وَبَيْنَنْ مَقْلَقًا إِنْ سَكْنَا وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ كَانَ أَيْنَا
۴۰. وَحَاءَ حَصْحَصَ أَحَطَّتْ الْحَقُّ وَسِينَ مُسْتَقِيمٍ يَسْطُو يَسْقُو

(إبن الجزري) له‌م به‌شه‌دا فه‌رمانمان پی ده‌کات سیفه‌تی قه‌لقه‌له به‌روونی دهربخه‌ین له
پیته‌کانی (قلقلة)، (ق ط ب ج د) له‌کاتی (ساکن) بوونی پیته‌که.

^{۹۱} بروهانه: شرح طيبة النشر / ۱۴۷، به‌وه‌رگرتن له‌ اللمعة البدرية / ۴۴.

– الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / ۴۴.

(وَإِنْ يَكُنْ فِي الْوَقْفِ) واته: نه‌گەر له‌کاتی راوه‌ستان بیټ له‌سه‌ر پیتته‌که، وه‌کو: (قرب).^{۹۲}

(كَانَ أَبْنًا) واته: پیتی (قلقله) به‌روونتر ده‌جولیتته‌وه له‌راوه‌ستاندا.

چهند نموونه‌یه‌ک له‌سه‌ر (قلقله):

له‌کاتی به‌رده‌وام بوون: (يَطْعُونَ - وقطر - واجتبناه - ويدخلون).

له‌کاتی راوه‌ستان دا (خلاق - محيط - بهيج - مجيد).

-جگه له‌مانه‌ش که باسکران، پیویسته ناگاداری بچوکرده‌وه‌ی (ح) ی یه‌که‌م و

دووه‌م بین له‌وشه‌ی (حصحص الحق) چونکه به‌ته‌نیشته‌ پیتیکی گه‌وره‌وه‌یه وه‌کو

(ص)، هه‌روه‌ها له‌وشه‌ی (احطت) و (الحق) یشدا به‌هۆی دراوسیټی بۆ هه‌ردوو پیتی

گه‌وره‌ی (ط) و (ق) وه‌کو: (الحق من ربك).

به‌هه‌مان شیوه‌ ناشرکردن و جوان ده‌ربیرین پیویسته سه‌بارته به‌بچوکرده‌وه‌ی

پیتی (س) له‌وشه‌ی (مستقیم) (يسطو) له‌ئایه‌تی (یکادون یسطون) و، له‌وشه‌ی (يسقو) له‌

ئایه‌تی (وجدعليه‌ امة من الناس يسقون)^{۹۳}.

سوود: ناگادارکردنه‌وه ده‌باره‌ی بچوک ده‌ربیرینی پیتی (س) کورت هه‌لنه‌هاتوو

له‌سه‌ر ئەم حاله‌تانه، به‌لکو بابته‌تیکی گشتی یه‌له‌هه‌موو حاله‌تی‌کدا، له‌زه‌ننه‌داری

بزوای، به‌ته‌نیشته‌ پیتیکی گه‌وره‌ بیټ یان بچوک^{۹۳}.

واتای گشتی هه‌ردوو کۆپله‌که:

پیتی جولاو (مقلقل) به‌جوانی ده‌ربیره له‌کاتی (ساکن)یدا، له‌کاتی وه‌ستانیشدا، بۆ

نمونه وه‌کو راوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (قريب) روونتر ده‌رده‌که‌ویټ.

هه‌روه‌ها پیویسته هه‌ردوو پیتی (ح - س) به‌بچوکی بخوینریتته‌وه، به‌تایبه‌تی کاتی‌ک

به‌ته‌نیشته‌ پیتی گه‌وره‌وه بن وه‌کو: (ص - ق).

^{۹۲} بپوانه: جامع شروح المقدمة الجزرية / ۵۶ .

^{۹۳} بپوانه: الدرر البهية / ۴۴ .

بابه‌تی پیتی (ر)

٤١. وَرَقَّقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ كَذَلِكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتُ

٤٢. إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ أَوْ كَانَتْ الْكُسْرُ لَيْسَتْ أَصْلًا

(وَرَقَّقِ الرَّاءَ إِذَا مَا كُسِرَتْ) واته: ههركاتيک پیتی (ر) ژیر (کسرة) ی هه‌بوو به

بچووی بیخوینه‌وه، وه‌کو: (رزقا - الريح - ارنی).

(كَذَلِكَ بَعْدَ الْكُسْرِ حَيْثُ سَكَنْتُ) به هه‌مان شیوه به بچووی (ترقیق)

ده‌خوینریته‌وه نه‌گه‌ر خوی (ساکن) بوو، پیش خویشی ژیر (کسرة) ی بنچینه‌یی (اصلی)

بیئت، وه‌کو: (الفردوس).

(إِنْ لَمْ تَكُنْ مِنْ قَبْلِ حَرْفِ اسْتِعْلَاءٍ) واته: ئەگەر پیتی (ر) كهوته پیش یه‌كێك له پیتته به‌رزه‌كانه‌وه، وه‌كو: (قرطاس - فرقة - بالمرصاد) له‌و حاله‌ته‌دا گه‌وره ده‌كریته‌وه به‌ هۆی ئەو پیتته‌ گه‌ورانه‌وه^{٩٤}.

سوود: له‌ قورئاندا ته‌نها سێ پیت له‌ پیتته‌كانی (استعلاء) له‌ پاش پیتی (ر) هه‌وه هاتوون، كه‌ بریتین له‌ (ص - ط - ق)^{٩٥}.

(أَوْ كَانَتْ الْكَسْرَةُ لَيْسَتْ أَصْلًا) واته: ئەگەر له‌ حاله‌ته‌یكدا (كسرة) ی پیتی (ر) ئە‌صلی نه‌بوو، وه‌كو: (ام ارتابوا - ارتبتم) گه‌وره ده‌كریته‌وه.

روونکردنه‌وه: ئەگەر پیتی (ر) ساکن بوو، به‌هۆی پاره‌ستانه‌وه - ئیتر به‌هه‌ر شیوه‌یه‌ك بزواویت له‌ حاله‌تی به‌رده‌وامیدا - خۆی له‌ یه‌كێك له‌م حاله‌تانه‌ی خواره‌وه ده‌بینیته‌وه.

یه‌که‌م: پیتی پیشی خۆی سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیته‌، وه‌كو: (ترمی بشرر - ولن صبر) گه‌وره ده‌كریته‌وه.

دووه‌م: پیتی پیش خۆی بۆر (ضمه) ی هه‌بیته‌، وه‌كو: (بالنذر - الذبر - النذر) گه‌وره ده‌گریتته‌وه.

سێیه‌م: پیتی پیش خۆی ژیر (كسرة) ی هه‌بیته‌، وه‌كو: (يوم عسر) بچوك ده‌كریته‌وه.

چواره‌م: پیش خۆی ئە‌لفیکی مه‌ددی هه‌بیته‌، وه‌كو: (ان الفجار - بس القرار - وقناعذاب النار) گه‌وره ده‌كریته‌وه.

پێنجه‌م: پیش خۆی واویکی مه‌ددی هه‌بیته‌، واته: واوی زهننه‌دار (ساکن) كه‌ پیتی پیش خۆی بۆر (ضمه) ی هه‌بیته‌، وه‌كو: (لن تبور - ترجع الامور - من في القبور) گه‌وره ده‌كریته‌وه.

شه‌شه‌م: پیش خۆی یائیکی مه‌ددی هه‌بیته‌ واته: یائی زهننه‌دار (ساکن) كه‌ پیتی پیش خۆی ژیر (كسرة) ی هه‌بیته‌، وه‌كو: (خبير - يوم عسير - والحمير) بچووكه‌ ده‌كریته‌وه.

^{٩٤} بېروانه: اللمعة البدرية / ٤٥ .

^{٩٥} بېروانه: لیكدانه‌وه‌ی (زكريا الانصاري) بۆ (الجزرية) له‌ جامع الشروح/٥٩.

حه‌وته‌م: پیش خوی (ي) یکی زهنه‌دار (ساکن) هه‌بیّت، وه‌کو: (من خیر - لا ضیر -
فالله خیر) بچوک ده‌کریته‌وه.

هه‌شته‌م: پیش خوی پیته‌کی زهنه‌دار (ساکن) ی راستی (صحيح) هاتبیّت، پیش نه‌و
پیته زهنه‌داره‌ش پیته‌ک بیّت سه‌ر یان بوری هه‌بیّت، وه‌کو: (یریدُ الله بکم الیسر - والفجر -
سندس خضر) گه‌وره ده‌کریته‌وه.

تویه‌م: پیش خوی پیته‌کی نزم (مستقل) بیّت و، پیش نه‌وه‌ش پیته‌کی (مکسور)
هه‌بیّت، وه‌کو: (من ذکر - وما علمناه الشعر - ولا بکر) بچوک ده‌کریته‌وه.

ده‌یه‌م: له پیش خوی پیته‌کی به‌رز (استعلاء) هاتبیّت، پیشی نه‌و پیته به‌رزه‌ش
پیته‌کی ژیردار (مکسور) بیّت، له‌م جوره‌ش له قورئاندا دوو وشه هاتووه (مصر - القطر) نه‌م
دوو وشه هه‌ردوو حاله‌تی گه‌وره‌کردن و بچوککردن هه‌لده‌گرن.

سوود: وشه‌ی (مصر) له چوار جیگه‌دا له قورئاندا هاتووه.

یه‌که‌م: ﴿أَنْ تَبَوَّءَ لِقَوْمِكُمْ بِمِصْرَ بَيْوتًا وَأَجْعَلُوا﴾ یونس ۸۷.

دووهم: ﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ﴾ یوسف ۲۱.

سییه‌م: ﴿وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ﴾ یوسف ۹۹.

چواره‌م: ﴿قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ﴾ الزخرف ۵۱.

سه‌باره‌ت به وشه‌ی (القطر) ته‌نها یه‌کجار له قورئاندا هاتووه:

﴿وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ﴾ سبأ ۱۲.

تیبینی: (ابن الجزري) گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی په‌سه‌ندکردووه له وشه‌ی (مصر) و
بچوککردنه‌وه له وشه‌ی (القطر) وه‌کو دانه‌ری کتیبی (أحكام تلاوة القرآن) ماموستا (محمود
خلیل الحصري) ده‌یگیریته‌وه^{۹۶}.

^{۹۶} چونکه له‌کاتی خویندنه‌وه و رۆیشتن (وصل) رائی مصر (فتحه‌ی له‌سه‌ره، ته‌نها به‌قه‌له‌وی
ده‌خویندنه‌وه، بویه له‌کاتی وه‌ستان له‌سه‌ری به‌ئیعتیباری نه‌صل فه‌تعه‌که نه‌رجه‌ح وایه به‌قه‌له‌وی
بخویندنه‌وه، به‌لام (القگر) (مقاف إليه و مکسور) له‌کاتی خویندن و (وصل) دا ته‌نها به‌سووکردنه‌وه
ده‌خویندنه‌وه، جا له‌کاتی راوه‌ستان بچوککردنه‌وه په‌سه‌نده. ((م. دلیر گه‌رمیانی))

ههروهها زانای پایه بهرز ناسراو به (الشيخ المتولي) له کتیبی (غنية المقرئ) له لاپه ره
 ٤٨ ده فهرمویت:

والفجر ايضاً وكذا بالندر	والراجح التفخيم في البشر
ترقيقه وكذا ونذر	وفي اذا يسر اختيار الجزري
و عكسه في القطر عنه فاعلما	ومصر فيه اختار ان يفخمها
والروم كالوصل على ما بينا	وذلك كله بحال وقفنا

يانزهيم: له پاش پیتی (ر) یائیکی لابر او هه بیټ بو سوککردنه وه. له و حاله ته شدا
 هه ردوو شیوازی خویندنه وه هه لده گریټ: گه وره کردنه وه و بچو کردنه وه، نه مهش له (٣)
 وشه له قورئانی پیروژدا هاتوه:

یه که م: وشه ی (نذر) له ئایه تی (عذابي ونذر) له شهش جیگه.

دووه م: وشه ی (یسر) له ئایه تی (واللیل اذا یسر).

سییه م: وشه ی (الجوار) له سی ئایه تدا هاتوه:

﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴾ الشوری ٣٢.

﴿ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴾ الرحمن ٢٤.

﴿ الْجَوَارِ الْكُنُسِ ﴾ التکویر ١٦.

سود: بنه مایه کی ئاسان هه یه زوربه ی حاله ته کانی پیتی (ر) ده گریټه وه.

هه رکاتیکی پیتی (ر) سه رو بووری هه بوو گه وره ده کریټه وه، نه گه ر ژیری بوو بچوک
 ده کریټه وه، له هه ر شوینیکی وشه دا بیټ نه گه ر زهنه داربوو (ساکن)، ته ماشای پیتی
 پیش خوئی ده که یین، نه گه ر نه و پیته سه رو بووری هه بوو گه وره ی ده که یینه وه نه گه ر نه و
 پیته ژیری بوو بچوکی ده که یینه وه.

نه گه ر پیتی (ر) (ساکن) بوو، پیتی پیشی خویشی هه ر ساکن بوو، ته ماشای پیتی
 پیشتر ده که یین و هه مان یاسا کانی به سه ردا جی به جی ده که یین، ته نها نه گه ر له حاله تی کدا

پیتی پییش (رُی) (ساکن) (ی) مه‌دی یان (لین) بیّت ئه‌وه بچوک ده‌کریتته‌وه وه‌کو: (خیر - طین^{۹۷} .

بابه‌تی گه‌وره‌کردنه‌وه

پیتی (ل):

۴۴. وَفَخِمِ اللَّامَ مِنْ اسْمِ اللَّهِ عَنِ فَتْحٍ أَوْ ضَمِّ كَعَبْدُ اللَّهِ

واته: وشه‌ی مه‌زنی (الله) به‌گه‌وره بخویننه‌وه ئه‌گه‌ر پیتی پییش خوی (فتحة) یان بۆر (ضمة) ی مه‌بوو، وه‌کو: (وقال الله انی معکم) (وانه لما قام عبدالله) (قل الله اسرع مکرا)^{۹۸}.

حاله‌ته‌کانی وشه‌ی مه‌زنی (الله) له‌ته‌جویدا:

- ۱- خویندنه‌وه‌ی به‌گه‌وره‌یی (تفخیم).
- ۲- خویندنه‌وه‌ی به‌شیوازی (ترقیق).

حاله‌ته‌کانی گه‌وره‌کردنه‌وه‌ی:

^{۹۷} ماموستا (احمد عامر) ئه‌م بنه‌مایه‌ی باس کرد له‌که‌نالی (اللیبیه) ی ناسمانی .
^{۹۸} لیکدانه‌وه‌ی زانا‌یان (خالد الازهری) و (زکریا الانصاری) بۆ ئه‌م کۆپله‌یه له‌جامع الشروح/۶۱.

* ئەگەر پيش وشه ی (الله) (فتحة) بیټ، وهكو: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ الإخلاص ١.

یان وشه که خوی به سهر (فتحة) دهستی پی کرد بیټ، وهكو: ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ الإخلاص ٢.
پيويسته ورياش بيت هه مزه که ی گه وره نه که یته وه.

* ئەگەر پيش وشه ی (الله) بۆر (ضممة) هات بیټ، وهكو: ﴿نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ﴾ الهمزة ٦.

* ئەگەر پيش وشه ی (الله) پيتيکی زهننه دار (ساکن) بیټ و پيش ئەو (ساکن) هس (فتحة) بیټ، وهكو: ﴿وَأَنَّهُ كَانَ يَاقُولُ سَفِيهًا عَلَى اللَّهِ شَطَطًا﴾ الجن ٤.

• ئەگەر پيش وشه ی (الله) پيتيکی زهننه دار (ساکن) بیټ و، پيش ئەو (ساکن) هيش (ضممة) ی هه بیټ، وهكو: ﴿أَنْ اَعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُوا﴾ نوح ٣.

حاله ته کانی به (ترقيق) خویندنه وهی وشه ی مه زنی (الله):

• ئەگەر ژیر (کسرة) هیه کی ئەصلی له پيشه وه بیټ، وهكو:

﴿قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ الزمر ٦٤.

﴿وَمَا تَنْصُرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ الأنفال ١٠.

• ئەگەر پيش وشه که (کسرة) هیه کی (عارض) هه بیټ، وهكو:

﴿لَمْ تَعْظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ﴾ الأعراف ١٦٤، به (قومن الله) ده خویندنه وه.

• ئەگەر پيشه وهی خوی (ساکن) بیټ و، پيش ئەو (ساکن) هيش (کسره) بیټ،

وهكو: ﴿وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ﴾ الزمر ٦١.

گه‌وره‌کردنه‌وی پیته‌کانی (استعلاء و إطباق)

٤٥. وَحَرَفَ اسْتِعْلَاءٍ فَخَمَّ وَأَخْصَصًا لَاطْبَاقٍ أَقْوَى نَحْوَ قَالَ وَالْعَصَا

(ابن الجزري) لیره‌دا داوامان لی ده‌کات پیته‌کانی (استعلاء) به‌رزکه‌ینه‌وه که به پیی پله‌ی به هیژیان به‌م شیوه‌ن: (ط - ض - ص - ظ - ق - غ - خ) به‌تایبه‌تیش له نیوانیان دا پیته‌کانی (اطباق) که بریتین له (ص - ض - ط - ظ) چونکه ئەم چواره به‌رزترین پیته‌کانی (استعلاء)ن.

زانباریه‌کی گرنک:

هموو پیتیک له پیته‌کانی (استعلاء) پینچ پایه‌ی هه‌یه له به‌رزى دا به‌م شیوه‌ی لای خواره‌وه:

١ - پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و، پیتی ئەلیفی (ا) ی به‌دوادا هاتبیّت،

وه‌کو: (الطامة - یضاعف - ظالمین - قاتلون - غافلین - خائنین).

٢ - پیتی (استعلاء) سه‌ر (فتحة) ی هه‌بیّت و، ئەلیفی به‌دوادا نه‌یه‌ت، وه‌کو: (طلبا

- ضربتم - صبر - ظلم - غضب - خلق).

۳ - پیتی (استعلاء) بۆر (ضمة) ی هه بیئت، وه‌کو: (وطبُع - فُضِرَب - صُرُفَت - ظُمُ - قُتِل - غُلِبَت - خُلِقُوا).

۴ - پیتی (استعلاء) زه‌ننه‌دار (ساکن) بیئت، وه‌کو: (یطبُع - یضُرَب - فاصِبِر - لا یظلم - یقروون - یغلب - یخلق).

۵ - پیتی (استعلاء) ژیر (کسرة) ی هه بیئت، وه‌کو: (بِطَرَت - ضِعَافاً - صِرَاطٌ - ظِلَالٌ - قِتَالٌ - غِطَائِكُ - خِلَالٌ).

که‌واته هه‌ر پیتیکی به‌رز پینج پایه‌ی هه‌یه، له هه‌موویان به‌رزتر پیتی (ط) ه‌که ئه‌لیفی (ا) به‌دوادا بیئت، پیتی (خ) یش که ژیر (کسرة) ی هه بیئت له کۆتایی هه‌موویان دیت له روی به‌هیزییه‌وه^{۹۹}.

واتای گشتی:

پیویسته پیته‌کانی (استعلاء) واته: پیته به‌رزه‌کانی (خص ضغط قط) به‌گه‌وره‌یی ده‌رپریت، به‌تاییه‌تی پیته‌کانی (اطباق) له‌نیوانیان دا که بریتین له (ض - ص - ط - ظ).

۴۶. **وَبَيْنَ الإِطْبَاقِ مَنْ أَحَطَّتْ مَعَهُ بَسَطَتْ وَالْخَلْفُ بِخَلْقِكُمْ وَقَعٌ**

(وَبَيْنَ الإِطْبَاقِ) واته: له پیتی (ط) له فه‌رموده‌ی خوی گه‌وره: (فقال احطت) هه‌روه‌ها ئایه‌تی (لئن بسطت) و، ئه‌و جووره ئایه‌تانه بۆ ئه‌وه‌ی پیتی (ط) له‌گه‌ل پیتی (ت) تیکه‌ل نه‌بن چونکه مه‌خره‌جیان واته جینگه‌ی ده‌رچونیان یه‌ک جینگه‌یه.

(وَالْخَلْفُ) واته: له نیوان زانایان دا جیاوازی هه‌یه ده‌رباره‌ی هیشتنه‌وه‌و نه‌هیشتنه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزنی پیتی (ق) له‌گه‌ل تییه‌لکیشکردنی له وشه‌ی (نخلفکم) له ئایه‌تی (الم نخلفکم)، نه‌هیشتنیشی به‌لای (ابن الجزري) هه‌و په‌سه‌نده وه‌کو خوی بریاری داوه له کتیبی (التمهید) دا.

^{۹۹} یه‌کێک له زنجیره‌ وانه‌کانی مامۆستا (ایمن سوید) له ته‌جوید، باسی ئه‌م مه‌سه‌له ده‌کات له که‌نالی (اقرأ).

هه‌ندی ناگاداری

له مهر به کارهینانی سیفه‌تی پیته‌کان

٤٧. وَأَحْرَضَ عَلَى السُّكُونِ فِي جَعَلْنَا أَنْعَمْتَ وَالْمَغْضُوبِ مَعِ ضَلَّلْنَا

واته: ئەى خوینەری قورئانی پیروز، ئامۆزگارییه‌کت ده‌که‌م وریای دهرخستنی (سکون) بیت له پیتی (ل) له وشەى (جَعَلْنَا)، هه‌روه‌ها ناگاداری (سُكُون) ی هه‌ردوو پیتی (ن) له (أَنْعَمْتَ) و (غ) له (الْمَغْضُوبِ) و، لامی دووهم له (ضَلَّلْنَا) به‌جوانی دهریان بره، بیگومان تیپینیش کراوه که خه‌لکانیکی زۆر ئەم پیتانه ده‌جولیننه‌وه له خویندنه‌وه‌ی سوره‌تی (الفاحة) ئەوه‌ش هه‌له‌یه‌کی ئاشکرایه و له‌حنیکی قه‌ده‌غه‌کراوه.

٤٨. وَخَلَصَ انْفِتَاحَ مَحْذُورًا عَصَى خَوْفَ اشْتِبَاهِهِ بِمَحْظُورًا عَصَى

(وَخَلَصَ انْفِتَاحَ) واته: سیفه‌تی جیابونه‌وه (انفتاح) له پیتی (ذ) ئاشکراکه بۆ نمونه له ئایه‌تی (إِنْ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا) نه‌وه‌کو له‌گه‌ل پیتی (ظ) تیکه‌ل بیت وه‌کو له وشەى (مَحْظُورًا) له ئایه‌تی: ﴿وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ (الإسراء: ٢٠).

هه‌روه‌ها که‌مته‌ر خه‌می مه‌که له دهربرینی سیفه‌تی (انفتاح) له پیتی (س) نه‌وه‌کو تیکه‌ل بیت له‌گه‌ل (ص) که سیفه‌تی (اطباق) ی تی‌دایه و، زمان به‌رز ده‌بیته‌وه بۆ لای مه‌لاشوو، وه‌کو له وشەى (عَصَى) له‌م ئایه‌ته‌دا هاتوو (وعصى آدم ربه).

چونکه مه‌خره‌جی (ذ، ظ) هه‌روه‌ها (س، ص) یه‌ک مه‌خره‌جه بۆیه پیویسته به سیفه‌ته‌کانیان جیاکرینه‌وه.

واتای گشتی ئەم کۆپله‌یه:

ئەى خوینەری قورئانی پیروز، پیتی (ذ، س) به سیفه‌تی (انفتاح) له پیتی (ظ، ص) جیاکه‌روه‌ه چونکه ئەوان (اطباق) یان تی‌دایه، ئەگینا وشەى (مَحْذُورًا) و (عَصَى) له‌گه‌ل (حُظُورًا) و (عَصَى) تیکه‌ل ده‌بن.

٤٩. وَرَاعَ شِدَّةَ بَكَافٍ وَبِتَا كَشْرِكُكُمْ وَتَتَوَفَى فِتْنًا

(وَرَاعَ شِدَّةَ) واته: پارێزگاری بکه له سیفه‌تی به‌هیزی (شده).

(بِكَافٍ وَبِتَا) واته: كه له ئه‌و پیتهدا هه‌یه، به‌وه‌ی كه ریگه نه‌ده‌یت كه هه‌ناسه له‌گه‌ل ئه‌و پیتانه‌دا ریپكات.

(ك) بۆ نمونه له وشه‌ی (شِرْكُكُمْ) له ئایه‌تی: ﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَيْرٍ﴾ فاطر ۱۴، هه‌روه‌ها وشه‌كانی: (تَوَفَّاهُمْ) وه‌كو نمونه‌ی پیتی (ت) له فهرموده‌ی خوا‌ی گه‌وره: ﴿الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ﴾ النحل ۲۸، و (فِتْنَةً) له فهرموده‌ی په‌روه‌ردگاری مه‌زن: ﴿وَأَتَقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً﴾ الأنفال ۲۵.

تَبْيِينِي: زۆر‌كه‌س زیده‌په‌وه‌ی ده‌كه‌ن له ده‌رخستنی سیفه‌تی (همس) له (ك) و (ت) به شیوه‌یه‌ك پیتی‌کی تری لێ په‌یدا ده‌بیت، وه‌كو پیتی (ه) له (ك) و (س) له (ت) په‌ی‌دا‌ده‌كه‌ن، به‌م شیوه‌یه‌ش سیفه‌تی (رخاوة) ده‌ده‌نه ئه‌و پیته‌ كه خۆی له بنچینه‌دا نیه‌تی، بۆیه پیویسته په‌چاوی ئه‌وه بكریت ئه‌و دوو پیته‌ دوو پیتی به‌هێزن و، نابیت هه‌وا له‌گه‌ل ده‌رپرینیاندا ریپكات ئه‌مه‌ش ریگر نیه له‌وه‌ی هه‌ناسه به‌شیوه‌یه‌کی كه‌م و لاواز له‌گه‌لیان دا ده‌ربجیت به‌تایبه‌تی له‌كاتی راوه‌ستان دا.

بابه‌تی تیه‌ه‌لكیش كردنی

(مماثلین) و (متجانسین) و (متقاربین) و (متباعدين)

واته: لیکچوو و هاوچه‌شن و نزیک له‌یه‌کتری و دور له‌یه‌کتری.

۵۰. وَأَوْلَىٰ مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِنْ سَكَنَ أَدْعِمُ كَقُلِّ رَبِّ وَبَلَّ لَا وَابْنُ
 ۵۱. فِي يَوْمٍ مَعًا قَالُوا وَهُمْ وَقَلُّ نَعْمَ سَبَّحَهُ لَا تُزْعِ قُلُوبًا فَلْتَقَمُ

پیناسه‌ی زاراو‌ه‌کان:

(المتماثلین) (لیکچوو) واته: دوو پیتی هاوشیوه له مه‌خره‌ج و له سیفته دا وه‌کو: (ت، ث).

(المتجانسین) هاوچه‌شن، واته: دوو پیتی هاوشیوه له مه‌خره‌ج و جیاواز له سیفته وه‌کو: (د - ظ) (ل - ر).

(الإدغام)، واته: تیئه‌لکیشانی دوو پیت له یه‌ک پیتدا.

(وَأَوْلَىٰ مِثْلٍ وَجِنْسٍ إِنْ سَكَنَ) واته: ئە‌گەر پیتی یه‌که‌می دوو پیته لیکچوو‌ه‌که یان هاوچه‌شنه‌که زهننه‌دار (ساکن) بوو، تیئه‌لکیشی بکه له‌گه‌ل پیتی دوو‌ه‌م دا، نمونه‌یه‌کیشی هیناوه‌ته‌وه بوو هاوچه‌شن که بریتی یه له (قل رب) له پاش تیئه‌لکیشانه‌که ده‌بیته (قُرْبُ) نمونه‌یه‌کی تریشی هیناوه‌ته‌وه بوو لیکچوو که بریتی یه له (بل لا) پاش ادغام ده‌بیته (بلا).

(وَأَبْنُ) واته: ئە‌م نمونه‌ی خواره‌وه تیئه‌لکیشی مه‌که:

(فِي يَوْمٍ) له ئایه‌تی ﴿فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ المعارج ٤.

یان (قَالُوا وَهُمْ) له ئایه‌تی ﴿قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ﴾ الشعراء ٩٦.

واته: ئە‌گەر پیتی یه‌که‌م مه‌د بوو (ادغام) ناکریت.

هه‌روه‌ها لامی زهننه‌دار ده‌رده‌خریت له‌لای (ن) دا، وه‌کو: ﴿قُلْ نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ﴾ الصافات ١٨.

هه‌روه‌ها (ح) ی زهننه‌دار له‌لای پیتی (ه) ده‌رده‌که‌ویت و (ادغام) ناکریت، چونکه پیته‌کانی گه‌روو دوورن له تیئه‌لکیشانه‌وه، به‌هۆی قورسی ئە‌وکاره.

سود: بنه‌مایه‌کی گرنگ هه‌یه له زانستی (تجوید) دا ده‌لایت: هه‌چ پیتیک له پیته‌کانی گه‌روو (حلق) تیئه‌لکیش ناکریت له‌گه‌ل پیتیک له‌خۆی خوارتر پیتی هائیش له خواره‌وه‌ی پیتی (ح) ه.

هه‌روه‌ها (غ) له‌لای (ق) دا ده‌رده‌خریت، وه‌کو: ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا﴾ آل عمران ٨. به‌هۆی جیاوازییانه‌وه، (غ) له پیته‌کانی گه‌روو و، (ق) له لای زمانه‌ بچکۆله‌دایه.

به‌هه‌مان شیوه پیتی (ل) له‌گه‌ل (ت) ده‌رده‌خریت و (ادغام) ناکریت، وه‌کو: ﴿فَالْتَمَمَهُ﴾ الحوت وَهُوَ مُلِيمٌ الصافات ١٤٢، له‌به‌ر دووری مه‌خره‌جه‌کانیان.

واتای گشتی ههردوو کۆپله‌که:

له حاله‌تی‌کدا دووپیت لیکچوبن یان هاوچه‌شن، ئە‌گەر یه‌که‌می ئە‌و دوو پیته زهنه‌داربوو له‌گه‌ل پیتی دووهم دا تیه‌ه‌لکیشی بکه.

وه‌کو: (قل رب) و (بل لا).

به‌لام نابیت تیه‌ه‌لکیش بکریت ئە‌گەر:

پیتی یه‌که‌م پیتی مه‌دد بوو، وه‌کو: (في يوم)، (قالوا وهم).

لامی زهنه‌دار له‌گه‌ل نون دا، وه‌کو: (قل نعم).

حائی زهنه‌دار له‌گه‌ل (ه)، وه‌کو: (سبحه).

(غ) له‌گه‌ل (ق) دا، وه‌کو: (ربنا لاترغ قلبنا).

(ل) له‌گه‌ل (ت) دا، وه‌کو: (فالتقه).

پوونکردنه‌وه:

که‌دوو پیت به‌دوای یه‌کدا بن، له‌ چوار حاله‌ت به‌ده‌ر نین:

یان لیکچون یان هاوچه‌شن یان نزیك له‌یه‌کترن یان دوور له‌یه‌کترن.

یه‌که‌م: لیکچوو (متماثلان):

ئە‌و دوو پیت‌یه‌ که یه‌کیان گرتوو له‌ مه‌خره‌ج و سیفه‌تدا، وه‌کو دوو پیتی (ب) له (اضرب بعصاك) یان دوو (د) له (وقد دخلوا) یان دوو (ل) له (قل لن) یان دوو (ن) وه‌کو: (ومن نعمه).

سوود: (المتماثلان) لیکچوو دابه‌ش ده‌بنه‌ سی‌ به‌شه‌وه:

لیکچووی بچوک - لیکچووی گه‌وره - لیکچووی په‌ها.

لیکچووی بچوک: پیتی یه‌که‌م زهنه‌دار (ساکن) بی‌ت و، دووهم بزواو (متحرك) وه‌کو: (من

نعمه - قل لن - اضرب بعصاك) ئە‌م جووره‌ش جی‌گه‌ی باسکردنمانه‌و پیویسته (ادغام) بکریت.

متماثلان: هه‌ردوو پیت‌یه‌که‌م بزواو (متحرك) بن، وه‌کو: (السماء إن - إنه هو - الرحيم ملك)

حوکمی ئە‌م به‌شه‌ ده‌رحستن (اظهاره)، له‌لای (حفص) و هاوبۆچوونه‌کان.

لیکچووی په‌ها: پیتی یه‌که‌م بزواو بی‌ت و، دووم زهنه‌دار وه‌کو: (شخ - ممنون) (إظهار)

ده‌کریت له‌لای هه‌موو پیشه‌وایانی خویندنه‌وه‌ی قورئان.

دووم: (المتجانسان) هاوچه‌شن:

ئو دوو پیته‌یه که یه‌کیان گرتوو له مه‌خره‌ج داو، له سیفه‌تدا جیاوازن، ئه‌مه‌ش ده‌بیته
 سئۆ جووره‌وه: هاوچه‌شنی بچوک و گه‌وره‌و په‌ها.

هاوچه‌شنی بچوک، پیویسته تیه‌لکیش (ادغام) بکریت، بۆنمونه:

۱. (د) و (ت) وه‌کو: (کدت) (قد تین).

۲. (ت) له (د - ط) وه‌کو: (اجیبت دعوتکما) و (ودت طائفة).

۳. (ذ) له (ظ) وه‌کو: (اذ ظلموا).

۴. (ط) له (ت) وه‌کو: (سبط) به‌لام تیه‌لکیشانیکی نات‌ه‌واوه (ادغام ناقص)، واته:

سیفه‌تی به‌رزی له (ط) دا هه‌رده‌میئیه‌وه.

۵- (ق) له (ک) دا له وشه‌ی (مخلفکم) (حفص) به دوو شیوه ده‌یخوینیته‌وه:

تیه‌لکیشکردنی ته‌واو نات‌ه‌واو.

۶- (ث) له (ذ) دا، له ئایه‌تی (بلهث ذلك) (حفص) به (ادغام) ده‌یخوینیته‌وه.

۷- (ب) له (م) دا، له ئایه‌تی (ارکب معنا) (حفص) به (ادغام) ده‌یخوینیته‌وه.

هاوچه‌شنی گه‌وره: وه‌کو: (الصالحات طوبی - مریم بهتانا) (اظهار) ده‌کریت.

هاوچه‌شنی په‌ها وه‌کو: (یم یشکر)؟ (اظهار) ده‌کریت.

سئۆ یه‌م: نزیك له یه‌کتری (المتقاریان):

ئو دوو پیته‌یه له مه‌خره‌ج دا جیاوازن و، له سیفه‌تدا نزیکن، ئه‌ویش دابه‌ش ده‌بیته بۆ

سئۆ به‌ش: بچوک و گه‌وره‌و په‌ها.

نزیك له یه‌کتری بچوک: وه‌کو: (اورثموا - برد ثواب).

نزیك له یه‌کتری گه‌وره: وه‌کو: (نقصد صواع - بعد ضراء).

نزیك له یه‌کتری په‌ها: وه‌کو: (لن - فضرب).

هه‌موو ئه‌مانه‌ش (اظهار) ده‌کرین، ته‌نها له حاله‌تی لامی زهننه‌دار له‌گه‌ل (ر) وه‌کو: (قل

رب - بل رفعه).

مامؤستا (محمود خليل الحصري) په‌حمه‌تی خوای لیبیت له کتیبی (احکام تلاوة القرآن الکریم) دا لاپه‌ره (۱۲۰) فه‌رموویه‌تی:

(ل) و (ر) له‌سه‌ر پیره‌وی (الفراء) و هاوبؤچونه‌کانی به‌هاوچه‌شن ده‌ژمیردی به‌هوی یه‌کگرتنه‌وه‌یان له‌مه‌خره‌ج دا، به‌لام له‌سه‌ر پیره‌وی جومهور که (الشاطبي و الجزري) یشیان تی‌دایه، به (مقارین) واته: نزیک له‌یه‌کتری دادنرین چونکه له‌یه‌کتره‌وه نزیکن له‌پووی مه‌خره‌ج و سیفه‌ته‌وه.

چواره‌م: (المتباعدان) دور له‌یه‌کتری:

ئهو دوو پیته‌یه که له‌مه‌خره‌ج و سیفه‌تدا دورن له‌یه‌کتری، ئه‌ویش به‌همان شیوه ده‌بیته‌سی به‌شه‌وه: بچوک و گه‌وره‌ره‌ها.

بابه‌تی (ض) و (ظ)

ئمه‌یه‌کیکه له‌گرنگترین باسه‌کانی ته‌جوید، که (ابن الجزري) باسی هندی له‌حاله‌تانه‌مان بو ده‌کات که خوینه‌ران تی ده‌که‌ون، وه‌کو:

ده‌برپینی (ض) وه‌کو پیتی (ظ)، یان تی‌هه‌لکیش کردنی له‌وشه‌ی (أفضم) و، شتی تریش که‌دواتر باسی ده‌که‌ین به‌پشتیوانی خوای گه‌وره.

۵۲. وَالضَّادُ بِاسْتِطَالَةٍ وَمَخْرَجٍ مَّيْزُ مِنَ الظَّاءِ وَكُلُّهَا تَجْبِي

(میز) واته: پیتی (ض) له (ظ) جیابکه‌روه به‌دوشت:

۱ - به‌سیفه‌تی دریزبونه‌وه (استطالة)، چونکه ده‌ستپیکردنی (ضاد) له‌سه‌ره‌تای قه‌راغی زمانه‌وه‌یه بو کۆتاییه‌که‌ی. تاکو ده‌گاته مه‌خره‌جی پیتی (ل)، به‌هوی ئه‌و سیفه‌ته به‌هیزانه‌شه‌وه که هیه‌تی وه‌کو: (جهر) و (اطباق) و (استعلاء) پی‌تیکی تریش نییه له‌نیو پیته‌کاندا ئه‌ونده‌ی (ض) له‌سه‌ر زمان قورس بی‌ت، هه‌ر بویه له‌ده‌برپینیدا خه‌لکی جیاوازن. هه‌ندیکیان به (ظ) و هه‌ندیکیان به (د) و (ط) ده‌ریده‌که‌ن.

يان به شَيَوَازِيك دهریده بپن كه بُونى (ذى لَيَّبِيَّتْ .

(وَكَلِّهَا تَجِي) واته: هه موو ئه و شانهى كه پيتى (ظى تَيِّدَايه له قورئاندا، له و
حهوت كَوَيْلِى لاي خواره وه ده يانخه ينه پوو.

٢ - به جيگه دهرچوونى پيته كه (مخرج)، چونكه (ض) له قه راغى زمانه وه
دهرده چيَّت و(ظ) له سه ره تاى زمانه وه دهرده چيَّت.

بُوچوونى (دكتور غانم قدوري الحمد):

ئهم تويزره له باره ي سيفه تى (الإستطالة) له پيتى (ض) ده لَيَّت:

وادياره ئهم سيفه ته له خويندنه وه ي زۆربه ي قورئانخويناى ئهم سه رده مه ي خو ماندا
به دينه هاتوه، چونكه به زۆرى له مه خره جى (د، ط، ت) وه دهریده كه ن، كورته ي كي شه ي
دهر بپنى ئهم پيته ش له م پوژگار ه ي خو ماندا ئه وه يه؛ خوينه رانى قورئان سيفه تى توندى
(الشدة) ي پیده دهن و، له جيگه ي دهرچوونى پيتى (ط) وه دهریده بپن به زۆرى،
هه نديكيشيان سيفه تى نه رمى (الرّخاوة) ي پیده دهن، ئهم دوو شيوازه ش هه لهن و
ناگونجین له گه ل ئه و باسانه ي له كتيبه كاندا دهر ياره ي (ض) هاتوون، چاكتريشه خوينه ر
له م سه رده مه دا به پيى ئاراسته ي ماموستا كه ي ئه و پيته بخوينيته وه و، واز له كي شه ي
پيتى (ض) به ينيَّت بو تويزينه وه ميژوييه كان^{١٠٠}.

٥٣. فِي الظُّعْنِ ظِلُّ الظُّهْرِ عَظْمُ الحِيفِظِ أَيْقِظُ وَأَنْظَرُ عَظْمُ ظَهْرِ اللِّفِظِ

(ظُعْن) واته: گه شت، ته نها له يه ك جيگه دا له قورئان هاتوه: ﴿يَوْمَ ظُعْنِكُمْ

﴿يَوْمَ﴾ النحل ٨٠.

(ظَل) واته: سي به ر، له بيست و دوو جيگه ي قورئاندا هاتوه، وه كو: (ظلا ظليلا - يوم

الظلة - وظللنا).

(الظُّهْر) واته: نيوه پو، له دوو جيگه ي قورئاندا هاتوه: ﴿وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِّنَ

الظُّهْرِ﴾ النور ٥٨، ﴿وَحِينَ تَضَعُونَ﴾ الروم ١٨.

^{١٠٠} الشرح الوجيز على الجزرية / ٥٣-٥٤.

عُظْمٌ واتە: مهزنی، له (١٠٣) جیگهی قورئاندا هاتوو، وهکو: (العلي العظيم - اعظم درجة - ميلا عظيما).

الْحَفِظُ واتە: پاراستن، له چل و دوو جیگهی قورئاندا باسکراوه، وهکو: (وما انا عليكم بحفيظ - ولا يؤوده حفظها - حافظوا على الصلوات).

أَقْبَضُ له (اليقظة) هوه هاتوو، واتە: بیداری، تهنها له يهك ئایهتدا باسکراوه: ﴿وَتَحْسِبُهُمْ

أَقْبَاطًا﴾ الكهف ١٨.

أَنْظُرُ واتە: چاوه‌پوانی، له بیست جیگهی قورئاندا هاتوو، وهکو: (ولا هم ينظرون - انظرونا نتبس من نوركم).

عَظْمٌ واتە: ئیسك، له پانزه جیگهی قورئاندا هاتوو، وهکو: (وهن العظم - رفاتا و عظاما - عظاما نخرة).

ظَهْرٌ واتە: پشت، له شانزه جیگهی قورئاندا باسکراوه، وهکو: (وراء ظهورهم - على ظهورهم - الذي انقض ظهرك).

الْلَفْظُ واتە: وشه، له يهك جیگهی قورئاندا هاتوو: (ما يلفظ من قول).

٥٤. ظَاهِرٌ لَظِي شُواظٌ كُظْمٍ ظَلَمًا اَغْلُظُ ظَلَامٌ ظُفْرٍ اَنْتَظِرُ ظَمًا

ظَاهِرٌ پێچه‌وانه‌ی (باطن)، شه‌ش واتای هه‌یه، له چل و يهك جیگهی قورئاندا باسکراوه: (ظاهر الاثم - الظاهر و الباطن - وظاهره من قبله العذاب).

لَظِي يه‌كێكه له ناوه‌كانی دۆرخ خوا په‌نامان بدات، تهنها له دوو ئایهتدا باسکراوه: ﴿نَارًا تَلظى﴾ الليل ١٤، ﴿كلا انها لظي﴾ المعارج ١٥.

شُواظٌ واتە: بلیسه‌ی بێ دوکه‌ن، له يهك جیگهی قورئاندا باسکراوه: ﴿يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُواظٌ

مِّنْ نَّارٍ وَنَحَّاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ﴾ الرحمن ٣٥.

كُظِمَ واته: خواردنه‌وی بق و قین و دهرنه‌برینی، له شه‌ش جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه،
وه‌کو: ﴿وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ﴾ آل عمران ۱۳۴.

ظَلَمًا واته: سته‌م، یان دانانی شت له جیگه‌ی نه‌گونجای خوی، له دووسه‌دو هه‌شت
جیگه‌ی قورئاندا باسی هاتوو، وه‌کو: (الظالمین - ظالم).

اغْلَظَ له (الغلاظة) هوه هاتوو واته: زبری، له سیانزه جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو:
(غلیظ القلب - واغلظ علیهم).

ظَلَامٌ واته: تاریکی، زانایان جیاوازیان له نیواندایه سه‌بارت به ژماره‌ی باسکردنی له
قورئاندا، (ابن الجزري) له کتیبی (التمهید) لاپه‌ری/ ۸۰ فه‌رموویه‌تی: بیست و شه‌ش جار
باسکراوه، به‌لام کوره‌که‌ی که ناسراوه به (ابن الناظم) ده‌لی سهد جار باسکراوه له قورئاندا.
به‌لام بۆچوونی په‌سهند ئه‌وه‌یه که (ابن الجزري) هه‌لیبژاردوو که بیست و شه‌ش
جیگه‌یه، هه‌ندی زانای گه‌وره‌ش له سه‌ر ئه‌م بۆچوونه‌ن، وه‌کو: (علی النوري الصفاقسی) له
کتیبی (تنبیه الغافلین) لاپه‌ره‌ی ۷۴، هه‌روه‌ها (الملا علی القاري) و (ابن بالوشة) له (شرح
المقدمة الجزرية) لاپه‌ره‌ی ۳۵، نمونه‌ی ئه‌م وشه له قورئاندا: (فی ظلمات).

ظَفَرٌ واته: نینۆک، له‌یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه: ﴿حَرَمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ﴾ الأنعام ۱۶۶.

انتَظَرُ واته: چاودیریکردن، له بیست و شه‌ش جیگه‌ی قورئاندا هاتوو، وه‌کو: (قل
انتظروا) (هل ينظرون).

ظَمًا واته: تینویتی، له سی جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: ﴿لَا يُصِيبُهُمْ
ظَمًا﴾ التوبة ۱۲، ﴿وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا﴾ طه ۱۱۹.

۵۵. أَظْفَرَ ظَنًّا كَيْفَ جَا وَعَظُ سِوَى عَضِينَ ظَلَّ النَّحْلُ زُخْرُفِ سِوَى

أَظْفَرَ واته: سه‌رکه‌وت، له‌یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا هاتوو ﴿مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ
عَلَيْهِمْ﴾ الفتح ۲۴.

ظَنَّا كَيْفَ جَا واته: وشه‌ی (ظن) که گومان ده‌گه‌یه‌نی له‌هه‌ر جی‌گه‌یه‌کی قورئاندا هاتبیت – له شه‌ست و نو جی‌گه‌ی قورئاندا به هه‌موو واتا‌کانیه‌وه هاتوووه وه‌کو: (یظنون – ظنتم).

وَعَظَّ له (وَعَظَّ) هوه هاتوووه، واته: ئامۆژگاری، بۆچوونی په‌سه‌ند ئه‌وه‌یه له بیست و چوار جی‌گه‌ی قورئاندا هاتوووه وه‌کو: (وموعظة – وعظهم – توعظون) (سوی عضین) واته: وشه‌ی (عضین) به (ظ) نیه له ئایه‌تی: ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ الحجر ۹۱.

ظَلَّ واته: به‌رده‌وام بوو، له نو جی‌گه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: ﴿ظَلَّ وَجْهَهُ﴾ النحل ۵۸، ﴿فَظَلَّمْتُمْ نَفْسَكُمْ﴾ الواقعة ۶۵.

التَّحَلُّ زُخْرَفٍ سَوَى واته: دووانی بریتین له ئایه‌تیکی هاوشیوه له هه‌ردوو سووره‌ته‌که‌دا (۵۸ / النحل – ۱۷ / الزخرف).

ئه‌م
کۆپله‌یه
ته‌واوکه‌ری داها‌توووه له ئه‌ژمارکردنی وشه‌ی (ظل) که به‌واتای به‌رده‌وامی هاتوووه له قورئاندا، دوو جی‌گه‌ی له کۆپله‌ی داها‌توو‌دایه لی‌ره‌شدا هه‌وت وشه‌که‌ی تری ده‌خاته‌پوو:

ظَلَّتْ له ئایه‌تی: ﴿ظَلَّتْ عَلَيْهِ عَاكِفًا﴾ طه ۹۷.
ظَلَّمْتُمْ له ئایه‌تی: ﴿فَظَلَّمْتُمْ نَفْسَكُمْ﴾ الواقعة ۶۵.

بِرُومٍ ظَلَمُوا واته: له ئایه‌تی ﴿لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ﴾ الروم ۵۱.
كَالْحِجْرِ واته: وه‌کو ئه‌وه‌ی له ئایه‌تی ﴿فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ﴾ الحجر ۱۴ (ظَلَّتْ شِعْرًا) واته: له ئایه‌تی: ﴿فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ﴾ الشعراء ۴.

ظَلَّتْ شِعْرًا واته: له ئایه‌تی ﴿فَنَظَلَّ لَهَا﴾ الشعراء ۷۱، (نَظَلَّ) له کۆپله‌ی داها‌توو‌دا واته: له ئایه‌تی ﴿فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ﴾ الشوری ۳۳، ته‌واوکه‌ری نو جی‌گه‌که‌یه.

۵۷. يَظْلَلْنَ مَحْظُورًا مَعَ الْمُحْتَظَرِ وَكُنْتَ فَظًّا وَجَمِيعَ النَّظْرِ

(مَحْظُورًا) واته: قه‌ده‌غه کراو له یه‌ک جی‌گه‌ی قورئاندا باسکراوه: ﴿وَمَا كَانَ عَطَاءَ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ الإسراء: ۲۰، (مَعَ الْمُحْتَظِرِ) واته: خاوه‌نی شووره، له یه‌ک جی‌گه‌ی قورئاندا باسی هاتووه، ﴿فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ﴾ القمر: ۳۱.

(وَكُنْتَ فَظًّا) له (الفضاظة) ه وه هاتووه، واته: په‌قی و زبری. له یه‌ک جی‌گه‌ی قورئاندا باسکراوه ﴿وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظًا﴾ آل عمران: ۱۵۹.

(وَجَمِيعِ النَّظْرِ) (النظر) واته: ته‌ماشاگردن یان بیرکردنه‌وه، هه‌شتاو چوار جار له قورئاندا باسی هاتووه بۆ نموونه: ﴿وَتَرَاهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ﴾ الأعراف: ۱۹۸، ﴿وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ﴾ البقرة: ۵۰.

۵۸. إِلَّا بُوَيْلٌ هَلٌ وَأَوْلَى نَاضِرَةٌ وَالْغَيْظُ لَا الرَّعْدِ وَهُودٍ قَاصِرَةٌ

(وَجَمِيعِ النَّظْرِ إِلَّا بُوَيْلٌ هَلٌ وَأَوْلَى) واته: هه‌موو بابته‌ی وشه‌ی (النظر) به‌ په‌هایه‌ی که له قورئاندا هاتووه به‌ پیته‌ی (ظ) جگه‌ له (نضرة) نه‌بیته‌ له سورته‌ی (المطففين)، هه‌روه‌ها وشه‌ی (نضرة وسرورا) له سورته‌ی (الإنسان).

(وَالْغَيْظِ) واته: تووره‌یی زۆر و هه‌لچوون، له یانزه شوینی قورئاندا هاتووه، وه‌کو: ﴿مُوتُوا بَغِيظِكُمْ﴾ آل عمران: ۱۱۹، ﴿تَكَادُ تَمَيِّزُ مِنَ الْغَيْظِ﴾ الملك: ۸.

(الرَّعْدِ) واته: فه‌رمووده‌ی خوای گه‌وره ﴿وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامَ وَمَا تَزْدَادُ﴾ الرعد: ۸، له سورته‌ی (هُودٍ) ﴿وَغِيضَ الْمَاءِ﴾ ۴۴.

ئه‌م دوو وشه‌ به‌ (ظ) نین و، به‌ (ض) ن...

(قَاصِرَةٌ) واته: جگه‌ له دوو وشه‌ له قورئاندا نه‌هاتووه.

۵۹. وَالْحِظُّ لَا الْحِضُّ عَلَى الطَّعَامِ وَفِي ضَنِينِ الْخِلَافِ سَامِي

(وَالْحِظُّ) واته: پشک، له چه‌وت جی‌گه‌ی قورئاندا باسکراوه... وه‌کو: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ الْأَيُّ جَعَلَ لَهُمْ حِظًّا فِي الْآخِرَةِ﴾ آل عمران: ۱۷۶.

(لَا الْحَضُّ عَلَى الطَّعَامِ) ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که (حض) به‌پیتی (ض) که به‌مانای هاندان دیت جیا‌وازه‌و لیره‌دا باسه‌که ئه‌و وشه ناگریتته‌وه، ئه‌م وشه‌یه‌ش له سی جیگه‌ی قورئاندا باسکراوه، وه‌کو: ﴿وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ﴾ الحاقه ۳۴.

(وَفِي ضَنِينَ) به (ض) واته: چروک.

(الْخِلَافُ سَامِي) پاجیاییه‌کی به‌ناویانگ هه‌یه ده‌باره‌ی، چونکه له قیرائه‌تیکدا به (ظنین) هاتوه، واته: تۆمه‌تبار له خویندنه‌وه‌ی (حفص) دا به (ض) هاتوه.

۶۰. وَإِنْ تَلَاقِيَا الْبَيَانَ لَازِمٌ أَنْقَضَ ظَهْرَكَ يَعْضُ الظَّالِمُ
۶۱. وَاضْطَرَّ مَعَ وَعَظْتَ مَعَ أَفْضَمُ وَصَفَ مَا جَبَاهُهُمْ عَلَيْهِمْ

(وَإِنْ تَلَاقِيَا) واته: ئه‌گه‌ر هه‌ردوو پیتی (ض) و (ظ) به‌کیان گرت ئه‌وه بزانه که پیویسته له سه‌رت هه‌لسی به‌ئه‌نجامدانی پوونکردنه‌وه واته هه‌ردوو پیته‌که پوونکه‌یته‌وه به‌جوانی ده‌ریانبخه‌یت.

(لَازِمٌ) واته: ئه‌و کاره پیویسته له سه‌رت، بۆنموونه وه‌کو: ﴿انْقَضَ ظَهْرَكَ﴾ النوح ۳، لیره‌دا له‌وانه‌یه زمان پیشکه‌ویت بۆ ده‌ربیرینی (ض) وه‌کو (ظ) یان وه‌کو: ﴿يَعْضُ الظَّالِمُ﴾ الفرقان ۲۷.

پاشان ئاگاداری ده‌دات ده‌باره‌ی ده‌رخستنی (ض) له وشه‌ی (اضْطَرَّ) نه‌وه‌کو (ادغام) بکریت له پیتی (ط) هه‌روه‌ها وریابه له‌تییه‌لگیشانی پیتی (ظ) له‌پیتی (ت) له وشه‌ی (وَعَظْتَ) به‌لکو پیویسته به جیا هه‌ر دوو پیته‌که ده‌ربخه‌یت، به هه‌مان شیوه وریابه له (ادغام) کردنی پیتی (ض) له پیتی (ت) دا له وشه‌ی (أَفْضَمُ) به‌لکو پیویسته به جوانی (ض) ده‌ربخه‌یت.

(إبن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر) لاپه‌ره ۲۲۰ ده‌فه‌رمووت:

(پیویسته خوینه‌ری قورئان راهینان بکات له‌سه‌ر کارامه بوون له ده‌ربیرینی پیتی (ض) به تاییه‌تی کاتیک به‌ته‌نیشته‌ پیتی (ض) وه‌وه بیته وه‌کو: (انقض ظهرک) و (يعض الظالم)، یان کاتیک نزیک پیتیکی گه‌وره ده‌بیته وه‌کو: (الأرض-الله) یان نزیک پیتیکی هاوچه‌شنی خوی بیته وه‌کو: (الأرض ذهابا) یان کاتیک (ساکن) بیته و، یه‌کیک له پیته‌کانی (اطباق) ی به‌دوادا بیته وه‌کو: (فمن اضطر - افضم - وخضم - تضليل).

(وَصَفَّ) واته: به پوونی ده‌ریبیره.

(هَآ جِبَاهُهُمْ) واته: هه‌ردوو پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانی ئاشکرا بکه.

(عَلَيْهِمْ) به‌هه‌مان شیوه پیتی (ه) له‌م وشه‌یه به جوانی ده‌ریبیره‌وه، له پیتته
هاوشیوه‌کانیشی وه‌کو: (جنوبهم - اليهم - يزكهم) چونکه پیتی (ه) پیتیکی لاوازه و شاراوه‌یه
پیویسته خوینه‌ر کۆشش بکات بۆ جوان ده‌رخستنیا‌ن.

بابه‌تی مینگه (غنة) له هه‌ردوو پیتی
(م) و (ن) ی (شدة) داردا

٦٢. وَأَظْهَرَ الْغُنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ مِيمٍ إِذَا مَا شُدِّدَا وَأَخْفَيْنِ

(وَأَظْهَرَ الْغُنَّةَ مِنْ نُونٍ وَمِنْ) واته: مینگه به پوونی ده‌ربخه له هه‌ردوو پیتی (ن-م)، مینگه‌ش سیفه‌تیکی هۆگره بۆ ئەم دوو پیتیه له هه‌موو حاله‌تیکدا، زهنه‌دار بن یان بزواو، ئاشکرا بن یان تییه‌لکیش کراو.

(وَأَخْفَيْنِ) واته: بیشاره‌وه.

پایه‌کانی مینگه (غنة)

هه‌موو (غنة)یه‌ک له پیتیه‌کاندا وه‌کو یه‌ک نین به‌لکو جیاوازییان تییدایه وه‌کو مامۆستا (ایمن سوید) پوونیان ده‌کاته به‌م شیوه‌ی لای خواره‌وه.

١. ته‌واوترین مینگه (أکمل ماتکون): له پیتی نون و میمی (شده) دار و

تییه‌لکیشدایه وه‌کو: (الجنة - لن نصبر - حمالة الحطب - لكم ما کسبتم).

٢. مینگه‌ی ته‌واو (غنة كاملة): له نون و میمی شاراوه‌دایه وه‌کو: (ترمیهم بجمارة -

الإنسان) هه‌روه‌ها له نونی هه‌لگێراوه وه‌کو: (انبتهم) ئەمه‌ش که‌میک له شارده‌وه کورتتره، به‌لام مینگه له هه‌ردوکیاندا هه‌ر درێژه.

٣. مینگه‌ی ناته‌واو (غنة ناقصة): له نون و میمی زهنه‌دار ئاشکرا کراودایه

وه‌کو: (الرحيم - من امن) که‌میک درێژ ده‌کریتته‌وه چونکه ئەم دوو پیتیه سیفه‌تی (بینیة) یان تییدایه.

٤. ناته‌واوترین مینگه (أنقص ما تكون): له نون و میمی بزواو (متحرك) دایه وه‌کو:

(نمارق مصفوفة).

واته: هه‌ردوو پیتی (ن) و (م) به مینگه دهرده‌بردیت، به‌لام به‌م پی‌ی‌یه‌ی که پوونمان کرده‌وه.

الم ۶۳. المِیْمَ اِنْ تَسْكُنُ بَغْنَةَ لَدَى بَاءٍ عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ اَهْلِ الْاَدَا

یْمِ اِنْ

تَسْكُنُ بَغْنَةَ لَدَى بَاءٍ) واته: ئەگەر پیتی (م) زهنه‌دار (ساکن) بوو له‌لای پیتی (ب) دشاردریته‌وه واته: (اخفاء) ده‌کریت.

(عَلَى الْمُخْتَارِ مِنْ اَهْلِ الْاَدَا) واته: به‌ پی‌ی‌ی بوچوونی په‌سه‌ندی مامۆستایانی شاره‌زا له‌م زانسته‌که (إبن الجزري) خۆیشی‌یه‌کی‌که له‌و‌که‌سانه. بوچونیک‌ی‌ تریش‌ه‌یه‌که‌م که‌س له‌ زانایان‌ کاری‌ پیده‌که‌ن‌ ئه‌ویش‌ بریتییه‌ له‌ دهرخستنی (م)‌ی‌ زهنه‌دار‌ که‌ له‌گه‌ل‌ پیتی (ب) کاتی‌ک‌ یه‌کبگرن.

بۆنموونه: (ومن يعتصم بالله) (وهم بالآخرة).

واتای گشتی کۆپله‌که:

ئەگەر میمی زهنه‌دار له‌گه‌ل‌ پیتی (ب) یه‌کبگرن به‌پی‌ی‌ بوچوونی په‌سه‌ند (إخفاء)‌ی‌ بکه.

۶۴. وَأُظْهِرْتُهَا عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ وَأَحْذَرُ لَدَى وَاوٍ وَفَا أَنْ تَخْتَفِي

(وَأُظْهِرْتُهَا) واته: ئاشکرای بکه و (اخفاء)‌ی‌ مه‌که.

(عِنْدَ بَاقِي الْأَحْرَفِ) له‌گه‌ل‌ پیته‌کانی‌ تر، ئیتر‌ ئایا له‌ یه‌ک‌ وشه‌دا وه‌کو: (انعمت) یان له‌ دوو وشه‌دا بی‌ت، وه‌کو: (مثلهم کمثل)، (ذکم خیر لکم عند بارئکم).

(وَأَحْذَرُ) وریابه.

(لَدَى وَاوٍ وَفَا أَنْ تَخْتَفِي) له‌وه‌ی‌ بشاردریته‌وه‌ کاتی‌ک‌ له‌گه‌ل‌ پیتی (و - ف) یه‌کده‌گرن، وه‌کو: (هم فیها خالدون) (علیهم ولا).

چونکه له‌گه‌ل‌ (و) مه‌خره‌جیان یه‌کی‌که و له‌گه‌ل‌ پیتی (ف)‌یش‌ مه‌خره‌جیان نزیکه.

تیبینی: زۆر له‌ خوینه‌رانی‌ قورئان ده‌که‌ونه‌ هه‌له‌ی‌ شاردنه‌وه‌ی‌ (م) کاتی‌ک‌ به‌ ته‌نیشتی (ف) هوه‌ بی‌ت‌ بۆیه‌ پی‌ویسته‌ له‌وه‌له‌یه‌ وریا بن و خویان‌ رابه‌ینن‌ له‌گه‌ل‌ دهرخستنی‌دا.

واتای گشتی:

ئهی خوینه‌ری قورئان وشه‌ی (م) جگه له و کاته‌ی له‌گه‌ل پیتی (ب) یه‌کده‌گرن پیویسته بشاریته‌وه، له‌گه‌ل هه‌موو پیته‌کانی تر به ئاشکرا بیخوینه‌ره‌وه به‌تایبه‌تی له‌گه‌ل هه‌ردوو پیتی (و) و (ف).

سوود: له کاتی (اخفاء) کردنی پیتی (م) و (ب) وریابه به ته‌واوته‌ی و به توندی لیوه‌کانت دانه‌خه‌یت، به‌لکو ته‌نها به ئه‌سپایی له یه‌کتر بده‌ن.

زانای به ناوبانگ (المرعشی) وه‌کو له کتیبی (احکام تلاوة القرآن/ ۱۸۰) دا هاتوه ده‌لیت: وا دهرده‌که‌ویت (اخفاء) ی پیتی (م) واتای ئه‌وه ناگه‌یه‌نی‌ت که به ته‌واوی پیته‌که بشاریته‌وه. به‌لکو لاوازی بکه‌یت و، دایپۆشیت له ریگه‌ی پشت نه‌به‌ستنی زۆر به مه‌خره‌جه‌که‌ی که لیوه.

مامۆستا (محمد منیار) له کتیبی (الملاحظات الهامة) لاپه‌ره‌ی ۶۸ ده‌لیت:

پیویسته داخستنی لیوه‌کان له کاتی دهربرینی پیتی (م) به هیواشی بی‌ت چونکه واتای شارندنه‌وه (الإخفاء) ئه‌وه‌یه پشت به‌ستنی که م بکه‌ین له‌سه‌ر مه‌خره‌ج نه‌ک وازه‌ینان له مه‌خره‌ج به جاری، خوینه‌رانیش له دهربرینی ئه‌م پیته‌دا دوو جوړ هه‌له‌ ده‌که‌ن: یان لیویان به توندی داده‌خه‌ن و، یان بۆشاییه‌کی که له نیوانیاندا ده‌هی‌لنه‌وه، راسته‌که‌شی ئه‌وه‌یه که باسمان کرد.

ياساكانی نونی زه‌ننه‌دار و ته‌نۆین

پیتی (ن)ی زهنه‌دار (ساکن)، ده‌کریت له ناو دا هه‌بیئت، وه‌گو: (المنتهی - الانهار) ده‌کریتیش له پیتدا بیئت، وه‌گو: (من - عن) له ناوه‌پاست و کۆتایی وشه‌شدا دیت و، هه‌رگیز له سه‌ره‌تایی وشه‌وه نایه‌ت، چونکه سه‌ره‌تای وشه هه‌میشه ده‌بیئت بزواو (متحرك) بیئت.

سود: ده‌ستپیکردن پیچه‌وانه‌ی راوه‌ستانه، چونکه وه‌گو چۆن نا‌کریت وشه به پیتی (ساکن) ده‌ست پی بکریت، نا‌شکریت به بزواو له‌سه‌ر کۆتایی وشه راوه‌ستین.

٦٥. وَحُكْمٌ تَنْوِينٍ وَنُونٍ يُلْفَى إِظْهَارٌ اِدْغَامٌ وَقَلْبٌ اخْفَا

(وَحُكْمٌ تَنْوِينٍ وَنُونٍ) واته: یاسای پیتی نونی زهنه‌دار و ته‌نوین واته: (دوو سه‌رو، دوو بۆرو، دوو ژیر).

(يُلْفَى) واته: هه‌یه له‌م حاله‌تانه‌ی لای خواره‌وه: (إِظْهَارٌ اِدْغَامٌ وَقَلْبٌ اخْفَا) واته: ئاشکرا کردن و تیه‌له‌کیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شارندنه‌وه.

واتای گشتی:

یاسای ته‌نوین و نونی زهنه‌دار خۆی ده‌بینیته‌وه له حاله‌ته‌کانی ئاشکرا کردن و تیه‌له‌کیشان و هه‌لگه‌پانه‌وه و شارندنه‌وه.

٦٦. فَعِنْدَ حَرْفِ الْحَلْقِ أَظْهَرَ وَاَدْغَمَ فِي اللَّامِ وَالرَّاءِ لَا بَغْنَةَ لَزِمَ

٦٧. وَاَدْغَمَنُ بَغْنَةً فِي يَوْمِنُ إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدُنِيَا عَنْوَنُوا

پیشه‌وا (ابن الجزری) له‌م دوو کۆپله‌یه‌دا یاسای ئاشکراکردن و تیه‌له‌کیشانمان له قورئاندا بۆ پروون ده‌کاته‌وه.

(حَرْفِ الْحَلْقِ) واته: پیته‌کانی گه‌روو.

(أَظْهَرَ) واته: نونی زهنه‌دار و ته‌نوین ئاشکرا بکه کاتیك ده‌که‌ونه پیش یه‌کیك له پیته‌کانی گه‌روو، که شه‌ش پیتن: (ء - ه - ع - ح - غ - خ).

پیناسه‌ی (الاظهار):

له زمانه‌وانیدا: واته: پروونکردنه‌وه و ئاشکراکردن.

له زاراوه‌دا واته: ده‌رخستنی نون به ته‌واوی به‌بی هیچ ده‌ستکاریه‌ک له سیفه‌ته‌کانی.

سود: هۆکاری ئاشکرا کردن (الاظهار) دووری مه‌خره‌جی پیتی نونه له مه‌خره‌جی شه‌ش پیته‌کانی ئاشکراکردن، بۆیه هیچ نزیکبوونه‌وه یان لی‌کچونیك نیه له نیوانیاندا.

ناشکراکردن (اظهار) سیّ پایه‌ی هه‌یه:

یه‌که‌م: به‌رزترین پایه‌ی که له هه‌موویان پوونت‌ره. ده‌رخستنی نونی زهنه‌دار و ته‌نوینه له‌گه‌ل هه‌ردوو پیتی (ه - ع) چونکه دوورترین پیتته‌کانی (گه‌روون) له پیتی نونه‌وه.

دووهم: پایه‌یه‌کی مام ناوه‌ندی له‌گه‌ل (ع - ح) چونکه ناوه‌راستی گه‌رووه.

سیّ یه‌م: نزمترین پایه‌ی له‌گه‌ل (غ - خ) چونکه نزیکترین پیتته‌کانی گه‌روون له مه‌خره‌جی پیتی نونه‌وه.

ئامازه: ئەم جوړه (اظهار) ه پیتی ده‌وتریت (اظهار حلقی) ئەمه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ناشکراکردنی پیتی نونه له‌گه‌ل پیتته‌کانی گه‌روو:

له دوو وشه‌دا وه‌کو: (مُنْ اَمِنْ - مُنْ هَاد - مُنْ عِنْد - مُنْ غَيْر - وَلَمْ اَخَف).

له یه‌ک وشه‌دا وه‌کو: (يُنَاوِن - مِنْهُمْ - الْاِنْعَام - يَنْحَتُون).

ئهمه‌ش هه‌ندی نمونه‌ی ناشکراکردنی ته‌نوینه له‌گه‌ل پیتته‌کانی گه‌روو که ته‌نها له دوو پیتته‌دا دروست ده‌بن وه‌کو: (عَذَابُ الْاِيم - سَلَامٌ هِيَ - حَكِيمٌ عَلِيم - غَفُورٌ حَلِيم - رَبُّ غَفُور - عَلِيًّا خَيْرًا).

(وَأُدْغِمَنَّ) لێره‌وه (إبن الجزري) باسی یاسای دووه‌ممان بۆ ده‌کات که بریتی یه له تیه‌له‌کیشان (الإدغام):

پیناسه‌ی (الإدغام):

له زمانه‌وانیدا: واته: تیه‌له‌کیشان. له عه‌ره‌بیدا ده‌وتریت: (ادغمت اللجام في فم الفرس - له‌غاوه‌که‌م له‌ده‌می ئەسه‌په‌که هه‌له‌کیشا) واته: له یه‌که‌گرتنی دوو پیت و، دوومیان بزواو (متحرک) بیته‌ له‌و حاله‌ته‌دا پیتی یه‌که‌م لا ده‌به‌ین له ده‌رپیندا و، پیتی دووه‌م (شده) دار ده‌که‌ین.

تیه‌له‌کیشان (ادغام) یش ده‌بیته دوو به‌شه‌وه:

یه‌که‌م: تیه‌له‌کیشانی ته‌واو، واته: تیه‌له‌کیشانی بی‌مینگه، ئەمه‌ش له هه‌ردوو پیتی (ل - ر) دا دروست ده‌بیته، ئەوه‌ش مه‌به‌ستی (إبن الجزري) که فه‌رمویه‌تی: (في اللام والراء لا بغنة لزم).

نمونه‌ی ئەم جوړه: (فَأَنْ لَمْ يَفْعَلُوا - هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ - مَنْ رِبْهَم - مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا).

دووهم: تێهەلکێشانی ناتەواو، واتە: مینگە دار، ئەم جۆرەش لەگەڵ پیتەکانی وشەیی (یومن)^{١١} دروست دەبێت، ئەمەش واتای فەرموودەیی (ابن الجزري):

(وَأَدْغَمَنُ بَعْثَةً فِي يَوْمِنُ) نمونەیی ئەم جۆرە: (مَنْ يَقُولُ - مَنْ وَرَأَهُمْ - وَجَنَاتٍ وَعَيْون).

(إِلَّا بِكَلِمَةٍ كَدُنِيَا عَنُونُوا) واتە: ئەگەر لە حالەتێکدا دوو پیتەکە لە یەک وشەدا بوون وەکو وشەیی (دنیا)، یان (صنوان) و (قنوان) و (بنيان) لەم چوار وشەیی قورئاندا دروست نیه (ادغام) بکریت بە لکو پێویستە (اظهار) بکریت.

بۆچی تێهەلکێشان لەو چوار وشەییە دروست نیه؟

مامۆستا (محمود خليل الحصري) لە کتێبی (احكام تلاوة القرآن الكريم) لاپەرە ١٧٦ دەفەرمویت: - هۆکاری (ادغام) نەکردن لەو چوار پیتە مەترسی تیکچونی واتاکەییە وەکو: (صنوان)، دروست نیه بلیین: (صوان) یان (دنیا) چونکە لەو حالەتەدا بنچینەیی وشەکە نازانریت چیه^{١٢}.

سوود: (ادغام)ی مینگە دار، بۆیە بە ناتەواو ناو دەبریت، چونکە پیتی نون (ادغام) دەکەین، بەلام سیفەتی مینگەیی تێدا دەهێلێنەو.

(ادغام)ی بی مینگەش بۆیە ناو نراو (ادغام)ی تەواو چونکە نونەکە بە تەواوەتی تێهەلکێش دەکەین و هیچ سیفەتێکی ناھێلێنەو.

^{١١} هەندیکیش بە وشەیی (ینمو) دایانریژاوه.

^{١٢} بروانە: اللمعة البدرية في شرح متن الجزرية / ٦٩.

هه‌لگه‌راندنه‌وه و شارندنه‌وه
(الإقلاب و الإخفاء)

٦٨. وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا بَغْنَةً كَذَا لآخْفَا لَدَى بَاقِي الْحُرُوفِ أُخِذَا

(وَالْقَلْبُ عِنْدَ الْبَا بَغْنَةً كَذَا) واته: هه‌لگه‌راندنه‌وه‌ی نون و ته‌نوین له‌گه‌ل پییتی (ب) و

گۆرپینی بۆ میمیکی شاراوه پیویسته وه‌کو: (أَبْهُمْ - مِنْ بَعْدِ - صَمُّ بَكْم).

سوود: (ابن الجزري) له‌کتیبی (تقریب النشر) لاپه‌ره ١٣٢ ده‌لئیت: (دوو پییتی نون و ته‌نوین

له‌لای پییتی (ب) ده‌کریتته میمیکی په‌تی به‌لام "اخفاء" ده‌کریتت) ^{١٠٢}.

^{١٠٢} نونی زهننه‌دار و ته‌نوین ئاشکرا ده‌کرین کاتیک یه‌ک بگرن له‌گه‌ل پیته‌کانی گه‌روو که بریتین له (ع، ه، ع، ح، غ، خ) به‌لام کاتیک له‌گه‌ل هه‌ر دوو پییتی (ل، ر) یه‌کبگرن تییه‌لکیش ده‌کرین به‌ته‌واوی و به‌بی مینگه، ئه‌گه‌ر له‌گه‌ل چوار پییتی وشه‌ی (یومن) یه‌کبگرن تییه‌لکیشی نات‌ه‌واوی مینگه‌دار ده‌کرین

پیناسه‌ی (القلب) ۱۰۴:

له زمانه وانیدا: واته: هه‌لگه پانه‌وه.

له زاراوه‌دا: گۆرپینی پیتیک بۆ پیتیک تر له‌گه‌لّ ره‌چاوکردنی مینگه و شاردنه‌وه له پیتی یه‌که‌مدا، واته: گۆرپینی نونی زهنه‌دار (ساکن) له‌ده‌ر بریندا بۆ

پیتی (م) ئه‌گه‌ر پیتی (ب) ی به‌دوادابیت. هاوکات له‌گه‌لّ (اخفاء) کردنی میمه‌که.

(لَاخْفًا لَدَى) واته: شار دنه‌وش به‌هه‌مان شیوه.

پیناسه‌ی (الاخفاء):

له زمانه وانیدا واته: شاردنه‌وه.

له زاراوه‌دا واته: کاتیک نون و ته‌نوین بکه‌ویته پیش پیته‌کانی تر که بریتین له پانزه پیت ده‌شار دریتته‌وه.

پیته‌کانی (الاخفاء): (ص - ن - ث - ک - ج - ش - ق - س - د - ط - ز - ف - ت - ض - ظ).

ئهم پیتانه‌ش له سه‌ره‌تای پیته‌کانی ئهم دیره‌دا کۆکراوه‌ته‌وه:

صف ذا ثنا کم جاد شخص قد سما دم طيبا زد في تقى ضع ظالما

نمونه‌ی (اخفاء): (يُنصركم - أنذرتهم - منشورا - يَنكثون - وأنجينا - منشورا - يُنقلب - مُسأته - أندادا - يُنطقون - أنزلنا - أنفقوا - كُتِم - مُنصودا - يُنظرون) ۱۰.

پایه‌کانی شاردنه‌وه سی پایه‌ن:

ته‌نها له چوار وشه‌دا نه‌بیت له قورئان پێویسته ئاشکرا بکړین ، ئه‌و وشانه‌ش بریتین له: (دنیا - صنوان - فنوان - بنیان) .

له کتیبی (احکام التلاوة) ی ماموستا (الحصري) داهاتوه که وشه‌ی (الاقلاب) له‌په‌وی زمانه‌وانی ۱۰۴

یه‌وه‌هه‌له‌یه‌وه راست و دروست ئه‌وه‌یه بلّین (قلب) نه‌ک (اقلاب)!

۱۰ بروانه: الجامع في تجويد قراءة القران الكريم / ۷۷ .

۱ - بہرترین شاردنہوہ: لہ پیتہکانی (ط - د - ت) ہ بہوئی نزیکیان لہ
مہخرہجی نونی زننہ دارو تہ نوینہوہ .

۲ - نزمترین شاردنہوہ: لہ پیتہکانی (ق - ک) ہ بہوئی دووریی مہخرہجیان
لہ پیتی نونی زننہ دارو تہ نوینہوہ .

۳ - شاردنہوہی مام ناوہند: لہ پیتہکانی تردایہ چونکہ مہودایہکی مام
ناوہندیان ہہیہ لہ مہخرہجی نونہوہ^{۱۰۶} .

چۆنیہتی دەرپرینی شاردنہوہ (الأخفاء):

۱ - خوینەر خۆی بۆ ئامادہ دەکات لہ پیش پیتی نونہوہ، واتہ: بۆنمونہ لہ پیتی
(فانذر) خوینەر دەمی ئامادہ دەکات لہ مہخرہجی ہمزہوہ بۆ مہخرہجی (د).

۲ - ھاوکات پیویستہ (غنة) واتہ: مینگہی لہ گہلدا ئہ نجام بدرییت .

۳ - دەنگیککی کہمیش لہ دەمہوہ دەر دەچییت بہوئی دانہ خستنی

مہخرہجی نون بہ لام دەبییت مینگہ کہ زۆر بییت ۷۵٪ مینگہ، ۲۵٪ لہ دەمہوہ^{۱۰۷} .

سوود: گہورہیی و بچوکی مینگہ لہ حالہتی شاردنہوہ دەگہریتہوہ بۆ بہرزی و نزمی
پیتہکہ، بۆ نمونہ: مینگہ گہورہ دکریتہوہ ئہ گہر بہ دواى نونی زہننہ دارو تہ نویندا پیتیکی
بہرز بییت: (ص - ض - ط - ظ - ق)، **وہکو:** (بصرکم - منظود - یطقون - فانظر - ینقلب).

^{۱۰۶} بپوانہ: المیسر الفرید / ۱۰۴ ، غایۃ المرید / ۶۵ .

^{۱۰۷} ئہمہ بۆچونی دکتۆر (ایمن سوید) ۵، لہ کتیبی النور المبین / ۴۰ .

بابه‌تي مه‌دده‌كان

٦٩. وَالْمَدُّ لَازِمٌ وَوَأَجِبُ أَتَى وَجَائِزٌ وَهُوَ وَقَصْرٌ ثَبَتَا

واته: جوړه‌كاني مه‌دد بریتین له مه‌ددي (لَازِمٌ) و (وَأَجِبُ) و (جَائِزٌ).

پیناسه‌ی (المد):

له زمانه‌وانیدا واته: زیاده.

له زاراوهدا واته: دريژکردنه‌وه‌ی ده‌نگ به‌یه‌کيک له پيته‌كاني مه‌دد.

پيته‌كاني مه‌دد بریتین له:

(ا) ئه‌لفی زنده دار پیتی پيش خوی سهر (فتحة) ی هه‌بیټ وه‌کو: (قال).

(و) واوی زنده‌دار پیتی پيش خوی بوړ (ضمه) ی هه‌بیټ وه‌کو: (يقول).

(ي) زه‌ننه‌دار پیتی پيش خوی (كسرة) ی هه‌بیټ وه‌کو: (قيل).

هموو پیتهکانی مه‌دیش له‌وشه‌ی (نوحیها) کۆبونه‌ته‌وه^{۱۰۸}.

مه‌دد دوو جۆره:

– بنه‌ره‌تی یان (ئاسایی): ئەم جۆره هۆکارێک نیه بۆ درێژ کردنه‌وه‌ی، به‌لکو درێژ ده‌کریته‌وه‌ تهنه‌ا به‌هۆی بوونی یه‌کیک له‌ پیته‌کانی "مه‌دد و لین" له‌وشه‌که‌دا، هۆی ناوانیشی به‌ بنه‌ره‌تی یان ئاسایی ئه‌وه‌یه‌ خاوه‌نی فیتره‌ت و سروشتی ته‌واو به‌بێ زیادوو که‌م به‌و شیوه‌ ده‌ریده‌بێت، له‌وانه‌شه‌ ئه‌وه‌ هۆکاری باس نه‌کردنی (إبن الجزری) بێت بۆ ئه‌و جۆره مه‌دده.

– مه‌ددی لاوه‌کی (الفرعی): هۆی دروست بوونی یان هه‌مزه‌یه‌ یان زنده‌یه‌، وه‌کو دواتر باسیان ده‌که‌ین (إن شاء الله).

واتای گشتی:

جۆره‌کانی مه‌دد بریتین له‌ مه‌ددی (لازم) و (واجب) و (جائز) ئەم جۆری سییه‌میشه‌ دروسته‌ به‌کورتی و به‌درێژی بخوینریته‌وه^{۱۰۹}.

۷۰. فَلَا زِمُّ إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفِ مَدٍّ سَاكِنٌ حَالِيْنٍ وَبِالطَّوْلِ يُمَدُّ

(إبن الجزری) له‌م دێره‌دا یه‌که‌مین جۆره‌کانی مه‌دد روونده‌کاته‌وه، که‌ مه‌ددی (لازم) ه.

(إِنْ جَاءَ بَعْدَ حَرْفِ مَدٍّ) واته: ئەگه‌ر له‌دوای یه‌کیک له‌ پیته‌کانی مه‌دده‌وه‌ بێت.

(سَاكِنٌ حَالِيْنٍ) واته: له‌حاله‌تی راوه‌ستان و به‌رده‌وام بووندا هه‌ر (ساکن) بێت.

(وَبِالطَّوْلِ يُمَدُّ) واته: به‌ئهندازه‌ی شه‌ش جوڵه‌ (حرکه).

دوو وته‌ هه‌یه‌ سه‌باره‌ت به‌ ناوانی ئەم جۆره مه‌دده‌ به‌ مه‌ددی (لازم):

یه‌که‌م: چونکه‌ هه‌موو خوینه‌رانی قورئان (القراء) یه‌ک ده‌نگن له‌سه‌ر پێویستی درێژکردنه‌وه‌ی.

دووه‌م: چونکه‌ ئەم جۆره مه‌دده‌ هه‌ر ده‌مینیته‌وه‌ له‌ حالی راوه‌ستان و به‌ر ده‌وام بووندا.

^{۱۰۸} پروانه: الفتح المجید فی علم التجوید / محمد ابراهیم المالکی / ۲۰.

^{۱۰۹} به‌لام کورته‌کردنه‌وه‌ واته: (القصر) له‌رێگه‌ی (الطبیة) هه‌یه، نه‌ک له‌رێگه‌ی (الشاطبیة) هه‌وه، بۆیه‌ ئه‌و که‌سه‌ش که‌رپوایه‌تی (حفص) له‌رێگه‌ی (الشاطبیة) هه‌وه‌ ده‌خوینیت بۆی نیه‌ به‌ (قصر) مه‌ددی نغسل بخوینیت.

مه‌ددى (لازم) ده‌بیته چوار به‌شه‌وه:

أ- مه‌ددى وشه‌ی قورس کراو (المد الکلمی المثل) واته: زهنه که وتبیته پاش پیته مه‌دد له یه‌ک وشه‌دا، زنه‌که‌ش تیئه‌لکیش کرابیت، وه‌کو: (الضالین - حاجک - تأمرونی).

ب - مه‌ددى وشه‌ی سوککراو (المد الکلمی المخفف) وه‌کو: (بج) له‌هردوو جیگه‌که‌ی سوره‌تی یونس دا.

ج- مه‌ددى پیته قورسکراو (المد الحرئی المثل) واته: زنه‌که‌ئسلی پیته و تیئه‌لکیشراو پیته که وتبیته پاش پیته مه‌دد، ئەم جوره‌ش تهنه‌ها له‌سهره‌تای سوره‌ته‌کانه‌وه هه‌یه وه‌کو: (طسم) (۸۱).

د- مه‌ددى پیته سووککراو (المد الحرئی المخفف) واته: زنه‌ی ئەسلی تیئه‌لکیش نه‌کراو له‌پاش پیته مه‌دده‌وه هاتبیت وه‌کو: (ق) (الر).

تیبینی‌ه‌ک سه‌باره‌ت به‌ده‌ر برینی پیته (م) له‌ئایه‌تی (الم) که‌له‌سهره‌تای سوره‌تی (أل عمران) ه

له‌و‌حاله‌ته‌ پیوسته به‌ئندازه‌ی شه‌ش جو‌له‌ دریز بکریته‌وه، ئەگه‌ر له‌گه‌ل ئایه‌تی پاش خو‌ی پیکه‌وه خویندمانه‌وه له‌و‌حاله‌ته‌ پیته (م) له‌ وشه‌ی (الم) سه‌ر (فتحه) ی ده‌بیته و هه‌مزه‌ی وشه‌ی مه‌زنی (الله) یش ده‌رناکه‌ویته، چونکه‌ئوه (همزة الوصل) ه‌له‌کاتی به‌ر ده‌وام بوون دا لا ده‌بریت، (فتحه) ی میمه‌که‌ش هه‌ر تووش هاتوه به‌هوی یه‌گرتنی دوو زهنه‌دار.

له‌کاتی به‌رده‌وام بوون دا دوو‌حاله‌ت دروسته:

۱- دریز کردنه‌وه‌ی پیته (م) به‌شه‌ش جو‌له‌ له‌پووی ئەوه‌وه که له‌ بنچینه‌دا زهنه‌داره. یان کورت کردنه‌وه‌ی بو‌ دوو جو‌له‌ له‌پووی ئەوه‌ی که زنه‌که‌ی نه‌ماوه، هۆکاری مه‌دده (لازم) ه‌که لا چووه.

تیبینی: مه‌ددى (لازم) ی وشه‌ی که له‌ پیشه‌وه‌ی هه‌مزه‌ی پرسیار هاتبیت و له‌پاشی لامی ناساندن (لام التعریف) هاتبیت پیته ده‌وتریت: (مد الفرق) واته: مه‌ددى جیا کردنه‌وه، بو‌نمونه جیاوازی نیوان وشه‌ی (بج) ی پرسیار کردنه‌که دوو جار له‌ سوره‌تی (یونس) هاتوووه و وشه‌ی (الآن) ه‌ی خه‌به‌ری تهنه‌ها مه‌دده‌که‌یه.

مه‌ددى (واجب) ی لکاو (متصل):

٧١. وَوَأَجِبْ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ مُتَّصِلًا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ

لیره‌دا باسی جوړیکی تری مه‌مان بو ده‌کات که بریتیه له:

(وَوَأَجِبْ إِنْ جَاءَ قَبْلَ هَمْزَةٍ) واته: مه‌ددى (واجب) ئەو مه‌دده‌یه که پیتی مه‌دد له پیش هه‌مزوه هاتبیت له‌ناو یه‌ک وشه‌دا وه‌کو دهر ده‌که‌ویت له‌وته‌ی (إبن الجزري) (مُتَّصِلًا إِنْ جُمِعَا بِكَلِمَةٍ) واته: لکاو بیټ و له نیو یه‌ک وشه‌دا بیټ وه‌کو: (السوء - قروء - سیټ - جیء - اولئک - ساء).

ئهم جوړه مه‌دده هه‌میشه له‌یه‌ک وشه‌دا دروست ده‌بیټ، پیشه‌وایانی خویندنه‌وه‌ی قورئان هه‌موویان یه‌ک بو‌چونن له‌سه‌ر دریژ کردنه‌وه‌ی، به‌لام جیا‌وازیان تیدایه سه‌باره‌ت به ئەندازه‌ی دریژ کردنه‌وه‌که‌ی.

مه‌ددى پيپيدراوى جيا (المد المنفصل الجائز):

٧٢. وَجَائِزٌ إِذَا أَتَى مُنْفَصِلًا أَوْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقَفًّا مُسْجَلًا

(وَجَائِزٌ) واته: ئەم جوړه مه‌دده پيپيدراو (جائزى) پي ده‌وتریت.

(إِذَا أَتَى مُنْفَصِلًا) واته: ئەگه‌ر پیتی مه‌دد له هه‌مزه‌که جیا بیټ.

واته: له دوو وشه‌دا بن، پیتی مه‌دد له کوټای وشه‌ی یه‌که‌مدا بیټ و هه‌مزه‌که له‌سه‌ره‌تای وشه‌ی دووه‌م دا بیټ، وه‌کو: (اني أنا - وما أرسلنا - قالوا آمنا) ئەمه به‌شى یه‌که‌مه له به‌شه‌کانی مه‌ددى پيپي دراو (جائز)، به‌شى دووه‌ميش له حاله‌تيك دایه (عَرَضَ السُّكُونُ) واته: زنده‌یه‌کی توشه‌اتوو دروست بیټ.

(وَقَفًّا) واته: به‌هوى راوه‌ستانه‌وه، وه‌کو: (العالمين - نستعين - بارزون - المؤمنون - الباد -

البلاد).

له‌م واتایانه باسما‌ن کرد، دهر ده‌که‌ویت مه‌ددى (جائز) دوو جوړه:

یه‌که‌م: مه‌ددى جیا (المنفصل) که هۆکاره‌که‌ی هه‌مزیه.

دووه‌م: مه‌ددى توشه‌اتو به‌هوى زنده (المد العارض للسكون) ئەوه‌ش به‌هوى زنده (سكون) هه‌یه، حوكمى ئەم دوو جوړه مه‌ددش ئەوه‌یه.

١. كورت بكریتته‌وه بو دوو جووله (٢ حرکه).

۲. مام ناوه‌ندی دریژ کریتته‌وه چوار جولّه (۴ حرکه).

۳. دریژ کردنه‌وهی ته‌واو شه‌ش جولّه (۶ حرکه).

سه‌بارته به مه‌ددی جیا (المنفصل) ئه‌وه بزانه که جیا‌بونه‌وه‌که‌ی دوو جوره:

۱. جیا‌بونه‌وه‌یه‌کی راسته‌ قینه:

واته: پیتی مه‌دد جیگیر بیّت له نویسی قورئان و دهر برینی دا، وه‌کو: (ما انزل - امری الی الله).

۲. جیا بوونه‌وه‌یه‌کی حوکمی:

واته: پیتی مه‌دد جیگیر بیّت له دهر بریندا و، لابریّت له نویسیندا (واته: له نویسینی قورئاندا) وه‌کو: (یاها - یادم - هؤلاء - إنه أنا) ئه‌مه‌ش هه‌مان یاسای به‌سه‌ردا ده‌سه‌پیّت.

سود: له‌وشه‌ی (هؤلاء) دوو جور له جوره‌کانی مه‌دد کۆبوه‌ته‌وه مه‌ددی جیا له (هؤ) مه‌ددی لکاو له (لاء) بۆیه ئاگادار به^{۱۱۰}.

ئاگاداری: جوریکی تره‌یه له مه‌دد مه‌ددی گۆپاو (بدلی پیّ ده‌وتریت، واته: یه‌که‌م جار هه‌مزهدیّت و پاش ئه‌وه پیتی مه‌دد دیّت، وه‌کو: (آدم - ایمان - اودوا - آزر - اوتوا) له‌بنچینه‌شدا ئه‌م جوره وشانه دوو هه‌مزهیان هه‌یه، واته: ئه‌و وشانه له‌بنچینه‌دا به‌م شیوه‌یه بوونه (آدم - ایمان - اودوا - آزر - اوتوا) به‌لام به‌هۆی قورسی دهر برینی دوو هه‌مزه پیکه‌وه عه‌ره‌ب هه‌ر له‌دیر زه‌مانه‌وه هه‌مزهی دوو‌میانی گۆپیوه له‌چه‌شنی جوولّه‌ی پیش خوی، ئه‌م جوره مه‌دده‌ش ده‌بیّت به‌دوو به‌شه‌وه:

۱. مه‌ددی گۆپاوی بنه‌رته‌ی (مد البدل الاصلی) که که‌میک پیش ئیستا باسماں کرد.

۲. مه‌ددی لی‌کچو به‌ گۆپاو (المد الشبیه بالبدل) که پیتی هه‌مزهی دوا‌ی پیتی مه‌د له هه‌مزه‌وه نه‌گۆپاوه (وه‌کو جوری پیشوو) به‌لکو بنه‌رته‌یه له‌خودی وشه‌دا، وه‌کو: (یشاؤون - لیؤوس).

^{۱۱۰} بروانه: اللّعة البدريّة شرح متن الجزرية / ۷۷ - ۷۹.

مامۆستاي قورئان خوینی پایه بهرز (محمود خليل الحصري) پەحمەتی خوی لی بیت له کتیبی (احکام تلاوة القرآن الکریم) لاپه ره/ ۲۲۸ فەرمویەتی:

جیاوازی ههیه له پایه کانی دریژ کردنه وهی پیتە کانی مه ددا، له پرووی به هیزی ولاوازی به پپی جیاوازی هۆکاره کانیان، جا ئەگەر هۆکاری دریژ کردنه وه که به هیز بوو، دریژ کردنه وه که به هیز ده بیئت، ئەگەریش لاواز بوو لاواز ده بیئت.

له هه موویان به هیزتر مه ددی (لازم) ه، چونکه له پراوه ستان و به رده وام بووندا هه ر جیگیره، هه روه ها هه موو پېشه وایانیش یه ک دهنگن له سه ر دریژ کردنه وهی به یه ک ئەندازه که شه ش جولەیه، پاشان هۆکاری مه ددی لکاو که هه مزه یه، ئەویش به هۆی جیگیربوونی له پراوه ستان و به رده وام بووندا و، یه ک دهنگی زانیان له سه ر دریژ کردنه وهی به ئەندازه یه کی جیاواز.

پاش ئەو دوو جووره هۆکاری مه ددی توش هاتوو به زه ننه دیت، که (سکون) ه، دکتۆر (أیمن سوید) ده لیت:

ئەگەر زیاتر له هۆکاری کۆبوویه وه بۆ یه ک پیتی مه دد، هۆکاره لاوازه که لا ده بریت و، به هیزه که کاری پی ده کریت، وه کو: لابرندی (بدل) و کار پی کردنی (لازم) و (متصل) یان لابرندی (بدل) و کار پی کردنی (عارض) و (المتصل)، ئەگەر مه ددی (متصل) و (عارض) کۆبیته وه له وشه یه کدا وه کو: (السماء) به هۆکاره به هیزه که کار ده کریت که (متصل) ه.

دکتۆر ئەیمن ده لیت:

هه موو ئەم باسه ش له لایه ن (إبراهیم شحاتة السمنودی) مامۆستامه وه پوخته کراوه ته وه به وهی که فەرمویەتی:

اقوی المدود لازم فما اتصل	فعارض فذو انفصال فبدل
وسببا مد اذا ما وجدا	فان اقوی السببين انفرادا

بابه‌تی راوه‌ستان و ده‌ست پیکردن (الوقف والابتداء)

۷۳. وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ لِأَبَدٍ مِنْ مَعْرِفَةِ الْوُقُوفِ
۷۴. وَالْإِبْتِدَاءِ وَهِيَ تُقَسَّمُ إِذْنُ ثَلَاثَةً تَامٌ وَكَافٌ وَحَسَنٌ
پیناسه‌ی (الوقف والابتداء):

(الوقف): له زمانه‌وانیدا واته: راوه‌ستان، یان وه‌کو: (ابن منظور) ده‌لیت: پیچه‌وانه‌ی دانیشتن^{۱۱۱}.

له زاراه‌دا واته: ده‌نگ برین و کۆتایی هینان به خویندنه‌وه‌ی وشه‌یه‌کی قورئانی پیروز له‌گه‌ل هه‌ناسه‌دان و هه‌بوونی نیاز بۆ ته‌واو کردنی خویندنه‌که جاریکی تر، راوه‌ستانیشی پی ناوتریت ئه‌گه‌ر هه‌ناسه‌نه‌دات، وه‌ستانیش له کۆتایی ئایه‌ته‌کاندا ده‌بییت، یان له کۆتایی وشه‌یه‌کدا، هه‌رگیز له ناوه‌پراستی وشه‌شدا ئه‌نجام نادریت^{۱۱۲}.

(الابتداء):

له زمانه‌وانیدا: ده‌ستپیکردن.

له زاراه‌دا: ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن پاش برین یان راوه‌ستان له خویندنه‌وه، به ئاره‌زوی خوینه‌ره‌که^{۱۱۳}.

یان: چۆنییه‌تی ده‌ستپیکردنی ده‌رپرینی وشه‌ی قورئان له حاله‌تی گواستنه‌وه له بی ده‌نگی یه‌وه بۆ قسه‌کردن^{۱۱۴}.

گرنگی فیربوونی ئه‌م زانسته:

ده‌گێرنه‌وه که (عبدالله بن عمر) ره‌زای خوای لیبیت فه‌رموویه‌تی: (سه‌رده‌می‌کمان له ته‌مه‌نمان به‌سه‌ربرد، ئیمان و باوه‌پمان به‌سه‌ردا داده‌به‌زی له پیش دابه‌زینی قورئان، سوره‌تیک داده‌به‌زییه سه‌ر پیغه‌مبه‌ری سه‌روه‌ر، ئیمه‌ش فی‌ری حه‌لال و حه‌رام ده‌بووین و،

^{۱۱۱} بروانه: (لسان العرب) ماده‌ی (و، ق، ف)، هه‌روه‌ها بۆ هه‌موو واتا زمانه‌وانیه‌کانی بروانه: علم الوقف والابتداء في القرآن واللغة العربية / د. عبدالرزاق أحمد الحربي / ۱۳ - ۱۴.

^{۱۱۲} بروانه: اللمعة البدرية شرح متن الجزرية / ۸۳.

^{۱۱۳} الجامع / ۳۴۴.

^{۱۱۴} اللمعة / ۸۳.

فیرده‌بووین له چی جیگه‌یه‌کدا پیویسته راوه‌ستین، وه‌کو چۆن ئیوه ئهمرۆ فیری قورئان خویندن ده‌بن، به‌لام ئیمه ئهمرۆ که‌سانیکمان بینی قورئانی له‌پیش ئیماندا ده‌دریته سرتاسه‌ری قورئان ده‌خوینته‌وه به‌لام نازانی کامه‌فرمانه و کامه‌هه‌ره‌شه‌یه، یان له‌کام ئایه‌تدا پیویسته راوه‌ستی^{۱۱۰}.

ئهم شوینه‌واره‌ش که پیشه‌وا (البیهقی) ده‌یگیرته‌وه، وه‌کو پیشه‌وا (السیوطی) فه‌رموو‌یه‌تی: (به‌لگه‌یه له‌سه‌ر یه‌کده‌نگی هاوه‌لان له‌سه‌ر گرنگی ئهم بابته).

هه‌روه‌ها به‌لگه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی هاوه‌له به‌پیره‌کان فیری راوه‌ستان ده‌بوون له‌قورئاندا، هاوه‌لان و تابییه‌کانیش، هه‌روه‌ها پیشه‌وا قورئان خوینه‌کانیش، له‌سه‌ر هه‌مووشیانه‌وه پیشه‌وایان (نافع و ابو عمرو و یعقوب و عاصم) یه‌کده‌نگن له‌سه‌ر گرنگی ئهم زانسته به‌پاده‌یه‌ک که زوریک له‌زانایان مه‌رجیان داناوه که ئیجازه نه‌دریته هیچ قوتابییه‌ک تاوه‌کو شاره‌زانه‌بیته له‌راوه‌ستان له‌قورئاندا.

(وَبَعْدَ تَجْوِيدِكَ لِلْحُرُوفِ) واته: پاش شاره‌زابوونت له‌پاست و جوان خویندنه‌وه‌ی پیته‌کان له‌ریگه‌ی ئه‌و زانیاریانه‌ی که وه‌رتگرت ده‌رباره‌یان.

(لِلْأَبَدِ) واته: پیویسته ئه‌وان پرازیینه‌وه به:

(مَعْرِفَةَ الْوُقُوفِ) شاره‌زابوون له‌زانستی راوه‌ستان له‌قورئاندا هه‌روه‌ها به:

(الإبتداء) به‌زانستی ده‌ستپیکردنیش، چونکه ئه‌ویش مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنکه. به‌هه‌مان شیوه ئه‌وه‌ش بزانه که راوه‌ستان له‌قورئاندا ده‌بیته سی به‌شه‌وه:

۱ - راوه‌ستانی ته‌واو (تام).

۲ - راوه‌ستانی کیفایه‌ت (کافی).

۳ - راوه‌ستانی جوان (حسن).

پاشان پیشه‌وا (ابن الجزري) ده‌ست ده‌کات به‌شیکردنه‌وه‌ی ئهم مه‌سه‌له، ده‌فه‌رموو‌یت:

^{۱۱۰} پروانه: الاتقان في علوم القرآن / السيوطي / ۱/ ۲۳۶.

۷۵. وَهِيَ لِمَا تَمَّ فَإِنْ لَمْ يُوجَدِ تَعَلَّقْ أَوْ كَانَ مَعْنَى فَاَبْتَدِي
۷۶. فَالْتَامُ فَالْكَافِي وَفَلْظًا فَامْنَعَنَّ إِلَّا رُوْسَ الْآيِ جَوْرًا فَالْحَسَنَ

(وَهِيَ) واته: ئەو جۆره راوهستانانه‌ی باسماں کرد بۆ ئەوه ده‌بیئت که:

(لِمَا تَمَّ) واتاکه‌ی ته‌واو بیئت.

واته: ئەو راوهستانه بۆ ئەو جیگایانه له قورئان که واتایه‌کی ته‌واو بگه‌یه‌نیئت. تا‌کو ئیره قسه‌ ده‌رباره‌ی راوهستان ته‌واو بوو، ئینجا ده‌ستی کرده باسکردنی ده‌ستپیکردنه‌وه‌ی پاش راوهستان و، فه‌رمووی:

(فَإِنْ لَمْ يُوجَدِ) واته: ئەو جیگه‌ی که له‌سه‌ری راده‌وه‌ستییّت (تَعَلَّقْ) په‌یوه‌ندی نه‌بوو به پاشی خۆیه‌وه.

(أَوْ كَانَ) یان هه‌یبوو، به‌لام په‌یوه‌ندییه‌کی واتایی بوو، نه‌ک وشه‌یی^{۱۱۶}.

(فَاَبْتَدِي) واته: بۆت هه‌یه له‌کاتی گه‌رانه‌وه‌ت بۆ خویندنی قورئان له‌و جیگه‌وه ده‌ست پیبکه‌یت که له‌ پیشه‌وه راوه‌ستای. تا‌کو ئیستا باسی دووجۆر راوه‌ستانی کردوه (تَام) په‌یوه‌ندی نییه به‌دوای خۆیه‌وه (الْكَافِي) که په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌دوای خۆیه‌وه.

(وَلْفُظًا) واته: ئەگه‌ر ئەو په‌یوه‌ندییه له‌ وشه‌دا بوو (فَامْنَعَنَّ) ئەو جۆره ده‌ستپیکردنه قه‌ده‌غه بکه، واته: ده‌ست پیبکه‌ی که له‌پیشه‌وه‌ی راوه‌ستاو بووی، به‌لکو له‌ هه‌رجیگه‌یه‌که‌وه ده‌ست پیبکه له‌ ئایه‌ته‌که که دروست بیئت ده‌ستی پیبکه‌یت.

(إِلَّا) ته‌نها له‌یه‌ک حاله‌تدا نه‌بیئت ئەویش:

(رُوْسَ الْآيِ) واته: سه‌ری ئایه‌ته‌کان، دروسته راوه‌ستی له‌سه‌ریان و، له‌ سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌که‌ی پاش خۆیه‌وه ده‌ست پیبکه‌یت. با باسه‌که‌شی پیبکه‌وه لکاو بیئت له‌ رووی وشه‌وه، ئینجا پوونی کرده‌وه که ئەم جۆره پیی ده‌وتریئت: (الْحَسَنَ).

^{۱۱۶} واته: قسه‌که پیبکه‌وه لکاوه له‌ رووی واتاوه، به‌لام جیا‌یه له‌ رووی وشه‌وه، وه‌کو راوه‌ستان له‌سه‌ر ﴿لَمَّا جَمْتُ شَيْئًا إِثْرًا﴾ الکهف (۷۱)، ئەمه‌ کۆتایی ئایه‌ته‌که‌یه و، دابراوه له‌ پاشی خۆی له‌ رووی وشه‌وه، به‌لام پیوه‌ی لکاوه له‌ رووی واتاوه.

واتای گشتی:

ئەو ڤاوه‌ستانانه‌ی که باس کران بۆ حاله‌تیکه واتاکه‌ی ته‌واو بیټ، جا ئەگەر ئەو جیگه‌ی له‌سه‌ری ڤاوه‌ستای هیچ په‌یوه‌ندییه‌کی به‌دوای خۆیه‌وه‌ نه‌ما، له‌و حاله‌ته‌ ده‌توانی له‌وشه‌ی ڤاش ڤاوه‌ستانه‌که‌ته‌وه‌ ده‌ست پێبکه‌یت، یان ئەگەر په‌یوه‌ندی هه‌بوو له‌ ڤووی واتاوه‌، نه‌ک له‌ ڤووی وشه‌و ئیعرابه‌وه‌ ئەوه‌ش هه‌ر ده‌توانی له‌ ڤاش ئەو جیگه‌یه‌ی ڤاوه‌ستای له‌سه‌ری ده‌ست پێبکه‌یت.

ڤاوه‌ستانی ته‌واویش ئەوه‌یه‌ که هیچ په‌یوه‌ندی به‌ پیشی خۆیه‌وه‌ نه‌بیټ ئەمه‌ش زیاتر له‌سه‌ر ئایه‌ته‌کاندا ڤووده‌دات، یان له‌ کۆتایی سه‌رگوزشته‌کان، وه‌کو: (مالک یوم‌الدین) و، ده‌ست پێکردن به‌ (ایاک‌ نعبدوایاک‌ نستعین).

ڤاوه‌ستانی (کافی)یش ئەوه‌یه‌ له‌ جیگه‌یه‌ک ڤاوه‌ستیت واتاکه‌ی ته‌واو بووبیټ به‌لام له‌ ڤووی واتاوه‌ په‌یوه‌ندی هه‌ر ما بیټ به‌دوای خۆیه‌وه‌ وه‌کو: (وما رزقناهم) (وبالآخرة هم یوقنون) به‌لام ئەگەر له‌ ڤووی وشه‌و ئیعرابه‌وه‌ په‌یوه‌ندی ما بوو له‌و جیگه‌وه‌ ده‌ست پێ مه‌که‌، ئەگەر سه‌ر ئایه‌ته‌کان بیټ ئەوه‌ دروسته‌وه‌ و ڤاوه‌ستانی (حسن)ی پێ ده‌وتریټ.

٧٧. وَغَيْرُ مَا تَمَّ قَبِيحٌ وَكَأَنَّ
الْوَقْفُ مُضْطَرًّا وَيُبْدَأُ قَبْلَهُ

واته‌: ئەوه‌ بزانه‌ هه‌ر ڤاوه‌ستانیک جگه‌ له‌م ڤاوه‌ستانه‌ (التام - الکافی - الحسن) ڤاوه‌ستانی ناشیرینی پێده‌وتریټ، دروست نییه‌ ئەو جۆره‌ ڤاوه‌ستانه‌ مه‌گەر له‌ ڤووی ناچاریه‌وه‌، دروستیش نییه‌ له‌ ڤاش ئەو جیگه‌ی ڤاوه‌ستانه‌وه‌ ده‌ست پێبکریټ، به‌لکو پێویسته‌ بگه‌رێته‌ دواوه‌ له‌ پیش ئەو جیگه‌وه‌ ده‌ست پێبکات که‌ به‌ناچاری له‌سه‌ری ڤاوه‌ستاوه‌.

نمونه‌ی ڤاوه‌ستانی ناشیرین (الوقف‌ القبیح) له‌ دوو جۆر ڤاوه‌ستاندایه‌:

جۆری یه کهم: پارهستان له سهه و تهیه که واتا که ی پوون نییه به هۆی په یوه ندی زۆری به پیش خۆیه وه وهکو پارهستان له سهه وشه ی (بسم) له (بسم الله) یان پارهستان له سهه (الحمد) له (الحمد الله)^{۱۱۷}.

جۆری دووهه م: پارهستان له جیگه یه که گو مان دروست دهکات ده باره ی واتا یه که خوی گه وه نه وهی نه ویستوه وهکو: (ان الله لا یستحیی) یان (ما من اله) یان (لاتقربوا الصلاة) و، پارهستانی له م جۆره شوینانه ناشرین تره.

۷۸. وَلَيْسَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ وَقْفٍ وَجَبٌ وَلَا حَرَامٌ غَيْرَ مَا لَهُ سَبَبٌ

واته: له قورئاندا جیگه یه که نیه نه گه خوینهر له سهه ی پاره وه ستیت گونا ه بار بیت، یان پارهستان له سهه ی قه دهغه بیت، مه گه هۆکار یکی هه بیت، مه گه نه وهی که سیک به نه نه قه ست له سهه (ما من اله) یان (انی کفرت) پاره ستیت^{۱۱۸}.

پوخته ی جۆرهکانی پارهستان

پارهستان له قورئاندا ده بیته چوار به شه وه:

به شی یه که م: پارهستانی تاقیکردنه وه (الوقف الإختباری). واته: خوینهر له سهه وشه یه که پاره ستیت خۆی جیگه ی پارهستان نه بیت، به مه به ستی تاقیکردنه وه یان فیرکردن، بۆنمونه: له سهه وشه ی (الأیدی) پاره وه ستیت له ئایه تی ﴿وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي﴾

^{۱۱۷} وهکو پارهستان له سهه (حرف جر) و جیا کردنه وهی له (إسم مجرور) و، پارهستان له سهه (مضاف) و جیا کردنه وهی له (مضاف إليه)، ههروه ها، پارهستان له سهه (مبتداً) و جیا کردنه وهی له (خبر). ((م. دلیر گه رمیانی))

^{۱۱۸} بروانه: الدرر البهية ۷۱-۷۳، اللمعة البدرية / ۸۳-۸۵، المنح الفكرية ۲۲۰-۲۴۰.

وَالْأَبْصَارُ ﴿ص ٤٥﴾، بهمه بهستی ئه وهی که به رانبه ره که ی بزانیّت ئه و وشه یه لیّره دا به جیگیرکردنی پیتی (ی) ده نووسریّت و ده خوینریّته وه، به پیچه وانه ی وشه ی (الأید) له ئایه تی ﴿اصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ ص ١٧، لیّره به پیتی (ی) نه نووسراوه به بیّ ئه و پیتته ش ده خوینریّته وه.

- بۆچی ناوئراوه راوه ستانی تاقیکردنه وه (الإختباري)؟

چونکه روودانی وه کو وه لامیکه بۆ پرسیاریک یان بۆ فیّرکردنی قوتابیه .

حوکمی: دروسته له سه ر هه ر وشه یه ک راوه ستیت، به مه رجیک بۆ ده ستپیکردن خوینره بگه رپیتته وه و، له جیگه یه که وه ده ست پیکات و اتاکه ی ریک بیّت.

به شی دووه م: راوه ستانی ناچار ی (الوقف الإضراري).

واته: راوه ستانی خوینره ی قورئان به هوی پیوستیه که وه وه کو: پژمین و، هه ناسه کورته و، گریان، یان هه ر هۆکاریکی تر.

- هۆکاری ناوانی به ناچار ی ئه وه یه که خوینره به ویستی خوی پاناوه ستیت به لکو له به ر هۆکاریک ناچار ده بیّت.

حوکمی: دروسته خوینره له سه ر هه رپیتیک راوه ستیت، تاکو هۆکاری راوه ستانه که ی ته واو ده بیّت و، ئینجا بگه رپیتته وه و، به شیوه یه ک ده ست پیکات و اتاکه ی ریکوپیک بیّت.

به شی سییه م: راوه ستانی چاوه پروانی (الوقف الإنتظاري).

واته: وه ستان له سه ر وشه یه کی قورئان به مه بهستی ته واو کردنی شیوازه کانی خویندنه وه ی ئه و ئایه ته له پرووی قیراناته وه له پرووی کۆکردنه وه ی قیرانه ته کان.

- هۆکاری ناوانی به (انتظاري)، چاوه پروانکردنی مامۆستایه له قوتابی که هه لسیّ

به خویندنه وه ی ئایه ته که به هه موو پرووه کانی، وه کو راوه ستان له سه ر ئایه تی ﴿الَّذِينَ هُمْ أَمْ

لَمْ تُنذِرْهُمْ﴾ البقرة 6 و، خویندنه وه ی به پیی خویندنی پیشه وایانی قورئان خویندن، وه کو:

(نافع) و (ابن کثیر) و (ابو عمرو) و (ابن عامر) و (عاصم) و (حمزه).

حوکمی: دروسته راوه ستان بۆ ئه م مه بهسته له سه ر هه ر وشه یه ک، تاکو ته واو کردنی شیوازه کانی خویندنه وه، با و اتاکه شی ته واو نه بیّت، به مه رجیک له پاش ته واو بوون به شیوه یه ک ده ست پیّ بکاته وه و اتاکه ی راست و دروست بیّت.

به شی چواره م: راوه ستانی ویستن (الوقف الإختباري).

واته: خوینەر له‌سەر وشه‌یه‌کی قورئان راوه‌ستیت به‌ویست و ئاره‌زووی خوئی، بی ئه‌وه‌ی هیچ هۆکاریك ناچارى بکات بۆ راوه‌ستان.

- هۆکاری ناوانی به‌م ناوه چونکه خوینەر به‌ته‌واوی به‌ویست و ئاره‌زووی

خوئی راوه‌ستان هه‌لده‌بژیریت له‌و جینگه‌یه‌دا.

حوکمی: راوه‌ستان دروسته‌مه‌گەر له‌ باریکدا بیټ واتایه‌کی نه‌ویستراو بگه‌یه‌نی، هه‌روه‌ها ده‌کریت له‌ وشه‌ی پاش ئه‌و وشه‌ی که له‌ سه‌ری راوه‌ستا ده‌ست پی بکات ئه‌گەر گونجاو بیټ، ئه‌گەر نا له‌پیشتره‌وه ده‌ست پی ده‌کات.

به‌شه‌کانی ئه‌م جۆره‌ راوه‌ستانه:

له‌راستیدا زانایان ده‌رباره‌ی به‌شه‌کانی ئه‌م جۆره‌ راوه‌ستانه جیاوازیان له‌نیواندایه، وه‌کو مامۆستا (محمد علي الضباع) باسی ده‌کات له‌ کتیبی (الإضاعة في أصول القراءة) لاپه‌ره ٤٨-٥٣^{١١٩}، به‌لام ئه‌وه‌ی که زانا گه‌وره‌کان له‌سه‌ری پیکهاتوون و هه‌لیان بژاردووه (٤) به‌شه، وه‌کو: (أبو عمرو الداني) و (إبن الجزري) برپاریان داوه:

یه‌که‌م: راوه‌ستانی ته‌واو (الوقف التام).

پیناسه‌ی: واته‌ راوه‌ستان له‌سه‌ر قسه‌یه‌کی ته‌واو له‌خویدا، که‌په‌یوه‌ندی به‌پاشی خوئیه‌وه نه‌مابیټ، له‌پرووی وشه‌و ئیعرابه‌وه، نه‌که له‌پرووی واتاوه، ئه‌مه‌ش ده‌بیته‌ دوو جۆره‌وه:

جۆری یه‌که‌م: پئویسته له‌سه‌ری راوه‌ستیت و له‌پاش خوئیه‌وه ده‌ست پی بکه‌یت، چونکه ئه‌گەر بدریته‌ ده‌م برگه‌ی پیش خوئیه‌وه، گومان دروست ده‌کات که‌واتایه‌کی نه‌ویستراو ببه‌خشیت، هه‌ربۆیه هه‌ندیک به‌ راوه‌ستانی (لازم) و هه‌ندیک به‌راوه‌ستانی (واجب) ناوی ده‌بن، ئه‌م جۆره‌ راوه‌ستانه (التام المقيد) واته ته‌واوی مه‌رج بۆدانراوی پیده‌وتریت.

نمونه: ﴿فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ﴾ یس ٧٦، راوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (قَوْلُهُمْ) پئویسته چونکه گەر بدریته‌ ده‌م وشه‌ی پاش خوئیه‌وه ﴿إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ یس ٧٦، گومان دروست ده‌کات ئه‌م دوایین برگه‌یه‌وته‌ی بباه‌وه‌ران بیټ، خوئیشی وانیه، یان راوه‌ستان له‌سه‌ر وشه‌ی (يَسْمَعُونَ) له‌ئایه‌تی ﴿إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ﴾ الأنعام ٣٦ پئویسته، چونکه گەر بدریته‌ به‌ده‌م برگه‌ی پاش خوئیه‌وه گومان دروست ده‌کات که‌مردوه‌کانیش وه‌کو زیندووه‌کان به‌شدارن له‌گوپرایه‌لی.

حوکمی: پئویسته له‌سه‌ری راوه‌ستیت و، له‌پاش خوئیه‌وه ده‌ست پیبکه‌یت، هه‌ربۆیه ناوانراوه به‌ راوه‌ستانی (اللازم).

^{١١٩} بروانه: الإضاعة في أصول القراءة / ٥١، به‌ وه‌رگرتن له‌ المرید في علم التجويد / ٢٠٦ - ٢٠٨ .

نیشانه‌که‌ی: میمیک‌ی ناسویی بو داده‌نریت به م شیوه‌یه (م).

جۆری دووهم: ئه‌وه‌یه جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت، به‌واتایه‌کی تر، ده‌توانیت به‌ده‌م بپه‌گه‌ی دوا‌ی خۆیه‌وه بیخوینیته‌وه مادام واتاکه‌ی ناگۆریت، هه‌ندی‌کیش له‌زانایان به‌م راوه‌ستانه ده‌لین: ته‌واوی په‌ها (التام المطلق).

هۆی ناوانی: چونکه وته‌که له‌و شوینهدا ته‌واو ده‌بیت و، پێیوستی نابیت به‌ پاش خۆی، نه‌ له‌پرووی وشه‌و، نه‌ له‌پرووی واتا، زۆرجاریش ئه‌م جۆره راوه‌ستانه له‌ کۆتایی ئایه‌ته‌کان و له‌ کۆتایی به‌سه‌رهاته‌کاندا دروست ده‌بیت، یان له‌کۆتایی حوکمیکی دیاریکراو، له‌وانه‌شه له‌ ناوه‌راستی ئایه‌ت یان سه‌ره‌تای بیت.

نمونه: ئه‌م جۆره راوه‌ستانه نمونه‌کانی به‌چوار شیواز دین:

شیوازی یه‌که‌م: له‌سه‌ر ئایه‌ته‌کان، وه‌کو ﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ البقرة، ۵، که ئه‌وه کۆتایی ئه‌و ئایه‌تانه‌یه په‌یوه‌ندی‌دارن به‌حالی ئیماندارانه‌وه، له‌پاش ئه‌وه‌ش باسی بارودۆخی بی باوه‌ران ده‌کات.

شیوازی دووهم: له‌پیش کۆتایی ئایه‌ته‌که ده‌بیت، وه‌کو فه‌رمووده‌ی خوا‌ی گه‌وره ﴿الَّذِينَ يَبْلُغُونَ رَسُولَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ﴾ الأحزاب، ۳۹، ئه‌مه‌ش کۆتایی ستایش کردنی پیغه‌مبه‌رانه، له‌پاش ئه‌وه ده‌فه‌رمووت ﴿وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾.

شیوازی سێیه‌م: له‌ ناوه‌راستی ئایه‌ته‌ وه‌کو خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رمووت: ﴿لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي﴾ الفرقان، ۲۹، ئه‌مه‌ کۆتایی قسه‌ی که‌سی سه‌تمکاره، پاشان خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رمووت: ﴿وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا﴾ الفرقان، ۲۹.

شیوازی چواره‌م: له‌سه‌ره‌تای ئایه‌ته‌ته‌کان، وه‌کو خوا‌ی گه‌وره ده‌فه‌رمووت: ﴿وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ﴾ وَاللَّيْلِ ﴿الصافات ۱۳۷-۱۳۸، ئه‌مه‌ کۆتایی واتاکه‌یه ئه‌گه‌ر چی (مُصْبِحِينَ) کۆتایی ئایه‌ته‌که‌یه.

حوکمی: جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت و، له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت، راوه‌ستانیش له‌سه‌ری له‌پیشتره تا‌کو به‌رده‌وام بوون.

نیشانه‌کانی: دانانی وشه‌ی (قلی) له‌سه‌ر پیته‌که‌ که وتمان جوانتره له‌سه‌ری راوه‌ستیت.

سود: وشه ی (قلى) کورتکراوه ی ئەم بېرگه یه (الوقف اولی من الوصل) واته: ږاوهستان پېشتره له بېرده وام بوون^{۱۲۰}.

به شی دووهم: ږاوهستانی (الكافي).

پېناسه که ی: واته ږاوهستان له سهر واتایه کی ته و او له خویدا، به لام په یوه ندى ماوه به واتای پاش خو یه وه نه ک له ږووی وشه و ئیعرابه وه.

نمونه: ږاوهستان له سهر ئایه تی ﴿الَّذِينَ هُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾، البقرة ۶ و، دهستی پکردن به ئایه تی ﴿حَسَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمُ﴾ البقرة ۷، کۆتایی ئایه ته که واتایه کی ته و او ه هیچ په یوه ندى کی وشه یی یان ئیعرابی به پاش خو یه وه نه ماوه، به لام له ږووی واتاو په یوه ندى پیکه وه ماوه، چونکه هر دوو ئایه ته که باس له بارودوخی بى باوه ږان ده که ن.

حوکمی: جوانتره له سهری ږاوهستیت و له پاش خو یه وه ده ست پى بکه یت، وه کو ږاوهستانی ته و او، به لام ږاوهستان له سهر (وقف تام) جوانتره.

هوی ناوانی: چونکه پيوستیت نابیت به واتای پاش خو ی، ئەمیش زورتین جوړی ږاوهستانه له قورئاندا هاتبیت^{۱۲۱}.

نیشانه ی: پیتی (ع) له سهر ئه و وشه داده نریت وه کو ﴿لَا تَقْتُلُوا الصَّيِّدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ﴾ المائدة ۹۵.

به پى وتی (ابن الجزري) له کتیبی (النشر في القراءات العشر ج ۱/۳۲۰) ږاوهستانی کافی هه مووی وه کو یه ک نین، به لکو هه ندى کیان له هه ندى کیان شیاو ترن، وه کو:

﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ البقرة ۱۰، ئەمه (کافي) ه.

﴿فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا﴾ البقرة ۱۰، ئەمه (کافي) تره.

﴿بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ البقرة ۱۰، له هه ردوویان (کافي) تره.

به شی سییه م: ږاوهستانی جوان (الوقف الحسن).

پېناسه که ی: ږاوهستانه له سهر واتایه کی ته و او له خویدا، به لام په یوه ندى داره به پاش خو یه وه له ږووی وشه و واتاو ه.

^{۱۲۰} ږوانه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ۱۵۴-۱۵۵ به وهرگرتن له کتیبی / غاية المرید في علم التجويد / ۲۰۹-۲۱۰.

^{۱۲۱} ږوانه: العميد في علم التجويد / ۱۸۵ به وهرگرتن له کتیبی / غاية المرید في علم التجويد ۲۱۰-۲۱۱.

هزی ناوانی: چونکه سوودی ئه‌وهی هه‌یه پاره‌ستان له‌سه‌ری کاریکی جوان و گونجاوه.
جۆره‌کانی:

یه‌که‌م: له‌ناو ئایه‌ته‌که‌دا بیټ، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر فه‌رمووده‌ی خوی گه‌وره: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الْفَاتِحَةِ﴾، یان له‌سه‌ر ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الْفَاتِحَةِ﴾، ئه‌وه واتایه‌کی ته‌واوه، به‌لام له‌هه‌ردوو پروه‌که‌وه په‌یوه‌ندی به‌پاش خۆیه‌وه ماوه.

هوکمی: ده‌گونجیټ له‌سه‌ر ئه‌و وشه پاره‌ستیت و، ناگونجیټ له‌پاش خۆیه‌وه خویندنه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت، چونکه په‌یوه‌ندی نیوانیان به‌هێزه.

دووه‌م: سه‌ری ئایه‌ت بیټ، ئه‌وه‌ش دوو شیوانی هه‌یه:

یه‌که‌م: پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که هه‌یچ گومانی واتای نه‌ویستراو دروست نه‌کات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ یان له‌سه‌ر ﴿لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ﴾ البقرة ۱۸۹، یان له‌سه‌ر ﴿يَا أَيُّهَا الْمَزْمَلُ﴾ المزمل ۱ ئه‌مه‌ش به‌پێی شاره‌زایانی ئه‌م زانسته وه‌کو: (السجاوندي) و، دانه‌ری کتیبی (الخلاصة) و، که‌سانی تر: جوانتره له‌سه‌ری پاره‌ستیت و، باش نیه له‌پاش خۆیه‌وه ده‌ست پێبکه‌یت^{۱۲۲}...

دووه‌م: ئه‌وه‌یه پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌ته‌که گومانی واتایه‌کی نه‌خوازاو دروست بکات، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر ﴿قَوْلٍ لِلْمُصَلِّينَ﴾ الماعون ۴، ئه‌مه‌ش به‌پێی بۆچوونی (ابن الجزري) و، زۆریک له‌زانایانی تر، دروست نیه له‌سه‌ری پاره‌ستیت، به‌لکو پێویسته له‌گه‌ڵ پاشی خۆیدا پێکه‌وه بخوینریته‌وه، چونکه نوێزگه‌ران ناویکی ستایشکراوه، بۆیه نه‌گونجاوه گوئیگر واتای بگات وه‌یل بۆ ئه‌وانه، ئه‌وانه‌ی له‌سه‌ر ئه‌م رێپه‌وه‌ن پێیان وایه پاره‌ستان له‌سه‌ر ئه‌م ئایه‌ته پاره‌ستانیکی ناشیرینه (وقف قبیح).

تیبینی: له‌وانه‌یه پاره‌ستان جوان بیټ، به‌لام ده‌ستپێکردن له‌پاش خۆیه‌وه ناشیرین بیټ وه‌کو: ﴿يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ الْمُتَحَنِّنَ﴾، پاره‌ستان جوانه له‌سه‌ری، به‌لام ده‌ست پێکردن له‌دوای ئه‌وه‌وه ناشیرینه ﴿وَإِيَّاكُمْ أَنْ تُمُنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ﴾، چونکه ئه‌وه واتای هۆشداری له‌ئیمان هێنان به‌خوا ده‌گه‌یه‌نی.

به‌شی چواهم: پاره‌ستانی ناشیرین (القبیح).

^{۱۲۲} بره‌وه: نهاية القول المفيد في علم التجويد / ۱۶۱، به‌وه‌رگرتن له‌کتیبی / غاية المرید في علم التجويد / ۲۱۲.

پیناسە‌ی: پاره‌ستان له‌سه‌ر واتایه‌ک ته‌واو نه‌بووبیت خۆی له‌خۆیدا، واتایه‌کی راستیشی نه‌گه‌یاندبیت، به‌هۆی توندی په‌یوه‌ندیه‌که‌ی له‌گه‌ل پاش خۆیدا.

هۆی ناوانی: چونکه‌ پاره‌ستان له‌و جیگه‌یه‌دا واتا ناگه‌یه‌نیت، بۆیه‌ خۆینه‌ر بۆی نیه‌ به‌ئه‌نقەست له‌سه‌ری پاره‌ستیت مه‌گه‌ر بۆ پێویستی‌ه‌کی ناچارى.

پاره‌ستانی ناشیرین دوو جۆرن:

جۆری یه‌که‌م: پاره‌ستان له‌سه‌ر بره‌گه‌یه‌ک که‌ واتا نه‌به‌خشیت، وه‌ک: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾، پاره‌ستان له‌و جیگه‌یه‌دا ناشیرینه‌ چونکه‌ نازانریت به‌ناوی کى.

جۆری دووه‌م: پاره‌ستان له‌سه‌ر وشه‌یه‌ک گومانی واتایی دروست بکات که‌ خواى گه‌وره‌ ئه‌وه‌ی نه‌ویستبیت، وه‌کو پاره‌ستان له‌سه‌ر ئایه‌تى ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي﴾ البقرة ۲۶ یان ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ﴾ الإسراء ۵۴، یان ﴿لَا تَقْرُبُوا الصَّلَاةَ﴾ النساء ۴۳، ئەم جۆره‌ پاره‌ستانانه‌ زۆر ناشیرینه‌، ئەگه‌ریش به‌ ئاره‌زووی خۆی پاره‌ستیت و، مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ بیت، ئەو کاره‌ له‌ بیاوه‌په‌وه‌ سه‌ر ده‌ر ده‌کات په‌نابه‌خوا، به‌لام ئەگه‌ر به‌ناچارى پاره‌ستا با بگه‌ریته‌وه‌ و، پیکه‌وه‌ ئایه‌ته‌کان بخوینیته‌وه‌، بۆ ئه‌وه‌ی واتاکان پوون ببه‌وه‌.

تاكو ئیره‌ باسی جۆره‌کانی پاره‌ستان له‌ قورئان ته‌واو بوو^{۱۲۲}، ئیستاش باسی ده‌ستپیکردن (الإبتداء) ده‌که‌ین.

پیناسە‌ی (الإبتداء):

له‌زمانه‌وانیدا واته‌: ده‌ستپیکردن.

له‌زاراوه‌دا واته‌: ده‌ستپیکردنی قورئان خویندن، ئیتر ئایا له‌پاش برینی خویندن بیت و جاریکى تر گه‌رابیته‌وه‌، یان له‌پاش پاره‌ستان بیت. به‌لام ئەگه‌ر له‌پاش برینی خویندن بیت پێویسته‌ په‌چاوی حوکمه‌کانی (استعاذة) و (بسملة) بکات له‌کاتی ده‌ستپیکردندا، به‌لام ئەگه‌ر له‌پاش پاره‌ستان بیت پێویست به‌وه‌ ناکات چونکه‌ پاره‌ستانه‌که‌ بۆ پشوو دان و هه‌ناسه‌دان بووه‌.

له‌ کتیبی (النشر في القراءات العشر) پیشه‌وا (إبن الجزري) ده‌فه‌رمویت:

ده‌ست پیکردن هه‌میشه‌ به‌ ویست و ئاره‌زووه‌، به‌پێچه‌وانه‌ی پاره‌ستانه‌وه‌ که‌ له‌وانه‌یه‌ به‌ناچارى بیت، بۆیه‌ دروست نیه‌ ده‌ستپیکردن به‌ واتایه‌کی ته‌واو و قسه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆه‌ نه‌بیت، ده‌ستپیکردنیش دوو جۆره‌:

^{۱۲۲} بروانه: غاية المرید فی علم التجويد / عطية قابل نصر / ۲۱۰-۲۱۴.

۱. دەستپیکردنی جوان.

۲. دەستپیکردنی ناشیرین.

یه‌که‌م: دەکریت له‌هەر ئایه‌تیکه‌وه که واتایه‌کی پوون و ئاشکرای هه‌بیت دەست بکه‌یت به‌قورئان خویندن، نمونه‌ی ئەم جووره‌ش زۆره.

دووه‌م: دەستپیکردن به‌قسه‌یه‌ک واتاکه بشیوینیت، یان بیگوریت، ئەمه‌ش دابه‌ش دەبن بۆ چەند جووریک، نمونه:

دەست پیکردن به ﴿أَبِي لَهَبٍ وَنَبِّ الْمَسْدِ﴾، دەستپیکردنی ناشیرینه چونکه واتاکه داده‌پریت، به‌لام دەستپیکردن به (ید الله مغلوله) ناشیرین تره، یان دەستپیکردن به ﴿عُزْبِرَ ابْنُ اللَّهِ﴾ التوبة ۳۰، یان ﴿وَأَيُّكُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْمَمْتَحَنَةَ﴾، یان ﴿لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي﴾ یس ۲۲، زۆتر ناشیرینه، بۆیه پیویسته خوینەر خۆی له‌و جووره دەستپیکردنانه بپاریزیت. به‌م شیوه‌یه‌ش باسه‌کانی ئەم بابەتەمان ته‌واو بوو، جگه‌له‌ دوو پیناسه‌ی گرنگ که بریتین له: (السکت) و (القطع).

پیناسه‌ی بێده‌نگی (السکت):

له‌زمانه‌وانیدا واته: لیکترازانی نێوان دوو ئاواز به‌بی هه‌ناسه‌دان.

له‌زاراوه‌دا واته: بێده‌نگی بۆ ماوه‌یه‌ک که‌متر له‌ماوه‌ی پاره‌ستان (وقف) به‌بی هه‌ناسه‌دان به‌مه‌به‌ستی به‌رده‌وام بوون له‌خویندنه‌وه.

تیبینه‌کی گرنگ:

مامۆستا (محمود خلیل الحصري) له‌کتیبی (أحكام التلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۶۱، ده‌گێڕێته‌وه که (ابن الجزري) فه‌رموویه‌تی: بێده‌نگی ته‌نها په‌یوه‌سته به (سماع) هوه، واته: به‌پێی ریواته له‌ پیغه‌مبەر (ﷺ) یان له‌ هاوه‌لانی که پیمان گه‌شیتبیت، بۆیه بێده‌نگی دروست نیه له‌شوینیکدا نه‌بیت که ریوایه‌تی راستی له‌سه‌ر هاتبیت^{۱۲۴}.

جیکه‌کانی بێده‌نگی له‌قورئاندا:

یه‌که‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (عِوَجًا) له‌ ئایه‌تی ﴿وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۝ قِيمًا﴾ الکهف ۱، هۆکاری بێده‌نگیش لێره‌دا پوونکردنه‌وه‌ی واتاکه‌یه، بۆئه‌وه‌ی که‌س گومانی بۆ دروست نه‌بیت (قِيمًا) واته: راست، وه‌سف بێت بۆ (عِوَجًا) واته: لار، به‌لکو (قِيمًا) ستایشه بۆ قورئان.

^{۱۲۴} بپوانه: احکام التلاوة القرآن الكريم / ۲۶۱، به‌وه‌رگرتن له‌اللغة البدرية / ۸۸.

دووه‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (مرقدنا) له‌ئایه‌تی ﴿قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا﴾ یس ۵۲، هوکاری بیده‌نگی لی‌رده‌ا ئه‌وه‌یه بزانی‌ی که وشه‌ی (هَذَا) ته‌واوکه‌ری قسه‌ی بی‌باوه‌ران نیه‌.

سییه‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (مَنْ) له‌ ئایه‌تی ﴿وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ﴾ القیامة ۲۷.

چواره‌م: له‌سه‌ر وشه‌ی (بَلْ) له‌ئایه‌تی ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمُ﴾ المطففين ۱۴، هوکاری بیده‌نگی له‌هردوو جینگه‌ی سییه‌م و چواره‌م له‌ قورئاندا ئه‌وه‌یه گومان دروست نه‌بی‌ت بۆ خویننه‌ر که (مَنْ رَاقٍ) و (بَلْ رَانَ) تیه‌ه‌لکیشن و به‌ (مَرَّاقٍ) و (بَرَّانٍ) بیخویننه‌وه‌.

پینجه‌م: پیتی (هـ) له‌سه‌ر وشه‌ی (مَالِيَهُ) له‌ ئایه‌تی ﴿مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهُ ۖ ۱/۲ هَلْكَ﴾ الحاقه ۲۸، به‌لام ئه‌م ئایه‌ته به‌ دوو شیوه ده‌خویننه‌وه، بیده‌نگی یه‌کی‌یانه، دروستیشه به‌ ئاشکراکردن (أظهار) بخویننه‌وه، هه‌روه‌ها دروستیشه به‌بی بیده‌نگی (عدم سکت) بخویننه‌وه ئه‌وکاته‌ش تیه‌ه‌لکیشن ده‌کریت، چونکه دوو پیتی هاوشیوه‌ن، بویه به‌ (مَالِيَهُ) ده‌خویننه‌وه.

شه‌شه‌م: (عَلِيمٌ) له‌ کۆتایی سوره‌تی (الأنفال) له‌ ئایه‌تی ﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ ۷۵، له‌کاتی‌کدا له‌گه‌ل سوره‌تی (التوبة) بخویننه‌وه، ئه‌وه‌ش یه‌کی‌که له‌ سی شیوازی خویندنه‌وه که دروسته پیتی بخویننه‌وه:

۱. به‌شیوازی هه‌لگیرانه‌وه (قلب) واته‌ (علیم‌برآءه...).

۲. راوه‌ستان (الوقف) واته‌: راوه‌ستان له‌ کۆتایی سوره‌تی (الأنفال) و، هه‌ناسه دان و پاشان ده‌ستپیکردن به‌ سوره‌تی (التوبة).

۳. بیده‌نگی (السکت) واته‌: به‌بی هه‌ناسه‌دان، که ماوه‌یه‌کی کورت‌تره له‌ (وقف).

پیناسه‌ی (القطع):

له‌زمانه‌وانیدا واته‌: برین ولا‌بردن.

له‌زاراوه‌دا واته‌: برینی خویندنه‌وه به‌یه‌کجاری و پۆشتنه‌ناو حاله‌تیکی تره‌وه، واته‌: ئه‌گه‌ر بگه‌ریته‌وه بۆ خویندنه‌وه به‌ (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ده‌گه‌ریته‌وه، برینیش ته‌نها له‌کۆتایی ئایه‌ته‌کاندا دروسته، (ابن الجزري) له‌ (عبدالله بن أبي الهذيل) که یه‌کی‌که له‌سه‌رانی تابییه‌کان ده‌گیریته‌وه که **فه‌رموویه‌تی:** "ئه‌گه‌ر که سیکتان ئایه‌تیکی ده‌خونید با نه‌یبریت، تاکو ته‌واوی ده‌کات" هه‌روه‌ها لی‌ی ده‌گیرنه‌وه که **فه‌رموویه‌تی:** "هاوه‌لان چه‌زیان نه‌ده‌کرد له‌ناوه‌پاستی ئایه‌تدا راوه‌ستی پیش ته‌واو کردنی هه‌موو

ئايه ته كه " ئه مه ش به لگه يه بو ئه وهى كه س بوى نيه له هه ر شوينىكى ئايه تدا راوه ستيت له نويز بيت يان له ده ره وهى نويز، تاكو ئايه ته كه ته واو نه كات ^{۱۲۰}.

بابه تى چراو و پيك گه يشتوو
(المقطوع والموصول)

.۹۱

^{۱۲۰} بېروانه: احكام تلاوة ال

یه کیک له پیوستیه گرنه‌گه‌کانی خوینه‌ری قورئان ئه‌وه‌یه پچراو و پیک‌گه‌یشتوو له ئایه‌ته‌کاندا بزانیته، واته: له‌سه‌ر کامیان دروسته‌ راوه‌ستیت و له‌سه‌ر کامیان دروست نیه.

ئه‌م باب‌ته‌ش ده‌بیته سی به‌شه‌وه:

به‌شی یه‌که‌م: پیوسته‌ پیکه‌وه بخوینریته‌وه.

به‌شی دووه‌م: پیوسته‌ به‌ پچراوی بخوینریته‌وه.

به‌شی سییه‌م: جیاوازی له‌سه‌ره. زانایان به (واجب) یان داناوه له‌سه‌ر خوینه‌ری لیها‌تووی قورئان له‌م باب‌ته‌ شاره‌زابیته، چونکه‌ هه‌ر وشه‌یه‌ک برآو بیته له‌ وشه‌کانی تر، دروسته‌ خوینه‌ر له‌سه‌ری راوه‌ستیت به‌مه‌به‌ستی فیربوون، یان تا‌قیکردنه‌وه، یان هه‌ناسه‌ کورتی و، هۆکاری له‌م شیوه، به‌لام ئه‌گه‌ر له‌گه‌ل وشه‌ی پاش خوی پیک‌گه‌یشتیبیتن دروست نیه‌ راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی دووه‌م نه‌بیته، خو ئه‌گه‌ر جیاوازی له‌سه‌ر هه‌بیته له‌نیوان زانایاندا ئه‌وا دروسته‌ خوینه‌ر راوه‌ستیت له‌سه‌ر وشه‌ی یه‌که‌م و دووه‌میش.

باسه‌کانی پچراو و پیک‌گه‌یشتو
(المقطوع والموصول)

فِي مُصْحَفِ الْإِمَامِ فِيمَا قَدْ أَتَى
١٢٦

٧٩. وَأَعْرِفْ لِمَقْطُوعٍ وَمَوْصُولٍ وَتَا

پیشه وا (ابن الجزري) پوو ده کاته خوینه ری قورئان و پیی ده لیئت: ئە ی خوینه ری قورئان، زانا و شاره زابه به وشه پچراو و پیک گه یشتوو ده کانی قورئانی پیروز، ئە وهش بزانه که پچراو له پیشتره چونکه ئە وه بنچینه یه، ههروه ها پیویسته شاره زاییت هه بیئت ده باره ی پیتی (ت)

١٢٦ مه بهستی له موسحه فه کانی ئیمامی عوسمانه که فه رمانی کرد به نووسینه وه یان پاش ئە وهی ناکۆکی خه لکی بینی له شیوازی خویندنه وهی قورئان، پیشتره ابوبکر قورئانی کۆکرد بوویه وه، له لای (حفصة) ی دایکی ئیمانداران داینا بوو (رضی الله عنه)، نووسینه وهی قورئان که سانیک پیی هه لسان له قوره یش به سه رۆکایه تی (زید بن ثابت) (رضی الله عنه)، له شیوازی رینووسی قورئان لیژنه که ئە وه یان په چاو ده کرد ئە وهی زیاتر له خویندنه وه یه کی تیدا بیئت به شیوازی بنووسریت ئە وه خویندنه وان هه لبرگریت، نوخته و جووله شیان بو پیته کان نه ده کرد، بو نمونه: ﴿ قَتَبْنَا أَنْ نَصِيْبُوا قَوْمًا جَهَالَةً ﴾ الحجرات ٦، به م شیوه (سسر) یان نووسیوه، بویه ده کریت به (فتبتوا) ش بخوینریته وه، وه کو پیشه وایان (حمزة) و (الکسائي) و (خلف العاشر) ده یخویننه وه، ههروه ها ده کریت به (فتبینوا) ش بخوینریته وه، وه کو پیشه وایانی تر ده یخویننه وه، به لام کاتیک ده یان بینی شیوازی وشه یه ک ناکریت به شیوه یه ک بنووسریت که دوو خویندنه وه هه لبرگریت، له موسحه فیکدا به شیوه یه ک ده یان نووسی به پیی خویندنه وه یه ک، له موسحه فیکدی تریشدا به شیوه یه کی تر ده یان نووسی به پیی خویندنه وه یه کی تر، بو نمونه (تجری تحتها الأنهار) له موسحه فی مه ککه به (تجری من تحتها الأنهار) نووسیان به زیاد کردنی وشه ی (من)، ئە وهش خویندنه وهی (ابن کثیر المکی) یه، له پاش نووسینه وهی موسحه فه کان ئیمامی عوسمان (رضی الله عنه) فه رمانی کرد به ناردنیان بو شاره ناوداره کان وه کو: (بصرة)، (کوفة)، (شام)، (مکه) موسحه فیکیشی له لای خۆی به جیهیشت که به (المصحف الامام) ناسراوه یه کی کیشی بو خه لکی مه دینه ته رخان کرد، له گه ل هه موو موسحه فیکیشدا هاوه لیکی نارد بو خویندنه وه و فیرکردنی خه لکی، بویه فه رمانی کرد به (زید بن ثابت) به موسحه فی مه دینه قورئان بخوینیت وه (عبدالله بن السائب) ی نارد بو مه ککه و، (المغیره بن ابي شهاب المخزومي) نارد بو شام و، (أبو عبدالرحمن السلمي) و (عامر بن عبد القيس) بو به سره، به م شیوه یه ش هه موو ناوچه یه ک به موسحه فی خۆی قورئانی ده خویند، ئوممه تی ئیسلامیش یه ک دهنگن له سه ر پاستی ئە وه شیوازه رینووسانه ی که قورئانیان پیینووسراوه ته وه.

پروانه: أحكام تلاوة القرآن الكريم/٢٦١.

له کاتیکدا ژیردار بیت، یان به شیوازی (۴) کی کوتایی بنوسریت له قورئاندا، نمونه کی (مقطع) وهکو: ﴿فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ﴾ الأنبياء ۸۷ و، (موصول) وهکو: ﴿أَلَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ﴾ القيامة ۳.

۸۰. فَاقْطَعْ بَعْشَرَ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا مَعَ مَلْجَأٍ وَلَا إِلَهَ إِلَّا

۸۱. وَتَعْبُدُوا يَا سَيِّدِنَا ثَانِي هُودَ لَا يُشْرِكُنْ تَشْرِكُ يَدْخُلْنَ تَعْلُوا عَلَى

۸۲. أَنْ لَا يَقُولُوا لَا أَقُولُ إِنَّ مَا بِالرَّعْدِ وَالْمَفْتُوحِ صِلُ وَعَنْ مَا

(فَاقْطَعْ بَعْشَرَ كَلِمَاتٍ أَنْ لَا) فهرماني کردوه به پچرانی (ان) له (لا) له (۱۰) جیگه کی

قورئاندا.

۱. له گهل وشه کی (مَلْجَأً) له نایه تی ﴿وَضَنُوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ﴾ التوبة ۱۱۸.

۲. له گهل وشه کی (وَلَا إِلَهَ إِلَّا) له نایه تی ﴿وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ هود ۱۴.

۳. له گهل وشه کی (تَعْبُدُوا) له سورته کی (يَا سَيِّدِنَا) له نایه تی: ﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾ ۶۰.

۴. له نایه تی ﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ الْيَوْمِ﴾ هود ۲۶، بویه ش فهرموی

(ثَانِي هُودَ) له بهر جیا کردنه وهی له جیگه کی به که م ﴿أَلَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ

وَبَشِيرٌ﴾ هود ۲.

۵. له گهل وشه کی (يُشْرِكُنْ) له نایه تی ﴿يُبَايِعُكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكَ بِاللَّهِ شَيْئًا﴾ الممتحنة ۱۲.

۶. له گهل وشه کی (تَشْرِكُ) له نایه تی ﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي

شَيْئًا﴾ الحج ۲۶.

۷. له گهل وشه کی (يَدْخُلْنَ) له نایه تی ﴿أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ﴾ القلم ۲۴.

۸. له گهل وشه کی (لَا تَعْلُوا عَلَى) له نایه تی ﴿وَأَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ﴾ الدخان ۱۹.

۹. له (أَنْ لَا يَقُولُوا) له نایه تی ﴿أَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ﴾ الأعراف ۱۶۹.

۱۰. له (لَا أَقُولَ) له نایه تی ﴿حَقِيقٌ عَلَيَّ أَنْ لَا أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ﴾ الأعراف ۱۰۵.

سود: جیاوازی ههیه سه بارهت به پچرانی (أَنْ لَا) له نایه تی ﴿فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ﴾ الأنبياء ۸۷، پچرانیشی له پیشتره .

(إِنَّ مَا بِالرَّعْدِ) فهرمانه به پچرانی (ان) له گهل (م) له یهك جیگه دا، له نایه تی ﴿وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعْدُهُمْ أَوْ تُوفِّيَنَّكَ﴾ الرعد ۴۰.

(وَالْمُفْتُوْحُ صِل) فهرمانه به پیک گه یاندنی (أَنْ) له گهل (ما) هه رجوئیک هاتبیت، بهم شیوهیه (أَمَا).

۸۳. نُهُوا اقْطَعُوا مِنْ مَّا بَرُّومٍ وَالتِّسَا خُلْفُ الْمُنَافِقِينَ أَمْ مَنْ أَسَّسَا

۸۴. فَصَلَّتِ التِّسَا وَذِيحٍ حَيْثُ مَّا وَأَنْ لِمِ الْمَفْتُوْحِ كَسْرُ إِنَّ مَّا

۸۵. لِانْعَامِ وَالْمَفْتُوْحِ يَدْعُونَ مَعَا وَخُلْفُ الْاِنْفَالِ وَنَحْلٍ وَقَعَا

(عَنْ مَّا نُهُوا) واته: (عن) له (ما) بیچرینن ته نها له یهك له نایه تی ﴿فَلَمَّا عَمَّوْا عَنْ مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ﴾ الأعراف ۱۶۶.

(اقْطَعُوا مِنْ... الْمُنَافِقِينَ) واته: (من) له (ما) بیچرینن له دوو جیگه قورئان به بی جیاوازی و ناكوكی:

یه كه م: له نایه تی ﴿هَلْ لَكُمْ مِنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ﴾ الروم ۲۸.

دووه م: له نایه تی ﴿فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَيِّاتِكُمْ﴾ النساء ۲۵.

ئاماژه شی بو ئه م دوو جیگه یه كردووه (بروم و النساء)، له جیگه یه کی تریشدا ههیه به لام جیاوازی له سه ره له نایه تی ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ﴾ المنافقون ۱۰، پچراندنیشی له پیشتره .

(ام من... وذیح) واته: (ام) له (من) له چوار جیگه قورئاندا به بی جیاوازی له یه كتر بیچرینن:

۱. له نایه تی ﴿خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ﴾ التوبة ۱۰۹.

۲. له نایه تی ﴿خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ فصلت ۴۰.

۳. له نایه تی ﴿أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا﴾ النساء ۱۰۹.

۴. له نایه تی ﴿أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنْآ خَلَقْنَاھُمْ﴾ الصافات ۱۱.

ناماژەشی کردووہ بو جیگە‌کە‌ی سورەتی (الصافات) بە (وَدِّحْ) بە‌هۆی بە‌سەر‌هاتی سەر‌برینی (اسماعیل) لە‌و سورەتە‌دا.

(حَيْثُ مَا) واتە: (حیث) لە (ما) لە‌هەر شوینیکی‌دا هات لە‌ قورئاندا بیچرینن، تە‌نہا لە‌ دوو جیگە‌شدا هاتووہ لە‌ قورئاندا:

یە‌کە‌م: ﴿وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوْھِکُمْ شَطْرَهُ وَاِنَّ الَّذِیْنَ﴾ البقرة ۱۴۴.

دووہم: ﴿وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوْھِکُمْ شَطْرَهُ لِمَا لَیْكُنَّ﴾ البقرة ۱۵۰.

(وَأَنَّ لِمَ الْمَفْتُوحِ كَسْرٌ) واتە: (أَنَّ) کە‌ هە‌مزە‌کە‌ی سە‌ری هە‌بیت لە‌ (لِم) لە‌هەر شوینیکی قورئاندا بیت بیچرینن.

(إِنَّ مَا الْأَنْعَامِ) واتە: (ان) لە‌ (ما) لە‌ یە‌ک جیگە‌ی قورئاندا لە‌ یە‌کتر بیچرینن، لە‌ نایه تی ﴿إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ﴾ الأنعام ۱۳۴، (وَالْمَفْتُوحِ يَدْعُونَ مَعًا) واتە: (أَنَّ مَا) لە‌ گە‌ل وشە‌ی یە‌دون لە‌ یە‌کتر بیچرینن لە‌ دوو جیگە‌دا:

یە‌کە‌م: لە‌ نایه تی ﴿وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ﴾ الحج ۶۲.

دووہم: لە‌ نایه تی ﴿وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ﴾ لقمان ۳۰.

(وَحُلْفُ الْأَنْفَالِ وَنَحْلٍ وَقَعًا) واتە: جیاوازی هە‌یە لە‌ دوو جیگە‌دا:

یە‌کە‌م: لە‌ نایه تی ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾ الأنفال ۴۱.

دووہم: لە‌ نایه تی ﴿إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ﴾ النحل ۹۵، پێک‌گە‌ یاندنیشیان لە‌ پێشترە .

تیبینیش دە‌کریت کە‌ جیگە‌ی کۆتایی تایبە‌تە‌ بە (إِنَّ مَا) نە‌ک (أَنَّ مَا) بە‌م شیوہ‌یە‌:

(إِنَّ مَا) لە‌ سورەتی الأنعام دا بە‌بێ جیاوازی دە‌پچریندریت، بە‌لام لە‌ سورەتی (النمل) دا ناکۆکی لە‌ سەرە و، پێک‌گە‌ یاندنی لە‌ پێشترە، (أَنَّ مَا) یش بە‌بێ جیاوازی دە‌پچریندریت، لە

سوره‌تی (الحج) و (لقمان)دا، له سوره‌تی (الأنفال)یش دا ناکوکی له‌سه‌ره‌و، پیک گه‌یاندنی له‌پیشتره. خوی گه‌وره‌ش زانتره.

تیبینی: له‌م چند دیره هونراوه‌یه‌دا، وشه‌ی (الأنعام) و (الأنفال) به (لنعام) و (لنفال) ده‌خوینریته‌وه.

۸۶. وَكُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَاخْتَلِفْ رُدُّوْا كَذَا قُلْ بِسْمَا وَالْوَصْلُ صِفْ

۸۷. خَلَفْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا فِي مَا اقْطَعَا أُوحِي أَفْضَمُّ اشْتَهَتْ يَبْلُوا مَعَا

۸۸. ثَانِي فَعَلَنْ وَقَعَتْ رُومٌ كَلَا تَنْزِيلُ شَعْرَاءٍ وَغَيْرَ ذِي صِلَا

(ابن الجزری) فه‌رمان ده‌کات به‌ پچراندنی (کَلِّ) له (مَا) له‌یه‌ک جیگه‌ی قورئاندا، به‌یه‌ک ده‌نگی زانایان، له‌ئایه‌تی ﴿وَأَتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ﴾ ابراهیم ۳۴، ناکوکیش هه‌یه‌سه‌بارت به‌ جیاکردنه‌وه‌ی (کَلِّ) له (مَا) له‌چوارجیگه‌دا^{۱۲۷}:

یه‌که‌م: له‌ئایه‌تی ﴿كُلِّ مَا رُدُّوْا إِلَى الْفِتْنَةِ﴾ النساء ۹۱.

دووهم: له‌ئایه‌تی ﴿كُلِّ مَا جَاءَ أُمَّةً رَسُوْلَهَا كَذِبُوْهُ﴾ المؤمنون ۴۴.

سییه‌م: له‌ئایه‌تی ﴿كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا﴾ الأعراف ۳۸.

چوارهم: له‌ئایه‌تی ﴿كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا﴾ الأعراف ۳۸، له‌جیگه‌ی یه‌که‌م و دووهم براندنه، به‌لام له‌جیگه‌ی سییه‌م و چوارهم پیک گه‌یاندنه، جگه له‌م جیگانه‌ش ئامارهمان پیکرد، هه‌مووی به‌یه‌ک ده‌نگی زانایان به‌پیک گه‌یاندن ده‌خوینریته‌وه.

فه‌رمان ده‌کات به‌پیک گه‌یاندنی (بُسِّ) له‌گه‌ل (مَا) به‌بی ناکوکی له‌دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: له‌ئایه‌تی ﴿بُسْمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا﴾ البقرة ۹۰، ئه‌وه جیگه‌ی یه‌که‌مه له‌سوره‌تی (البقرة).

^{۱۲۷} بروانه: (الفتح المجید) / للقمحاوی، (الدقائق المحکمة) و (أحكام تلاوة القرآن الکریم) لاپه‌ره / ۲۸۰، به‌وه‌رگرتن له‌اللمعة البدرية / ۹۲-۹۶.

دووه‌م: له‌ئايه‌تى ﴿ قَالَ بَسْمًا خَلَقْتُمُونِي مِنْ بَعْدِي ﴾ الأعراف ١٥٠، ئه‌وه‌ش له‌ وتى (إبن الجزري) (وَالْوَصْلُ صِفٌ خَلَقْتُمُونِي وَاشْتَرَوْا) ده‌رده‌که‌ويّت، باسى ئه‌وه‌شى کردووه‌ که له‌ ئايه‌تى ﴿ قُلْ بَسْمًا يَا مُرْكُمُ ﴾ البقرة ٩٣، ناکوکی له‌ سه‌ر هه‌يه چونکه فه‌رموويه‌تى: ﴿ كَذًا قُلْ بَسْمًا ﴾ به‌لام زياتر کار به پچراندن ده‌کريّت له‌م جيگه‌يانه‌دا، هه‌روه‌ها فه‌رمانى کردووه به پچراندنى (في) له (مَا) له (١١) جيگه‌دا به‌بى ناکوکی:

١. ﴿ قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ ﴾ الأنعام ١٤٥
٢. ﴿ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ ﴾ النور ١٤
٣. ﴿ وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴾ الأنبياء ١٠٢.
٤. ﴿ لَيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ﴾ المائدة ٤٨.
٥. ﴿ لَيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ ﴾ الأنعام ١٦٥.
٦. ﴿ فِي مَا فَعَلْنَا فِي أَنْفُسِنَا مِنْ مَّعْرُوفٍ ﴾ البقرة ٢٤٠، که‌ئه‌مه‌ش جيگه‌ى دووه‌مه له سورته‌ى (البقرة) و، (إبن الجزري) به (ثَانِي فَعَلْنَا) ئاماژه‌ى پيکر دووه.
٧. ﴿ وَنُنشِئُكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ الواقعة ٦١.
٨. ﴿ ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ ﴾ الروم ٢٨.
٩. ﴿ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾ الزمر ٣.
١٠. ﴿ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴾ الزمر ٤٦، تيبينى بکه چۆن ئاماژه‌ى کردووه بۆ هه‌ردووه جيگه‌که‌ى سورته‌ى (الزمر) به (كَلَّا تَنْزِيلُ).

۱۱. ﴿أَتُرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ﴾ الشعراء ۱۴۶، جگه له م جیگایانه‌ش پیکه‌وه ده‌خوینریته‌وه به‌بی ناکوکی، شه‌وش له فه‌رموده‌ی (ابن الجزري) (وَعِغِيرَ ذِي صَلَاةٍ) ده‌رده‌که‌ویت.

۸۹. فَأَيْنَمَا كَأَنَّحِلِّ صِلٍ وَمُخْتَلِفٍ فِي الشُّعْرَا الْأَحْزَابِ وَالنِّسَا وَصِيفُ

واته: وشه‌ی (فَأَيْنَمَا) له‌ه‌رکوییه‌ک هات له قورئاندا له‌گه‌ل پیته‌ی (ف) پیکیان بگه‌یه‌نه، وه‌کو چۆن (أَيْنَمَا) له‌سوره‌تی (النحل) پیکه‌ده‌گه‌یه‌نی.

که‌واته: وشه‌ی (أَيْنَمَا) له‌دوو جیگه‌ی قورئاندا دیت:

یه‌که‌م: ﴿فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾ البقرة ۱۱۵.

دووه‌م: ﴿أَيْنَمَا يُوجِّهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ﴾ النحل ۷۶.

(وَمُخْتَلِفٍ) واته: له‌سه‌ی جیگه‌ی ترده‌ناکوکی له‌سه‌ره.

یه‌که‌م: ﴿وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ﴾ الشعراء ۹۲.

دووه‌م: ﴿مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا تَقِفُوا أَخَذُوا﴾ الأحزاب ۶۱.

سه‌یه‌م: ﴿أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِككُمُ الْمَوْتُ﴾ النساء ۷۸.

پچراندنیسه‌ی له‌پیشتره له‌سوره‌تی (الشُّعْرَا) به‌لام پیکه‌گه‌یاندنیسه‌ی له‌پیشتره له‌ه‌ردوو

جیگه‌ی سوره‌تی (الأحزاب) و (النِّسَا) چونکه فه‌رموویه‌تی: (وَصِيفُ) واته: وه‌سف کراوه.

۹۰. وَصِلْ فَإِلْمُ هُودَ النَّبِجَعَلَا نَجْمَعُ كَيْلَا تَحْزَنُوا تَأْسُوا عَلَي

۹۱. حَجَّ عَلَيك حَرْجٍ وَقَطَعُهُمْ عَنُ مَنْ يَشَاءُ مَنْ تَوَلَّى يَوْمَ هُمْ

لیرده‌دا فه‌رمان ده‌کات به‌ پیکه‌گه‌یاندنی (ان) و (م) له‌یه‌ک جیگه‌دا.

له‌ئایه‌تی ﴿فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ﴾ هود ۱۴، هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردووه به

پیکه‌گه‌یاندنی (ان) له‌گه‌ل (ن) له‌دوو جیگه‌دا:

یه‌که‌م: ﴿بَلْ زَعَمْتُمْ أَنَّنِي جَعَلْتُ لَكُمْ مَوْعِدًا﴾ الكهف ۴۸.

دوو‌ه‌م: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنَّنِي جَمَعْتُ عِظَامَهُ﴾ القيامة ۳.

بۆ جیگه‌ی یه‌که‌م به (نَجْعَلَا) و بۆ جیگه‌ی دوو‌ه‌م (نَجْمَع) ئاماژه‌ی کردوو‌ه.

سوود: ماموستا (محمود خليل الحصري) باسی جیاوازی کردوو‌ه له ئایه‌تی ﴿أَنَّ لَنْ تُخْصَوْهُ﴾ المزمل ۲۰، که پچراندنی تئیدا له پیشتره، هه‌به‌وه‌ش کارده‌کریت، وادیاره رپیره‌وی (ابن الجزري) پچراندنی‌تی و، خوی گه‌وره‌ش زاناره.

هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردوو‌ه به پیک‌گه‌یاندنی (کَيْلًا) له چوار جیگه‌ی قورئاندا به‌بی ناکۆکی.

یه‌که‌م: ﴿لَكَيْلًا تَخَزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ﴾ ال عمران ۱۵۳.

دوو‌ه‌م: ﴿لَكَيْلًا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ﴾ الحديد ۲۳.

سئ‌یه‌م: ﴿لَكَيْلًا يَعْلَمُ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا﴾ الحج ۵.

چواره‌م: ﴿لَكَيْلًا يَكُونُ عَلَيْكَ حَرْجٌ﴾ الاحزاب ۵۰، که جیگه‌ی دوو‌ه‌مه تئیدا، له (۳) جیگه‌که‌ی تریش به‌بی جیاوازی له‌یه‌کتر پچراون، که بریتین له:

یه‌که‌م: ﴿لَكِي لَا يَعْلَمُ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا﴾ النحل ۷۰.

دوو‌ه‌م: ﴿لَكِي لَا يَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرْجٌ﴾ الاحزاب ۳۷، که جیگه‌ی یه‌که‌مه له سووره‌ته‌که.

سئ‌یه‌م: ﴿كِي لَا يَكُونُ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ﴾ الحشر ۷.

هه‌روه‌ها فه‌رمانی کردوو‌ه به پچراندنی (عَنْ) له (مَنْ) له دوو جیگه‌دا به‌بی جیاوازی:

یه‌که‌م: ﴿وَيَصْرِفُهُ عَن مَّن يَشَاءُ﴾ النور ۴۳.

دوو‌ه‌م: ﴿فَاعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا﴾ النجم ۲۹.

(عَنْ مَنْ) یش ته‌نها له‌م دوو جیگه‌ی قورئاندا هاتوون. پاشان فه‌رمانی کردوو‌ه به

پچراندنی (يَوْمَ) له (هُم) له دوو جیگه‌دا به‌بی ناکۆکی:

یه‌که‌م: ﴿يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَىٰ﴾ غافر ۱۶.

دووه‌م: ﴿يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ﴾ الذاریات ۱۳.

۹۲. وَمَالِ هَذَا الَّذِينَ هَؤُلَاءِ تَحِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ وَوَهْلًا

لیره‌دا ناگادارمان ده‌کاتوه که پیتی (ل) که له پاش (ما) دیت، به‌جیاکراوه‌یی ده‌نووسریت له چوار جیگه‌ی قورئاندا :

یه‌که‌م: ﴿وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ﴾ الفرقان ۷.

دووه‌م: ﴿وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ﴾ الكهف ۴۹.

سییه‌م: ﴿فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلِكِ مَهْطِعِينَ﴾ المعارج ۳۶.

چواره‌م: ﴿فَمَا لَهُؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا﴾ النساء ۷۸، ماموستا (محمود خليل الحصري) له (أحكام تلاوة القرآن) لاپه‌ره ۲۸۴ ده‌فه‌رمویت:

له و حاله‌ته‌شدا خوینهر بوی هه‌یه له‌سه‌ر پیتی (ما) یان (ل) راوه‌ستیت به‌هوی کورتی هه‌ناسه یان تا‌قیکردنه‌وه و شتی هاوشیوه، به‌لام دروست نیه له لامه‌که‌وه یان له (بهؤلاء) و (بالذی) ده‌ست پیبکات، به‌لکو پیویسته له (ما) ده‌ست پی بکات.

(تَحِينَ فِي الْإِمَامِ صَلِّ) واته: پیتی (ت) به پیتی (حین) بگه‌یه‌نه وه‌کو له‌م نایه‌ته‌دا

هاتووه: (ولات... مناص) وه‌کو: له موصحه‌فی (الإمام) ی عوسماندا هاتووه (ﷺ).

(ووهلاً) واته: به‌هله ده‌خوینریتته‌وه خاوه‌نی نه‌و وته‌یه، جیاوازی هه‌یه له‌سه‌ر پچراندن و پیک‌گه‌یاندنی (ت) له (حین) بۆچوونی راست و په‌سه‌ندیش نه‌وه‌یه له‌یه‌کتر جیا‌بکریته‌وه، واته: (لات) وشه‌یه‌که و (حین) وشه‌یه‌کی تره، بۆچوونیک‌ی تریش هه‌یه به‌لام ناپه‌سه‌نده، بریتیه له پیک‌گه‌یاندنی (ت) له‌گه‌ل (حین) له‌و حاله‌ته‌شدا ده‌بیته (ولا) (تحین) وه‌کو دوو وشه، نه‌م بۆچوونه‌شی کارپینه‌کراوه، به‌به‌لگه‌ی نه‌وه‌ی پیشه‌وا گه‌وره‌کانی خویندنه‌وه‌ی قورئان له‌سه‌ر وشه‌ی (ولات) له‌کاتی پیویستیدا راوه‌ستاون ئیتر چی به (ت) بیته یان به (ه)

له جياتی (ت) هېچ كه سيك له و پيشه و ايانه رانه و هستان له سهر (ولا) به بې (ت) ئه مه سه له ش شتی زوری له سهره، باسکراوه له کتیب و سهرچاوه کانی ته جویدا^{۱۲۸}.

۹۳. ووزنوهم وکالوهم صیل کذا من ال وها ویا لا تفصیل

له م دیره دا فه رمانی کردووه به پیک گه یاندنی (هم) له گه ل هردوو وشه ی (ووزنوهم) و (کالوهم) له نایه تی ﴿وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وُزْنُوهُمْ يُخْسِرُونَ﴾ المطففين ۳، ئه مه ش به کوده نگی زانایان، دروستیش نیه رپاوه ستان له سهر وشه ی (کالو) یان (وزنو) چونکه ئه وه وه کو رپاوه ستانه له سهر وشه ی (تفتموهم) له نایه تی (حیث تفتموهم).

(کذا من ال وها ویا لا تفصیل) لیره دا رپوونی ده کاته وه که دروست نیه (ال) له وشه ی دواى خوی جیابکریته وه وه کو: (المؤمنون، التقوی)، هه روه ها دروست نیه (ه) جیابکریته وه له م جوړه وشانه: (هاتم، هؤلاء) هه روه ها دروست نیه (ی) له م جوړه وشانه (یاها، یادم) جیابکریته وه.

سوود: (ان) له گه ل (لو) ته نها له چوار جیگه ی قورئاندا هاتووه:

یه که م: ﴿أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ﴾ الأعراف ۱۰۰.

دووه م: ﴿أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا﴾ الرعد ۳۱.

سییه م: ﴿أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ﴾ سبأ ۱۴.

چواره م: ﴿وَأَلَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا﴾ الجن ۱۶، له هه رسی جیگا کانی یه که م و دووه م و سییه مدا پچراون له یه کترو، له جیگه ی چواره میشدا جیاوازی له سهر هه یه^{۱۲۹}.

سوود: هه ندی وشه ی تر هه یه هه میشه پیکه وه ن و جیانا کرینه وه، که بریتین له:

۱. (من) له گه ل (ما) له هه رکوییه کدا بیت له قورئاندا.

۲. (من) له گه ل (ما) ی پرسیارکردندا وه کو: ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ﴾ الطارق ه.

^{۱۲۸} بپروانه: النشرج ۲، تقریب النشر/۸۱، اتحاف فضلاء البشر/۱۰۶. به وه رگرتن له الدرر البهیه ۲/۸۳.

^{۱۲۹} بپروانه: فتح المجید شرح کتاب العمید/۲۷۰، به وه رگرتن له اللمعة البدریه/۱۰۲.

۳. (إِلِ يَاسِينَ) له نایه تی ﴿سَلَامٌ عَلٰی اِلِ یَاسِیْنَ﴾ الصافات ۱۲۳، به جیا ده نووسریت به لام

راوهستان دروست نیه له سهر (ال).

۴. (نعما) ته نها له دوو جیگه ی قورئاندا هاتوو.

- ﴿اِنَّ بُدُوَ الصَّدَقَاتِ فَنِعْمًا هِيَ﴾ البقرة ۲۷۱.

- ﴿اِنَّ اللّٰهَ نِعْمًا یَعْظُمُ بِهٖ﴾ النساء ۵۸.

۵. مهما له نایه تی ﴿وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهٖ مِنْ آیَةٍ﴾ الاعراف ۱۳۲.

۶. (یوم) له گه ل (إذ) هه رچونیک بیئت.

۷. (حین) له گه ل (إذ) هه رچونیک بیئت.

۸. پییتی (ل) له گه ل (إذ) له (لن).

۹. (لأن) له گه ل (لا) له وشه ی (لئلا).

۱۰. (وی) له گه ل (کأن) له دوو جیگه ی یه ک نایه تدا له سوره تی (الفصص) ﴿وَيُكَاَنُ

لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ﴾ ۸۲.

۱۱. (بِنَوْمٍ) له نایه تی ﴿قَالَ بِنَوْمٍ لَا تَأْخُذُ﴾ طه ۹۴، به جیا کراوهیش هاتوو له نایه تی

{ قَالَ اِبْنُ اُمِّ اِنَّ الْقَوْمَ﴾ الاعراف ۱۵۰، هه ربویه ده کریت له سهر (ابن) راوهستیت له سوره تی

(الاعراف) و، دروست نیه راوهستیت له سهر ئه و پیته له سوره تی طه.

۱۲. (لولا) هه میشه به پیک گه یه نزروی هاتوو، واته راوهستان دروست نیه

له سهر وشه ی (لو)، هه روه ها له سهر وشه ی (لوما).

سوود: راوهستان له سهر وشه ی (ما) له نایه تی ﴿اَيَّا مَا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَاءُ

الْحُسْنٰی﴾ الإسراء ۱۱۰، هه روه ها راوهستان دروسته له سهر (ایا) به لام ده ستپیکردن دروست

نیه ته نها له سهر (ایا) هه نه بیئت^{۱۳۰}.

^{۱۳۰} بۆ زیاتر شاره زابون له م بابه ته پروانه:

بابه‌تی تائه‌کان

۹۴. وَرَحْمَتُ الرَّحْرِفِ بِالتَّاءِ زَبْرَهُ لِاعْرَافِ رُومٍ هُوْدٍ كَافِ الْبَقْرَةِ

(ابن الجزري) له‌م دپړی هونراوه‌که‌یدا ناگادارمان ده‌کاته‌وه که وشه‌ی (رَحْمَتُ) له

موصحه‌فی عوسماندا (ﷺ) له‌حه‌وت جیگه‌ی قورئاندا به‌پیتی (ت)ی کراوه‌نووسراوه‌:

یه‌که‌م: ﴿أَمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ﴾ الزخرف ۳۲.

دووه‌م: ﴿وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾ الزخرف ۳۲.

سپیه‌م: ﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ الأعراف ۵۶.

چواره‌م: ﴿فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ﴾ الروم ۵۰.

پینجه‌م: ﴿رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ هود ۷۳.

شه‌شه‌م: ﴿ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا﴾ مريم ۲.

حه‌وته‌م: ﴿أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ﴾ البقرة ۲۱۸.

سوود: (زَبْرَهُ) واته‌: نووسی، مه‌به‌ست له‌پیشه‌وا عوسمانه (ﷺ)، هه‌ر ئه‌ویش بوو له

به‌ش‌ی رابردوودا به‌ (في المصحف الإمام) ناماژه‌ی بۆ‌کرا.

- أحكام تلاوة القرآن الكريم / ۲۸۴.

- مختصر بلوغ الأمانة / ۲۳.

(الزبور) واته: نووسراو (ولقد كتبنا في الزبور)^{۱۳۱}.

۹۵. نِعْمَتَهَا ثَلَاثُ نَحْلٍ إِبْرَهْمَ مَعَا أَحْيَرَاتٍ عُقُودُ الشَّانِ هُصْمُ

۹۶. لُقْمَانُ ثُمَّ فَاطِرُ كَالطُّورِ عِمْرَانَ لُعْنَتَ بِهَا وَالنُّورِ

ئاگادارمان دهکات له وهی که وشه ی (نِعْمَتُ) به تائی کراوه نووسراوه، له یانزه جیگه ی

قورئاندا:

یه که میان له ئایه تی ﴿وَأَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ﴾ البقرة ۲۳۱، سی جیگه شیان له

سوره تی (النحل) که دانهر به (ثَلَاثُ نَحْلٍ) ئاماژه ی پیکردوه، که بریقین له:

یه که م: ﴿أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ﴾ النحل ۷۲.

دوه م: ﴿يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا﴾ ۸۳.

سییه م: ﴿وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ النحل ۱۱۴.

دوو جیگه شیان له سوره تی (ئبراهیم) دایه، که دانهر به (إِبْرَهْمَ مَعَا) ئاماژه ی بۆ

کردوه:

یه که م: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا﴾ ابراهیم ۲۸.

دوه م: ﴿وَن تَعْدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا﴾ ابراهیم ۳۴.

(مَعَا أَحْيَرَاتٍ) واته: کۆتایه کانی ههردوو سوره تی (النحل) و (ابراهیم) وهکو جیاکردنه وه

بۆ سه ره تا کانی، یه ک جیگه شیان له سوره تی (المائدة) دایه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾ ۱۱.

(عُقُودُ الشَّانِ) مه به سستی دوو جیگه ی له سوره تی (المائدة)، بۆئه وهی بزانی که

مه به سستی یه که م جیگه ی ئه و سوره ته نیه.

^{۱۳۱} پروانه: القاموس المحيط والمعجم الوسيط، به وه رگرتن له اللعة البدرية .

(هُم) که کرداره‌کی تیداویه، بریتیه له (هُم)، دپری دووه‌میش باسی چوار جیگه‌ی تری له خۆ گرتووه:

- مه‌شته م: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ﴾ لقمان ۳۱.
- تویه م: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾ فاطر ۳.
- دهیه م: ﴿فَذَكَرْ فَمَا أَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ﴾ الطور ۲۹.
- یازدهه م: ﴿وَإِذْ كُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً﴾ آل عمران ۱۰۳.

(عِمْرَانُ لَعْنَتْ بِهَا وَالنُّورِ) واته: وشه‌ی (لعنت) له دوو جیگه‌دا له قورئان به تائی کراوه نووسراوه:

- یه‌که م: ﴿ثُمَّ نَبَّهْلَ فَنَجْعَلُ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ﴾ آل عمران ۶۱.
- دوو: ﴿وَالْخَاسِئَةُ أَنْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ النور ۷.

۹۷. امْرَأَتُ يُوسُفَ عِمْرَانَ الْقَصَصُ تَحْرِيمِ مَعْصِيَتِ بَقْدُ سَمِعَ يُخَصُّ

لیره‌دا ئاگادارمان ده‌کاته‌وه که وشه‌ی (امْرَأَتِ) به تائی کراوه نووسه‌راوه له چهوت جیگه‌ی قورئاندا:

- یه‌که م: ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ﴾ يوسف ۳۰.
- دوو م: ﴿قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ﴾ يوسف ۵۱.
- سپیه م: ﴿إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ﴾ آل عمران ۳۵.
- چواره م: ﴿وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ﴾ القصص ۹.
- پینجه م: ﴿امْرَأَتِ نُوْحٍ﴾ التحريم ۱۰.
- شه‌شه م: ﴿وَامْرَأَتِ لُوطٍ﴾ التحريم ۱۰.
- چه‌وته م: ﴿امْرَأَتِ فِرْعَوْنَ﴾ التحريم ۱۱.

قسه‌یه‌کی خُوش: هه‌موو وشه‌یه‌کی (أمرأت) ئه‌گه‌ر له‌گه‌ل مێرده‌که‌یدا باسکرا بیئت له قورئاندا به (ت)ی کراوه نووسراوه ^{۱۳۲}.

(مَعْصِيَتٌ بِقَدْرِ سَمْعٍ يُخْصُ) واته: وشه‌ی (مَعْصِيَتٌ) به (ت)ی کراوه نووسراوه له دوو جیگه‌ی سوره‌تی (المجادلة):

یه‌که‌م: ﴿بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الْجَادِلَةِ﴾ ۸.

دووهم: ﴿فَلَا تَتَّجِرُوا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ﴾ ۹.

۹۸. شَجَرَتِ الدُّخَانِ سُنَّتُ فَاطِرٍ كَلَامًا وَالْأَنْفَالِ وَحَرْفِ غَافِرٍ

(شَجَرَتِ الدُّخَانِ) واته: وشه‌ی (شَجَرَتِ) به تائی کراوه نووسراوه، له ئایه‌تی ﴿إِنَّ شَجَرَتِ الرَّقْمِ طَعَامُ الْإِثْمِ﴾ ۴۳-۴۴.

(سُنَّتِ) واته: وشه‌ی (سُنَّتِ) به تائی کراوه نووسراوه، له پینچ جیگه‌ی قورئاندا:

یه‌که‌م: ﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ﴾ فاطر ۴۳.

دووهم: ﴿فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾ فاطر ۴۳.

سییه‌م: ﴿وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا﴾ فاطر ۴۳.

چواره‌م: ﴿وَإِنْ يَعْزُبُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ﴾ الأنفال ۳۸.

پینجه‌م: ﴿سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ﴾ غافر ۸۵.

۹۹. قُرَّتْ عَيْنٌ جَنَّتْ فِي وَقَعَتْ فِطْرَتْ بَقِيَّتْ وَإِبْنَتْ وَكَلِمَتْ

۱۰۰. أَوْسَطَ الْأَعْرَافِ وَكُلِّ مَا اخْتَلَفَ جَمْعًا وَفَرْدًا فِيهِ بِالتَّاءِ عُرْفٌ

(قُرَّتْ عَيْنٌ) واته: وشه‌ی (قُرَّتْ) به پیتی (ت)ی کراوه نووسراوه، له ئایه‌تی ﴿قُرَّتْ عَيْنٌ لِي

وَأَنَّكَ﴾ القصص ۹.

^{۱۳۲} بیروانه: أحكام تلاوة القرآن الكريم / ۳۰۱.

(جَنَّتْ فِي وَقَعْتُ) واته: وشه‌ی **(جَنَّتْ)** به تائی کراوه نووسراوه، له‌ئایه‌تی: ﴿فَرُوْحٌ وَرِيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيْمٌ﴾ الواقعة ۸۹.

(فَطَّرَتْ بِقِيَّتْ وَابْنَتْ) واته: ئەم سىّ وشانه به تائی کراوه نووسراون له‌هه‌رکوی هاتیبیتن **وه‌کو:** ﴿فَطَّرَتْ اللّٰهَ الّٰتِي فَطَّرَ النَّاسَ عَلَيَّهَا﴾ الروم ۳۰، و، له‌ئایه‌تی ﴿وَمَرِيْمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ﴾ التحريم ۱۲، **(وَكَلِمَتٌ اَوْسَطُ الْاَعْرَافِ) واته:** وشه‌ی **(كَلِمَتٌ)** به پیتی (ت) ی کراوه نووسراوه، له سورته‌ی **(الاعراف)** ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى﴾ الاعراف ۱۳۷.

(وَكُلُّ مَا اخْتَلَفَ... عُرْفِ) واته: هه‌موو ئەو جیگانه‌ی که زانایانی قورئان خویندن نا‌کوکیان هه‌بووه ده‌رباره‌ی، له‌م جیگه‌یه‌دا به تائی کراوه ده‌نووسریت:

به‌کورتی: وشه‌ی **(كَلِمَتٌ)** له پینج جیگه‌ی قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراوه:

یه‌که‌م: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا﴾ الأنعام ۱۱۵.

دووه‌م: ﴿وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ﴾ الاعراف ۱۳۷.

سییه‌م: ﴿كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَىٰ الَّذِيْنَ فَسَقُوْا﴾ یونس ۳۳.

چواره‌م: ﴿اِنَّ الَّذِيْنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ﴾ یونس ۹۶.

پینجه‌م: ﴿وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَىٰ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا﴾ غافر ۶، موسحه‌فه‌کانیش جیاوازیان تیدایه

له شیوه‌ی نووسینی وشه‌ی **(كَلِمَتٌ)** له‌سىّ جیگه‌ی ئەم پینج جیگه‌یه‌دا، که بریتین له سورته‌ی (الاعراف) و (یونس) و (غافر) هه‌ر بویه دروسته به (ت) و (ه) له‌سه‌ریان راوه‌ستیت، به‌لام ئەوه‌ی زیاتر کاریان پیده‌کریت راوه‌ستانه له‌سه‌ریان به (ت) ^{۱۳۳}.

هه‌روه‌ما ئەم وشانه له قورئاندا به (ت) ی کراوه نووسراون:

۱. (جَمَالَتُ) ﴿كَأَنَّهُ جَمَالَتِ صُفْرٌ﴾ المرسلات ۳۳.

۲. (بَيَّنَّتِ) ﴿فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْهُ﴾ فاطر ۴۰.

۳. (غَيَّبَتْ) ﴿أَنْ يَّجْعَلُوهُ فِي غَيْبَاتِ الْجِبِّ﴾ يوسف ۱۵.

^{۱۳۳} ده‌گه‌ریته‌وه بۆ (سماع) له قارئه‌كانه‌وه. (م. دلیر گه‌رمیانی)

٤. ناوى كۆكراوه كه به پيتى (ت) كۆتايى هاتبيت، وهكو: (الآيات، آيات، مبيئات، بينات، متبرجات، المؤتفكات، المنشآت، والعاديات، الذاريات، العاديات، المرسلات، التارعات).
٥. ملكوت، جالوت، طالوت، التابوت، الطاغوت.
٦. (أبت) له سوره كانى (يوسف، مريم، القصص، الصافات).
٧. (هيهات) له نايه تى ﴿ هِيَّاتَ هِيَّاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴾ المؤمنون ٣٦.
٨. (مرضات) له سى جيگه سوره ته كانى: (البقرة ٢٠٧-٢٦٥)، (النساء ١١٤)، (التحرير ١).
٩. (ذات) له نايه تى ﴿ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ﴾ الأنفال ١، ﴿ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ﴾ النمل ٦٠.
١٠. (ولات) له نايه تى ﴿ فَنَادُوا وَآتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴾ ص ٣.
١١. (اللات) له نايه تى ﴿ أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴾ النجم ١٩.

بابه تى هه مزه ي پيك گه ياندى
(همزة الوصل)

بابزانين هه مزه له سه ره تاي وشه وه دوو جوړه:

هه مزه‌ی پچراندن (همزة القطع): که بریتیه له و هه مزه‌ی جیگیر ده بیټ، له حالئ ده سپیکردن و بهرده‌وا بووندا.

- هه مزه‌ی پیک گه یاندن (همزة الوصل): بریتیه له و هه مزه‌ی که له سه ره تاي وشه‌دا جیگیر ده بیټ و، له بهرده‌وام بووندا نامینیت^{۱۳۴}، هوکاري ناوانیشی به هه مزه‌ی پیک گه یاندن ئه وه یه سه ره پای ئه وه‌ی له کاتی پیک گه یاندندا لاده بریت، به لام پیش و پاشی خوئی به یه کتر ده گه یه نیت، ده لئینیش هوکاره که‌ی ئه وه یه که قسه کهر به هوئی وه ده توانیت زهنه‌دار (ساکن) ده بریت، (الخليل بن أحمد) یش به (سَلَّم اللسان) واته: په یژه‌ی زمان ناوی ده برد، چونکه هه همیشه ده سپیکردن به پیټیکی بزواو ده بیټ و پاره‌ستانیش به زهنه‌دار، بویه نیاز زور بوو به ئامرازیک بونه وه‌ی بتوانین زهنه‌دار ده برپین، ئه و ئامرازه‌ش هه مزه‌ی پیک گه یاندنه.

بزوینی ده سپیکردن له کرداره کاندای له وانه یه به بوور (ضممة) بیټ و، له وانه شه به (کسرة)

۱۰۱. وَأَبْدَأُ بِهَمْزِ الْوَصْلِ مِنْ فِعْلِ بَضْمٍ إِنَّ كَانَ ثَالِثٌ مِنَ الْفِعْلِ يُضْمُ

بیټ، ئه گهر به بوور بیټ، مه رجی ئه وه یه سییه م پیټی بووری هه بیټ، بونمونه: (له رابوردوودا): (استحفظوا، اجئتت، وأبتلی) وه کو: له م ئایه تانه‌دا هاتووه.

- ﴿وَالرَّابِئُونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ﴾ المائدة: ۴۴.

- ﴿وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾ إبراهيم: ۲۶.

- ﴿هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زُلْزَالًا شَدِيدًا﴾ الأحزاب: ۱۱.

نمونه‌ی (فه‌رمان) یش:

- ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ﴾ النحل: ۱۲۵.

^{۱۳۴} برونه: شرح الأشموني و شرح ابن عقيل له سهر الفية ابن مالك.

﴿ اٰتِلْ مَا اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ ﴾ العنكبوت ٤٥، پيويسته بوره‌كش (لازم) بيت، نهك توشهاتوو (عارض) وهكو: ﴿ اٰتِلْ مَا اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلَاةَ ﴾ الكهف ٢١، (وامضوا) له‌ئايه‌تي ﴿ وَلَا يَلْتَقِ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَاَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴾ الحجر ٦٥، پوون كردنه‌وه‌ي ئه‌م جوړه وشانه‌ش كه (عارض) ن ئه‌وه‌يه، بو نموونه: وشه‌ي (اقضوا) بنچينه‌كه‌ي (اقضوا) ه بويه بوړي (ي) ه‌كه گويزرايه‌وه بو (ض) ه‌كه و، هه‌ردوو پيتي زهننه‌داري (ي) و (و) پيك گه‌يشتن، بويه (ي) ه‌كه به‌هوي يه‌گرتني دوو (ساكن) لبرا و، وشه‌كش بوو به (اقضوا)، به‌ه‌مان شيوه‌ش له وشه‌كاني تر.^{١٣٥}

١٠٢. وَاكْسِرُهُ حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ وَفِي لاسْمَاءٍ غَيْرِ اللَّامِ كَسْرُهَا وَفِي (وَأَكْسِرُهُ

سِرَّةٌ

حَالَ الْكَسْرِ وَالْفَتْحِ) واته: هه‌مزه‌ي پيك گه‌ياندنه‌كه با (كسرة) ي هه‌بيت، ئه‌گه‌ر له‌سه‌ره‌تاي كرداره‌كه‌بوو سييه‌مي ئه‌و دوو كرداره‌ش (كسرة) يان (فتحة) دار بوو، وهكو: (اغفر، ائتوا).

به‌كورتی: بزوينی دستپيكردن به ژير (كسرة) مه‌رجه‌كه‌ي ئه‌وه‌يه پيتي سييه‌مي كرداره‌كه‌يان سه‌ر (فتحة) ي هه‌بيت وهكو: ﴿ وَإِذَا اٰتَلْتُمْ اٰتِلُوا اِلَى اٰهْلِهِمْ اَنْتَلُّوا فَكَيْفَ اَلْمَطْفَيْنِ ٣١، يان ژير (كسرة) ي هه‌بيت وهكو: ﴿ رَبَّنَا اٰكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴾ الدخان ١٢.

(وَفِي الْاَسْمَاءِ) واته: ئه‌و ناوانه‌ي كه به هه‌مزه‌ي پيك گه‌ياندن ده‌ست پيده‌كات.

(كَسْرُهَا) واته: ژير دانان بو هه‌مزه‌كه، جگه له (ال) كه جيايكردوو هه‌ته‌وه.

(غَيْرِ اللَّامِ) واته: جگه له هه‌مزه‌ي (ال) ي ناساندن (التعريف)، چونكه له و حاله‌ته‌دا سه‌ر (فتحة) ي هه‌يه وهكو: (النهار).

١٠٣. اِبْنٌ مَعَ ابْنَةِ امْرِيٍّ وَاثْنَيْنِ وَاَمْرَاةٍ وَاَسْمٍ مَعَ اثْنَيْنِ

^{١٣٥} له بنه‌ره‌تدا له‌سه‌ر وه‌زني (يَفْعَلُ) ه كه‌واته كه‌واته عه‌يني فيعله‌كه (كسرة) يه. (م. دلير گه‌رمياني)

لهم ديپرهدا باسی هندی ناومان بو دهکات که به همزه‌ی پیک گه یانندن ده نووسریت، له کاتی دهست پیکردندا به ژیر (کسرة) دهست پیده کات، نه و ناوانه‌ش بریتین له:

۱. (ابن) وهکو: ﴿إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي﴾ هود ۴۵.
۲. (ابنة) وهکو: ﴿وَمَرِيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ﴾ التحريم ۱۲.
۳. (امری) وهکو: ﴿إِنَّ امْرَأَتَكَ لَأَنَّ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ﴾ النساء ۱۷۶.
۴. (اثنين) وهکو: ﴿ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ﴾ التوبة ۴۰.
۵. (امراة) وهکو: ﴿وَإِنَّ امْرَأَتًا خَافَتْ﴾ النساء ۱۲۸.
۶. (اسم) وهکو: ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ الأعلى ۱.
۷. (اثنتين) وهکو: ﴿فَإِنْ كَانَتَا اثْنَيْنِ فَلَهُمَا الْثَلَاثُ مِمَّا تَرَكَ﴾ النساء ۱۷۶.

پوون کردنه‌وه: با بزانیته که همزه‌ی پیک گه یانندن (همزة الوصل) له همموو کرداریکی رابردودا هه‌یه که بریتیه له زیاتر له چوار پیت واته: (پینجی یان شه‌شی بیت) وهکو: (انطلق - استخراج) هه‌روه‌ها له چاووگی نه و کردارانه‌ش وهکو: (انطلاق - استخراج).

هه‌روه‌ها ژیریشیان هه‌یه (مکسورن، له و ناوانه‌ی لای خواره‌وه:

(ابن - ابنة - امرؤ - امرئ - امرأة - اثنان - اثنين - اثنتين - اسم).

به هه‌مان شیوه به ژیر (کسرة) دهست پی ده‌کریته نه‌گه‌ر سییه‌م پیتی کرداره‌که ژیری هه‌بیت، به پیی بنچینه‌که‌ی دواتر بوور (ضمة‌ی توش هاتبیت، له و جووره‌ش له قورئاندا پینج کردار هاتوه:

۱. (امشوا) له‌ئایه‌تی ﴿أَنْ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَىٰ آلِهَتِكُمْ﴾ ص ۶.
۲. (ایتوا) له‌ئایه‌تی ﴿آتُونِي بِكِتَابٍ مِّنْ قَبْلِ هَذَا﴾ الأحقاف ۴.
۳. (ابنوا) له‌ئایه‌تی ﴿قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْفُوهُ فِي الْجَحِيمِ﴾ الصافات ۹۷.

٤. (اقضوا) له نأيه تى ﴿ثُمَّ أَقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُونِ﴾ يونس ٧١.

٥. (امضوا) له نأيه تى ﴿وَأَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ﴾ الحجر ٦٥.

چونكه بنچينهى ئەو كردارانه بریتین له: (امشيووا)، (ایتیوا)، (إبنيوا)، (اقضيووا)، (امضيووا).

سود: ئەگەر پراوه ستايت له سەر وشهى (بئس) بۆ پيويستى يان تاقىکردنه وه، يان هەر هۆكارىكى تر و، ويستت به (الإسم) دەست پيىبكهيت له سورتهى (الحجرات) له نأيه تى ﴿بِسْمِ الْإِسْمِ الْفُسُوقِ بَعْدَ الْإِيمَانِ﴾ الحجرات ١١، له و حالته دا دوو شيوازت له بهردهمدايه بۆ خويندنه وهى:

١. دەست پيىکردن به همزهى پيىك گه ياندن به سەر (فتحة) و، واته: (الْإِسْم).

٢. لابردنى همزه كه و، دەست پيىکردن به لامىكى ژيىدار، واته: (لِإِسْمٍ) به لام له حالته تى پيىك

گه ياندنى (بِإِسْمٍ) به (الإسم) ته نها به يه ك شيواز ده خويندنه وه ئەو يش لابردنى همزهى پيىك گه ياندن و دانانى ژيىره بۆ لامه كه، واته وه كو حالته تى دووهم ^{١٣٦}.

بابه تى رهوم و ئيشمام

^{١٣٦} بېروانه: أحكام تلاوة القرآن الكريم ٤٢٣.

۱۰۴. وَحَاذِرِ الْوُقُوفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ إِلَّا إِذَا رُمْتَ فَبَعْضُ حَرَكَتِهِ
 ۱۰۵. إِلَّا بَفَتْحٍ أَوْ بِنَصْبٍ وَأَشْمُ إِشَارَةٌ بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمٍّ
 (وَحَاذِرٍ) واته: ووریابه له‌وهی.

(الْوُقُوفِ بِكُلِّ الْحَرَكَةِ) واته: به هموو جول‌که له‌سه‌ر پی‌تی کۆتایی وشه‌وه پاوه‌ستیت، وه‌کو هندی - بۆ نمونه - له وشه‌ی (تَبَّ) له‌ئایه‌تی: ﴿تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ﴾ المسد ۱، ئه‌نجامی ده‌دن، چونکه له پی‌تی کۆتایی وشه پی‌ویسته به زهنه (سکون) پاوه‌ستیت.

(إِلَّا إِذَا رُمْتَ) واته: مه‌گه‌ر له حالتی‌کدا به ره‌وم پاوه‌ستیت، له‌و حاله‌ته‌دا ریگه‌ت دراوه هندی له جول‌هی پیته‌که ده‌ربیت سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش که له‌سه‌ری پاوه‌ستاوی.

(إِلَّا بَفَتْحٍ أَوْ بِنَصْبٍ) واته: مه‌گه‌ر له حالتی‌کدا ئه‌و پیته‌ی له‌سه‌ری پاوه‌ستاویت (فتحه‌ی هه‌بیته، یان (منصوب) بیته، دروست نیه به ره‌وم له‌سه‌ری پاوه‌ستیت.

(وَأَشْمُ إِشَارَةٌ بِالضَّمِّ فِي رَفْعٍ وَضَمٍّ) واته: بۆت هه‌یه ئه‌گه‌ر ئه‌و پیته‌ی له‌سه‌ری پاوه‌ستاویت بۆر (ضمة‌ی هه‌بیته یان (مرفوع) بیته، به (إشمام) پاوه‌ستیت.

(الرَّوْمُ): واته: ده‌ربینی هندی له جول‌هی پیته‌که، داگرتنی ده‌نگ له‌کاتی ده‌ربیندا.

(الإشمام): له (شم) هوه هاتوه، واته: بۆن، وه‌کو ئه‌وه‌ی بۆنی سه‌روبۆر (حرکة) ت به پیته‌که دابیته.

ئاگاداری: فی‌ربوونی ده‌ربینی (الرَّوْمُ) و (الإشمام) له‌لای مامۆستای شاره‌زا ده‌بیته، ناگریته له کتیبه‌وه وه‌ریگه‌ردریته.

جۆره‌کانی پاوه‌ستان له‌سه‌ر کۆتایی پیته‌کان:

۱. زهنه‌ی په‌تی (السکون المحض)، بنچینه‌ش ئه‌م شیوه پاوه‌ستانه‌یه چونکه مه‌به‌ست پشوو دانه و، لابرندی سه‌روبۆریش کاریگه‌ر تره بۆ به‌ده‌ست هینانی ئه‌و پشوو.

۲. راوهستان به روم: واته: که م کردنه وه و داگرتنی دهنگ به بزوانی پیتته که، به شیوهیه که به و لاوازکردنه زۆربه ی بروات و نه مینیی، هه ندیکیش له زانایان ده لئین روم بریتیه له ده برپینی هه ندیک له جولّه ی پیتته که، واته: سییه کی جولّه که به پیی بۆچوونی هه ندی له زانایان، ئەم حاله ته ش له پیتی بۆر (ضمه) دار و، ژیر (کسره) دار دا دروست ده بیّت نه که له حاله تی (فتحه).

۳. راوهستان به (إشمام) که بریتیه له ئاماژه کردن به لیو به بیی ده برپینی دهنگ له پاش ته واو کردنی پیتی کۆتایی به زهننه داری، به کورتی (إشمام) به چاو ده بینریت و، به گوئی نابیستریت، بویه که سی نابینا هه ست به ئیشمام ناکات، به پیچه وانه ی روم که له ریگه ی بیستنه وه هه ستی پیده کریت.

سوودی راوهستان به روم و ئیشمام

زانای گەورە (إبن الجزري) لە کتیبی (النشر ج ۲ / ۱۲۵) فەرموویوتی:

(سوودی ئاماژە کردن لە ڤاوەستاندا بە ڤەوم و ئیشمام دەرخیستنی سەرۆبۆرە کە لە کاتی بەردەوام بووندا جیگیر دەبیت، بۆئەوێ چۆنیتى ئەو سەرۆبۆرە لە سەری ڤاوەستیت ئاشکرا بێت).

ئەمەش شتیکی باشە لە حالەتیکدا بێت کە سیک گوی لە خوینەرە کە بگریت، بە پێچەوانەى ئەوێ ئەگەر خوینەر بەتەنها بێت لەو حالەتدا پێویستی بە ئەو دەرخیستنه نیه، جا ئەگەر گویگر شارەزا بێت بە دروستی خویندنهوێ خوینەرە کە دەزانیت، ئەگەر شارەزایش نەبیت بۆی دەبیت ئەگەر دارکردنەوێ بە بۆئەوێ حوکمی ڤاوەستان لەسەر ئەو پیتە بزانیت، ئەگەر خوینەرە کەش قوتابی زانست بێت بۆ مامۆستا کەى دەرە کە ویت خویندنهوێ کەى راستە تاكو پەسەندی بکات، یان هەلەیه و بۆی چاک بکاتەوێ.

زۆرجاریش قوتابیه سەرەتاییه کانی زانست و کەسانی تر لێیان تیکدەچیت، بەتایبەتى ئەوانەى کە لەبەر دەستی مامۆستادا فیرى قورئان خویندن نەبوونە چۆن جیاوازی بکەن لە سەرۆبۆری کۆتایی وشەکاندا، وەکو: (فوق كل ذی علم علیم) یان (انی لما انزلت الی من خیر فقیر)، چونکە ئەوان هەمیشە ڤاهاتوون بە (سکون) لە کۆتایی وشەکاندا ڤاوەستن، بۆیە نازانن چۆن وشەى (علیم) و (فقیر) لە کاتی بەردەوام بووندا بخویننەوێ ئایا بە (ضمة) یان بە (کسرة)؟ بۆیە زۆر لە مامۆستایانمان فەرمانیان پێدەکردین ئاماژە بکەین بە لیومان، هەندیکیشیان فەرمانیان پێدەکردین ڤانەوێستین لەسەر ئەو وشانە و بەردەوام بین، ئەوێش کاریکی جوانە.

دەلیم:

ئەم وتەى پێشەوا (إبن الجزري) مەبەستى ئەو کەسەیه کە قورئان لەبەر بخوینیتەوێ — کە قوتابیانی ئەو سەردەمە بەگشتی لەبەر خویندوویانەتەوێ — چونکە لە موسحەفدا ئەو سەرۆبۆرانە ئاماژەیان پیکراوێ.

۱۰۶. وَقَدْ تَقَضَى نَظْمِي الْمَقْدَمَةَ مِنِّْي لِقَارِي الْقُرْآنِ تَقْدِمَةً

(وَقَدْ تَقَضَى) واتە: کۆتایی پێ هات و تەواو بوو.

(نَظْمِي) واتە: هۆنراوە کەم کە لەم زانستەدا ڤیکم خستبوو.

(الْمَقْدَمَةُ) واتە: وەکو دیاریهک.

واته: هۆنینه‌وه‌م بۆ ئەم پیشه‌کیه له زانستی ته‌جوید و خویندنه‌وه‌ی قورئان کۆتایی پێ هات، ئە‌وه‌ش دیارییه‌که له منه‌وه بۆ خوینه‌ری قورئان.

۱۰۷. (وَالْحَمْدُ لِلَّهِ) لَهَا خِتَامٌ ثُمَّ الصَّلَاةُ بَعْدُ وَالسَّلَامُ

۱۰۸. عَلَى النَّبِيِّ الْمُصْطَفَى وَآلِهِ وَصَحْبِهِ وَتَابِعِي مِنْوَالِهِ

واته: کۆتایی به‌م کاره ده‌هینم به سوپاس و ستایش کردنی خ‌وای گه‌وره‌و، دروود و سل‌و ناردن بۆ سه‌ر گیانی پاکی پیغه‌مبه‌ری هه‌لبژارده (ﷺ) هه‌روه‌ها بۆسه‌ر یارو یاوه‌رانی و شوینکه‌وتوانی رییازه‌که‌ی به‌گشتی.

ئ‌مه‌ دوا دی‌ری هۆنراوه‌که‌یه، که‌تیی‌دا سوپاس و ستایشی خ‌وای گه‌وره‌ ده‌کات له‌سه‌ر ئ‌ه‌نجامدانی کاره‌که‌ی، هه‌روه‌ها دروود و سل‌و ده‌نی‌ریت‌ه سه‌ر گیانی پاکی موحه‌مه‌د (ﷺ) به‌لام دی‌ره‌که‌ جو‌ریک له‌ نوقسانی تیی‌دایه، چونکه ئ‌اماژه‌ی نه‌کردووه بۆ ئ‌ه‌و که‌سه‌ی که دروود و سل‌وی بۆ ناردووه ئ‌ه‌گه‌ر چی ئ‌اشکراشه که پیغه‌مبه‌ره (ﷺ)، بۆیه یه‌که‌مین که‌سیش که‌هه‌ولیدا ئ‌ه‌وه چاره‌سه‌ر بکات به‌ دی‌ری ۱۰۸ (عبدالدايم الأزهری) قوتابی (ابن الجزري) بوو که له‌ سالی (870 ک) کۆچی دوا‌یی کردووه^{۱۳۷}.

۱۰۹. أَبْيَاتُهَا قَافٌ وَزَايٌ فِي الْعَدَدِ مَنْ يُحْسِنُ التَّجْوِيدَ يَظْفَرُ بِالرَّشْدِ

واته: هۆنراوه‌که‌م بریتیه له سه‌د و حه‌وت دی‌ر، هه‌رکه‌سیک به‌ جوانی شاره‌زابی‌ت له زانستی ته‌جوید رینوینی کراوه و، رینگه‌ی زانستی دۆزیوه‌ته‌وه.

پیتی (زای) به‌رانبه‌ر ژماره‌ حه‌وته.

پیتی (قاف) به‌رانبه‌ر ژماره‌ سه‌ده.

پاشکۆی ژماره (۱)

^{۱۳۷} بروانه: الشرح الوجيز على الجزية / ۱۵۳.

چەند تەبیینیه‌کی گرنگ له‌کاتی خویندنه‌وه‌ی قورئاندا به‌ پڕوایه‌تی (حفص عن عاصم)

۱. وشه‌ی (أَعْجَبِي) له‌ ئایه‌تی ﴿أَعْجَبِي وَعَرَبِي﴾ فصلت ۴۴، به‌ ته‌سه‌یل ده‌خوینریته‌وه‌، واته‌: نه‌ به‌ه‌مزه‌ی ته‌واو و نه‌ به‌ ئه‌لیفی ته‌واو، ته‌نها پڕوایه‌تی به‌م شیوه‌ش بخوینریته‌وه‌.
۲. وشه‌ی (مَجْرَاهَا) له‌ ئایه‌تی ﴿بِسْمِ اللَّهِ كَغٍ وَمُرْسَاهَا﴾ هود ۴۱، به‌ (إمالة) ده‌خوینریته‌وه‌، واته‌: به‌نزیک کردنه‌وه‌ی (فتحة) که‌ به‌ره‌و (كسرة) و، ئه‌لیفه‌که‌ به‌ره‌ و (ي).
۳. (ضَعْفٍ) له‌ ئایه‌تی ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِّنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشِبْهَةً﴾ الروم ۵۴، ئه‌و وشه‌ له‌ هه‌رسێ جیگه‌ی ئایه‌ته‌که‌دا ده‌کرێ پیتی (ض) به‌ (فتحة) و به‌ (ضممة) بخوینریته‌وه‌، به‌لام (فتحة) له‌پیشتره‌.
۴. (□) له‌ ئایه‌تی ﴿□ □ □﴾ البقرة ۲۴۵، به‌ سینی په‌تی ده‌خوینریته‌وه‌.
۵. (بَصْطَةً) له‌ ئایه‌تی ﴿وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً﴾ الأعراف ۶۹، به‌ سینی ته‌واو ده‌خوینریته‌وه‌.
۶. (ڤ) له‌ ئایه‌تی ﴿ڤ ڤ ڤ﴾ الطور ۳۷، به‌ (ص) و به‌ (س) ده‌خوینریته‌وه‌، به‌لام ده‌رپینی به‌ (ص) به‌ناوبانگتره‌.
۷. (بِصِطِرٍ) له‌ ئایه‌تی ﴿لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصِطِرٍ﴾ الغاشية ۲۲، به‌ (ص) ی ته‌واو ده‌خوینریته‌وه‌.
۸. لابرندی ئه‌لیف له‌کاتی به‌رده‌وام بوون و، جیگیر کردنی له‌کاتی پراوه‌ستاندا، له‌م وشانه‌ی لای خواره‌وه‌:

(أَنَا) له‌هه‌رکۆیه‌کی قورئاندا بیته‌، وه‌کو: ﴿وَادَّكَّرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنْبِكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُون﴾ يوسف ۴۵.

(لَكِنَّا) له‌ ئایه‌تی ﴿لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا﴾ الكهف ۳۸، (الظُّنُونَا) له‌ ئایه‌تی ﴿وَبَلَغْتَ الْقُلُوبَ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا﴾ الأحزاب ۱۰، (الرَّسُولَا) له‌ ئایه‌تی ﴿يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا﴾ الأحزاب ۶۶، (السَّبِيلَا) له‌ ئایه‌تی ﴿وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبْرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا﴾

الأحزاب ٦٧، (قواریرا) الإنسان ١٥، له جیگه‌ی یه‌که‌می نایه‌تی: ﴿وَأَكْوَابُ كَانَتْ قَوَارِيرًا﴾ الإنسان ١٥، هه‌موو ئه‌م وشانه به جیگیرکردنی پیتی ئه‌لیف له‌کاتی راوه‌ستاندا و لابردنی له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا ده‌خوینریته‌وه، به‌لام (قواریر) له‌جیگه‌ی دووه‌می سوره‌تی (الإنسان) ﴿قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ﴾، لاده‌بریته له‌به‌رده‌وام بوون و راوه‌ستاندا.

٩. (سَلَّاسِلًا) له‌نایه‌تی ﴿إِنَّا أَعَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلًا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا﴾ الإنسان ٤، له به‌رده‌وام بووندا لامه‌که‌ی به (فتحه) ده‌خوینریته‌وه به‌بی ته‌نوین، له‌راوه‌ستانیشدا یان به ئه‌لیف ده‌خوینریته‌وه، یان به (ساکن) کردنی لامه‌که، هه‌ردوو شیوه خویندنه‌که‌شی راستن.

١٠. خویندنه‌وه‌ی ئه‌م وشانه‌ی لای خواره‌وه به نون له‌به‌رده‌وام بووندا و، به ئه‌لیف له راوه‌ستاندا:

(ولیکونا)، (لنسفا)، (واذا)، (ولیکونا)، له‌نایه‌تی ﴿قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودَنِي عَنْ نَفْسِي فَاَسْتَعْصَمَ وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ﴾ يوسف ٣٢، (لَسْفَعًا) له‌نایه‌تی ﴿كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنْتَه لَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ﴾ العلق ١٥.

١١. (ءاتین) له‌سوره‌تی النمل ٣٦، له‌کاتی به‌رده‌وام بووندا به (ی) ده‌خوینریته‌وه، له‌کاتی راوه‌ستاندا دوو شیوه خویندنی هه‌یه: جیگیرکردنی (ی) و لابردنی.

١٢. (الإسْمُ) له‌نایه‌تی ﴿بُئْسَ الْإِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ﴾ الحجرات ١١، له‌کاتی ده‌ستپیکردن له‌و وشه‌وه‌وه دوو شیواز خویندنه‌وه‌ی هه‌یه: ده‌ستپیکردن به‌هه‌مزیه‌کی (فتحه) دار و لامیکی (کسره) دار، یان به‌لابردنی هه‌مزیه‌ی پیک گه‌یاندن و، ده‌ستپیکردنی به لامیک (کسرة) ی هه‌بیته و سینیکی زه‌ننه‌دار.

١٣. خویندنه‌وه‌ی ئه‌م وشانه به (مد) ی دریز (شه‌ش جووله) یان به (تسهیل)، وشه‌کانیش بریتین له: (ءالذکرین) له‌هه‌ردوو جیگه‌ی سوره‌تی (الأنعام) و (الآن) له‌هه‌ردوو جیگه‌ی سوره‌تی (یونس) و، (ءالله) له‌سوره‌تی (یونس) و (النمل) دریزکردنه‌وه‌شی بۆ شه‌ش جووله په‌سه‌ند تره.

١٤. پیتی (ع) له‌هه‌ریه‌ک له‌نایه‌تی ﴿كَيْبَعٌ﴾ ی سه‌ره‌تای مه‌ریه‌م و، ﴿حَم ٦ عسق﴾ ی سه‌ره‌تای (الشوری)، دروسته به (توسط) چوار جووله، یان (اشباع) شه‌ش جووله که‌ئه‌وه‌ش چاکتره.

۱۵. (تَأْمَنَّا) له‌ئایه‌تی ﴿قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ﴾ یوسف ۱۱، به (إشمام) یان به (روم) ده‌خوینریته‌وه.

۱۶. له‌چوار جیگه‌ی قورئاندا بیّ ده‌نگی (السکت) پیویسته له‌لای (حفص) جیاواز له‌هه‌موو خوینره‌کانی قورئان.

- بیّ ده‌نگی له‌سه‌رئه‌لیفی ﴿عِوَجًا﴾ الکهف ۱.

- بیّ ده‌نگی له‌سه‌رئه‌لیفی ﴿مَرَقَدِنَا﴾ یس ۵۲.

- بیّ ده‌نگی له‌سه‌ر نونی ﴿مَنْ رَاقٍ﴾ القیامة ۲۷.

- بیّ ده‌نگی له‌سه‌ر لامی ﴿بَلْ رَانَ﴾ المطففین ۱۴.

۱۷. ساکن کردنی پیتی (ه) له‌ وشه‌ی ﴿أَرْجَهُ﴾ له‌ سوره‌تی (الأعراف) و (الشعراء)،

هه‌روه‌ها وشه‌ی (أَلْفَهُ) له‌سوره‌تی النمل، هه‌روه‌ها خویندنه‌وه‌ی پیتی (ه) به (ضمه) و،

به‌بیّ پیگه‌یاندن (صلة) له‌ وشه‌ی ﴿يَرْضَهُ لَكُمْ﴾ له‌ سوره‌تی الزمر، به‌لام وشه‌ی

﴿وَبَقَّةٍ﴾ له‌ سوره‌تی النور له‌ ئایه‌تی ۵۲ (حفص) به (ساکن) کردنی پیتی (ق) و (کسره)

دانان بو پیتی (ه) خویندوو‌یه‌تیه‌وه به‌بیّ پیگه‌یاندن.

۱۸. ده‌رخستنی پیتی (ن) له‌لای (و) له‌هه‌ردوو ئایه‌تی ﴿سِيسَ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ﴾ و ﴿نِ

لِقَوْلِ الْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾ القلم ۱.

۱۹. تیئه‌لکیشانی پیتی (ث) به پیتی (ن) له‌ئایه‌تی ﴿يَلْهَثُ ذَلِكَ﴾ له‌ سوره‌تی

الأعراف ۱۷۶، هه‌روه‌ها تیئه‌لکیشانی پیتی (ب) به پیتی (م) له‌ئایه‌تی ۴۲ ﴿يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا﴾

له‌ سوره‌تی هود، به‌شيوه‌یه‌کی ته‌واو به‌هوی ئه‌و هاوچه‌شنیه‌ی که له‌ نیوان هه‌ردوو پیته‌که‌دا هه‌یه.

۲۰. وشه‌ی (نَخْلُكُمْ) له‌ئایه‌تی ﴿أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ﴾ المرسلات ۲۰، جیاوازی هه‌یه

سه‌باره‌ت به‌ تیئه‌لکیشانی هه‌ردوو پیتی (ق) و (ک) به‌ته‌واوه‌تی یان به‌ ناته‌واوی، (ابن الجزري) یش بو ئه‌م جیاوازیه‌ ئاماژه‌ی کردوو و فه‌رموو‌یه‌تی: (والخلف بنخلکم وقع)،

هه‌ردوو شیوازه‌که‌ش راستن، تیهه‌لکیش کردنی ته‌واو (أدغام کامل) واته: پیتی (ق) بخریته ناو پیتی (ك) و دیارنه‌مینی، تیهه‌لکیش کردنی نات‌ه‌واویش (أدغام ناقص) واته: مانه‌وه‌ی سیفه‌تی به‌رزی له (ق) و لاجوونی سیفه‌تی (قلقلة) تییدا، به‌لام (إبن الجزري) سیفه‌تی تیهه‌لکیشی ته‌واوی هه‌لبژاردوه^{۱۳۸}.

پاشکوی ژماره (۲)

هه‌ندی له داهینان (بدعة) ی قورئان خوینه‌کان که‌زانایان وریایان داوه ده‌باره‌ی^{۱۳۹}:

۱. زۆر له‌خۆکردن و توشبوونی گومان، وه‌سوه‌سه له مه‌خره‌جی پیت‌ه‌کاندا، واته: زیده‌ ره‌وی کردن و خۆگۆرپین له‌کاتی ده‌ربړینی پیت‌ه‌کان و قورس کردنه‌ویان به‌شیوه‌یه‌کی به‌رچاو.
۲. ده‌ربړینی ئاواز و دریزکردنه‌وه‌ی پیت‌ه‌کان زیاد له ئاستی خویان.
۳. ئاواز بۆدانانی سوره‌ته‌کان، وه‌کو چۆن ئاواز بۆ گۆرانی داده‌نریت.

^{۱۳۸} بېروانه: غاية المرید في علم التجويد / ۲۶۳-۲۶۶.

^{۱۳۹} بېروانه: بدع القراء القديمة و المعاصرة، بكر بن عبدالله أبو زيد، به‌وه‌رگرتن له کتیبی / بسط المقال

في شرح تحفة الأطفال / ۷۹-۸۱.

۴. خويندەنەۋەي قورئان لەچەشنى گۆرانى و زۆر دووبارە كىردنەۋەي ئايەتەكان ھاۋكات لەگەل خۆگۆرپىن و زۆر لەخۆكردن و، پاهىنانى زۆر لەسەر ئاۋازى جۆراۋجۆر كە بە فېربوون و ھەۋلى زۆر بەدەستى دەھىنن.
۵. لە خويندەنەۋەي قورئاندا گۆيگر خەرىكى جگەرەكىشان بېت، يان گۆيگران خەرىكى خواردن و خواردنەۋە بن.
۶. خويندەنەۋەي قورئان بە (القراءات الشاذة)، كە جىگىر نەبوونە، پىغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلان بەۋ شىۋەيە خويندبېتتيا نەۋە.
۷. كۆكردنەۋە لەنيوان دوو شىۋازى خويندەنەۋە لە يەك ئايەتدا، لەنوئىژدا بېت يان لەھەر شوئىنىكى تر بېت بۆ خۆھەلكىشان.
- (دەلىم: زۆرىك لە خوينەرە بەناۋابانگەكانى مىسر ھەلدەستىن بە كۆكردنەۋە لە نيوان چەند خويندەنەۋە يەكدا).
۸. تايبەت كىردنى ھەندى ئايەت يان سورەت لەنوئىژدا، يان لەھەر كات و شوئىنىكدا، يان لەبەر پىۋىستىيەكى ديارى كراۋ.
۹. وابەستە بوونى خوينەر يان گۆيگر بەھەندى نزا و ويردەۋە، كە بەلگەي لەسەر نەھاتوۋە لەكاتى خويندەنەۋەي ئايەتەك يان سورەتەك، بۆ نمونە: خويندەنەۋەي سورەتى (الفاحة) لەپاش قورئان خويندن، يان لەكاتى بېستىنى سورەتى (الفاحة) بلىيت: (صلوا عليه وسلموا تسليما).
۱۰. يان ئەۋەي گۆيگران بۆ خوينەرى قورئان بلىين: (الله الله)، يان ھەر وشەيەكى تر لەۋ بارەۋە كە بۆ خوينەر تەرخان بكرىت، خۋاي گەرە فەرموۋىيەتى: (وإذا قرئ القرآن فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون).
- (دەلىم: ديسان شوئىن و سەرچاۋەي سەرھەلدانى ئەم ھاۋار و ھاندان و ژاۋەژاۋە لەكاتى قورئاندا ولاتى مىسرە و لەۋييشەۋە ھەناردە كرا بۆ ولاتانى تر، واشدەردەكەۋىت ئەۋ قورئان خوينانە پىخۆشحال دەبن بەۋ ھاۋار و سەرسامى دەرپرېنەي جەماۋەر لە دەنگيان و، دەبىتە مايەي ئەۋەي ئەۋەندەي تر دەنگى خۇيان خۆش بكنەۋە و داھىتان بكنە لە ئاۋازەكانى خويندەنەۋە ياندا).

۱۱. خوينەر ھەردوو دەستى، يان دەستىكى بخاتە سەر گوڭى لەكاتى قورئان خويندەنەودا ۋەكو زۆرئىك لە خوينەرە ميسرىەكان وخوينەرانى تر دەيكەن^{۱۴۰}.

۱۲. وتنى (صدق الله العظيم) چونكە ھىچ بنچىنەيەكى شەرى نىيە لە كردارى پىغەمبەر (ﷺ) ۋ ھاوولان ۋ شوينكە وتوانيان، چاكەيەكيش ئەوان رېگەيان پى نەبردبىت چاك نىە .

^{۱۴۰} بىروانە: بسط المقال في شرح تحفة الأطفال ۷۹-۸۱.

پاشکۆی ژماره (٣)

پێناسه‌ی هه‌ندیک له‌و زانایانه‌ی ناویان له‌م کتێبه‌دا هاتوه‌وه

الفراهیدی:

خه‌لیلی کورپی ئه‌حمه‌د، سه‌رگه‌وره‌ی زانایانی زمان و وێژه‌یه‌ به‌گشتی له‌ زانستدا، یه‌که‌مین که‌سه‌ که‌ زانستی (العروض) ی داهینا، مامۆستای (سیبویه) و (الأصمعي) و زۆر له‌ زانایانی تر بوو، له‌ به‌سره‌، دانه‌ری کتیبی (العین) ه، که‌ یه‌که‌مین فه‌ره‌نکه‌ له‌ زمانی عه‌ره‌بیدا له‌ ساڵی ٧٨٦ ک کۆچی دوا‌یی کردوه‌.

سیبویه:

عه‌مری کورپی عوسمانی کورپی قه‌مبه‌ر، پێشه‌وای خه‌لکی به‌سره‌ له‌ زانسی (النحو)، (سیبویه) واته‌: بۆنی سیو به‌ فارسی، یه‌که‌مه‌ له‌ گه‌وره‌ترین زانایانی زمانی عه‌ره‌بی له‌ درێژایی میژودا له‌ ساڵی (٦١ یان ٨٨ یان ٩٤) ک وه‌فاتی کردوه‌.

الفراء:

یه‌حیای کورپی زیادی کوفی، به‌ (أمیر المؤمنین) ده‌ناسریت له‌ زانستی (نحو)، ناوئرا به‌ (الفراء) واته‌: "له‌تکه‌ر"، چونکه‌ وته‌کانی له‌ت ده‌کرد و لێی ورد ده‌بوویه‌وه، خۆیی و (الکسائی) شاره‌زاترین خه‌لکی کوفه‌ بوون له‌ (نحو)، له‌ ساڵی ٢٠٧ ک وه‌فاتی کردوه‌.

الشاطبي:

(القاسم بن فیره) ی نابینا، له‌ ساڵی ٥٣٨ ک له‌ ئه‌نده‌لوس له‌دایک بووه‌، قیرااتی له‌وی ته‌واو کردوه‌ دواتر کۆچی بۆ میسر کردوه‌ و (القاضي الفاضل) ی وه‌زیری (صلاح الدین الأيوبي) ریزی زۆری لێگرت و کردی به‌ مامۆستای قوتابخانه‌ی (الفاضلية)، کتیبی زۆری له‌ قیرااتدا داناوه‌ به‌تایبه‌تی ئه‌و هۆنراوه‌ی که‌ به‌ (الشاطبية) ده‌ناسریت، پێشه‌وايه‌کی گه‌وره‌ و سه‌رسوڤه‌ینه‌ر بوو له‌ زانسته‌کاندا، دونیا نه‌ویست و خواپه‌رست بوو له‌ ساڵی ٥٩٠ ک وه‌فاتی کردوه‌.

زکریا الأنصاري:

كوپى موحه ممه دى كوپى موحه ممه دى ميسرى شافيعى، (مفسر و حافظ)ى
فه رموده كانى پيغه مبه ره (ﷺ)، له سالى ۸۲۳ ك له داىك بووه و، له ۹۲۶ ك وه فاتى كردووه،
يه كيكه له و زانايانهى پي شهكى (ابن الجزري) لێكداوته وه.

طاش كبرى زادة:

ئه حمه دى كوپى موسته فا، له سالى ۹۰۱ ك له داىك بووه، زانايهكى توركى حه نه فى گه و ره يه،
نووسينى له زور له زانسته كاندا هه يه، له وانه ش لێكدانه وهى بو پي شهكى (الجزرية)، له سالى
۹۶۸ ك كوچى دوايى كردووه.

ملا علي القاري:

ناوى سولتانى كوپى موحه ممه د نوره ددين، له شارى (هزه) له داىك بووه و كوچى كردووه بو
مه ككه و تييدا جيگير بووه و هه ر له وييش كوچى دوايى كردووه له سالى ۱۰۱۴ ك، زانايهكى
حه نه فى بووه له سه رانى زانست له سه رده مى خويدا، ده لئىن سالانه به خه تى خو
موسحه فيكى به په راويزى قيرائات و ته فسيره وه ده نووسى و ده يفرؤشت و خه رجى سالكه
بو دا بين ده كرد.

محمد المتولي:

سه رگه و ره ي قورئان خوينه ميسريه كانه، له رؤژگارى خويدا، نابينا بوو، زانا
لێكۆله ره وه يه كى گه و ره بوو له زانسته كانى قورئاندا، نزيكه ي (۴۰) كتىبى هه يه، له سالى
۱۳۱۳ ك له دونيا ده رچوووه.

خالد الأزهرى:

زانا و زمانناسىكى ميسريه، ناوى خاليدى كوپى عه بدوللايه، كتىبى زورى داناوه كه يه كى كيان
لێكدانه وهى پي شهكى (ابن الجزري)، له ۱۴۹۹ ز له دونيا ده رچوووه.

محمود خليل الحصرى:

له سالى ۱۹۱۷ ز له داىك بووه، له ئه زهه ر خویندوو يه تى، دواتريش خو تهرخان كرد بو
زانسته كانى قورئان به هوى ليه اتووى زورى له قورئان و ده نگ خو شى له خویندنه وه يدا، يه كه م
كه سه هه موو قورئانى به ده نگی خو تمار كردووه به رپوايه تى (حفص) و (ورش) و (قالون)
و (البزى)، له ئاسيا و ئيفريقيا و ئه وروپا و ئه مريكا و زور له ولاته عه ره بى و ئيسلاميه كان
قورئانى خویندوووه و، چه ندين كه سيش له گو يگرانى له سه ر ده ستى موسولمان بوونه له سالى
۱۹۸۰ ز كوچى دوايى كردووه.

پاشكوى ژماره (٤)

ويتنهى ئيجازهى نووسهر له خویندننى قورئاندا

هذا وقد أجزت الأخ (إحسان برهان الدين أمين) ان يروي و يقرأ بما تلقاه مني من طريق الشاطبية و التيسير و اوصيه بتقوى الله في السر و العلن و ان لا يتوانى عن تعليم كتاب الله و ان يكون خادما في حياته لكتاب الله تعالى نفعنا الله جميعا بالقرآن الكريم في الدنيا والآخرة وصلى الله على سيدنا محمد و على آله وصحبه وسلم و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين.

خادم القرآن

واقد القراء / ابو عبد الله دليـر بن احمد
الجامع للقراءات العشر من الشاطبية و الدررة و الطيبة

سه رچاوه كان

١. ابحاث تجويدية / د. ايمن سويد / دار الغوثاني.
٢. الاتقان في علوم القرآن / جلال الدين السيوطي / المكتبة التوفيقية.
٣. الاجابات الواضحات لسؤال القراءات / احمد الحفيان / دار الكتب العلمية.
٤. احكام التجويد و التلاوة / محمود الزلط / مؤسسة قرطبة.
٥. البرهان في تجويد القرآن / محمد الصادق القمحاوي / المكتبة الثقافية.
٦. بسط المقال في شرح تحفة الاطفال / اسامة مراد / دار العالمية للنشر والتوزيع.
٧. التجويد الميسر / د. عبد العزيز القاري / مكتبة الدار بالمدينة المنورة.
٨. التسهيل لقراءات التنزيل / محمد فهد خاروف.
٩. تقريب النشر في القراءات العشر / محمد بن الجزري / دار الحديث.
١٠. تنبيه القراء الى ماخفي و شاع من الاخطاء / محمد محمود حوا / له ئينته رنيته وه.
١١. الجامع في تجويد قراءة القرآن الكريم / كامل المسيري / دار الإيمان.
١٢. دراسات اسلامية معاصرة / انور الجندي.
١٣. الدرر البهية شرح المقدمة الجزرية / اسامة عبد الوهاب / مكتبة الإيمان.
١٤. السعود في قراءة عاصم بن أبي النجود / حامد العاني / ديوان الوقف السنّي.
١٥. الشرح الوجيز على المقدمة الجزرية / د. غانم قدوري الحمد / معهد الإمام الشاطبي.
١٦. شرح طيبة النشر في القراءات العشر / محمد بن علي النويري / دار الكتب العلمية.
١٧. شيخ القراء ابن الجزري / د. محمد مطيع الحافظ / دار الفكر.
١٨. علم الوقف و الابتداء في القرآن الكريم واللغة العربية / د. عبد الرزاق الحربي / ديوان الوقف السنّي.
١٩. غاية المرید في علم التجويد / عطية قابل نصر.

٢٠. فتح المجيد في علم التجويد / محمد بن السيد ابراهيم المالكي / دار البشائر.
٢١. القراءات احكامها ومصادرها / د. شعبان محمد إسماعيل / دار السلام.
٢٢. قرة العيون بروايتي شعبة و قالون / محمود محمد ديرى / دار القرآن الكريم.
٢٣. كتاب القراءات لأبي عبيد جمع و دراسة الدكتور جاسم الدليمي / الوقف السنّي.
٢٤. اللعة البدرية شرح متن الجزرية / محمود محمدالعبد / شرح المقدمة الجزرية.
٢٥. المختصر المفيد في جداول التجويد / احمد الطويل / جمعية تحفيظ القرآن.
٢٦. معجم المؤلفين / عمر رضا كحالة / دار إحياء التراث العربي.
٢٧. المنجد في اللغة والأعلام / دار المشرق .
٢٨. المنح الفكرية شرح المقدمة الجزرية / ملا علي القاري / دار السلام.
٢٩. الميسر في علم التجويد / محمد فريد الجمل / مكتبة الإيمان.
٣٠. النشر في القراءات العشر/ محمد بن الجزري / دار الكتب العلمية.
٣١. النور المبين في تجويد القرآن الكريم / محاضرات د. ايمن سويد / تفرغ ميسون دهمان / دار افنان.
٣٢. الواضح في احكام التجويد / د. محمد عصام القضاة / دار النفائس.

نووسەر له‌چه‌ند دیریکدا

- له‌دایکبوی سالی ۱۹۷۴ له‌شاری دوزخورماتوو.
- ده‌رچووی کۆلیژی په‌روه‌رده‌یه به‌شی زمانی عه‌ره‌بی له‌زانکۆی که‌رکوک.
- ده‌رچووی په‌یمانگای ته‌کنیکی یه‌ له‌شاری که‌رکوک.
- مۆله‌تی قورئان خویندنی هه‌یه به‌ قیرائه‌تی (عاصم) به‌ هه‌ردوو ریوایه‌تی (شعبه‌) و (حفص).
- قوتابی قیرائاتی عه‌شره‌ی قورئانه‌.
- تا‌کو ئیستا ئه‌م نووسینانه‌ی به‌ چاپ گه‌یشتوو:
- ۱. ژیانانه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) (۲) به‌رگ (نارین) دار‌المعرفة / بیروت. (وه‌رگی‌پان)
- ۲. زه‌کاتی مالی‌ بازرگانی چاپی دووهم. (دانان)
- ۳. ژیانانه‌ی (عبد‌العزیز بن عبدالله بن بان). (دانان)
- ۴. رابه‌ری ئه‌وانه‌ی که‌ عومره ده‌که‌ن (به‌وینه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۵. رابه‌ری حاجیان (به‌وینه‌). (ئاماده‌کردن)
- ۶. نزار قبانی ولوثة‌ الفکر الحداثی فی شعره / کتیبخانه‌ی نارین چاپی به‌بیروت. (تویژینه‌وه‌)
- ۷. سه‌رده‌می خیلافه‌تی راشیده (مجلد) پرۆژه‌ی تیشک. (وه‌رگی‌پان)
- ۸. کۆتایی جیهان / نیشانه‌ گه‌وره و بچوکه‌کانی قیامه‌ت (به‌وینه‌) (نارین) دار‌المعرفة / بیروت (وه‌رگی‌پان).
- ۹. علماء‌ الاسلام من هم و ماهی صفاتهم / کتیبخانه‌ی ته‌فسیر (وه‌رگی‌پان بۆ عه‌ره‌بی).
- ۱۰. (الجامع‌ الصغیر)‌ی‌ السیوطی (۲) به‌رگ / له‌ژیر چاپدایه (وه‌گی‌پان).
- ۱۱. شانۆگه‌ری (زاناو سته‌م کار)‌ی‌ یوسف‌ القرضاوی / له‌ژیر چاپدایه (وه‌گی‌پان).

۱۲. باوهر به پوژی دواپی (نارین) دار المعرفة / بیروت (وهرگیپان).

- جگه له چه‌ند کتیبیکی تریش چاپ کراون و هه‌ندیکیان چاوه‌پوانی چاپ کردن.